

Redaktor gəşəsi

ZAMANLA SƏSLƏŞƏN ƏSƏRLƏR SORAĞINDA

Ədəbiyyat zamanın güzgüsüdür. Cəmiyyətdə nələr baş verirsə ədəbiyyat ona güzgü tutmağı bacarmalıdır. Bu təkcə güzgü tutub əyrini-əyri, düzü-düz göstərmək deyil, ictimaiyyəti düzgün istiqamətə yönəltmək və həm də tərbiya verməkdir.

Cox təəssüf ki, müstəqillik qazanıldıqdan sonra ədəbiyyat bu sahədə geridə qalıb. Dürdür, ədəbi proseslər gedir, qələm sahibləri qərbə üz tuturlar, beynəlxalq səviyyəyə çıxmağa çalışırlar. Ancaq gerçəklilik göz qabağındadır.

Ötən əsrin doxsaninci illərindən bəri ölkənin üzləşdiyi ən baş problem Qarabağ (müharibə) problemidir. "Fəryad" filmindən birçə addım irəliyə ikinci bir film ortaya çıxıbmı? Müharibənin gedışatını məhəlli səviyyədə təsvir edən, səngər və qərargahlardan yan keçən Aqil Abbasın "Dolu", Fazıl Güneyin "Qara qan" romanlarından başqa ortada səviyyəli bir roman varmı ki, əhatəli təsəvvür yaratsın? Yüzlərlə hekayələr yazılsa da hələ ki, parakəndəlikdir. Bir də müharibə 1994-cü ildən "Atəşkəs" rejiminə keçib, sanki qələm sahibləri bundan xəbərsizdi. "Atəşkəs" dövründən bəhs edən bir dənə də olsun hekayə rastına çıxmayıb.

Cəmiyyət yeni problemlərlə yüklenib.

İntiharların sayı durmadan artır. Boşanmalar az qala nigahların yarısını ötbə keçib. Azərbaycanda yeni AİLƏ MODELİ yaranmaqdadır. İndi qızlar, ümumiyyətlə əra getmək, oğlanlar isə evlənmək istəmir. ALFONSLUQ dəb halını alıb. Kəndi şəhər mühiti bürüyüb.

Cəmiyyətin yeni problemlərinin sayını artırmaq da olar. Bəlkə də on illər keçəndən sonra indiki dövrü özündə əks etdirən gözəl əsərlər ortaya çıxacaq. Amma reallıq ondan ibarətdir ki, bu günkü dövrü təsvir edən, cəmiyyətin problemlərini aşdırma biləcək və ictimaiyyətin faydalanaçağı poema və romanlar yaranırm. Efir məkanını güliş adı altında zəbt edən seriyallar yeni bir nəslin - təlxək, çöpəgülən nəslin yetişməsi uğrunda sanki yarısa giriblər.

Ədəbi mühitdə kifayət qədər potensialı olan qələm sahibləri var ki, bu işin öhdəsindən gələ bilərlər. Ümidvarram ki, millətin harayını eşidəcəklər. Cəmiyyət zamanla səsləşən əsərlər sorağındadır, daha doğrusu ehtiyacındadır, xəstənin həbə olan ehtiyacı kimi...

*Böyük hörmət və ehtiramla
Əli bəy Azəri,
Baş redaktor*

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

İyul - avqust 2018

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Rəşid BƏRGÜŞADLI
NƏSR şöbəsinin müdürü

Ramiz İSMAYIL
POEZİYA şöbəsinin müdürü

Redaksiya heyəti: Ayaz İmranoğlu, Aygün Sadiq, Damət Salmanoğlu, Mahir Cavadlı, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Şiringül Musayeva, Camal Zeynalıoğlu, Ələsgər Taliboglu, Rafiq Akif, Nemət Bəxtiyar.

Redaksiyanın ünvanı:
Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV
dizayn

Çapa imzalanıb: 21 avqust 2018-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar
2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, ya-xud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

SÜBHAN VÜQAROĞLU

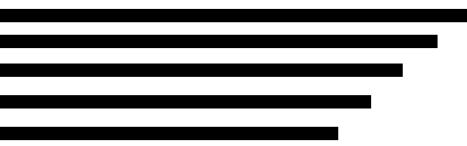
ÖLÜM İLƏ QAZANILMIŞ ÖLÜMSÜZLÜK

Ömür - düzgün xərcəsək də xərcləməsək də, bizi verilən və bitməyə məhkum olan zaman müddətidir. Bəzi insanlar var ki, onlar bu müddətli yaşamı qurban verib əbədi yaşama qovuşurlar. Belə insanlar cismani ölümü ilə əslində ölümsüzlük əldə edirlər. Belə insanlardan biri də Kazımağa Kərimov olmuşdur. Kazımağa Kərimov Azərbaycanın ilk milli qəhrəmanlarında biri kimi tarixə düşmüştür.

Kazımağa Möhsün oğlu Kərimov 1951-ci ilin sentyabrın 1-də Qubadlı rayonunun Sarıataqkəndində, ziyali ailəsində anadan olmuşdur. Kazımağa ailənin səkkiz oğul övladından biri idi. Atası Möhsün müəllim və anası Səmər xanım övladlarının hər birinin istədikləri peşənin arxasında getməsi üçün lazımı şərait yaratmışdılar. Ailənin yeddinci övladı olan Kazımağa orta məktəbi doğulub boy-a-başa çatlığı Qubadlıda bitirdikdən sonra Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakultəsinə qəbul olunur. Kazımağa beş il müddətində təhsil aldığı universitetin bütün ictimai işlərində fəal iştirak edir və peşəsini sevdiyi üçün dövri mətbuatda da öz qələmini yeritməyi bacarırdı.

Universiteti bitirdikdən sonra Kazımağa peşəsinin arxasında gedərək bir müddət "Azərbaycan məktəbi" jurnalında, sonra isə "Azərbaycan müəllimi" qəzetində çalışmışdır.

Vətənə sevgi insanın canında, qanında olur.

Kazımağada da vətəninə, torpağına bağlılıq, vətən sevdasının güclülüyü gözə çarpacaq dərəcədə idi. Bu da təsadüfi deyildi. Ona görə ki, o, nəslində olan hərbçinin, döyüşünün, komandirin davamçısı, XIX əsrin ikinci yarısında indiki Sankt-Peterburq (o vaxtkı Petroqrad) şəhərində hərbi məktəb bitirmiş, çar rusiyasında hərbi xidmətdə olmuş və 1918-1920-ci illərdə erməni-daşnaq qırğını zamanı doğma torpaqlarının müdafiəsinə qalxmış Zəngəzur Mahalının tanınmış bəylərindən olan İsmayııl bəyin nəvəsidir.

1988-ci ildə doğma vətəninin üzərini qara buludlar aldığı bir zamanda, Kazımağa da evini, ailəsini və hər bir şeydən uca tutduğu peşəsinə arxada qoyaraq çəbhə bölgəsinə yollandı. Yalnız Kazımağanın döyüş yolu doğulub boy-a-başa çatlığı doğma Qubadlıdan deyil, həm də Goranboydan keçdi. Goranboy rayonunda yaradılan könülli özünümüdafiə batalyonlarından birinə komandir müavini təyin olunan Kazımağa baş leytenant rütbəsi altında doğma torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxdı. Goranboy rayonunun Gülüstan, Qaraçinar, Manas, Şəfəq, Tap Qaraqoyunlu kəndləri uğrunda gedən döyüşlərə komandirlilik edən komandir üçün bu döyüşlər sanki bir sınaq olsada, bu sınaqdan alını açıq çıxmışı bacardı. Bu uğurlarla kifayətlənməyən Kazımağa koman-

dirlik etdiyi batalyonu yeni bir əməliyyata hazırlayır. Bu əməliyyat planı düşmən tapdağı altında olan keçmiş Şaumyankənd rayonunun azad olunması olur. Yalnız bu əməliyyat Kazımağanın iştirak etdiyi sonuncu əməliyyat olur. 1992-ci ilin 12-13 iyun tarixlərində Şamuyankənd rayonunun azad olunması uğrunda həyata keçirilən əməliyyatda komandir Kazımağa Kərimov ağır yaralanır. Komandirin ağır yaralanmasını görən əsgər və zabitlərdə ruh düşgünlüğünün yarandığını hiss edən Kazımağa yenidən döyüşü davam etdirmək əmri verir. Elə həmin tarix Şaumyankənd rayonunun azad olunduğu gün kimi Azərbaycan tarixinə həkk olur.

Aldığı yaranın ağır olmasına baxmayaraq əməliyyatın sonunadək iştirak edən Kazımağa əməliyyat bitdikdən sonra Bakı şəhərində yerləşən Hərbi Hospitala çatdırılır. Ayağından yaralanan Kazımağa doğmalarının onun ayağını itirəcəyindən qorxduqlarını hiss edərək, həmin an belə özünü itirmədən əllərini havaya qaldıraraq "yaxşı ki, yazan əlim var" deyir. Lakin Kazımağanın bir ayağını itirəcəyi qorxusu ilə yaşayan insanların heç ağlına belə gəlməzd ki, onu bütünlüklə itirəcəklər. Çünkü o insanların heç biri bu fikri bir anlıq da olsa belə qəbul edə bilmir, "dağ boyda" bir insanın ayağından aldığı yara ilə dünyasını dəyişəcəyini güman etmirdilər. Lakin döyüş zamanı çoxlu qan itirdiyindən Kazımağa 15 iyun 1992-ci ildə, ömrünün 41-ci baharında gözlərini əbədi yumaraq şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Kazımağa Kərimov 41 il özür müddətini elə xərclədi ki, Azərbay-

can dövləti var olduqca, o da var olacaqdır. Belə ölümlər yalnız cismani yoxluq deməkdir.

"Şəhidin bir damla qanı torpağa düşdükdə Allah onun bütün günahlarını bağışlayır. Şəhidlik elə bir zirvədir ki, hər adam o zirvəyə ucalı bilmir. Hər bəndəni Allah haqq uğrunda, torpaq uğrunda şəhid kimi qərar verməz", deyiblər.

Biz inanırıq ki, Kazımağa Kərimov ölümü ilə özümsüzlük qazandı. Kazımağa Kərimova ölümündən bir həftə sonra Azərbaycan Res-

publikası Prezidentinin 23 iyun 1992-ci il tarixli, 6 sayılı fərmanı ilə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı fəxri adı verildi.

Bu ada layiq görülen Kazımağa ilk jurnalist idi ki, belə bir fəxri ada layiq görülmüşdür.

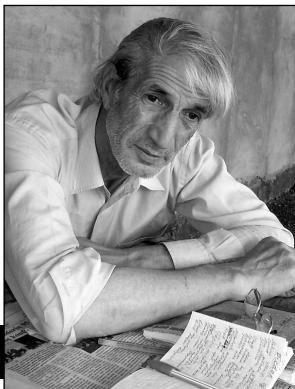
Kazımağa Kərimovun adının əbədiləşdirilməsi məqsədilə dövlətimiz tərəfindən onun adına Bakı şəhərində küçə verilmişdir. Eyni zamanda doğulub boy-a-başa çatlığı

doğma Qubadlınin Balasoltanlı kənd tam orta məktəbi və döyüş yolunun keçdiyi Goranboy rayonunun Qızılhacılı kənd mədəniyyət evi onun adını daşıyır.

Goranboy rayonunda şəhid Milli Qəhrəmanın büstü qoyulub.

Onu da qeyd edim ki, milli qəhrəmanın keçdiyi həyat yolu haqqında bu qədər yaxından tanış olmayımda, şəhidin qardaşı qızı Xavər Kərimovanın böyük rolü oldu. Əmi sevgisi, əmi həsrəti ilə yaşayan insan üçün, bu yazının ərsəyə gəlməsi az da olsa təsəllidirsə, xoşbəxtəm.

Ruhun şad olsun, Şəhidim!

OQTAY İSMAYILLI

QALSIN PƏRDƏ ÜSTÜNDƏ

Dünyadan doğmaliq duya bilmirəm,
Beşik də üstündə, gor da üstündə.
Həyatı hədiyyə saya bilmirəm,
Çər də üstündədir, çor da üstündə.

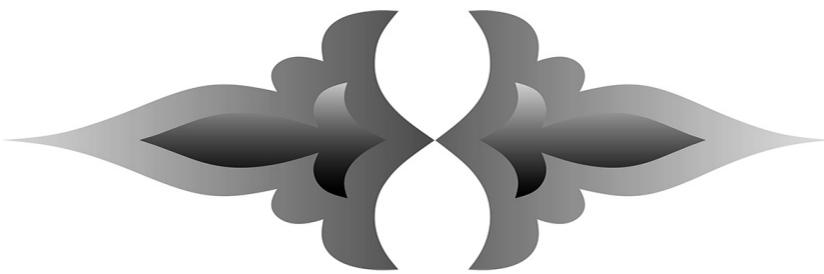
Arzum boy atibdir düz cənnətəcən,
Amma imkanlarım boyum ilə tən.
"Uç" deyirlər, axı necə uçum mən? -
Bura tikanlıqdır, tor da üstündə.

İnsan insanlığı bəyənmir niyə?
Yarı divə dönür, yarı mələyə.
Qoymurlar cahani pak eləməyə,
Su da üstündədir, kir də üstündə.

Ürəyim deyir ki, yu kainatı,
Yəni pak edərmi su kainatı?
Kənara çəkimmi bu kainatı? -
Qorxuram, gedəcək Yer də üstündə.

Adam vəhşi kimi adamı didir,
Yer qanlar içində üzən gəmidir.
Deyirlər, bu dünya cənnət kimidir,
Mən ki gəlib düşdüm dərdə üstündə.

Gərdişin işində kim qüsür tapar,
Mini qılinc qapıb üstünə çapar.
Cırsam, dünya boyu qiyamət qopar,
Qoy qalsın çox şeyin pərdə üstündə.

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

GƏR AĞACININ NAĞILI

(hekayə)

On beş ilə yaxın idi ki, məktəbə bu kəsə yolla getməyə vərdiş eləmişdi. Adətən, dərsləri birinci saat olurdu. Asfalt yolda maşınlar bol olurdu, sürücülərin əksəriyyəti də onu tanıydılar, - "Şakir müəllim, gəlin əyləşin maşına, sizi aparım" - deyirdilər. Ancaq o, səhər ertə kəsə, dərə-təpə yoluyla getməyi, təmiz havada yeriməyi sevirdi. Həm bu gün tədris edəcəyi dərsi dilinin altında düşünür, oxuduğu kitablardan topladıqları ilə fikrini cəmləyir, həm də hər gün dünyaya yeni göz açan, günbəgün boy atan gül-çiçəyi, böcəkləri seyr etməkdən xüsusi zövq alardı.

Yolunun üstündə tək bir kölgəlikvardı - "İldirimin gəri" deyilən tənha tut ağacı. Bir Allah bilirdi bu ağacın neçə yaşıının olduğunu. Kəndin ən yaşlı adamı da deyirdi ki, gözünü açandan bu gəri elə bu şəkildə görüb. "İldirimin gəri" adı da mübahisəliydi. Onun ulu babasının da adı İldrim olub - atası deyirdi ki, bu ağacı nənəmin atası əkib. Amma bəziləri də deyirdi ki, ağacı ildirim vurduğu üçün belə adlanıb. Əsl həqiqətdə isə yaşı bəlli olmayan bu ağac elə ildirimin qanadlarına bənzəyirdi. Törət tut ağacından fərqli olaraq bu gərin hündürlüyü yalan olmasın, 55-60 metrə çatardı. Uzun və qocalıb əldən düşmüş, adda-budda kosasaqqal adam kimi yoğun budaqlarını götürməkdən yorulmuş, qəddi əyilmiş gövdəsinin içi yarıyaçan böyük bir oyuq idi. Dibindəki yarıqdan içəri sərbəst girə bilərdin. Üzüyuxarı oyuğa baxanda oyuğun ucu-bucağı görünmürdü. Oyuğun divarları his-qor bağlamışdı.

Yanmış, çürümüş oduncağını saxlayan, təkcə sağlam olan qalın qabığı idi. Görünür, ya doğrudan da ağacı nə vaxtsa ildirim vurmuş, ya da oyuğun içinde ocaq qalamışdır. Amma bu gər Şakir müəllimə daha çox baba yadigarı kimi doğma gəlirdi. Dərsinə vaxt qalardısa, bu ağaca söykənib onun keçəl çətirinə baxmayı, qocalıb qırış-qırış olmuş gövdəsinin dəqiqələrlə sığallamağı sevirdi. Ağacın başına açılmayan oyun qalmamışdı - üstündə adlar oyulmuş, əcaib-qəraib şəkillər, heyvan bağlamaq üçün cılvlər, mismarlar çalınmışdı.

Vaxtilə o da yaralamışdı bu ağacı - nə illah eləsə də, o vaxt qoyduğu oyma işarəni - "Ş+G=S" - o vaxt sərrini sevdiyinə açmağa utandığı, "ağaca dediyi" gizli etirafını tapa bilməmişdi - ağacın qabığı bu xatirələri öz dərdinin içində çoxdan əritmişdi. Dərd, özündən zəif dərdi udur, deyiblər. Kim bilir, neçə dərdli adamın şikayətinin, neçə sevginin, neçə cinayətin, neçə fəlakətlərin şahidi olmuşdu bu ağac...

Hamısını da öz içində yığmış, dərdini deməyə simsar tapmamış, dərd içində sozialib qocalmışdı. Baharın oğlan çağında budaqların təpəsində o qədər tumurcuq olardı ki, deyərdin bu il bunların hamısı yarpaqlasa, bu qədər yükü götürməyə ağacın gücү çatmayacaq. Xırda "çiçəkləri" də olurdu, amma bar vermir - "erkəkdir" deyirdilər.

Deyilənə görə bu ağacın bir tayı da cığırın digər tərəfindəymiş. Amma burda xirdaca təpədən başqa bir iz qalmamışdı. Bəlkə bir-birinin dibinə kölgə

salsa, çətirlərini bir-birinə keçirib şad-xürrəm yaşasayırlar, bu gər yəqin üç əsr də yaşayardı. Görəsən, niyə ölüb o biri tayı..? Hansı nadürüstsə kəsib yoxsa, ya özü qocalıb? Kim bilir... Kənddə bu yaşda adam da yoxdur ki, bu ağacların başına gələnləri öyrənsin. Gər, kəndin ən hündür təpəsindəydi, burdan bütün kənd, kövşən əl içi kimi görünərdi. Birinin heyvanı evə gəlməyəndə bu gərin başına çıxarı və burdan kövşənə boyylanardı - qaraltıdan heyvanın harda olduğunu öyrənib gedib gətirərdi. Hər adamın cürəti çatmazdı bu ağaca dirmanmağa, amma uşaqlən özü o qədər çıxmışdı ki...

Yaxın günlərdə şagirdlərinə "Təmsillər"i keçəndə demişdi ki, - "Hər yanından ötdüyünüz güllün, çiçeyin, ağacın, həşaratın, daşın-qayanın yanından elə-belə ötməyin - bir ayaq saxlayın, onların sizə piçildadıqlarını dinləməyə çalışın. Hər bir canlı və cansız yaradılan öz dilində danışır. Onların dilini bilməməyimiz, o demək deyil ki, onların dili yoxdur. Bizi yaradan, eyni sevgi və həvəslə onları da yaradıb. Bir "bağçada" bu qədər al-əlvən canlı-cansızıyla tanışığımız gözəl təbiət, yaradanın bizimlə danışan dilidir. Əgər Allahla danışmaq, onunla görüşmək istəyirsinizsə, çaylağın ən gözəl daşını əlinizə götürün, gözlərinizi ona diqqətlə zilləyin, onu qulağınıza daha diqqətlə tutun. Bax, onda piçiltiləri eşidəcəksiniz. Onların, - "Ey insan, sənə qulluq etməkdən, səninçün yaradıldığımızdan çox xoşbəxtik" - deyəcəklərini aydınca eşidə biləcəksiniz". Şagirdlərinin bir neçəsi gülmüşdi, anlamamışdalar onu. Ancaq bütün dərslərdən yayınmağa meylli şagirdlər onun dərslərini heç vaxt buraxmazdalar. Özlərinə mərhəm biri bilərdilər onu. O, bilirdi ki, bu yaşda onların sevib-sevilən vaxtlarıdır. "Leyli və Məcnun"u iki "Leyli-Məcnun" boyda şışirdər, ülvi sevgini öz içindən keçirər, bişirər, sonra da doğma balaları qədər sevdiyi şagirdlərinə ötürürərdi. Onun nuru və böyük inamlı təbliğ etdiyi sevgi, ədəbiyyatdan da üstün idi - bu mövzulara tamarzi olan cavanlar üçün hava-su kimi lazımlı idi.

Otağa girəndə şagirdlərin basabas salıb öz yerlərini almasını gözləmək adətiydi. "Salam, uşaqlar" - deyib onların çöhrəsini izlərdi. Uşaqların, - "Salam, müəllim" - cavabı neçə illərdir ki, içindən ildirim kimi keçirdi - gər ağacını içindən yeyən ildirim kimi. Bir dəfə şagirdlərdən birinin yanında - partada oturmuşdu. Lap 30-35 il qabaqkı şagird olduğu vaxtları qəribəmiş, uşaqlarla çox yaxın olmuşdu. Şagirdlərdən biri soruşmuşdu, - "Müəllim, ən bö-

yük arzunuz nədir?" O isə, - "Mən qocalacağam, təqaüdə çıxacağam. Sizlərdən biriniz bu doğma məktəbimizin direktoru, biriniz də bu sinifdə dərs deyən ədəbiyyat müəllimi olacaqsınız. Mən isə çənəm yerə dəysə də, belim bükülüb ikiqat olsam da məktəbimizin gözətçisi işləyəcəyəm. Hər dəfə sizi öz şagirdlərinizlə sevgi paylaşan görəndə cavalanlaşacağam, sevinəcəyəm. Bundan böyük xoşbəxtlik olarmı? Əgər məni sevindirmək istəyən varsa, gələcəkdə məni öz məktəbimizin gözətçisi götürməyi unutmasın" - demişdi və özü də qəhərlənmişdi. Uşaqların da bir neçəsinin gözü yaşarmışdı. Hər dəfə çöhrələrdəki bitib-tükənməyən həvəsi, enerjini gördükçə işinə daha məsuliyyətlə girişər, yorulmaq bilməzdi.

Programını açdı. Bugünkü dərsi "Nağıllar" idi. Bayaq gəri siğallayan əlinin içini qoxladı, - "Bu gün sizə bir nağıl danışacağam. Həm də hamınızın yaxından tanıldığı biri haqqında". Bir ayağı hələ nağıllardan qopmamış, o biri ayağı gəncliyin kandarında olan uşaqların çiçəyi çırtladı elə bil. Kitabdəftərlərini qatlayıb əllərini çənələrinə dirsəklədlər, bu saat müdriklik bulağından axacaq suyun səsini dinləməyə qulaq kəsildilər. Şakir müəllim bayadın yolboyu içində çək-çevir etdiyi "nağıl" a girmək üçün bir qapı axtarırdı. Boğazını arıtlayıb gözləyənlərini intizarda qoymadı:

-Günlərin bir günü sizin kimi cavan bir oğlan bizim "Yasti təpə"nin ortasında iki qoşa tut ağacı əkdi. Ağaclar elə süretlə böyüdürlər ki, sanki bir-birinin bəhsinə girmişdilər. Düzün ortasında tək kölgəlik olduğundan əkin-biçindən yorğun düşənlər bu ağacların dibində oturub azuqələrini yeyər, dincini alardılar. Bu qoşa ağacın səmərəsinə düzün ortasında iri bir cığır açıldı. Bu cığır iki ağacın ortasından keçirdi. Hər dəfə əkin-biçinə, məktəbə gedən insanları gördükçə, bu ağacların qol-budağı, çətiri də sevincdən böyüyürdü.

Onlara nə su verən vardi, nə də dibini belləyən - elə bir-birinə olan sevgidən günbəgün pöyrələyir, böyüyürdülər. Artıq çətirləri bir-birinə qovuşmuş, bir-birinə dayaq olmuşdular. Onlara söykənib xəlvəti sevgilərini bir-birinə açan utancaq aşiqlərin danışıqlarına şahid, yorulmadan balalarına yem daşıyan quşlara ev olmuşdular. Bir-birindən ayrılan sevgililəri, dalaşan insanları gördükçə kövrəlidilər, baş-başa verib ağlayırdılar.

Bu ağaclar kəndin hər bir kəsinin dərdini, sevincini bilir və bölüşürdülər. Gövdələrini bıçaqla

oyub sözlər yazan sevgililərdən inciməzdilər, onlar qovuşduqca, yaraları da qovuşar, yeni oymalar üçün öz sinəsini "uf" demədən açardılar. Bu ağacları əkən oğlan da öz sevgilisinə dərđini bu ağacların kölgəsində açmışdı. Bura, onların ən çox sevdikləri görüş yerləri idi. Qocalıb əldən düşənədək əllərində əsa bu ağacın altına gələr, ilk görüşlərindən ta, bu yana xoş günlərini xatırlayıb ağacları da sevindirərlər. Günlərin bir günü kişinin arvadı dünyadan köcdü. Öz qarışını elə yolun bir tayındaçı ağacın kölgəsində dəfn elədi.

Qoca təklənmişdi. O, indi qəm-qüssə içində tək-tənha bu ağacların kölgəsində oturub çəliyinə söykənər, bütün günü gözünü ömür-gün yoldaşının məzarına zilləyib gəlib-gedən cavanlara baxıb keçən xoş günlərinə köksünü ötürərmiş. Ağaclar qo-canın xiffətini özlərinə dərd etmişdilər. Əvvəlki xoşbəxt günlərinin üstünə elə bil od ələnmişdi. Çox keçmədi ki, qoca da öldü. Onu da yoldaşının yanında dəfn elədilər. Artıq ağacların budaqları seyrəlir, çətirləri böyümürdü. Məzarları öz kölgəsində qoruyan ağacın gözünün yaşı durmurdu - yediyi-içdiyi gözündən gəlirmiş. Xeyli keçmiş bu ağac qurudu və külək onu yolun bu biri tərəfindəki ağacın üstünə aşındı. Yolu bağladıği üçün insanlar qurumuş ağacı mişarlayıb evlərinə daşıdlar. Tənha ağac bu itkidən kökünəcən sarsılmışdı. İndi düzün ortasında tək-tənha qalmaqdən sıxılırdı. Öl-mək istəyirdi, amma öle bilmirdi. Çünkü, yoldaşı can verəndə tapşırılmışdı ki, məzarlardan göz-qulaq olsun. O da məzarlara tərəf əyilib olan-qalan çəti-rini məzarların üstünə sərirdi. Amma o biri yandan öz dərdi öz içini günbəgün yeyirdi.

Bir gün ildirim çaxdı və onun başdan vurub ayağından çıxdı. İçindəki tənhalığı, sevgini, olüb torpağa qarışmaq arzusunu bədənində keyitdi. Bir il yarpaqlamadı. Onu kəsmək istəyəndə gördülər ki, gövdəsi hələ yaşdır - qiymadılar. İkinci il özünə gəldi - təzədən qol-qanad açdı. Qocalsa da, bütün gücünü toplayıb əyilmiş qəddini azca dikəltdi, məzarları kölgəsinə aldı. Qol-budaqları öz-özünə töküldü, amma həvəsi bircə an da olsun oləzmirdi. Yaşamaq, yaşamaq, ancaq yaşamaq istəyirdi.

Köklərilə yerə elə yapışmışdı ki, onu heç bir külək aşırı bilməzdi. Ancaq yemək-icməkdən kəsilmişdi. Nə yanından ötən insanlar, nə də budaqlarında, oyuqlarında yuva quran quşların, qabığını yaralayan ağacdələnin vecinə deyildi onun halı.

Daha onun ətrafında oynasaq uşaqlara, dibində piçidaşan sevgililərin sevincinə də qoşula bilmirdi. Ölmək istəyirdi, çürüyüb torpağa qarışmış sevilis-nə qovuşmaq istəyirdi, amma məzarları da qoymaq istəmirdi. Neçə ki canında can vardi, sevgili-sinin vəsiyyətinə sadıq qalmağı qərar vermişdi. Həmin ağac indi də yorulmadan, heç kimdən heç nə ummadan o qoşa məzarlara kölgə salmaq üçün dimdik ayaqüstə durmağa çalışır, ölümlə mücadilə aparr. O ağac hamınızın tanıldığı "İldirimin gəri"dir...

Sinifdə milçək uçsaydı, səsi eşidilərdi. Tənəffüs zənginin səsi nağılı yarımcıq qoydu. Şagirdlər zəngin səsini də eşitməz olmuşdular...

* * *

İlk bahar qədəmlərini torpağın üstünə təzəcə qoyurdu. İlaxır çərşənbənin sevinci təzəcə çıxmışdı. Herağaş gül-çiçəklər yerin altından təzə-təzə boylanırdılar. Həmin cığırla dərsə gedirdi. Birdən ayıldı ki, yolunun üstündə nəsə çatışır. Başını qaldırdı. Gər ağacı yerə sərilmüş, qol-budağı ətrafla bir olmuşdu. Kötüün bir hissəsinə artıq daşmışdılar. Özünə təzə dərd düzəltmişdi, fikir içində sinif otağına girəndə şagirdlərindən heç kimi gör-mədi. Müəllimlər otağına keçdi, - "Mənim sinifi-min uşaqlarını görən olmayıb ki? Yəni dərsdən qaçarlar..." - özü də bu işə məəttəl qalmışdı. Zəng "çölə" vurulanadək sinifdə oturub gözlədi - gələn olmadı. Müəllimlər otağında biologiya müəllimi əlini onun ciyinə qoyub, - "Sən bu uşaqları necə tilsimləmisənsə, dünən axşamdan indiyədək hə-yətlərindəki bütün tut ağaclarını mənə calatdırıllar. Ta nəfəsimi kəsiblər. Hamısı yixılmış "İldirimin gəri"ndən bir ovuc calaç ciliyi götürüb düşüb-lər üstümə, elə hey yalvarırlar ki, - "Müəllim, mə-nim də tutumu cala"..." - deyəndə Şakir müəlliminü üzü sevincdən səyridi, dərindən köks ötürüb, - "Demək ki, dediklərimiz hədər getmirmiş, yaşa-mağə, hələ də işləməyə dəyərmış" - deyib otaqdan çıxdı.

İndi Şakir müəllim çox xoşbəxt idi. Hər dəfə dərsə daha qürurla, əvvəlkindən daha həvəslə və inamlı gedirdi. Onun cığırı iri bir tut bağının arasından keçirdi. Boy-boya verib hər gün böyüyən bu tut ağaclarının hamısı "İldirimin gəri"nin dop-doğmaca övladlarıydı - onun ciliyini yaşıdan yadi-garları...

ATAMIN PORTRET CİZGİLƏRİ

May ayı ailəmiz, qohum-əqrəba, kəndimizin qədirbilən insanları üçün hüzlü aydır. Biz bu ayda iki əzizimi - anamı və atamı itirmişik. 2007-ci ilin 3 mayında bu fani dünyayı əbədi tərk edən atam 1998-ci ilin 7 mayında haqq dünyasına səfər edən anamlı 9 illik ayrıldan sonra yenidən qovuşdular. İkinci vüsəliniz mübarək, əzizlərim!

Atam dili dualı, əli "Qurani - Kərim"li Rəcəb babamın və Əslî nənəmin ilk övladı idı. Rəcəb babamın nü-rani siması, işıqlı əməlləri, unudulmaz xatirəsi onu tanıyanlar tərəfindən həmişə böyük hörmətlə anılır, müdrikliyi, xeyixahlığı, rəhmdilliyi qədirbilən insanların yaddaşında yaşayır. Babam el-abanın logmanı idı. Yaradanın ona töhfə etdiyi əlinin altıncı barmağı ilə çoxlarına şəfa verib, sağalmaz xəstəliklərin sağalacağına inam yaradıb.

Atamın altı yaşı olanda anası dünyasını dəyişib. Rəcəb babam üç övladına həm ata olub, həm də ana. Ağır mührəbi, acliq və səfalət illərində övladlarını halal zəhmətiylə böyüdən babam, onlara həmin dövrün imkanları daxilində şərait yaradıb ki, yaxşı təhsil alsınlar.

Atam kənd təsərrüfatı mütəxəssisi idı, həm də elmə, biliyə dəyər verən bir ziyanlı insan. Gözümüzü açandan evdə cild-cild romanlar, elmi-kütləvi ədəbiyyat görmüşük. O dövrdə poçtalyon hər gün evimizə 10-15 adda qəzet və jurnal gətirirdi. Hər gün dövri mətbuatı izləmək, günün hadisələrinə münasibet bildirmək, fikir mübadiləsi aparmaq ailə üzvlərinin adətinə çevrilmişdi.

Bir şirin xatirə yaddaşımızda əbədi yaşayır. Müəllimliyimin ilk ilində atam işdən fasileyə evə gələndə əlindəki "Elm və həyat" jurnalını mənə verib dedi: "15-ci səhifəni oxuyarsan". Tez-tələsik həmin sehifəni açdım. Mənim evdəkilərdən xəlvət redaksiyaya göndərdiyim "Xəzərin coğrafi adları" adlı yazım çap olunmuşdu. Atam nə qədər sevincini gizlətməyə çalışsa da, gözleri gizlin-gizlin gülürdü. Təsadüfən gözüm jurnalın üz qabığının yuxarısında atamın özünəməxsus xəttinə sataşdı: "Vaqif Osmanov, səhifə 15". Bəli, atam qüruruna sığınaraq belə sevinirdi...

Bacım Tamella Həmidqızı bir müəllifin kitabına ön sözündə yazır: "Biz uşaq olanda kəndimizdə üç kitabxana vardi; məktəb kitabxanası, kolxoz kitabxanası və ailə kitabxanamız. Bizi dənən kitab götürüb oxuyan oxucular hərdən kitabı götürüb geri qaytarmando böyük qardaşım Vaqif əsəbləşərdi. ""Kitab oğrusu oğru sayılmaz"" məsəlini ilk dəfə atamdan eşitmışdım. "Təki oxuyub öyrənsinlər" - deyərdi"...

Həyat atamı gənc yaşlarından aqsaqqal etmişdi. Təsadüfi deyil ki, atam 17 yaşında kolxozun heyvandarlıq fermasının müdürü işləmişdi. Çox etibarlı bir atı variydi. Atamı heç vaxt darda qoymazdı. Həyətimizdən atamın

şux duruşlu kəhər atı oğurlananda biz sanki hüzn içinde idik, bir atamdan başqa. Həmin at altı aydan sonra oğurların əlindən canını qurtarib 100 kilometrə yaxın məsafə qət edərək həyətin darvazasını burnu ilə açıb içəri girəndə hamımız təəccübləndik. Atam isə sakitcə dedi: "Mən bilirdim, qayıdaq..."

Atam çox xeyirxah insan idi. Kim elçilikdən əlibəş qayıdardısa, atamdan xahiş edərdilər ki, yenidən birgə o qapiya elçi gedək. Atamla getdikləri qapıdan hamı sevincə qayıdardı, xeyir işin təməli qoyulardı. Hamiya mənəvi və maddi cəhətdən el tutmaq atamın sevimli hobbisi idi. Atam böyük hörmət və nüfuz sahibiydi. Bu fikrim çoxlarına qeyri-adi gölə bilər. Atamdan cəmi üç yaş kiçik olan əminim atamın yanında siqaret çəkdiyini heç vaxt görməmişəm.

Ali məktəbə qəbul olub kəndə qayıdanda atamın məni yanına çağırıb dedikləri indi də bütün aydınlığı ilə yadımdadır: "Bu gündən sən mənim kiçik qardaşımsan". Bəli, biz bir-birimizin ürək sirdəsi idik...

Atam azadlıq və müstəqillik aşiqiydi. Vətənini azad və firavan görmək arzusunu tez-tez vurğulayardı. Demokratik fikirli, müstəqil düşüncəliydi.

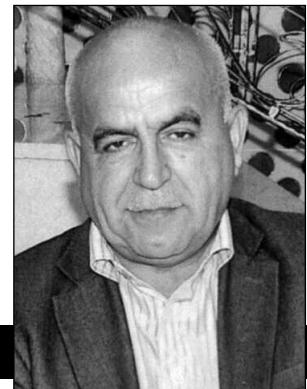
"Atam bizim rəhbərimiz idı. Həmişə yolumuzu açıq edərdi. Valideynlərimizin demokratik fikirli olması kənddə bəzilərini narahat edərdi". (T.Həmidqızı).

Zamanın amansız və sağalmaz dərdlərindən biri - kəmfürsət xərcəng atamın zəngin daxili dünyasına tamah salmışdı, sağlamlığına qənim kəsilmişdi. Əlbəttə, atamın mənəvi dünyasında mənəvi qida üçün faydalı çox şey tapmaq olardı. Amma mənfur xərcəng üçün yox... Atamın daxili dünyasının mənəvi özəlliklərini fikirləşəndə yadına nakam şairimiz Əli Kərimin "Atamın xatirəsi" şeiri düşür. Bu poetik nümunədə mən atamın portret cizgilərini aydın görürəm. Sanki Əli Kərim atamlı çoxdan tanış idi. Yox, əminəm ki, bütün ataların mənəvi dünyası belə olur:

*O sərt idi. Səhər dərsə tələsəndə mən
Bildirməzdə yolda durub boylandığını.
Bircə dəfə söz açmazdı qəlbindəkindən,
Söyləməzdə övlad üçün çox yandığını.
...Övladına bircə dəfə "can" söyləməkdən
Övlad üçün can verməyi asandı ona.
... Sevgisi də soyuq idi - təzə əkinin
Hər bələdan hifz eləyən qalın qar kimi...
...Nə zamansa bu nişanda bir atam vardı...*

Rahat uyu, müdrik, xeyirxah ATA! Səni sevənlər, Səni unutmayanlar müqəddəs ruhunun keşiyindəirlər...

VAQİF OSMANOV
02. 05. 2018.

VAQİF OSMANOV

GƏLDİM DOĞMA YURDA...

Salam, qoca Qafqaz, dəliqanlı çay,
 Salam, zirvədə qış, yaşıl düzədə yay,
 Salam, ay şəlalə, suda çımən Ay,
 Mənə cənnətsiniz - Zəmzəmlı İrəm,
 Gəldim doğma yurda bir salam verəm.

Salam, məğrur qartal, qanadını gər,
 Salam, dağ keçisi - qayada öndər,
 Salam, qaratoyuq, oxu hər səhər,
 Dinləyim, odlanım, qoy olum Kərəm,
 Gəldim doğma yurda bir salam verəm.

Salam, al lalələr - hicran xallılar,
 Salam, bənövşələr - nazi ballılar,
 Salam, çınar, palid - zümrüt yallılar,
 Sərin kölgənizdə nəfəsi tərəm,
 Gəldim doğma yurda bir salam verəm.

Salam, müdrik babam - qılınc qeyrətli,
 Salam, nurlu nənəm - Sənəm söhbətli,
 Salam, el gözəli - polad ismətli,
 Yurdumda sayıq ol, ey ığid ərən,
 Gəldim doğma yurda bir salam verəm.

Salam, doğma kəndim - ay tanış qoxu,
 Salam, ay qəbristan - əbədi yuxu,
 Salam, ay atamın, anamın ruhu,
 Sizin aranızda boş qalmış yerəm,
 Gəldim doğma yurda bir salam verəm.

Salam, ana torpaq, oğluna yer ver,
 Salam, son beşiyim - bir qəbirlik yer,
 Salam, başdaşımıza yazılan şeir...
 Tale heç qoymadı bir nəfəs dərəm,
 Gəldim doğma yurda ruhumu verəm.

Vətəndi sərvətim - milyonçuyam mən,
 Bu müqəddəs yurda can borcuyam mən,
 Olumdan ölümə bir yolçuyam mən,
 Tez-tez xatırlansam, vallah, ölmərəm,
 Gəldim doğma yurda borcumu verəm...

27.04.2018.

SƏRÇƏ

Nə olsun, durnalar, hacileyləklər
 Sadiq sərçələrdən çox hörmətlidi?
 Sərçəyə neylər ki, soyuq ürəklər?
 Qeyrətli quşcığaz dəyanətlidi.

Bağların halını qönçədən soruş -
 Necə meyvə olur ağ tumurcuqlar?!
 Mübarizə nədir - sərçədən soruş,
 Köçəri nə bilir nədir şaxta, qar?!

Nəmli səngərlərdə neçə min ərən
 Baş-başa durdular - Vətən yaşadı.
 Vətəndə doğulan, Vətəndə ölen,
 Sərçə də bir Vətən vətəndaşıdı...

dekabr, 2017

TƏMƏNNA HÖRMƏTƏ ELÇİ GƏLƏNDƏ...

Dəyişib hörmətin ünvani daha,
 Az qalib "Qırmızı kitab" a düşsün.
 Saxta təbəssümün dəyəri baha,
 Gülümsə, cib tərpət, işin ötüşsün.

Var-dövlət dostluğa ölçü olandan,
 "Örtülü bazar"lar - dostluq meydani.
 Təmənna hörmətə elçi gələndə,
 Lap başda oturduq acgöz şeytanı.

Məmür kabinetinə cənnət sayandan,
Kasıbı aparmır "İrəm"ə yollar.
Rüşvətxor rüşvəti hörmət sayandan,
Qarmağa da gəlmir, hey üzür dollar.

dekabr, 2017

DÜŞÜNÜRƏM DƏRİN-DƏRİN...

Köçkün yurddan köçdü qartal,
Yuvasında fal qalmadı.
Topxanada arıların
Dodağında bal qalmadı.

Həsrət qaldıq cənnət yurda,
Dadsızlaşdı "Rast" da, "Şur" da.
Axtarardıq xalı orda,
"İrvanda xal qamadı".

Tərs firlanır çərxi - dövran,
Qızıl, almaz - nazlı canan.
Perik düşüb əhdi-peyman,
Sevənlərdə hal qalmadı.

Düşünürəm dərin-dərin,
Papağım da tapmir yerin.
Başlarında nənələrin,
Kələğayı, şal qalmadı.

Bir bağbanam, zəhmət-pərim,
Heç qurumur alın tərim.
Çürüyübdu dəymişlərim,
Bağ-bağçamda kal qalmadı.

Dillənmədim - key dedilər,
Haqq istədim - səy dedilər.
Yaltaqlarsa hey yedilər,
Bozdarlara yal qalmadı...

noyabr, 2017.

RÜBAİLƏR

Sən cəlladsan, sinən edam kötüyü,
Başımı qoyaram, götür örtüyü.
Ölümən qorxmayıır həqiqi sevgi,
Çiçəkləyər sevsə adam kötüyü.

***

Aldatdı, oynatdı canan Kərəmi,
Olmadı anlayan, qanan Kərəmi.
Kərəmlər sevsə də keşiş qızını,
Əslilər sevməzlər yanın Kərəmi.

***

Zahiri görünüş mifdi, nağıldı,
Sevgisiz məbədlər uçdu, dağıldı.
İnsanı yaşadan insani hissələr,
Dünyanı fırladan qüvvə ağıldı.

***

Sərinlik gətirən mehdi gözəllik,
Gülün yanağında şəhdi gözəllik.
Gəncliyi yadına düşən babamın,
Sinəsindən qopan "ehh..." di gözəllik.

***

Nurani bir qoca arxanca baxdı,
Qınadı taleyi, iqbalı, vaxtı.
Heyif, - dedi qoca, - gec doğulmusan,
Eybi yox, nəvəmin gül açar baxtı.

***

Bardakı gözəlin ürəyi ondu,
Uçaraq qucaqdan qucağa qondu.
Ölüb ruhun sənin, çılpaq quşçıqaz,
Axı gözəlliyyin doqquzu dondu.

***

Kösəv qoşa yanar, ocaq yaradar,
Əllər qoşalaşar, qucaq yaradar.
Namusla, ismətlə qoşa yaşayan
Atalar, analar qoçaq yaradar.

***

Gecə barı... Zil qaranlıq - yuxulu bir dünya kimi,
Uyuyubsan bu aləmdə baldan şirin röya kimi.
Xumar gözlər ayılarda bu yuxudan gec olacaq,
Çılpaq gözəl, sən qumara qoyulmuşan əşya kimi.

ŞƏHİD BAYATILARI

Qurban boyuna, şəhid,
Düdüdük oyuna, şəhid.
Dörd bacı həsrət qaldı,
Qardaş toyuna, şəhid.

Ağırkı cəbrin, şəhid,
Qurtarmır səbrim, şəhid.
Gül - miçəklə bəzənmiş
Qiblədi qəbrin, şəhid.

Elin pənahı - şəhid,
Azad sabahı - şəhid.

Düşmənləri tutacaq,
Ananın ahi, şəhid.

Qələbə acı - şəhid.
Qeyrət ağacı - şəhid.
Gözü yaşlı bacının,
Başının tacı - şəhid.

Yuyaq bu suçu, şəhid,
Udaq vuruşu, şəhid.
Boynbükük qalmasın,
Ata duruşu, şəhid.

Vətənin sağı - şəhid,
Əsir torpağı - şəhid.
Yağıya çökəcəyik,
Çal - çarpez dağı, şəhid.

Ata qüruru - şəhid,
Məzarın nuru - şəhid.
Tezliklə göstərərik,
Düşmənə zoru, şəhid.

Atanın təni - şəhid,
Ananın dini - şəhid.
Ancaq kasıbəni çəksin,
Vətən dərdini, şəhid?

Elin and yeri - şəhid,
Ocağı, piri - şəhid.
İntiqam alacağıq,
Yol yoxdu geri, şəhid.

Ağriyır haran, şəhid?
Sağalar yaran, şəhid.
Bütöv Vətən olarıq,
Ruhu nigaran şəhid.

MƏZƏLİ SEVGİ

Heç əlimdən tutmadın,
Boş qalmış əli sevdin.
Oxuyardım: "Ləli yar",
Yarı yox, ləli sevdin.

Sən ağıydın üzümün,
Qarasiydin gözümün.
"Yox!"a yoxmuş dözümün,
Ancaq "hə", "bəli" sevdin.

Dedilər dindi sevgin,
Mən neynirəm belə din?
Məni dəli elədin,
Başqa bir dəli sevdin.

Çıraqdın - nurun oldum,
Ocaqdın - qorun oldum.
Sənin donorun oldum,

Sən isə zəli sevdin.
Düzgün çəkmir tərəzin,
Ağır gəlir qərəzin.
Acı hicran - çərəzin,
Sən lap məzəli sevdin...

XALQ MAHNILARI ÜSTÜNDƏ...

Kaş olaydım gül yerinə,
Sinəndəki tül yerinə.
Oxuyum bülbülb yerinə:
"Kətan köynək, nazik bədən."

Zülm edirsən, üzün gülür,
Çekdiyimi ürək bilir.
Qoy gizlənim, anan gəlir,
"Aralıqda söz olmasın."

Sevgi bəzək illərimə,
Ürək bənddi bircə himə.
Baxıb demə tellərimə:
"Əvvəlki məhəbbət hanı?"

2007

NAĞILLAR DA YALAN İMİŞ...

Hey qırılır beşiyimiz bu dünyanın dayaqları,
Sınıq - salxaq bu beşiyin yoxdu daha etibarı.

Gözləyirik gah Simurğu, gah aq atlı Nərbalani,
Yalan imiş uşaqlığın üç almalı nağılları.

Acgöz aşiq qul olandan sevgiyə yox, mala, mülkə,
Məcnunların, Leylilərin əyri qalıb düz ilqarı.

Çox Məhəmməd tanıdım mən, layiq deyil öz adına,
Ona görə uca dağlar yaxınlaşdırı bizə sarı.

Dəli dedik el qeyrəti çəkənlərə Çənlibeldə,
Dəlilərin nəvələri çalış - çapır bu diyari.

Yazlıq kəndlə əkir, biçir, tərlə yuyur torpağını,
Halallığa inananın ələ gəlmir halal barı.

Nizamilər, Füzulilər yaratdılar söz cənnəti,
Məddahların əlindədir müdriklərin söz gülzarı.

Fikir yükü Səməndərtək yanaların ciyindədir,
Yaşayacaq Cavid, Sabir, Məmməd Araz, Bəxtiyarı.

Bir örnəkdir Günəş kimi təmənnasız nur yayanlar,
Vicdan, qeyrət, namus, ismət - insanlığın iftixarı.

El gözəli, saçlarında qarı görüb sən Vaqifin,
Təəssüflə demə: "Gəldi ömrümüzün son baharı."

01.02.2018.

"AG ĀTLI OĞLAN"IN NAĞILI (Xaqaniyə nazirə)

Sevdi nazir qızını bir aşiq bəxtəvər oldu,
Güzaranı güldü üzə - şipşirin bal, şəkər oldu.

Hər gecə xumarlandı qaynatanın villasında,
Hər zülmət gecə ona bir Günəşli səhər oldu.

Doktor oldu, firlandı alımlərin cərgəsində,
Amma elmdən, bilikdən bu bədbəxt bixəbər oldu.

Küt beyni ilə təmsil elədi Vətənən elmini,
Daydayın hesabına lap məşhuri - bəşər oldu.

Qaynatanın sərvəti şirinlik qatdı ömrünə,
Ələ baxan quzutək mələdi, südəmər oldu.

Bərq vuran otaqlarda yaşadı, unuduldu kənd,
Özgələr doğmalaşdı, doğmalar özgələr oldu.

Yaddan çıxdı doğma ev, ata, ana, qardaş, bacı,
Səxavətli "papaşa" supermen - şiri - nər oldu.

"Çapırçı" küçələrdə, heç bilmirdi əyləc nədir,
"CİP" ağ atlı oğlançın cilovsuz ağ kəhər oldu.

Eyvah! Dedilər nazir tutulub rüşvət alanda,
"Böyük elm xadimi"nin yediyi qəm - kədər oldu.

Daydayısız yaşamaq nə dözülməz bəla imiş?
O gündən cənnət həyat cəhənnəmdən betər oldu.

Öldü Məcnun "sevgi"si, "mamaşa"ya pərəstiş də,
Əllər cibə yük oldu, xoş çağlar dərbədər oldu.

Fəryad etdi, inlədi: "Qara bəxtim oyanmazmı?"
Zarıldığı ağı da "Şikəsteyi - Qəhər" oldu.

Güvənə bilməzdi o, öz aqlına, zəkasına,
Bu manqurt xislətlinin ömrü lap müxtəsər oldu.

Öz gücüylə ucalan zirvədə yaşar həmişə,
Binəvanın zirvəsi qaranlıq dərələr oldu.

Vaqifin hər sözündə həqiqət axtaran dostum,
Əldə etdiyin inci, de, nəyə bərabər oldu?..

may, 2017

YENİ QADAĞA

"Kim dedi üç uşaq doğasan gərək",
Söylədi möclisdə bir iblis - "mələk".
Yüz ölçüb bir biçən haqqsevər fələk,
Nə üçün yaratdırın anlaqsız bəndə?

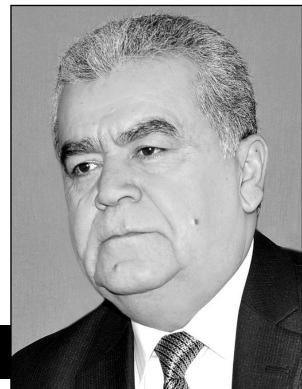
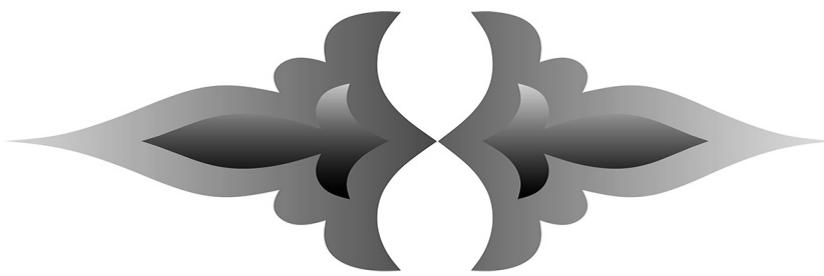
Tanıyın kimdir o. Gözləri tordu,
Analıq hissindən uzaq nankordu.
Bir anda tərpəndi içinin qurdı,
Analar layiqmi belə rişxəndə?

Vətəni yaşadar cəsarət, hünər,
Ərənlər böyütmək yasaqmı məgər?
Günbəgün çoxalır ucuz yengələr,
Seçici, ayıq ol, vəkil seçəndə.

Dünən şəhid verdin, eloğlu, düşün,
Kimin ümidiñə qalıbdı işin.
Yeni "aqronom"la məsləhətləşin,
Yeri şumlayanda, toxum səpəndə.

İtirdik səbirin dadı - duzunu,
Əridə bilmədik qalın buzunu.
Gözlədik Lazımı illər uzunu,
Bələdçimi lazıim, görünən kəndə?!.

19.05.2018.

QAFAR CƏFƏRLİ

BƏRZƏX SAKİNİNİN ETİRƏFLARI

(hekayə)

Altmış yaşımin tamam olmasına altı gün qal-
mış xəstəliyimdən xəbər tutdum. Həkimin oğ-
lumla danışığını təsadüfən eşidəndə bildim ki, o
murdar xəstəliyə tutulmuşam, xərçəngi deyirəm.
Onkoloji Mərkəzdə olduğum 3-4 gün ərzində dar
gün üçün yiğdiğim min manat pul göz qırpmında
müayinələrə xərcləndi. Neftçilər xəstəxanasında
isə qara ciyərimi dəyişmək üçün elə məbləğ oxu-
dular ki, ağ ciyərimin belə bağıri yarıldı. Xəstəxa-
nadan gözlərimi yumub hövüllü qaçdım və ayı-
landa gördüm evdəyəm. Fikirləşdim ki, nə uşaqla-
ra, nə də, özümə əlavə əziyyət verməyim. Bir
də ki, nə fərqi var idi? Bu cür yaşamağın daha
bir-iki il uzanması heç kimə lazım deyildi, heç
mənə də. Son üç ildə çəkdiyim iztirablar, mənə-
vi sarsıntılar sözünü deməyə bilməzdi və bu da
nəticəsi... Evdə on iki gün yorğan-döşəkdə uzan-
dım və on üçüncü gün dünyamı dəyişdim. Cis-
mim torpaq altda olsa da ruhum burda, sizlərin
dili ilə desəm o biri dünyadadır.

Buralar barədə ucundan-qulağından da olsa
bir-iki kəlmə deməyim yəqin sizlər üçün də ma-
raqlı olar.

Əvvəla, ondan başlayım ki, sizləri tərk edən-
dən sonra gəlib düşdüm qəbir evinə. Büründü-
yüm ağ mələfənin ətəklərini yiğib yerimi rahat-
lamaq istəyirdim ki, Ruman adlı bir mələk əməl
dəftərimi yaratmaq üçün təşrif gətirdi. Dəftər ha-
zır olan kimi İnkir və Minkir adlı iki mələk başı-
nın üstünü kəsdiłər. İnanc və əməllərimlə bağlı

sorğu-sual edib "şəxsi işimi" vərəqlədilər. Üzlə-
rinin ifadəsindən başa düşdüm ki, deyəsən xəta-
larım az olub. Yəqin, buna görə məni çox yorma-
yıb birbaşa bura yolladılar. Olduğu bu yerin
adına Bərzəx deyirlər, yəni iki aləmi bir birindən
ayıran, daha doğrusu, sizin dünya ilə axırət ara-
sında olan bir dünya, necə deyərlər gözləmə
məntəqəsi. Mənə elə gəlir ki, göyün hansısa qat-
tındayıq, amma neçənci qat olduğunu bilmirəm,
bildiyim isə bu yerin behiştə cəhənnəmin yol
ayırıcı�ında olmasıdır. Deyilənə görə, bizdən
yuxarı daha bir neçə qat var və oralarda həddən
artıq soyuq, dəhşətli istilər olur. Baxmayaraq ki,
biz soyuğun, istini hiss etmirik, amma o tərəflərə
bizi buraxırlar. Qiyamət günləndən tez xəbər
tutmaq üçün elə buralarda qalmağımızı məsləhət
bilirlər. Qiyamət günü demişkən, burdakıların ən
çox danışdıqları o gün barədədir. Söhbət edirlər
ki, həmin gün çatanda baş mələklərdən hesab
olunan İsrafil surunu, yəni şeypurunu, üç dəfə çal-
acaq. Birinci dəfə xəbərdarlıqdır ki, bu səsdən
cəmi aləm lərzəyə gələcək. İkinci dəfədə hələ
salamat olan insanların qorxudan ürəyi partlayıb
öləcəklər. Nəhayət, üçüncü dəfədə isə bütün ölü-
lər dirilib mehşər ayağına, yəni Allahın hüzuru-
na, sorğu-suala gedəcəklər. İsrafilin ikinci suru
barədə eşidəndə məni bir gic gülmək tutdu. Lap
sizin ölkədə olduğu kimi əvvəl küçələri qalın-qalın
ASFALT EDİR, SONRA ISƏ KANALİZASIYA, SU, YAXUD
QAZ XƏTTİ ÇƏKMƏK ÜÇÜN BAŞLAYIYLAR QAZIB DAĞITMA-

ğa. İndi bunlar da, əvvəl şeypuru çalıb adamların ürəyini partladır, sonra isə başlayırlar diriltməyə. Nə isə, əsas məsələ cənnətə gedən yoluñ üstündə olan tük kimi nazik, ülgüt kimi iti Qıl (Sirat) körpüsündən keçməkdir. Burda əsas şərt yaxşıpis əməlin, savabin-günahındır, yer üzündəki rəftər və hərəkətindir, hansı ki, etdiklərimizdən nə-yisə dəyişməyə bizim artıq imkanımız yoxdur. Təəssüf ki, hamı kimi mən də sizin dünyada olanda bu barədə az fikirləşirdim.

Dediyim kimi olduğumuz aləm boş, eni-uzunu, aşağısı-yuxarısı bilinməyən, sizlərin yerdə gördüyü göy üzü qədər sonsuz bir səmadır. Mil-yon illər öncədən tutmuş bu günə kimi bütün ölənlər mehriban bir ailə kimi burda yaşayırlar və deyilənə görə Qiymət gününə kimi burda ola-caqlar. Say-hesabımız bilinməsə də hamımız bir-birimizə oxşayıraq, heç birimizdə fərqlənəsi bir şey yoxdur. Heç kim nə, necə olduğunu bilmir, cavanmı, qocamı, gözəlmi, çirkinmi olduğundan xəbərsizdir. Bir də ki, bunun bir elə fərqi də yoxdur. Hava kimi, nəfəs kimi görünməz olsaq da biz bir-birimizi görürük, amma tanıımıraq. Bəlkə də belə olmayı yaxşıdır, yoxsa insanlığımıza salıb çirkin əməllərimizdən yenə əl çəkmərik.

Burdakı həyatım əvvəlkindən qat-qat yaxşıdır. Günüüm xoş keçir, heç nəyin dərdini çəkmirəm, eləcə gəzib dolanıram, vaxtin necə keçdiyi-ni də hiss eləmirəm. Nə vaxt, nə yedyimi bilmirəm, amma həmişə toxam, heç vaxtı acliq nədir hiss etməmişəm. Yoxsa, sizlərin yanında çörək dərdi məni çərrətmışdı. Böyüklər bu dərdi anla-salar da uşaqlar axı başa düşmürələr. Onların yeməyini vaxtı-vaxtında vermədinsə hər şeyə nifrət edirsən. Kimsə gündə yeməyinin çeşidini sıfariş verir, kimsə quru çörəyin dərdini çəkir. O gün görürəm ki, bizlərdən ikisi öz aralarında söhbət edirlər. Özlərini tanımasam da danışqlarından başa düşdüm ki, bizimkilərdir. Deyəsən, onlardan biri böyük adam (lap nazir kimi danışındı) olub, digəri isə gününü kasıbçılıqla keçirib. Elə o bədbəxt kasib dilinə güc vermişdi:

-Vəzifədə işləyənlər o cür gözəl dünyani başımıza dar elədilər. Heç insaf olmadı onlarda, nə cibləri doldu, nə də ki, gözləri. Bu boyda pullar, cəvahiratlar yığır, saysız-hesabsız evlər, obyektlər, maşınlar alır, amma yenə bədbəxt xalqın qə-pik-quruşuna göz dikirlər. Axırı nə olur, lüt ətca-

bala bu dünyaya gəlirlər. Gör bir fərqimiz var?

-Bilmirəm kimsən, nəçisən, amma zəhmətkeş adama oxşayırsan.

-Gündəlik qul bazarına çıxıb fəhləliklə ailəmi saxlamışam.

-Lap yaxşı! Sən elə bilirsən vəzifədə işləmək asandır? Elə bilirsən səni öz başına qoyular ki, ürəyin istədiyin kimi işləyəsən? "Ölünü özbaşına qoysalar kəfəni yırtar". Yəqin eşitmisən də bu məsəli, ağıllı kişilər oturub söz fikirləşiblər.

-Günahı yumağın ən asan yolu başqasının üstünə yıxməqdır.

-Deməli, mənə inanmırısan? Onda qulaq as, bir-ikisini deyim sən də bil. Tatalım ki, vəzifəyə getmək üçün borca-xərcə düşüb filan qədər pul verdin və getdin oturdun o bəzəkli kresloda. Gör bundan sonra nələr olur: rayonun və ya şəhərin rəhbərindən tutmuş nazirlikdə oturanlara qədər vaxtı-vaxtında "hörmətini" etməlisən, bir az da yuxarıdakıların heç olmasa bayramlarda (maşallah olsun, bayramlarımız da nə qədər istəsən) pul-parasını, pay-puşlarını göndərməlisən. Lap böyüklərin xərci-xəcarəti isə elə özləri kimi böyük olur. Bunlar bir yana dursun. İldə bir neçə dəfə cürbəcür "tədbirlər" keçirilir ki, bunun üçün də tərləməlisən, gəlib-gedən qonaqları da adına görə razı yola salmalısan, hələ təftişə, yoxlama-ğa gələnləri demirəm. Bəsdi, yoxsa dalın deyim? Bəs bu boyda xərci mən necə çıxartmaliyam? Bu boyda xərcləri çəkən evinə də bir şey aparmalıdı ya yox? Əgər bilmək istəsən, evimizə apardı-ğımız qazandıqlarımızın tör-töküntüsüdü. Yadin-da saxla, qul bazarında fəhləlik edən səni də və-zifəyə qoysayırlar, ən azından bizim kimi olardın, çünki, xəmirimiz eyni mayadan yoğrulub.

-Bunları başa düşdüm, bəs Allahın verdiyi bu boyda yeraltı və yerüstü sərvətləri olan ölkənin vətəndaşları niyə bu gündə yaşamalıdı? Düzdü, küçələrə, meydənlərə pullar xərcləndi, bəs biz insanlar? Neçə illər bu hökümətin yolunda canımı qoymum, nəticəsi nə oldu? Aldığım pensiya heç dava-dərmanıma çatmındı, hələ yeyib-içmə-yimiz bir yana qalsın. Hə, nə oldu, başını aşağı dikdin, cavab ver də? Quru yurdda olan ölkələrin camaatı bəy kimi yaşayırlar, bizə isə quru bəylilik qalıb.

-Məni dilləndirmə, eşidən olar zibilə düşə-rəm... Amma, madam ki, soruştursan, onda, - o

üz, bu üzə baxıb piçilti ilə deyir, - belə şeylərə baş qoşmasan yaxşıdır, yoxsa başın ağrıyar. Heç olmasa bu dünyada rahat yaşa.

Burda bu cür söhbətlərə arada qulaq şahidi oluram. Hər kəs başına gələnləri danışır. O gün biri qışqırıb bağırırdı ki, iki ali təhsilim olsa da özümə iş tapa bilmədim, dərməna pulum olmadığından xəstəlik axırıma çıxdı. Vəzifədə olanlar isə ancaq qohum-əqrəbalarını, yerlilərini başına yiğirlər, yaxud da yaltaq, ikiüzlü (bəlkə də min üzlü), satqın, şərəfsiz adamları tapıb işlədirlər, amma ağıla, bacarığa, zəhmətə qiymət verən yoxdur.

İnsafən, burda vəziyyət tamam başqa cürdür, burda vəzifə, kreslo, qohum, yerli söhbətləri keçmir. Bura hamı eyni cür gəlir və hələlik eyni cür də yaşayır, heç kimə ciddi fərq qoyulmur, azacıq fərq isə ilkin sorğu-sual zamanı "şəxsi işdə" olan bəzi xətalara görə olur. Bu vəziyyət Qiyamətə qədər çəkəcək, məhşər gündündə isə necə deyərlər: "Ayranı ayran, yağı yağı olacaq".

Onu da deyim ki, burda heç kimin başqası ilə işi yoxdur. Kiminsə xainliyini çəkmək, badalaq vermək, kiməsə quyu qazmaq, ayağından tutub dala çəkmək, üzdə bir cür, arxada başqa cür dənişmaq, ruzusuna bais olmaq kimi halları görməmişəm. Bəlkə də buna səbəb bir-birimiz üçün tanınmaz olmayıüz, ad-soyadımızın bilinməməsi, kimin kimdənsə asılı olmaması və hamının bir cür yaşamasıdır. Əvvəllər çətin olsa da get-gedə buranın qayda-qanununa öyrəşməli olursan.

Sızlər heç vaxtı yadimdən çıxmırsız. Bütün günü sızlər barədə düşünürəm, ürəyim sizi görmək istəyir, əlbəttə ki, öz yanında yox, kənardan. Burdakı qaydaya görə biz müsəlmanlara həftənin yalnız bir günü - cümə axşamında və müqəddəs bayramlarda (ramazan, orucluq, novruz və sair) aşağı düşməyə icazə verilir. Amma bu icazə Bərzəxə gələn kimi olmur, yerini-yurdunu dəqiqləşdirəndən, sənə az-çox bələd olan-dan, etibar qazanandan sonra olur. Bu fürsətdən yararlanıb həm sızləri görmək, həm də dünyani-zı gəzib dolanmaq üçün bizlər həmin günü səbir-sizliklə gözləyirik. Nəhayət ki, bu şərəf mənə də qismət oldu.

Keçən cümə icazə alan kimi bir neçə aylıq arılıqdan sonra səhərin alatoranında sizin dünyaya ayaq basdım. Bir müddət ətrafi həyacanla seyr

elədim, keçmiş günləri xatırlayıb pərişan oldum. Amma, vaxtı boşuna keçirmək olmazdı, odur ki, düz evimə yollandım. Yolum işlədiyim məktəbin yanından keçəndə ürəyim dözməyib bir-iki dəqi-qəlik məktəbə girdim. Bu məktəb mənə evim qədər əziz, doğma olub, ömrümün yarısından çoxunu burda keçirtmişəm. Düz otuz beş il bu məktəbdə müəllim işlədim, sonda bəzi "qanunsuz hə-rəkətlərimi" və müəllim adını "ləkələdiyimi" əsas tutub məni sevdiyim işimdən ayırdılar. Məktəbdən uzaqlaşdığını bu illər ərzində bir elə dəyişiklik gözümə dəymədi, bircə həyətin girəcəyindəki təzə tikilmiş bərli-bəzəkli marketdən savayı. Direktorun kabinetində səs-küy eşidib ora girdim. Minayə xanım səhər tezdən müəllimləri "pyatiminutka"ya yiğmişdi. Küncdə, boş stulların birində oturmaq istəyəndə uzun illər ciyin-ciyinə işlədiyim Əbdul müəllimlə bir balaca toqquşdum. Müəllim buna etinasız yanaşanda hiss etdim ki, məni görmür, amma mən hamını görüb eşidirdim. Minayə xanımın ağızından od-alov töküldü, haqq-ədalətdən, təmizlikdən, xalqa, Vətənə xidmətdən elə gözəl cümlələr düzüb-qoşurdu ki, özünün tükləri belə biz-biz dururdu. Sonda verdiyi tapşırıq isə bir-iki günə məktəbə gələcək yoxlama komissiyasını yola salmaq və ölkədə keçiriləcək vacib bir tədbir üçün müəllimlərdən pul yiğmaq barədə oldu. Lap sonda isə odun almaq və məktəbin təmiri üçün şagirdlərdən pul toplanması barədə verdiyi tapşırığı bir daha sinif rəhbərlərinin yadına saldı. Elə bu vaxt zəng çalındı və müəllimlər suyu süzülə-süzülə kabinetdən çı-xıb siniflərə istiqamətləndilər. Heç kimin adı bir narazlıq bildirməyə belə cürəti çatmadı. Məktəbin dəhlizində iki qocaman müəllimin danişığını eşidib onlara yaxınlaşdım. Biri digərinə deyirdi:

-Belə biabırçılıq olmaz, ay kişi. On beş dəqiqə iclas elədi, onun on dəqiqəsi pul-paradan oldu. Məktəblərə qadın direktorlar təyin olunanda çox sevinmişdim. Fikirləşmişdim ki, hər necə olsa, qadındırlar, ürəkləri yumşaqdır, haqqı nahaqqı verməzlər, cinayət etməkdən qorxarlar, çəkinərlər. Sən demə yanılmışammiş, onların hesabına keçmiş kişi direktorların ölonləri gündə min dəfə rəhmət qazanırlar.

İkinci müəllim qorxu-hürkü içində ətrafa boylandı:

-Sən Allah, yavaş danış, bizi zibilə salma. Qə-

rib müəllimi gördün, haqqın müdafiəçisi kimi ad çıxarmışdı. Axırı nə oldu, torbasını tikib atdırılar bayıra. Yaziq heç üç il də işsiz dözmədi. Onsuz bizi də çıxartmaq üçün bəhanə axtarırlar..." - deyib tələsik addımlarla sinifə sarı getdi.

Adımın bu cür çəkilməsi pisimə gəlsə də "haqqın müdafiəçisi" sözünə bir az sevindim. Xülasə, gördüm ki, cəmiyyətin ən təmiz yeri hesab olunmalı olan məktəbdə vəziyyət çox natəmizdir.

Məktəbdən ayrılib evimə, doğma ocağıma gəldim. Arvadım Nuranə, böyük oğlum Zəfər və ortancıl oğlum Səfər, onların ailəsi evdə səhər yeməyinə yiğmişdilər. Uç otaqlı bir evə kiçik oğlumu saya salsa demək olar ki, dörd ailə sığışib. Şükürlər olsun ki, mehribandılar, amma bu mehribançılıq çoxmu çəkər, bilmirəm. Nə isə, mən də süfrənin bir tərəfində oturub onlara tamaşa etməyə başladım. Onları görüb eşitsəm də məndən xəbərsiz idilər. Hiss etdim ki, məndən sonra olan dəyişikliklər yalnız pisə doğru gedib. Arvadımın üzünə qocalıq gəlmış, saçları ağappaq ağarmışdı. Böyük oğlumla söhbətindən bildim ki, mən öləndən bir-iki ay sonra təzə baş həkim uzun illər tibb bacısı işləyən arvadımı ixtisar bəhanəsi ilə işdən çıxarıb, yerini isə dərhal başqasına satıb. Səhiyyə Nazirliyinə yazdığı şikayəti elə həmin baş həkimin özünə göndəriblər. O da boş yer olmadığını, gələcəkdə imkan olsa iş verəcəyini boynuna alıb, yəni üstü örtülü işdən gözünü çək deyib.

Mən ölməmişdən bir neçə il əvvəl ali təhsil diplomunu alan böyük oğlum Zəfər hələ də özünə iş tapa bilməyib. Dəfələrlə icra başçısının, əlaqədar nazirin qəbulunda olub, "müqəddəslərin" qəbrinə də məktub yazıb, nəticəsi olmayıb. Yazıq iki uşağını və arvadını günəmuzd fəhləlik-lə saxlayır.

Ortancıl oğlum Səfər də işsiz-gücsüzdür. Yaziq balam anası ilə danışanda dodaqları əsirdi. Məndən bir ay sonra bankdan kredit götürüb ki, pay torpağını əkib-becərsin, bir az pul qazansın, dolların bir dəfəlik qalxması isə onun bütün həyatını məhv edib. Aldığı beş min dollara görə səkkiz min manat pul ödəyib, hələ dörd mindən çox borcu qalıb. Bank onu məhkəməyə verib, məhkəmə də elə ilk iclasında banka haqq qazandırıb, uşağın və ona zamin duranların ev-eşiyini

əlindən alacağını elan edib. Anası ağlaya-ağlaya özündə və onun arvadında heç bir zinət əşyası qalmadığını, hamısını satdıqlarını deyirdi.

Qəfil yadına düşdü ki, ölməmişdən bir il əvvəl dostum Həmidə min beş yüz manat borc vermişəm, amma evdə deməmişəm, öləndə də deməyə fürsət tapmamışam. İnanmiram ki, Həmid həmin pulu evdəkilərə qaytarsın, heç boyun almaya da bilər, fikirləşər ki, ölenin dirildiyini görən olmayıb. Amma kim bilir, bəlkə də halal adam çıxacaq. Odur ki, arvad-uşağa tapşırdım ki, gedib həmin pulu alsınlar, amma nə qədər qısqırıdımsa heç kim məni eşitmədi, eləcə yana-yana qaldım, tüstüm təpəmdən çıxdı.

Kiçik oğlum Cəfərin hazırda hərbi xidmətdə olduğunu öyrəndim. Arvad-uşağın söhbətindən onun yerini müəyyən edən kimi göz qırpmında həmin hərbi hissəyə uçdum. Bir az axtarışdan sonra oğlumu erməni ilə üzboüz səngərdə tapdım. Onu qucaqlayıb bağırma basdım. Əsgərlərin söhbətindən eşitdim ki, burda qulluq edənlərin hamısı elə kasib-kusub balalarıdır. Hərbi hissənin mərkəzindəki meydanda böyük plakatda adının gözünə girən "Vətəni qorumaq şərəf işidir!" - sözələrini oxuyandan sonra düşündüm ki, deyəsən bu şərəfli iş elə kasib-kusub balaları üçündür. Qəfil ağlıma gəldi ki, sabah oğlum döyüsdə və ya təsadüfən ölüb eləsə mən də yoxam ki, qucağıma verdikləri bayraqı öpüm və... dərhal da "lə-nət şeytana" - deyib bu fikri başımdan çıxardım. Oğlum bərkdən-boşdan çox çıxıb, hər cür çətinliyə dözəcəyinə əmin olsam da narahatlılığım keçmirdi, amma əlimdən nə gelərdi ki? Qayıtmaga məcbur idim deyə uşağın üz-gözündən öpüb ayrıldım.

Yol boyu müxtəlif rayonların üstündə dövrə vurmalı oldum. İnsanların dərdi başlarından aşındı, üz-gözlərini kəsafət basmışdı. Onları görəndə mənə elə gəldi ki, hamı fikirlidir, elə bil ki, "kayf" tuturlar. Ətrafda nə baş verdiyini bilib görəsələr də özlərini bilməməzliyə, görməməzliyə vururlar. Hər kəs səhər evdən çıxarkən bir tikə çörəklə axşam evə dönmək arzusu ilə yaşayır. Mənim vaxtında da bu vardi, amma bu qədər də deyildi, bu sahədə "irəliləyiş" açıq-aydın göz qabağındaydı. Rayonlarda bir-iki nəfəri çıxmaq şərti ilə demək olar ki, hamı eyni cür yaşayır. Gözə dəyən təzə evlər işləmək üçün ölkədən vaxtında

çixıb gedənlərindir. Düzdür, tikiləndən bu günə həmin evlərdə heç kim yaşamırsa da yenə olmayı yaxşıdır. Sovetin iflasından keçən bu illər ərzində insanlar arzuladıqları həyat yoluna çıxa bilmirlər. Kənardan onların öz həyatları ilə barışmaları dərhal hiss olunur. Amma, rayon mərkəzlərində tikilən yaraşlı idman komplekslərin, güllü-çiçəkli meydanların, iri ticarət mərkəzlərinin sayının artması inkişaf kimi məni sevindirdi.

Yol üstü Bakı şəhərinə də dəydim. Xeyli vaxt idi ki, ölkənin baş şəhərindən xəbərim yox idi. İnsafən şəhər çox dəyişib, hündürmərtəbəli binalar, nəhəng ticarət mərkəzləri, böyük idman kompleksləri, bir-birindən yaraşlı şadlıq sarayları, meydanlar, asfalt yollar, yol qıraqındakı yaşıllıq, gül-çiçək, səliqə-səhman göz oxşayırdı. Mənə elə gəldi ki, əsas diqqət şəhərin mərkəzinə yönəldilib. Mərkəzdə bəzi köhnədən qalma ənənənin hələ da yaşadığını gördüm. Məsələn: bəzi binaların yola tərəf hissəsi super təmirli, içəri tərəfi isə bərbad vəziyyətdə olması. Şəhər kənarındaki məmurların nəhəng villaları isə əsil sənət inciləridir. Sanki bir-birinin bəhsinə girib zövq oxşayan memarlıq nümunələri yaratmışlar. Hər bir cəmiyyətdə varlı-kasib təbəqənin mövcud olmasını təbii hal hesab edib buna sevinməli idim. Amma bizdə bir az başqa cürdür, məmurlarımız qüdrətli kresloya oturan kimi minimum və maksimum programlarla işləməyə başlayırlar. Minimum program təyin olunanda verdikləri pulu qısa vaxtda çıxartmaq, maksimum isə nəyin bahasına olursa-olsun daha çox pul toplamaq. Bu vəziyyət elə bizim vaxtimızdan da belə olduğundan çox narahat olmadım. Çünkü, biz özümüz də buna öyrəşmişik, məmur bizdən pul istəməyəndə və ya almayanda o saat fikirləşirik ki, deyəsən işimi düzəltmək istəmir. Xülasə, vəziyyətin bu cür olmasının günahkarı bir az da elə özümüzük. Məni ən çox ağrıldan on milyonluq şəhərimizdə 5-6 faiz adəmin firon kimi, bəzən ondan da üstün yaşaması, qalan hissənin isə qarın davasına çıxmaları, hər şeyə laqeyd və biganə olmaları, göz qabağındakı pislikləri böyük mükafat kimi qəbul etmələri oldu. Gördüyüm budur ki, insanlar bu cür yaşamağa sanki adət ediblər, onları heç nəyle təəccübəndirmək mümkün deyildir. Yadıma düşür, o vaxtı ölkədə bir təhsil naziri var idi. Ona sual etmişdilər ki, bəs ölkədə təhsilin səviyyəsi

necədir? O da cavab vermişdi ki, təhsilin səviyyəsi insanların inkişaf səviyyəsinə tam uyğundur. Doğrudan da kişi qızıl xırdalayıb. Əgər insanlar bu cür yaşayış qəbul edirlərsə, deməli bu yaşayış onların ürəyincədir, qəbul etdikləri, razılaşdıqları həyat olduğundan özlerini xoşbəxt hiss edirlər. Yəni, indi sizlərdə azadlıq hər kəsin istəyi dairəsindədir, bundan artıq deyil.

Məni ağrıldan başqa bir məsələ isə məmurların, yaxud böyük varidatı olanların Xəzər dənizinin bütün sahilini hündür hasara alıb sahib durmaları oldu. Allah Təalanın bütün insanlara bəxş etdiyi bu sərvətin bir qrup şəxslər tərəfindən zəbt olunması böyük ədalətsizlikdir ki, bunu da Böyük Yaradan heç kimə bağışlamaz. Mən başa düşürəm, bu məmurlar, yüksək vəzifəlilər ölkədə heç kimdən qorxmurlar, çəkinmirlər. Bəs Allah qarşısında hesab veriləcək, edilənlər üçün sorğu olunaçaq günü yaddan çıxartmaq olarmı? Onlar unudular ki, elədiklərinin əsas şahidləri elə öz bədən üzvləri olacaq ki, bu da sözün bitdiyi məqamdır.

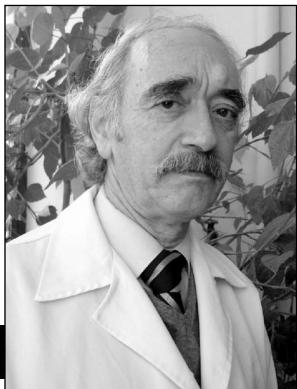
Mən Bakıdan ayrırlanda axşam idi. Xoşbəxt millətimiz coşqu içində hansısa günü qeyd edirdi. Goyə atılan saysız-hesabsız fişənglər, çal-çağır, alqış səsləri şəhəri başına götürdü. Üç hündür qüllədən ətrafa yayılan işiq seli nəinki insanları, elə məni də valeh edirdi. Amma, fişənglərin səsindən başımı elə itridim ki, bu bayramın nə olduğunu bilə bilmədim. Dörd tərəfimdə partlayan fişənglərdən bir təhər yayınib canımı götürüb qaçdım. Geri çənəndə Bakı səmasının tüstü dumana büründüyünü gördüm.

Qayıdış öz yerimə gəlmışəm. Həmkarlarım səfər təəssüratlarını danışmağı xahiş edirlər, amma mən susuram. Nədən, necə danışmağı çox götür-qoy etsəm də söz tapa bilmirəm. Fikirləşirəm ki, birdən ətrafimdə olanların içində düzüyü, təmizliyə, haqqə-ədalətə, insan ağlına və bacarığına, əqidəsinə, ümumən insana qiymət verməyi üstün tutan ölkədən gələnlər olar və danışdıqlarımla özümü də hörmətdən salaram. Yaxşısı budur ki, susum.

Gördüyüm və eşitdiklərim səbəbindən siz tərəflərə növbəti səfərimi bir müddət təxirə salmaq qərarına gəldim.

Sonda isə əlacım bu duaya çatır: "ALLAH KÖMƏYİNİZ OLSUN!"

2-5 iyul 2017-ci il

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

Bir xalıdır Azərbaycan

Vətənimdir Azərbaycan,
Gəzmişəm mən neçə məkan,
Yadda qalan, yaddan çıxan,
Sorağın var uzaqlardan,
İftixarla söylərəm mən,
Qoy, eşitsin bütün aləm,
Şöhrətimdir ana vətən.

Bakı döyən qəlbin sənin,
Şah əsərin, seyrə gəlsin,
Bütün aləm, qərbin, şərqi,
Baxıb görsün, qiymət versin,
Səlnamələr yazıb getsin.

Gəncə bu gün tarixindir,
Nizamının ruhu gəzir,
Məhsətidən qalan bəsdir,
Eşitsinlər eşitməzlər,
Hər daşını tarix bəzər.

Naxçıvanın Cavid yurdu,
Söz ustadı Cəlil oldu,
Ulu Heydər dövlət qurdu,
Vətənim azad ucalır,
Hər günümə bir arxadır.

Şirvan eli hər deyəndə,
Şeir, sənət düşür yada,
Tarixlərdən gəlir səda,
Xəqanidən, Nəsimidən,
Seyid Əzim, həm Sabirdən.

Mərd oğullar diyarında,
Qazax, Tovuz torpağında,
Vurğun, Şıxlı sağlığında,

Saz, söz demək dəbdə olmuş,
Hüseyn Arif şeirlər qoşmuş.

Qonaq gəlsə Lənkərana,
Böyük hörmət vardır ona,
Pürrəngi çayla limona,
Süfrələrdə daim yer var,
İçən böyük ləzzət alar.

İsmayıllı qəlbimdədir,
Lahic yolu burdan keçir,
Əfsanələr məskənidir.
Qədim sənət ocağında,
Neçə-neçə mahir usta,
İndi də tarix yaradır,
Gələn nəslə yadigarıdır.

Qarabağım bu gün darda,
Pənah xanın qəbri qorda,
Üzeyirin ruhu orda,
"Gənci" çalıb, üsyan deyər,
Bu torpağa zəfər gələr,
Düşmənlərdən qalmaz əsər.

Rəngarəngdir elim, obam,
Hər birində alov, odam,
Olmaç onsuz dünya tamam,
Bircə kəlmə gəlir candan,
Var ol, bütöv Azərbaycan.

Obaların duz-çörəkli,
Dosta dost kimi gərəkli,
Çöllərin var gül-çiçekli,
Bu diyara dost tək gəlin,
Xalı-xalça yerə sərin,
Axşam üstü sərin-sərin,
Muğamatı siz dinləyin.

Hər muğamda bir aləm var,
Başa düşən onu duyar,
Gəzsən əgər diyar-diyar,
Hər diyarda xanəndələr,
Təzə xalla qəzəl deyər,

Bir xalıdır Azərbaycan,
Naxışları gözəl əlvan,
Hər naxışı nağıl, dastan,
Tarixləri bilinməyir,
Babalardan xəbər verir,
Hər nəsil bir naxış edir.

10-14.09.2017

Yaşayaram mən

Qar ələnir, külək əsir,
Ocaq yanır, etmir təsir,
Bir körpə dünyaya gəlir.
Muştuluğu nənəm verir,
Yaşayıram, zaman keçir.

Yağış atır hərdən-birdən,
Tutub səhər bir əlimdən,
Deyir, daha məktəblisən.
Mənlə birgə anam gedir,
Yaşayıram, zaman keçir.

Bir yaz günü göy çəməndə,
Gül-çiçəklər bitən yerdə,
Ürək aćdım sevgilimə.
Həyat bizə nələr deyir,
Yaşayıram, zaman keçir.

Sevdiyimlə ömür sürdüm,
Həyatda mən nələr gördüm,
Sevincə dərd-qəmi böldüm.
Dost-tanışlar bunu bilir,
Yaşayıram, zaman keçir.

Saç-saqqala dən düşəndə,
Dostlar bir-bir tərk edəndə,
Mən dağlardan gen gəzəndə.
Qələm-dəftər kömək edir,
Yaşayıram, zaman keçir.

Vaxt gələndə köçəm belə,
Əsərlərim qalar hələ,
Oxusalar onu yenə.
Heç olmasa bircə nəfər,
Yaşayıram, zaman keçər.

10.04.2018

Nənəmin nağılları

Yenə Lahicin bağları yadına düşdü,
Bir fəryad elədim, o illər hanı?
O Xanım nənəmin məzəli sözü,
Cibindən verdiyi şirnilər hanı?

Nənəmin dediyi bir nağıl, dastan,
Hər sözü bir hikmət, yadında qalan.
İndi anlayıram, gec olsa zaman,
De görüm o duzlu kəlmələr hanı?

Nənəyə körpələr necə də şirin,
Körpələr dərk etmir, düşünmür dərin.
Vaxt keçəs xatırlar, olsa da həzin,
Bayatı söyləyən o dillər hanı?

Hafız o günləri yaxşı xatırlar,
Nənənin nəfəsi üçün darıxar.
Yenə o mülk durur, yenə o bağ var,
Nənəmin sorağı qəlb deyər, hanı?

17.04.2018

Söz yarası yaman olar

Söz yarası yaman olar,
Bir ocaqdır, odsuz yanar.
Əqrəb təkin sancar, çalar,
İti xəncər qəlbdə qalar,
Ürəyimə izlər salar.

Söz deməzdən düşün bir az,
Oxuyanda əlində saz.
Sözlərini əvvəldən yaz,
Qoy, bilinsin qara, bəyaz,
Yersiz kəlmə əhval pozar.

Söz eyləyər yaxın, uzaq,
Bilir bunu böyük, uşaq.
Ağ paltara qara yamaq,
Gündüz əldə yanar çıraq,
Söz deməyin təhəri var.

Bir mirasdır babalardan,
Yadigarlı analardan.
Doymaq olmur sanki yordan,
Tapılarsa söylə hardan?
Yerində söz dərdi alar.

Hafız sözün ölçər, biçər,
Hər bir sözə verər dəyər,
Düz gələrsə, onu deyər,
Düz olmasa, susar gedər,
Həyat özü yol göstərər.

05-06.06.2018

Özün söylə

Bu qədər can alan canan,
Olarmı bəs, özün söylə.
Bir söz deyib, dərdə dərman,
Taparmı bəs, özün söylə.

Bir mərhəmət istərəm mən,
Zalim qəlbin etsin hərdən.
Könlüm xəbər göndərməsən,
Yanarmı bəs, özün söylə.

Çox gözəllər etmiş kövən,
Naz-qəmzəylə zaman-zaman.
Gül-çiçəklər gəlsə xəzan,
Solarmı bəs, özün söylə.

Yadına sal əhd-i-peyman,
Eylədin sən mənlə candan.
O sözlərin indi yaddan,
Çıxarmı bəs, özün söylə.

Rəqibə çox can atma sən,
Zülmə dözməz qəlbim indən.
Səbrim axır, deyim ki, mən,
Dolarmı bəs, özün söylə.

Keçəsə günlər, ötsə aylar,
Həyat özü verər qərar.
O günlərdən bir intizar,
Qalarmı bəs, özün söylə.

Səndən başqa vardır kimim?
Bu sevgidən nakam qəlbim.
Bir xoş xəbər hərdən deyim,
Alarmı bəs, özün söylə.

Ürəyimə vurma yara,
Onsuz könlüm para-para.
Nə vaxt isə Hafız yara,
Çatarmı bəs, özün söylə.

16-17.06.2018

Xəzri

Yenə xəzri əsir Bakıda bu gün,
Bakını qardaş tək qucaqlayıbdır.
Əzəldən doğma o, olduğu üçün,
Bakını büsbütün çulğalayıbdır.

Bir gün əsməyəndə darixir ürək,
Bəlkə də yorulub, gözləyir kömək.
Ay Xəzri, sənə də dincəlmək gərək,
Bütün bu qayğılar sənə qalıbdır?

Bakının adıyla tapmış şöhrət,
Xəzərin qoynundan yiğırsan qüvvət.
Enerjin olubdur əvəzsiz sərvət,
Şıltəqlıq etməyin sonu çatıbdır.

Bəzən bərkdən-bərkdən aynanı döyər,
Yəqin gələcəkdən verir o xəbər.
Bakıya həmişə qayğı göstərər,
Bakıda küləklər məskən salıbdır.

18-19.07.2018

QƏZƏLLƏR***Yadındamı, bir vaxt sənə söylədim***

Yadındamı, zər qədrini zərgər bilər, söylədim,
Səni görsəm gələr təbim, qəlbim gülər, söylədim.

Biz qovuşduq, bəzən küsdük, bəzən isə barışdıq,
Fərqi yoxdur, ay sevgilim, getdi kədər, söylədim.

Hər dilbərə söz demədim, amma səni ki, gördüm,
Bir baxışa öz-özümə, nədir qəmər, söylədim.

Gəl darıxma, illər keçər, yaşımıza yaşı gələr,
Həyat getsə dayanmadan, mənəm çəpər, söylədim.

İllər ötər, sular axar, saç ağarsa, etmə qəm,
Hər ötən il sevgimizə sevgi verər, söylədim.

Sevənlərin əyarıdır keçəsə illər birlikdə,
Dediymə dəstək olar neçə nəfər, söylədim.

Bir dastana çevrilmişdir, ay sevgilim, sevgimiz,
Ötdü Leyli Məcnunu da filan qədər, söylədim.

Çox sevənlər qıbtə edər, getsə zaman tərsinə,
Fərhad ilə Şirinə də çatsa xəbər, söylədim.

Çalışdırın nazəninlər etsin məni imtahan,
Görən deyir, çək-çevirlər gedir hədər, söylədim.

Aləm görür, Hafız bilir sevgisinin qədrini,
Bu əhvalat gələcəyə edər səfər söylədim.

13-14.06.2018

Qəzəl yazım

Qəzəl desəm anam deyən dildə gərək,
Qəzəl yazım qəlbən gələn sözlə gərək.

Söz tapmasam bir azacıq düşünərəm,
Başqa dildən söz yazılsın, niyə gərək.

Dildə yamaq qəzələ verməz yaraşıq,
Hər qəzəldən sonra lügət nəyə gərək.

Qəzəl ruhu oxşayanda gözəl olar,
Gözəl görsəm ürək qəzəl deyə gərək.

Qəzəl özü muğamatdır, ahəngi var,
Muğamatla qəzəl qalxın göyə gərək.

Qəzəl çatıb babalardan bir yadigar,
Qəzəl deyən sarı simə dəyə gərək.

Qəzəl yazmaq hər şairin işi deyil,
Qəzəl odur ürəkləri yeyə gərək.

Səndən qabaq çox ustadlar qəzəl yazmış,
Növbə, Hafız çatıb sənə, elə gərək.

28-29.06.2018

Sən olarsan

Eşqimdə mənə həmişə həyan sən olarsan,
Bu mərəzi saqlatmağa loğman sən olarsan.

Görcək səni qəlbim sancı dərhal necə sancı,
Külli aləm bildi mənə canan sən olarsan.

Ahu-zarım göylərə görsən ki, necə qalxdı,
Göylər rəhmə gəlib versə fərman sən olarsan.

İndi ixtiyar səndədir çarə eləyərsən,
Bir kəlmə ilə müşkülə səhman sən olarsan.

Deyim düzü hər gözələ savab olar yəqin,
Züleyxadan sonra qalan dastan sən olarsan.

Səndən başqa gözələ sözümü heç deyərəm mən,
Qorxum onda, əhd-peymanı pozan sən olarsan.

Bilir Hafız, eşqinin dəyəri ölçülümdür,
Qəlbində həkk olunub bircə qalan sən olarsan.

19-21.07.2018

RÜBAİLƏR***Elm cövhər çıxardar***

İnsanlar elm ilə olublar insan,
Elmi kənar qoyar həyatda nadan,
Elm cövhər çıxardar dağlar yararaq,
Elmə dəyər vermiş uca yaradan.

06.10.2017

Yarada bilməz

Bir çıraq yandırdın, desəm, ay mələk,
Yaratmaq eşqimə eylədin kömək.
Yüz mələk yiğilsa yarada bilməz,
Yüzdən birisini yaratsa ürək.

06.06.2018

Köməyi öz əlim özümə edir

Söz versəm dostuma sayaram təhqir,
Kömək lazımdırsa, lazımadı bilir.
Demirəm, dosta mən uzatdım əli,
Çünki köməyi öz əlim özümə edir.

07.06.2018

Zəhmətin haqqı

Zəhmətlə qazansan aləmdə ad-san,
Vaxt ötər, daima yadda qalırsan.
Bir mənsəb sahibi əgər ki olsan,
Mənsəbdən düşəndə yaddan çıxarsan.

13.06.2018

Xoşbəxtlik meyari başqadır, başqa

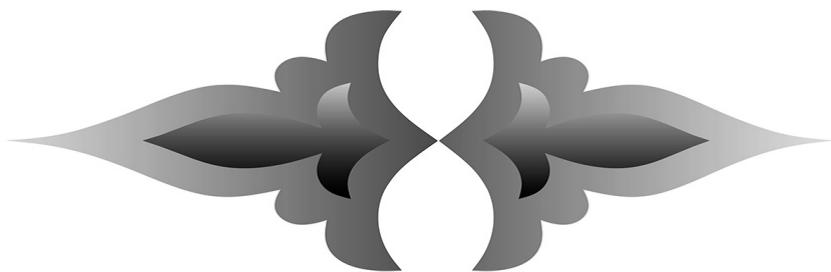
Çalışıb var-dövlət əldə eləsən,
Düşünmə xoşbəxtlik əldə edərsən.
Xoşbəxtlik ölçülür başqa meyarla,
Çalış o meyari əldə elə sən.

17.06.2018

Dəyişən nədir?

Dəyişən zəmanədir, yoxsa ki, insan?
Bu sual verilir hər zaman, hər an.
Dünya öz ahəngiylə fırlanan zaman,
İnsanlar həyatından verir imtahan.

26.06.2018

RAMİZ İSMAYIL

GÖZÜ YOLDA QALAN VAR

(sənədli povest)

(əvvəli ötən sayda)

O dövrün ən qlobal hadisələrini təsvir etmək bizim mövzunun özəyini təşkil etmədiyindən bu barədə mülahizələr yürütmək istəmirəm. Bu dövr ərzində Natiq Qasimovun da Uzaq Sibirdə nələr çəkdiyini bilmirəm. Onu bilirəm ki, o, bu vaxt ərzində günləri sayıb. Məktublar əsasında da bir fikir söyləmək mümkün deyil. Ona görə ki, həmin dövrdə yazdığı məktubların çox az hissəsi qalıb. "Biz nə biləydik ki, nə vaxtsa onun məktubları lazım olacaq" deyə Nofəl təəssüflə bildirir. 1989-1991-ci illər ərzində biz Natiqin nə barədə fikirləşdiyini, düşündüyüni deyə bilmərik. Bircə şeyi əminliliklə demək olar. Həmin illərdə o, burada olsaydı mütləq könüllülərə qoşulub Qarabağda vuruşardı.

Həmin illərdə isə nəinki Qarabağda, nəinki Azərbaycanda, bütün Sovet İttifaqında o qədər naşaqlar tökülmüşdü ki!

Natiq Vətən üçün darıxırıldı. Darıxırıldı ki, tez qayıtsın və Qarabağda oğulluq borcunu yerinə yetirsin.

Səlim Qasimovun dediklərindən:

-Son məktublarının birində yazmışdı ki, məni aparmağa özün gələrsən. Niyə, nə məqsədlə belə yazdığını bilmirdik. Hər halda qərara aldım ki, əgər bir təhlükə hiss etməsəydi belə yazmazdı. Bakı-Novosibirsk reysi ilə uçdum. Aeropordan dəmiryol vağzalına gəldim. Məlumat bürosundan

Krasnoyarska necə getmək lazımlı olduğunu soruştum.

Məlumat bürosunda işləyən qadın ikinci kasaya yaxınlaşmayışı bildirdi. İkinci kassanın qabağında iki yüzdən çox adam var idi. Gördüm bilet almaq mümkün deyil, "öz adətimizlə" almağa cəhd etdim. Qabaqda duran bir nəfərdəri xahiş etdim, mənə də bir bilet alınsın. Adamlar geri çəkilib "biz ayrı qatara bilet alırıq" - deyib mənə imkan yaratdılar. Sən demə onlar da yaxşı bilirləmiş ki, mənim minəcəyim qatar 15 dəqiqədən sonra yola düşür. Yeri gəlmışkən, onu da deyim ki, Bakıda təyyarəyə bilet alanda da bəxtim gətirmişdi. Əvvəlcə kassada dedilər bilet yoxdur. Bir gəlin də gəlib ki, sən Allah, mənə də bir bilet al, deyirəm bilet yoxdur, sənə necə alım, əl çəkmir. Təyyarəyə minik başlayanda ümidiyi üzümüz-düm. Bir də gördüm elan etdilər ki, Novosibirskə uçan təyyarəyə iki bilet var. Tez birini o gəlinə, birini də özümə alib mindik təyyarəyə!

Əl-qərəz! Gəldim Novosibirsk dəmiryoi vağzalına. İndi qatarı tapa bilmirəm, vaxt da gedir. Birtəhər soruşa-soruşa perrona gəldim. Vaqonumu tapdım. Gördüm konduktor qarabəniz bir oğlandır. Olardı otuz beş-qırç yaşı. Dedim bəlkə ermənidir, tatardır, gürcüdür. Rusca soruştum ki, görün doğrudanmı bu qatarla getməliyəm. Bəli, bu qatar imiş. Moskva-Tında qatarı. Mindim qatarla, yerimi rahatlayıb oturdum. Bir azdan cavan bir oğlan gəldi. "Dyadya, vremya skolka?"

Dedim: "sınok, vremya u menya Bakinskaya".
 -Bakıdansınız?
 -Hə, Mingəçevirdənəm!
 -Mən də Mingəçevirdənəm!

Ət satan kiminsə oğlu idi. Yadımdan çıxıb, dədəsinin adını demişdi. Bir az hal-əhval tutduq. Bir siqaret aldım - siqaret satırdı. O, getdi, bir azdan "provodnik" gəldi. Bu da eyni qayda ilə "azərbaycanlısınız? - deyə soruşdu. Hə!"

"Provodnik" ağıdamlı idi. Dedi dayı, bayaq da siqaret almışan, uşaq da səndən pul alıb, biabır olmuşam. Dedim qardaş, niyə biabır olursan, o satıb, mən də almışam. Utanmalı bir şey yoxdur. Yanında bir cavan rus qızı var idi. Elə bil rəssam yaratmışdı. Onu çağırıldı yanına, nəsə dedi, bir az keçmişdi, gördüm stolun üstü doldu.

"Quş iliyi, can dərmanı" deyirlər e-e! Kolbası, araq, Moskva konfeti, şirniyyatlar, nə qədər elədim, pul-zad almadı. Məni apardı balaca bir otağa. Otağa deyəndə, provodniklər üçün ayrı otaq var, özün bilərsən, ora apardı məni, bir sarı meşək var idi, ağızını açdı. Hamısı pul idi. Dedi nə qədər istəyirsən götür. Moskvadan götirdiyi malları satırdı. Stansiyalarda dayananda nə qədər adam yiğilirdi alver eləməyə! Nə başını ağırdı, neçə sutka yol getdim, o kişi mənə çox hörmət elədi. Dedim Reşotiya çatanda xəbər elə, dedi rəhat yat, qorxma. Səhərə yaxın Reşotida məni oyatdı. Bir sumka düzəltmişdi. 25 dənə siqaret, neçə kilo kolbasa, sosiska, Moskva konfetləri və s. yekə bir sumka idi. Nə qədər elədim pula yaxın durmadı. Reşotida düşdüm, soruşa-soruşa gəlib Qorevoya gedən qatarı tapdım. Dörd saatdan sonra görüşdük. Onu da deyim ki, çox yoxlayırdılar. Komandiri tapdıq. Dedi tez gəlmisən. Hələ vaxt deyil, buraxa bilmərik. Nə qədər yalvar-yaxar, mümkün olmadı. Axırda dedi: Yalnız diviziya komandiri icazə verə bilər. Getdim diviziya komandirinin yanına. Çox çətinliklə razılaşdı. Nə fikirləşdirilsə ayrı iki nəfəri də bizə qoşdular. Biri Bakıdan idi, o biri səhv eləmirəmsə Şəkinin kəndindən idi. Natiqə burdan paltar aparmışdım. O uşaqlara da dedim, yoxlayırlar, özünüzlə elə şübhəli şeylər götürməyin.

Çatdıq Reşotiya. Patrul gəldi. O uşaqlardan "finka" çıxdı. "Heç nə götürməyəcəyik" demişdilər, amma götürmüştülər. Çox xahiş-minnətdən sonra hərəsindən on manat alıb patrula verdim,

birtəhər aradan çıxdıq. Qatarla altı sutkadan çox yol gəldik. Bakıda Natiq gözlərinə inanmındı. Axşam qatardan düşmüdüdük. "20 yanvar'a gəldik, dedik avtobusla gedərik. Orda da maşın olmadı. Dedim, ay bala, gedək Sumqayıta, yataq rəhat, sabah durub gedərik. Razı olmadı. Kimsə dedi ki, Səməd Vurğun bağından Gəncəyə avtobus çıxır. Gəldik Səməd Vurğun bağına, bəxtimizdən avtobus oldu. Gəldik səhərə yaxın Mingəçevir stansiyasında düşdük. İndi deyir gəl piyada gedək. Deyirəm, a bala, burdan Mingəçevirə 18 kilometrdir. Əl çəkmir ki, gedək, birtəhər sakitləşdirmişəm. Nəhayət, bir "KamAZ" gəldi. Karyerə quma gəlirdi. Ona minib gəlmüşik. Elə bil inanmındı. Qonum-qonşularla görüşdü, təəccübənləndi.

Beş-on gündən sonra dedi ki, mən cəbhəyə gedirəm. Məhlədəki dostları ilə tez-tez vuruşmağa getmək barədə danışırı. Nə qədər yalvar-yaxar etdik, anası da, bacıları da, qardaşı da, dedik bir az dincəl, yenə gedərsən...

Bir gün evə gəlmədi.

Cox sonra eşitdim ki, Qarabağda "Ala Yaqub"un dəstəsindədir.

Bu söhbəti Səlim mənə özünün balaca çayxanasının həyətində danışır. Sərin bir payız günü id. Axşam tərəfi id. Natiqin anası Dursun xanım da gəlib çıxdı. O, səhərə - bazara gedibmiş. Hal-əhval tutub bir az ordan-burdan danışdı. Təbii ki, söhbət Natiqdən getməli idi.

-İndi danışanda çox şey yadına düşmür. - deyə Dursun xanım sözə başladı. - Birdən gecələr yuxum qaçı. Səlimin xəbəri olmur, saatlarla öz-özümə danışram. Hərəkətləri yadına düşür. İndi nəsə belə vaxtda adam yadına sala bilmir. Məhlədə bunlara "yeddi qardaş" deyirdilər. Yeddi dost idilər. Bir dəfə məhlədə qonşunun qızına bir oğlan sataşmışdı, söz atmışdı. Özündən yekə bir oğlan idi. Onu möhkəm əzişdirib. O da gedib Sağ sahildən bir dəstə uşaq gətirmişdi. Bunlar isə dörd nəfər olublar. Onları döyüb yola salmışdilar. Bunun da çənəsi çapılmışdı. O qədər nadinc idi ki! Özü dalaşan deyildi, amma məcbur olanda davadan qaçmırırdı. Bədəninin hər yeri çapılıq-çapılıq idi. Elə olurdu, çənəsinin, üzünün əti sallana-sallana evə gəlirdi. Qarnında uzun bir "çapılıq" yeri var idi. Nə qədər elədim, öyrənə bilmədim ki, ona nə olub! Ömründə də deməzdi ki, məni dö-

yüblər. Bir dəfə beşdə-altıda oxuyardı. Gördüm qonşudan bir gəlin, yanında da bir oğlan gəlir. Əsgərliyi-zadı çəkmiş yekə kişi idi. Dedi: "Sənin oğlun mənim qardaşımı döyüb". Özüm də utandım. Dedim: a-az bu cöngə boyda oğlandı. Əl boyda uşaq bunu döyə bilər? O qədər belə şikayətə gələn var idi ki... O qədər yalvarırdım, deyirdim az dalaş! Sən də məni bağışla, deyirdim, "özündən... qoçağına rast gələrsən". Kimə deyirsən, çox nadinc uşaq idi. Elə anadan olmamışdan nadinc idi. Üzr istəyirəm, səkkiz aylıq olub. Sumqayıtda xəstələnmişdim. O vaxt qardaşım Sumqayıtda qəzet redaktoru idi. Onun hesabına çox hörmət etdilər. Uşaqlar gəlib-gedirdilər, lağa qoyurdular. Hamı deyirdi bundan uşaq olmaz, əcinnəyə oxşayır.

...Böyüyəndə də başımıza oyun açırdı. Bax, o binanın böyründəki turba ilə beşinci mərtəbəyə dırmanırdı.

-Balkonda əl boyda eni olan taxtanın üstünə uzanıb yatırdı. - Səlim söhbətə qoşuldu. - Qonşular çığırı-çığırı qalırdılar ki, bu saat dördüncü mərtəbədən yerə düşəcək.

-Ariq, çəlimsiz bir uşaq idi. - Dursun xanım davam edir. - Nofələ deyirdi, qardaşımsan, sənə dəymirəm, başıma götürüb səni yerə çaxaram. Güclü idi, diribaş idi. Baydarkaya gedirdi, voleybol oynayırdı, qramotası-zadı var. Yumruğunu divara vururdu, ürəyim ağızıma gəlirdi, deyirdim bu saat qolu-qılçası çilik-çilik olacaq.

-Dərs-zad oxumurdu. - Səlim əlavə edir. - Kitablarını axşam bir də görürdün ayrı uşaq gətiriridi. Səkkizinci sinfi qurtarib peşə məktəbinə getdi. Adı orda idi, amma burda - klubda kino verirdi. Elə-belə, işə-zada düzəlməmişdi. Həvəskar idi. Sonra "Kosmos"da kino-mexanik işlədi.

Yeri gəlmişkən:

Gədəbəy rayonunun Əli Ismayıl kəndində orta boylu, ağır yerişli, sadə, həttə pintlə geyimli, az-az, amma güclü yumorla danışan bir kişi var idi. Nəinki orta məktəbi qurtarmamışdı, heç düzəməlli ibtidai təhsili də yox idi. Bu adam Gədəbəy rayonunda ən yaxşı radio təmirçisi kimi tanınırdı. Kino-mexanik idi. Saati işləməyən onun yanına qaçırdı. Maqnitafonu işləməyən, televizoru xarab olan, motosikleti işə düşməyən, "motoru yağı yeyən" sürücü, bir sözlə, hamı onun yanına qaçırdı. Evlərinin qabağından axan dağ çayında

"elektrik stansiyası" düzəltmişdi. Qonşulara təmənnasız işıq verirdi. Onun adı Nuru idi. Bu adam Natiqin doğmaca dayısı idi. Bəlkə elə buna görə deyirlər: "Yaxşı ığid dayısına oxşayar". Görəsən, texnikaya maraq Natiqə dayısından "keçmə" deyil ki? Nuruya təmir etdiyi radio və başqa məişət cihazları üçün 10 manat verəndə 2 manatını götürüb, qalanını qaytarırdı. İşin mahiyyətini bilməyən çox adama elə gəiirdi ki, Nuru "hərifdir", on manatlıq işi iki manata görür. Onun yerinə mən olsam bu rayonda məndən varlı adam oimaz" - deyən də var idi. Beləsinə Nuru tutarlı cavab vermişdi: "Müəllim, Allah mənim biliyimi sənə verib ağlımı özümdə qoymayacaqdı ki. Sonralar, mən böyüküyəndən sonra başa düşdüm ki, Nuru elə zəhmətinin qiymətini alırmış. Sadəcə olaraq camaatin bilməməyindən istifadə etməyə vicdanı yoi vermirmiş!

Mən yenidən söhbəti başqa axara salmağa cəhd etdim. Natiqin Qarabağa döyüşə getməsi, harada və necə vuruşması maraqlı idi. Təəssüf ki, bu barədə ata-anasının məlumatı çox az idi. Dördaya yaxın Ağdamda o vaxtlar "Ala Yaqub" və ya "Qatır Məmməd" kimi məhşurlaşmış Yaqub Rzayevin "Qarabağ şahinləri" adlanan dəstəsində vuruşmuşdu.

Söhbət zamanı Nofəl də qeyd etmişdi ki, hələ döyüş günlərində Natiq bir dəfə Mingəçevirə gəlmişdi. Nə qədər söhbətə tutdumsa bir şey öyrənə bilmədim. Dedi mənə yer açın, bir az yatım, sonra söhbət edərik. Dedim dur yuyun, - üstü-başı kirin-pasin içindəydi, çım, yat! Cimməyə halı olmadı. Elə oturduğu yerdə yuxu aparmışdı. Bu minvalla iki sutka ac-susuz yatdı. Oyatmağa qıymadıq. Oyananda dedi, texnikaya gəlmışəm. Sonra gələrəm, Allah qoysa, çoxlu söhbət edərik. Getdi.

Bəli, bu ala-yarımçıq məlumatdan başqa Natiqin Qarabağ döyüsləri barədə əməlli-başlı bir şey öyrənə bilmədim.

***

1992-ci ilin əvvəllərində Natiq qəflətən getdiyi kimi gözlənilmədən də qayıtdı. Bu dövrdə nə əməlli-başlı mühabibə idi, nə əmin-amanlıq.

Atası onu Az.DRES-ə işə düzəltdi.

Müdhiş 26 fevral yaxınlaşırırdı. Xocalı qırğınına bir neçə gün qalırdı.

Xocalıya Mingəçevir dəmir-beton məmulatı zavodundan tikinti materialları daşınırıdı.

Xocalı tikilirdi. Xocalı abadlaşdırıldı.

Xocalıya hücum olacaqı gözlənilə-gözlənilə adamları ora işləməyə, qurub-yaratmağa göndərildilər. Ancaq sonralar məlum oldu ki, Xocalı qırğını olacaqı barədə hakimiyyət orqanlarının xəbəri varmış. Bunu Xocalı sakinləri dərin inamla deyirlər.

Nəhayət, Xocalı faciəsi. 26 fevral 1992-ci il. Yadımdan çıxıb, o vaxt Az.TV necə adlanırdı. Gəlin elə Az.TV-kimi qəbul edək. Az.TV informasiya yayır. Ermənilər Xocalıya hücum etmişlər. İki nəfər yaralanmışdır. Düşmən geri oturdulmuşdur. Hadisədən iki gün keçmişdir. Lakin Xocalıda baş verən faciə xalqdan gizlədir. Amma nə qədər gizlətmək olar. Əlimə keçən iki mənbədən istifadə edəcəyəm: BİRİNCİSİ: "Oqonyok" jurnalı, 1992-ci il, aprel №14-15. (Bu jurnal bizə hələ çox iazım olacaq.) Jurnalın xüsusi müxbiri Aleksandr Bolotin yazır: "Mənə kinolent göstərilər. Xəbərdarlıq etdilər: "Tamaşa zəif iradəlilər üçün deyil". Budur, ekranda operator Çingiz Mustafayevin Xocalıda törədilmiş faciədən fevralın 28-də çəkdiyi kadrlar göstərilir. Çingiz erməni yaraqlarının nəzarət etdiyi əraziyə girmiş iki hərbi vertolyotun birində olmuşdu. Kamera əsdiyindən kadrlar keyfiyyətsiz alınmışdır. Dağlıq Qarabağ meşəliklərinin qarla örtülmüş yamacı görünür. (Yaxın planda görünüş) Hər yerə meyitlər (cəsədlər) səpələnmişdir. Uşaq cəsədləri... Milli müdafiə paltarı geyinmiş iki döyüşü qarın üstü ilə meyitləri sürüyür. Görünür hər iki döyüşü üçün bu çox çətin işdir: (iri planda) "qurumuş uşaq meyitini əsgər ağlaya-ağlaya vertolyota ötürür. Kadr arxasından azərbaycanca səs eşidilir: "tez-tez... (Bu Çingizin səsi idi, ağlaya-ağlaya deyirdi - R.İ.) Erməni vertolyotları meyiti daşınağa mane olur. Vertolyotun qırılmış illüminatorundan avtomat lülələri görünür.

...İcra hakimiyyətinin başçısı - mülki şəxs Elman Məmmədov fevralın 25-də hücum başlanannda dinc əhali arasında olub. O deyir ki, iki saat ərzində ermənilər tanklardan, BTR-dən və "Alazan" raketlərindən atəş açdırılar. Şəhər üç tərəfdən mühəsirəyə alınışdı, ancaq Əsgəran istiqamətində dəhliz açıq qalmışdı.

-Biz bilirdik ki, bu dəhliz dinc əhalinin çıxmama-

sı üçün saxlanmışdı. - E.Məmmədov deyir. - Sağ qalanlar buz bağlamış çaydan keçib Keyti dağına tərəf qaçırdılar. Yolda çoxu donub həlak oldular. Nəhayət, biz fevralın 26-da səhər saat yeddi də Naxçıvanik kəndinin ərazisinə çıxdıq. Burada bizi - silahsız adamları atəşə tutdular. Bəziləri Gülləli istiqamətində getdilər və ermənilərin girovuna çevrildilər. Mənim və yeddi nəfər yoldaşımın bəxti gətirdi. Təsadüfən tapdığımız sığınacaqda gecələdik və ertəsi gün başımıza qar yaga-yaga Agdama gedə bildik".

Sonra müxbir yazır:

"Mühəribə gedir, adamlar məhv olur, o cümlədən dinc əhali. Mənə qaranlıq qalan bir şeydir: Xocalıya hücum qəfildən olmamışdır, bu hücumun hazırlanlığı barədə Bakının yaxşı məlumatları var idi. Bakıda "Əsgəran dəhlizi" barədə də xəbərdar idilər. Faciənin qarşısını almaq olardımlı, bu suala cavab ala bilmədim".

İKİNCİSİ: "Boz qurd" qəzeti. Kiçik məlumat: "Boz qurd" boz qurdların qəzeti. Təsisçi İ.M.Həmidov, Baş redaktor: Aqil Abbas, redaktor: Adil Cəmil. Qəzet 1992-ci ilin oktyabrından çıxır.

Göründüyü kimi, Xocalı faciəsi günlərində "Boz qurd" qəzeti çıxmırıldı. Lakin bir il sonra 27 fevral 1993-cü ildə "Xocalı faciəsində öz gördük-lərim" adlı məqaləsində Surxay Əlibəyli yazırıdı:

"Düz bir il önce erməni faşistləri 366-ci rus alayının köməkliyi ilə Xocalı şəhərini işgal edib dinc əhalini misli-bərabəri olmayan vəhşiliklə qətlə yetirdilər. Ərən oğullarımız, şahbaz igidlərimiz, Burlaxatun qızlarımız, gəlinlərimiz, çiçək körpələrimiz, anadan türk doğulduqları üçün süngülərə keçirildilər. başları kəsildi, gözleri çıxarılıb güllələndilər. Düz bir ildir bu ağrıları çəkəcəkə yaşayıraq, yaşaya-yasaya çəkirik.

Təmkinə, ağıla, emosiyalara uymamağa çəgiran rəhbərlərimizin soyuqqanlılığı ucbatından başımıza bu neçə illərdə çox müsibətlər gəlib. Amma bu müsibətlərin ən dəhşətlisi 26-27 fevral 1992-ci il günləri idi. Ağdamın küçə, meydanları insan harayından dağılırdı. Doğma yurd-yuvasından perik salınmış insanlar qardaş, bacı, ana, ata, oğul, qız harayı ilə inildəyib bir-birini, həmkəndlilərini, yaxın adamlarını axtarırdılar. Hamı - dərdə düşər olanlar da, dərdə düşər olana havadar olanlar da havalanmışdır.

Elə həmin axşamlar Azərbaycan televiziyası

ilə məlumat verib bildirdilər ki, "şayiələrə inanmayın, Xocalıda cəmi 2 nəfər öldürülüb". 7 milyonluq xalqın gözünün içində yalan dedilər. Mən və bütün xalq bu yalana necə inanadıq ki, həmin günü gündüz Ağdam xəstəxanasının qarşısında milli ordunun döyüşüsü Zaurdan soruşdum ki, "nə qədər adam həlak olub?". Cavab verdi ki, "minə qədərdir". Dərdə bax, ilahi, xalqın öz faciəsini özündən gizlətməyə çalışırdılar.

...Mərhum Allahverdi Bağırov xalqın qabağına düşüb, dərələrdə, dağlarda soyuqdan donmuş insanların ölüsünü, dirisini tapıb Ağdama gətirməyə başladı.

...Hər gün neçə maşın meyid Ağdam məscidi-nə gətirilib, yuyulub, kəfənlənirdi. Məscidin işçiləri demək olar ki, gecə-gündüz işləyirdilər. Hami gərgin və əsəbi idi. Məscidin həyətində əsil Kərbəla müsibətivardı. Ağlaşma, şivən göylərə bülənd olmuşdu. Sanki Tanrı da yaratdıqlarından "uz" döndərmişdi.

Düz bir ildir ki, Xocalı faciəsinin günahkarları axtarılır. Neçə dəfə sessiyada, milli məclisdə müzakirə olunub. Müqəssir tapılmır ki, tapılmır.

...25 fevral saat 22-də telefonla Xocalı şəhər icra hakimiyyəti Ağdamda yerləşən prezident müvəkkiliyinə xəbər verib ki, ermənilər zirehli texnika ilə hücuma keçiblər, kim bu xəbəri bilib və heç kimə bildirməyib? Bax, onlar tapılmalıdır. Bu faciənin əsl müqəssirləri onlardır?"

Bax, bu hökm Surxay Əlibəylinin hökmüdür. Müəllif yəqin ki, haqlıdır. Əsas məsələ burasındadır ki, Xocalı faciəsi barəsində xalqa vaxtında məlumat verilməmişdi, köçürmə tədbirləri görülməmişdi. Nəhayət, xalqdan gizlədilmişdi. Bəli, Əlibəylinin yazdığı kimi Xocalı çöllərindən meyitlər daşınib Ağdama gətirilmişdi. Həmin meyit daşıyanlardan biri də Canpolad idi. Ala Yaqubun oğlu Canpolad, Natiqin dostu Canpolad. Həmin o qara günlərin birində Canpolad həlak oldu.

Dursun xanımın dediklərindən:

-Ala Yaqubun oğlu Canpoladla möhkəm dost idilər. Canpoladın ölümü onu dəli kimi eləmişdi. Az qalırkı havalansın. Özünə yer tapa bilmirdi. Özüm də yaman qorxmışdım. Bilirdim ki, durmayacaq, çıxıb gedəcək. Yalvardım, ağladım. Dedim, Natiq, gözüm hələ yoldan yiğilmayıb. Atam müharibədən qayıtmayıb. Sənin üzünü doyunca görməmişəm. Mənə yazığın gəlsin. Elə bil

bir az yumşaldı. Sənədlərini aparıb voyenkomata vermişdi. Nə fikirləşdiə birdən dedi: "Yaxşı, atama de, gedib sənədləri götürsün. Mən getsəm, deyəcəklər qorxdu. Sonra qayıtdı ki, ax, ay ma! Qoymursan da gedim qəhrəman olum. Mən o dığaların payını vermək istəyirəm!" Arxayınlasdım, dedim, Allah, sənə şükür, daha getməz. Yerə düşdü, dedi bir az hərlənib gəlirəm. Bir azdan yerdən çağırıdı ki, bir şey lazımsa, alım gətirim. Dedim pul tullayım, çörək al gətir. Dedi, pulum var, atam verib. Bax, beləcə məni sakitləşdirdi.

Nofəlin dediklərindən:

-Canpoladın həlak olduğunu mən televizordan eşitdim. Dəfn mərasimini də göstərdilər. Bir azdan Natiq zəng vurdu. Çox həyəcanlı idi. Elə danışırkı, deyirdim bu saat ürəyi ağızından çıxacaq. Dedi sən elə bilirsən Canpoladın qanı yerdə qalaçaq! Yox! Onun qanı yerdə qalmayacaq!

Mən fikirləşdim ki, yəqin demək istəyir ki, atası onun qanını yerdə qoymaz!

Yeri gəlmışkən:

Ağdamlı bir qaçqının, Ala Yaqubu vaxşı tanıyan bir adamin söhbətindən:

-Ala Yaqub qəbir daşı düzəldən bir adam idi. Öz zəhməti ilə dolanardı. Deyilənə görə, onun babasından qalma bir pulemyotu var imiş. Camaatdan silahları yığanda pulemyotu ot tayasında gizlədibmiş. Sonralar o pulemyot onun çox karına qəlib. Ermənilər də bilirdilər onda pulemyot olduğunu. Başına dəstə yiğdi. Söz vermişdi ki, nə qədər mən sağlam Ağdama erməni ayağı dəyməyəcək. Oğlu Xocalı qırğınından sonra meyitləri çıxaranda həlak olmuşdu. Onu Ağdamda məscid-də camaat yuyub torpağa tapşırıldı. Özü dəfndə iştirak etmədi. Demişdi ki, Canpolad təkcə mənim oğlum deyil, o xalqın oğludur. Xalq özü dəfn edəcək. Mən postu buraxıb gedə bilmərəm.

Səlimin dediklərindən:

-Xocalı faciəsindən bir neçə gün keçmişdi. Evə gec gəldi. Gecə saat 2 idi, hələ gəlməmişdi. Durub həyətə düşdüm. İşıq gələn yerlərə baxdım, kimi gördüm soruşdum. Gördüm deyən olmadı, Səhərə yaxın gəlmışdı. Soruşanda, hardasan? Ora-bura yozurdu. Ertəsi gün yenə gəlmədi. Gecəyarısı səbrim çatmadı, yenə getdim axtarmağa. Fikrimə gəldi ki, bəlkə hardasa qumar-zad oynayır. özümü aldadırdım. Qumar oynayan deyildi. Bir az güman gələn yerlərə baxdım, yox

idi. Yenə səhərə yaxın gəlmişdi. Heç nə demədim. Fikirləşdim ki, bir söz deyərəm, daha da qızışarıq, artıq-əskik danışarıq. Qoy görək nə olur?

Dursunun dediklərindən:

-İşə gedib-gəlirdi. Ürəyimdə sevinirdim. Arxayın olmasam da özümə ürək-dirək verirdim ki, daha getməz. Bir gün xörək hazırlamışdım. Gözüm qapıda-bacada idi. Mənə bir darixma gəldi ki, gəl görəsən. Gəlib çıxmırıldı. Hərdənbir iş çox olanda evə gec gəlirdi. Dedim yəqin yenə işləri çox olub. Gözlədik, gözlədik gəlib çıxmadı. Evdə silahları var idi, qumbara, özü beşbarmaq düzəltmişdi, patron-zad var idi. Getdim silahları qoyduğu yerə baxdım. Silahlar yerində yox idi, Ürəyim düşdü. Bildim ki, gedib. Özümü arxayınlaşırmış üçün otaqları ələk-vələk elədim, silahları tapmadım. Getmişdi.

Martin əvvəlləri idi. Vallah, tarix yadımdan çıxıb, gördüm həyətdə səs-küy var. Yerə düşdüm. Dedilər binanın o biri başında bir erməni arvad var, onu döyürlər, ora gedirdim. Yolda arvadlara rast gəldim. Halim özümdə deyildi. Dedim elə bil ürəyimə damıb. Natiqin başında bir xəta var. Elə bil həmin günlər başım pozulmuşdu. Elə tez-tez fikrimə gəlirdi ki, Natiqi ermənilər tutublar. Qabağıma çıxana deyirdim ermənilər Natiqi öldürəcəklər. Hamı ürək-dirək verirdi ki, qorxma, Allah kərimdir. Elə hər gün Səlimlə dalaşırdım ki, sən necə atasan, gedib uşaqla maraqlanırsan. Yazıçı bezdirmişdim. Axırda dedi: sabah gedəcəyəm.

Sabah bu durdu getdi Ağdama. Bilirdik ki, Ala Yaqubun dəstəsindədir. Mən də dərman içdim ki, bir az sakitləşim. Dözə bilmirdim. O qədər də dərman içmişəm ki, birtəhər olmuşam. Elə bil həyətdən kimsə bizi çağırırdı. Sürünə-sürünə balkona çıxdım. Gördüm qonşumuz Asya yerdədi. Dedi Qarabağdan gələn var. Sizi axtarırlar. Dedim, mən xəstəyəm, sən Allah, gör hər kimsədir, denən evə çıxsın. Ayaqüstə güclə dururdum. Bir azdan qapı döyüldü. Bir yaşılı kişi idi. Dedi "oğlum Qarabağdan gəlib..." Kişini evə dəvət etdim. Bu vaxt mən huşumu itirmişəm... Təcili yardım çağrırlılar. İynə vurublar. Handan-hana özümə gəlmişəm. Ayılarda gördüm Qarabağdan gələn oğlan da bizdədir. Üzü-gözü bir gündə idi, yazığın. Dodaqları çatlamışdı, sir-sifəti cadar-cadar idi. Sən demə, bu oğlan Yadigar Mansurov

imiş. Adını Natiqdən eşitmışdım, amma görməmişdim. Dedi, xala narahat olma postdadır. Bir iki günə gələcək. Əl çəkmədim, yalvardım-yaxardım ki, mənə düzünü desin. Yazıq axırda gördü, əl çəkmirəm dedi, o bir balamın ölmüşünə Natiq sağ-salamatdır. Bir az toxadım. Elə bu vaxt gördüm bir arvad qışqıra-qışqıra evə girdi. "Hani Dursun, hanı Dursun, onun pasportunu verin baxım". Yenidən nə təhər davleniyam qalxıbsa, özümdən getmişəm. Qonşular da evnən birdi. Arvadı biabır eləyiblər ki, xalx burda ölüür, sən də pasport axtarırsan!

Pasport görəsən həmin qadının nəyinə lazım imiş? Dursunun həmin gün pasport əhvalatından xəbəri olmayıb. Bu "pasport əhvalatı" sən demə, bədnəm bir şayiənin başlanğıcı imiş!

Nofəlin dediklərindən:

-Atam həmin gün Ağdama getmişdi. Anamın vəziyyəti ağırlaşanda məni də çağırıdlar ora.

Deməli, Yadigar Mansurov gəlir həyətə. Həyətdə kimdənsə soruşur ki, Dursun xala ermənidirmi? Taniyanlar isə deyir, yox ay bala, onda ermənilik hiss olunmur. Yadigar da deyir ki, dəstəmizdə anası erməni olanlar var. Ona görə hamının sənədlərini yoxlayacaqıq. Beləliklə, o atamgilə gəlir və anamın pasportunu götürüb gedir Ala Yaqubun yanına. Həmin gün də atam Ağdamda idi. Demək atam Ala Yaqubun yanından geri qayıdır, Yadigar Mansurov isə anamın pasportu ilə Ağdama gedir. Ertəsi gün atam yenidən Ala Yaqubun yanına getdi. Çox pərişan qayıdı ki, Ala Yaqub pasporta inanmır. O vaxt Sovet pasportuna "etibarsız" demək çətin olmasa da şübhələnən də yox idi. Lakin "Ala Yaqub" anamın pasportunu "etibarsız" hesab etdi. Başqa əlac yox idi. Gecə ikən Gədəbəyə getdim. Gecə saat 2-də Əli İsmayıł kəndinə gedib kənd sovetinin sədrini oyatdım. Bu indi danışanda adama asan gəlir. Kənd sovetinin sədri çox təəccübləndi. Bir arayış yazıb verdi: "Tapdıqova Dursun Əsgər qızı 1942-ci ildə Azərb.SSR, Gədəbəy rayonunun Əli İsmayıł kəndində anadan olub. Milliyyəti azərbaycanlıdır" imza: möhür!"

Səhərə yaxın gəlib Mingəçevirə çatmışam. Anam ağır vəziyyətdə yatırıldı. Axşam mənim evdən getməyim onu şübhələndirmişdi. Dedim, sizdə qonaq çox idi, evimizə yatmağa getmişdim. Atam səhər tezdən arayışı götürüb getdi Ağdama.

Səlimin dediklərindən:

-Səhər saat beşdə durmuşdum. Tezdən Ağdam avtobusu ilə getdim. Ağdamda ondan-bundan soruştum ki, Ala Yaqubun qərargahına necə getmək olar? Bir taksi şoferi yaxınlaşdı. Dedi iyirmi beş manat versən, mən apararam. Dedim niyə vermirəm, apar! Elə hesab elə Az.DRES qəsəbəsinin bu başından doğum evinə qədər yol idi. Taksi şoferi sağ olmuş, məni aldada bilmədi. Sonra dedilər o yol uzaqbaşı 10 manatlıq yoldur. Nə isə, getdim qərargaha. Əvvəlcə soruştum ki, burda mingəçevirli varmı! Zahid adlı bir nəfər, bir də Sağ sahildən saribəniz bir oğlan var idi. Adı yadımdan çıxıb! Döyüşçülər məni əhatəyə aldılar. Natiqin atası olduğunu bildirdim. Əvvəlcə heç nə demək istəmədilər. Mən əl çəkmədim. Axırda dedilər ki, Natiq əsir düşüb. Ala Yaqubla görüşmək istədiyimi bildirdim, buraxmadılar. Müxtəlif bəhanələr götirdilər. "Bəy zanitdir!" dedilər. Onların deməyiynən deyil ki, əl çəkmədim. Çətinliklə bəyin otağına girdim. Saqqal basmış, balaca boylu, əli-qolu, sir-sifəti "ala tökmüş" bir adam idi. Yəqin elə ona görə "Ala Yaqub" deyirmişlər! Məni çox pis qarşılıdı. Açıqlı-acıqlı dedi ki, postu buraxıb, ermənilərə əsir düşüb! Anası ermənidir. Dedim bəy, onun anası mənim həyat yoldaşımızdır. Mən erməni ilə müsəlmani ayırd edə bilmirəmmi? "Bilmirəm, dedi, o əsir düşüb, satqındır. Mən hiss elədim ki, daha danışmağın mənası yoxdur. Evə qayıtdım. Evdəki vəziyyət də çox gərgin idi. Sən demə, Yadigar Mansurov Dursunun pasportunu aparmağa gəlibmiş! Dursuna demədim ki, Natiq əsir düşüb! Demədim ki, satqın çıxıb. Heç inanmirdim da Natiq satqın olar. Burda nəsə bir anlaşılmazlıq var idi. Nofəli göndərdim Gədəbəyə, burdan - JEK-dən də bir arayış aldım.

Dursunun erməni olmadığını, bəlkə, Ala Yaqub bilirdi. Amma Natiqin əsir düşməyi nəsə müəmmalı idi. Mən belə başa düşürdüm ki, Ala Yaqub nədənsə ehtiyat edir. Arayış verəndən sonra, daha doğrusu Gədəbəydən götirdiyimiz arayışdan sonra bir az yumşaldı. indi mən hər gün gedirdim yanına, deyirdi görək neyləyə bilərik. Bir gün yenə qərargahın içində ora-bura var-gəl edirdim. Yanına buraxmırıldılar. Darıxdım. Qərargahdan yoluń qırağına çıxdım. Çox gərgin vəziyyətdə idim. Bir yandan Ala Yaqub saymamazlıq

edir, bir yandan döyüşçülər soyuq üz göstəridilər, bir yandan da Natiqdən bir məlumat verən yoxdur. Dilxor halda həyətdə siqaret sümürürdüm. Gözüm yol çəkə-çəkə bir ağaca söykənib fikirləşirdim. Birdən gördüm söykəndiyim ağaca bir güllə dəydi. Ora-bura boylandım. Heç kim görünmürdü. Elə bil kimsə pencəyimin düyməsini nişan almışdt. Güllə qarnıma dəyə bilərdi, təsədüfdənmi (?), xoşbəxtlikdənmi düyməni "yalayıb" keçmişdi. Tez qayıtdım camaatin yanına. Yenə çox çətinliklə yanına girdim. Dedi, ermənlərlə danışq aparırıq. Sabah gəl görək nə eləyə bilərik. Bax belə hər gün eyni sözləri deyirdi.

Növbəti günlərin birində Ala Yaqubun son sözü Səlimi güllə yarasından, oğul itkisindən betər sarsıdı...

***

Evdə isə gərginlik son həddə çatmışdı. Dursun erməni qədər qorxulu bir düşmənlə - xəstəliklə üz-üzə dayanmışdı. Daha qorxunc bir kabus üstəlik başlarının üstünü kəsdirmişdi: bu şeyiələr idi. Dursunun "erməni" olması, "gerçəkləşirdi". Tanıyan, tanımayan, ağzına gücü çatmayan orda-burda şübhəli-şübhəli danışındı. "Birdən doğrudan da Dursun erməni olar!? On böyük bəla isə bu idi ki, Dursunun nəsil-nəcabətini cikinə-bikinə kimi tanıyan qohumlar da onlardan ayaqlarını kəsmişdilər, Gələnlər də qorxa-qorxa gəlirdi. Salam verməyə çəkinirdilər, Görəndə görməməzliyə vurub qaçırdılar. Adamlar nə qəribə olurlar, yüz faiz bilə-bilə ki, Dursun erməni deyil, heç yeddl arxa dönənində erməni yoxdur, yenə şübhələnirdilər. Qohum olduqlarını dananlar da var idi. Həmin bu qohumlar sonralar "Oqonyok" jurnalını bayraq kimi başları üstündə gəzdirə-gəzdirə bütün şəhərdə fəxrlə deyəcəklər: bax bu oğlan - Natiq Qasimov mənim yaxın qohumudur. Hələ ki, qayıdaq Səlimin xatirələrini dinləməyə!

***

Səlimin dediklərindən:

-Yadımda deyil aprelin neçəsi idi, yenə getmişdim Ala Yaqubun yanına. Burda yayılan şayiələr də bir yandan təhrik edirdi ki, bu söz-söhbətə, dedi-qoduya son qoyulsun. Lakin bu dəfə A!a Yaqub baltanı "kökündən vurdu".

-Sənin oğlun postları qoyub qaçıb, ermənilərə satılıb! Postda onlar yeddi nəfər olublar. Ermənilər onları ələ keçirib o biri döyüşçüləri güllələyiblər. Bu deyib "anam ermənidir" öldürməyiylər! Odey "Oqonyok"da şəkli var. Saqqallılarla araq vurur.

Bu sarsıcı zərbədən sonra bütün ümidiłr puç olurdu. Səlim evə necə qayıtdığını bilmir. Demək belə! "Oqonyok" jurnalında saqqallılarla araq vurduğu yerdə şəkli var. Dursun şəkli görsə ürəyi partlayacaq. Məhv olduq. Ölüm bundan yaxşı idi.

***

"Anam ermənidir" deyib canını qurtarıb. İndi Az.DRES qəsəbəsində hamı bu barədə danışmağa başlayıb. Təsəlli verən də olub.

Nofəlin dediklərindən:

-Qəsəbədə bir İkram müəllim var - "Energetik" mədəniyyət evinin direktoru. Bizə mənəvi dayaq oldu. Buralarda xısin-xısin danışanlardan fərqli olaraq ürək-dirək verdi, dedi: "anam ermənidir" deyib canını qurtarıbsa, bu da bir cür igidlikdir. Sağ qalandan sonra nə vaxt olsa intiqamını ala biləcək. "Mixaylonu" yadınıza salın. O, ələ keçməmək üçün mayor Şultsa demirdi ki, atam alman, anam fransızdır!

Lakin bu, zəif təsəlli idən başqa bir şey ola bil-məzdi.

***

Evə necə qayıtdığını, yol boyu nələr düşündüyünün heç yüzdə birini də Səlim xatırlaya bilmir. Ən fenomen yaddaşa malik olan bir adam da həmin vaxtda düşündüklərini yadında saxlaya bil-məz. Belə hallarda bir-birinə zidd olan minlərlə fikir gəlir adamin beyninə! Əlbəttə, Səlim stress vəziyyətində olub, nələr düşündüyüünü bu gün də yadına sala bilmir.

Bəs görəsən "Oqonyok" nədən yazır? SSRİ-nin ən nüfuzlu jurnallarından biri! Bəlkə jurnalda çıxan heç Natiqin şəkli deyil, Ala Yaqub məni başından eləyir! Görəsən, bu şəkli şəxsən görüb? Görməsə deməz! Dəli-zad deyil ki, ağlına gələni danışın. Bu da mənim qəhrəman oğlum!

"Oqonyok"u necə tapmalı? Nofəl bəlkə tapa! Nofəli tapmaq lazımdır. Görəsən, evdədir, yoxsa işdə? Bəlkə heç axtarmayaq? Birdən doğrudan

jurnaldaş şəkil Natiqin oldu? "Saqqallılarla araq vurur". O, saqqallılarla araq vurmağa getməyib, o, vuruşmağa gedib! Belə qorxaq olsayıdı heç getməzdi. Onu kim idi məcbur edən?! Yoox, burda nəsə bir anlaşılmazlıq var! Ola bilməz? Ola bilməz ki, o, xain çıxsın, Vətəni satsın, "anam ermənidir" desin. Satqın döyüşə getməzdi.

Səlimin ürəyindən yağlı bir söyleş keçdi: "Səni doğub-əkənin..."

Görəsən, Səlim kimə söyürmüş?

Nofəli dinləyək.

-Bilmirəm, sizə demişəm, yoxsa deməmişəm - atam Natiqin əsir düşməsi xəbərindən sonra hər gün Ağdamə gedib-gəlirdi. Hər dəfə də heç bir məlumat olmurdu. Elə deyirdilər sabah gəl, birisi gün gəl. Ağdamdan qayıdanda yerisindən bilirdik, yenə ümidsiz gəlib! "Oqonyok" səhbəti çıxanda mən də quruyub qaldım. Necə olub biz heç nə eșitməmişik. Atam dedi Ala Yaqubun yanında olmuşam. Vəziyyət belədir: deyir Natiq satqındır, saqqallılarla araq vurur. "Oqonyok"da şəkli çıxıb! Bir də buralarda izin-tozun görünməsin! Həmin anda mənim fikrimə gəldi ki, yerin deşiyində də olsa "Oqonyok"u tapıram, doğrudan da "Ala Yaqub"un dedikləri düzəndərə gəlirəm evə, ailəni yiğiram bir yerdə, benzini töküb hamımızı evli-eşikli yandırıram. Bu, rüsvayçılıqdan yeganə çıxış yoludur.

Atamı kresloda oturduram. Sakitləşdirmək istəyirəm. Lakin bu vəziyyətdə nə deyəcəyimi də bilmirəm.

Evdən çıxıb bir taksiyə oturdum. Şəhərə, mərkəzi pocta gəldim. Yox, ondan qabaq şəhərdəki bütün kioskları gəzmışəm. Heç yerdə olmadı. Gəldim mərkəzi pocta. Orda mənə dedilər ki, ilin əvvəlindən bəri "Oqonyok" jurnalı satışa verilmiş. Ancaq abunəçilərdən tapmaq olar. Abunəçi də mən nə bilim kimdir? Allah kömək olmuş bir qadın mənə dedi ki, harda yaşayırsınız? Mən atamgilin ünvanını dedim. Qadın dedi: "Az.DRES qəsəbəsində abunəçi var, mən bilən. Gedin rabitə şobəsindən soruşun, onlar biləcəklər.

Gəldim Az.DRES-in rabitə şobəsinə. Hava yavaş-yavaş qaralırdı. Rabitə şobəsindəki qadın mənə bir ünvan verdi: dedi bir tatar qadın bu jurnalı abunəcidir. Get, gör jurnal dururmu?

Getdim deyilən ünvana. Qapını döydüm. Hə-

qıqətən bir qadın açdı qapını. Ona dedim ki, məni sizin yanınıza göndəriblər. "Oqonyok" jurnalı lazımdır. Orda bir şey var, baxıb verəcəyəm. Qadın bir az enimə-uzunuma baxdı, qəribə tərzdə məni süzdü:

-Nə var ki, o jurnalda. - dedi.

Mən duruxdum. Necə deyim ki, qardaşım əsir düşüb, saqqallılarla araq vurur. Həm deməyə qorxuram ki, doğrudan belə şəkil olar, həm də qorxuram ki, elə belə olsa vəssəlam, qurtardı hər şey. İndi dilim söz tutmur deməyə, arvad da lap şübhələnir. Mən bir də dedim ki, orda bir şəkil olmalıdır, baxıb qaytaracağam.

-Nə şəkil olduğunu deməsən verməyəcəyəm.

- Arvad qapını örtüb getdi.

Qayıtdım təzədən rabitə şöbəsinə! Dedim, ay bacı, o adam jurnalı mənə vermədi. Bəlkə ayrı adamda yerini biləsiniz?

Qadın nə fikirləşdisə, dedi, qardaş, gəl bir yerdə gedək. Ola bilsin qadın məni tanıyıb, başımıza gələnləri də eşidib. O vaxtlar atam da, mən də üzümüzü təraş eləmirdik. Bütün qəsəbə bilirdi ki, nələr çəkirik. Bu qadın da rabitə şöbəsində işləyən adam idi. Birlikdə getdik yenə tatar qadının yanına. Mənimlə gedən qadın necə aldı, nə təhər aldı, bilmirəm. Jurnalı gətirdi, dedi bu axşam baxın, amma sabah mütləq qaytarın. Mən zəmin durmuşam. Dedim arxayı olun, sabah qaytaracağam.

***

İndi tatar qadının evindən çıxmışam. İstəyi-rəm heç kim məni görməsin. Az qalır ürəyim ağzımdan çıxsın. Hava qaralıb, oxumaq mümkün deyil. Evə necə gəldiyimi də bilmirəm. Atamgilin binasına yaxınlaşanda gördüm podyezdin binində işıq yanır. Tez özümü verdim ora. Jurnalı vərəqləyirəm, şəkilləri görürəm, amma araq məclisi görünümür axı. Bir də geriyə vərəqlədim. Jurnalın əvvəlində iki saqqallının arasında bayraq tutmuş oğlanı görəndə elə bil məni tok vurdur. Başım hərləndi. Divara söykənib bir təhər özümü ələ alıb bir də baxdım. Yox, daha tanımadıq mümkün deyildi. Əynindəki atamın "sportivni" kostyumu idi, ayağında rezin çəkmələr var idi, bildim ki, odur. Məqaləni tez oxudum. Az qalırdım dəli kimi qışqıram. Sevindiyimdən bilmirdim neyləyim. Hələ nəyə sevindiyimi də düz-

əməlli dərk etməmişəm, Əsas ona sevinirəm ki, Ala Yaqubun dediyi kimi ermənilərlə araq vurmur. Sanki uça-uça evə gəldim. Gördüm atam mən gedəndə kresloda necə oturub başını divara döyürdüsə, eləcə də indi döyür. Sakitləşmək bilmir. Mən gördüm onun halı özündə deyil. "Oqonyok"u jurnal stolunun üstünə qoydum, dedim buyur, bu da sənin qəhrəman oğlun. O, jurnalı əli ilə əzişdirib azacıq duruxdu. Açıqlı-acıqlı, elə bil acığından ağlayırdı - üzümə çırpdı: "Köpəkoğlu, məni dolamışan, mənim oğlumdu, sənin də qardaşın! Hamınız bir... O, elə bilib doğrudan Ala Yaqub deyən kimi Natiq saqqallılarla araq vurur. Mən ona indi belə şərəfsiz oğul böyüdüyü üçün irad tuturam. Onun bu hərəkəti mənə o qədər pis təsir etdi ki, özümü ağlamaqdan saxlaya bilmədim. Dedim: bir jurnalı bax, sonra nə deyirsən de, dəə! Bir müddət çəşib qaldı, jurnalı baxmadı. Risk eləmirdi. Mən həmin anda onun nə hissələr keçirdiyini deyə bilmərəm. Ata qəlbidir, ürəyindən yüz fikir keçirirdi bəlkə. Jurnalı baxmadı. Hannan-hana dedi ki, məqaləni oxu. Oxuyub tərcümə elədim, inanmadı. Dedi, sən səhv tərcümə edirsən. Xoşbəxtlikdən bu vaxt Oruc müəllim gəldi. Mən jurnalın şəkil olan hissəsini qatlayıb verdim Oruc müəllimə, dedim oxu, tərcümə elə. O, məqaləni diqqətlə oxudu, tərcümə etdi. Təkrar-təkrar oxudu. Dedi, görəsən bu qəhrəman kimdir? Mən şəkli göstərib dedim ki, bu Natiq-dirmi? O, Natiqin şəklini görüb ağlamsındı. Atamın vəziyyətini özün təsəvvür elə.

***

Bəs "Oqonyok" jurnalı nədən yazırı, nə yazırdı, necə yazırı?

Jurnalın üz qabığına baxıram: aprel № 14-15, 1992, dördüncü səhifədə çap olunmuş şəkil, "ənənəvi" erməni burunlu, saqqallı, "boyevik" ortada əlində müqəddəs üçrəngli Azərbaycan bayrağı tutmuş, əynində idman kostyumu, ayağında rezin çəkmə olan balacaboy oğlan, solda başında Sovet Ordusuna məxsus "şapka-uşanka"; əynində gödəkçə olan daha bir saqqallı erməni. Şəklin altında müəlliflər - "Oqonyok"un xüsusi müxbirləri Konstantin Smirnov, Enriko Sarzini (foto) və məqalə "Strax" - "Qorxu". Dərhal demək istəyirəm: K.Smirnov və E.Sarzini Qasimovlar ailəsini fəlakətdən (söhbət bütöv nəsil-

dən gedir), müəyyən mənada intizardan, həqiqi mənada rusvayçılıqdan qurtardılar - bunu istəsələr də istəməsələr də. Hər şeydən əvvəl Natiq Qasımov saqqallılarla araq vurmur. O, əlində müqəddəs üçrəngli bayraq tutub. Demək o, əsir düşməmişdir. Əsirlər düşmən qabağına ağ bayraqla çıxırlar.

...Və səhəri gün "Oqonyok" jurnalındaki şəklə baxmaq üçün Az.DRES qəsəbəsində yüzlərlə adam toplaşmışdı. Nofəl tatar qadına jurnalı qaytaranda "Oqonyok"un abunəcisi işin nə yerdə olduğunu bilib jurnalı Nofələ bağışladı. Həmin gün jurnal əllərdə gəzirdi. Çoxları Qasımovlar ailəsinə gözaydındığı verirdi: rusvayçılıqdan qurtardıqları üçün. Bir neçə jurnal tapıb gətirdilər. Ertəsi gün Səlim jurnalı götürüb Ağdama - Ala Yaqubun qərargahına getdi. Ala Yaqub Səlimi görüb qabağına gəldi. Heç Səlim jurnalı çıxarmağa məcal tapmamış Ala Yaqub onu qabaqladı:

-Bağışla, Səlim kişi, mənə səhv məlumat veriblər. Natiqi xilas etmək üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

Qayıdaq "Oqonyok" jurnalının yazdıqlarına! K.Smirnov "Qorxu" məqaləsində yazırı: "...mənim üçün çox dəhşətli idi. Ağlımı itirəcək qədər qorxulu idi, mən çalışırdım ki, bu qorxunu mənim üzümdə heç kəs hiss etməsin. Allaha yalvarırdım ki, təyyarənin mühərriki işə düşməsin, baxmayaraq, təyyarə artıq ucuş zolağında irəliləyirdi, elə bu dəqiqə, bu an yanacağı qurtarsın, bir an içində trassda tufan qopsun, səmum yeli, qarboran yolu bassın, bir an içində təyyarəçini iflic vursun. Ancaq görünür pilot özünü çox yaxşı hiss edirdi. Təyyarə onun inamlı əllərinin idarəsi ilə ucuş zolağının sonuna doğru irəliləyirdi. Illümnatorun çölündə gözəl yaz havası var idi. Biz uçurduq, mənim qorxum da özümlə uçurdu və qayıdana qədər məni tərk etməyəcəkdi. Mən saatı baxdım: 10.20 dəqiqə idi. Təyyarə Stepanakertə doğru istiqamət götürdü. Biz mühəribəyə doğru uçurduq.

Mən heç vaxt mübaribədə olmamışam. Heç vaxt mənə nə avtomatdan, nə pistoletdən atəş açmamışdım, üstümə top lüləsi və pulemyot tuşlanmamışdım. Uşaq vaxtı silahlar qəlbimdə şirin xülyalar yaradırdı. Lakin böyüdükçə silahlar məndə ikrah hissi doğururdu.

Biz yenicə təyyarədən çıxmışdım ki..."

Smirnovun təsvirinə görə həmin anda onlardan yarılm kilometr aralıda partlayış olub, guya artilleriya atəşləri imiş. Ağdamdan atırlarmış. Sonra K.Smirnov davam edir:

"Atəş davam edir, bizi tez yük maşınınə mindirirlər və belə nəqliyyatda apardıqları üçün ermənilər üzrxahlıq edirlər (benzin Qarabağda qızıl qiymətindədir - K.S.) və biz Stepanakertə doğru hərəkət edirik. Yolüstü biz iki həftə əvvəl ermənilərin ələ keçirdiyi Xocalıya dönürük, - səs-kuyu aləmə yayılmış Xocalıya. Azərbaycan tərəfinin məlumatına görə burada yüzlərlə günahsız dinc əhali, qadınlar, qocalar, uşaqlar vəhşicəsinə öldürülmüşdür. Biz küçəboyu irəliləyirik. Qəribədir ki, burada baş vermiş hadisələrdən tam məlumatı olmasına baxmayaraq mən bu küçələrdə faciənin baş verməsini hiss etmədim. Burada çoxlu "ihsiz" kranlar, çoxdan tikilməkdə olan və yarımcıq qalan uzunmüddətli tikinti təsəvvürü yaranırdı. Son vaxtlar burada intensiv surətdə inşaat işləri aparılırdı. Ermənilər bunu rəsmi Bakının bu yerləri müstəmləkəyə çevirmək istəyi ki mi qələmə verirdilər. Halbuki parlaq günəş şüaları altında Xocalıda sanki əmin-amanlıq hökm sürürdü.

Teziiklə biz Stepanakertə çatdıq və yenə də mən gözlədiyim fəlakəti görmədim. Ermənilərin verdiyi məlumatın əksinə olaraq adamlar küçədə sakitcə gəzişir, uşaqlar oynayır, tam sülh şəraitinin hökm sürdüyü təsəvvür olunurdu. Şübhəsiz mühəribə əlamətləri hiss olunurdu. Evlərin və vitrinlərin şüşəsi sınmış, divarlarda yanğından qara ləkələr əmələ gəlmişdi, mərmi partlayışından çalalar yaranmışdı. Bütün bunlara baxmayaraq kənardan baxanda yenidən gözümüzdə adət etdiyimiz bərbad vəziyyət canlanırdı".

K.Smirnov daha sonra Qarabağ ermənilərinin hər gün atəş səsləri altında yaşamağını qeyd etməklə inandığını bildirirdi ki, "Qarabağ"ın sərhəd zonasında yaşayan azərbaycanlı əhali də bu vəziyyətdədir".

Bura qədər yazınlara bəzi şərhələr vermək istəyirəm. K.Smirnovun jurnalist məharətinə şübhə etmədən siyasi məharətinə də inandım. Fikir verin: K.Smirnov Ağdama deyil, Stepanakertə gəlmişdir. Şüşələri sınmış, divarları qaralmış binaları ürək yanğısı ilə təsvir edir. yerlə-yeksan edilib xarabaliğa çevrilmiş Xocalını isə yarımcıq

qalmış tikinti meydançasına bənzədir. Qarabağın erməni əhalisinin artilleriya atəşinə vərdiş etmələrini xüsusi qeyd edir. Ağdamdan və ya sərhəd zonalarından aramsız atəş açılır. Məzlam ermənilər isə bu bələya dözməyə məcburdurlar. Nəhayət, bir cümlə. "Elə sərhəddə yaxın olan azərbaycanlılar da bu vəziyyətdədir". Bəli, heç kim inciməsin, mən bitərəfəm və həqiqəti, gördükərimi yazıram. "iz Aqdama byut... Artilleriya..." Stepanakertdə isə... belə çıxır ki, əlləri qoynunda durub baxırlar.

Az sonra K.Smirnov yazır:

"Bugünkü silahların ən yaxşı növlərindən istifadə edən tərəflər artilleriya duelini davam etdirirlər". Görəsən, K.Smirnov nala-mixa vurmur ki!?

Yenidən məqaləyə müraciət edək:

"Tezliklə biz Stepanakertdən Əsgərana tərəf yollandıq. Oradan vaxtaşırı atışma səsləri gəlirdi. Lakin Əsgərana gedib çıxmadiq, çünki yolda silahlı saqqallılarla dolu BTR-ə rast gəldik. Şübhəsiz, buradakı dəstənin yaraqlıları "iş dalınca" gedirdilər. Onların aldıqları məlumatata görə, bir neçə gün bundan əvvəl əks tərəf dağlarda kənd tutmuşdu. Ermənilər onları oradan sıxışdırıb çıxarsalar da köhnə Qriqorian kilsəsində Azərbaycan milli ordusunun bir qrup "boyeviki" qalmışdı. BTR-dəki adamlar ən uca zirvədə yerləşən kilsəni azad etməyə yollanırdılar. Kiçik kilsədə Azərbaycanlıların sayı heç kimə bəlli deyildi. Lakin onlara hücum edən dəstə dünən iki nəfəri itirmişdi. Hücum edənlər müxtəlif vasitələrə - gözyaşardıcı qazdan qumbarayadək - əl atsalar da məqsədlərinə nail ola bilmədilər. Təbii ki, biz onların izinə düşdük.

Təəssüf ki, hadisə yerinə çata bilmədik - maşınımız dağın ətəyindəki yolda bataqlığa düşdü və BTR gözdən itdi. Buna baxmayaraq o böyük əks-sədaya səbəb oldu. Belə ki, nə bu gün, nə də ertəsi gün yaraqlılar kilsəni ələ keçirə bilmədilər. Yalnız üçüncü cəhddən sonra onlar kilsənin yeganə sağ qalmış müdafiəçisini təslim olmağa vadar etmiş və məbədlə qəbirstanlığı geri qaytarmışlar ("Kilsənin yeganə sağ qalmış müdafiəçisini təslim olmağa vadar etmiş" sözlərini yadda saxlayın). Əsir düşmüş cavan oğlan tüstüdən qapqara qaralmışdı. O, üzərində yaşıł bayraq sancılmış kilsədə beş gün ac-susuz qalmışdı. Şəkildə

bu oğlan erməni yaraqlılarının müşayiəti ilə bayrağı aparır (Bu cümləni də yadda saxlayın). Onun sir-sifətinə diqqət yetirin: gözlərində nə qədər qorxu, dəhşət var, onu hara aparırlar, taleyi necə olacaq? Əsiri yoldaşlarının meyidləri yanından aparırdılar, aşağıda dağların qoynunda isə onun Vətəni Azərbaycan görünürdü. Əsirin hazırkı yeri naməlurmdur. Ola bilsin ki, o Stepanakert izolyatorundadır (Bu cümləni də yadda saxlayın) Bəlkə də o, əsirdən girova çevrililib - bu hal Qarabağda çox yayılmışdır".

Məqalədə bir az sonra oxuyuruq:

"Belə deyirlər ki, burda yerli azərbaycanlı həkimiyət orqanları və hərbi komendatura müxtəlif bəhanelərlə erməniləri həbs edirdilər: guya pasport rejimini və ya komendant saatını pozublar. Həbs olunanları bir qayda olaraq Şuşa, Gəncə və ya Bakının türmələrinə göndərirdilər, onlardan bir çoxları hazırlıda da ordadırlar.

İndi isə Dağlıq Qarabağ azərbaycanlıların (hökumətin) nəzarətindən çıxdığı üçün tutulmuş ermənilərin qohumları, və ya dostları azərbaycanlı ələ keçirmək üçün ən qatı tədbirlərə də əl atırlar. Bir çox hallarda ermənilər buna nail olurlar, cinsindən və yaşıdan asılı olmayıraq bu insanlar onları ələ keçirənlərin girovuna çevrilirlər. Girov həmin adamın evində yaşayır, onu yedizdirirlər, imkan düşən kimi, deyək ki, Rasimi Ovaneslə, Fatmanı Qrantla dəyişirlər. Belə də deyirlər ki, meyidi canlı insanla dəyişmək mümkün olmasa, lap ələ bir kanistr benzinə də dəyişmək olar.

Stepanakertdən bir az aralı erməni ailəsində azərbaycanlı qadın iki uşağı ilə əsirdir. Uşaqlar erməni uşaqları ilə bir yerdə oynayırlar, bir stol ətrafında yemək yeyirlər, yanaşı çarpayılarda yatırlar (sən ermənidək "humanizmə" bax, "mədəniyyət"ə bax. - R.İ.) Belə bir vaxtda isə onun azərbaycanlı əri erməni girov ələ keçirmək istəyir ki, onu ailəsi ilə dəyişsin.

Cümə günü axşamüstü mən yenidən Xocalıda oldum. Əsgərandan Stepanakertə gedəndə mənə "ilişmiş" üç saqqallı "boyevik" boşalmış kəndin içindən keçən yoluñ kənarında sərxoş vəziyyətdə dayanmışdılar. Biz yük maşınınandan düzəldilmiş və nə üçünsə arxasına kvas çəlləyi bağlanmış arabacıq qoşulan "qorxunc" avtobusdan düşüb evlərə tərəf irəliləyirdik. Və yalnız indi başa düşdüm, sonsuz kədərlə anladım ki, bu yaxınlarda

qanlı faciə baş vermiş bir torpaqdayam, - bu yaxınlara qədər insan yaşayın torpaqda. Yerdə qapısı güllədən deşik-deşik olmuş soyuducu var idi. Güllə deşmiş yerə nə üçünsə söykənəcəyi qırılmış uşaq stulu qoyulmuşdu. Axşam düşür, hava qaralırdı.

Bu üç nəfər, dediklərinə görə, Xocalıya həcumda iştirak etmişdilər. Mən daha təfərruatına varmadım: bu dəhşətli bədbəxtlikdə kimi günahlandırasan. Qisas hissi onların gözünü örtmüşdü. Xocalı qırğını Sumqayıt qırğınıının ildönümünə cavab idi".

K.Smirnovun məqaləsi üzərində əbəs yerə bu qədər dayanmadım. Əsl həqiqəti duya-duya, kimin haqlı, kimin haqsız olduğunu bilə-bilə K.Smirnov ermənitərə rəğbətini gizlədə bilmir. Fikir verdinizmi, Xocalıdakı dəhşətli faciəni nəhayət "hiss edən" müəllif axırda bu faciyyə haqq qazandırır: bu, Sumqayıt hadisəsinə cavab imiş.

Belə yerdə deyirlər: Adımı sənə qoyum, səni də yana-yana! Sumqayıt hadisəsini məgər ermənilər özləri töötətməmişdilərmi?

İndi K.Smirnovun məqaləsinin son cümlələrini də çatdıracağam. Onun yazısında ikili mövqeyin daha bir nümunəsini görəcəksiniz.

"Onlar (üç sərxoş "boyevik" dən söhbət gedir) sevincə əvvəl pistoletdən, sonra isə avtomatdan havaya atəş açdlar, halbuki, mənə məlum olduğuna görə atəşkəs barədə razılıq olmuşdu. Bir-dən mənə elə gəldi ki, hələ çoxları bu mənasız müharibənin qurtarmasını istəmir. Bu müharibə çoxlarına irəli getmək, varlanmaq, həyat tərzini yaxşılığına doğru dəyişmək imkanı verib. Başqalarının bədbəxtliyi üzərində xoşbəxtliyini quranların çoxu bunu başa düşmüşdülər. Bu münaqişə tərəflərinin hər ikisinə aiddir - eyni dərəcədə, yaxşı və pis adamlar bütün millətlərdə var".

Sizcə şərhə ehtiyac varmı?

"Axşam mən Stepanakertə qayıtdım - boş şəhərdə gecələmək üçün. Mən ömründə belə qəbir sükutu andıran şəhər görməmişdim? Məşhur "Stalker" zonasını xatırladırdı. (Bir az əvvəl isə yazırı ki, Stepanakertdə gözlədiyim fəlakəti görmədim). Küçələrdə tek-tək hallarda arabacıqla bidonda su aparan adamlar görünürdü, burda su problem idi. Zirzəmilərdən ölezmiş işq süzülürdü - adamlar zirzəmilərdə yaşayırdılar.

Dörd gün ərzində mən "Qrad" yağışı altında

yaşadım. Çoxlu meyid gordüm, öldürməyə hazır olanları gördüm. Amma məni sarsıdan həyat nişanəsi olmayan bu şəhər idi (Yaşamaqdan məhrum edilmiş şəhər) -Allah özün saxla! Spasi ix, Qospodi!

Stepanakert - Moskva".

Bəli, ermənilərə rəğbətin daha bir bariz nümunəsi. Stepanakertdəki "ölüm sükutu" cənab K.Smirnov son dərəcə sarsılmışdır, Xocalıdakı vəziyyət isə nədənsə ona təsir etməmişdir. Bil-mirəm qeyri-iradimi, yoxsa bilərəkdənmi K.Smirnov Xocalıdakı üç sərxoş "boyevik" in Xocalıya gəlişini belə təsvir etmişdir: "Teper odin iz moix sputnikov priyexal syuda, çtobi pometit dom, kotoromu on namerevalsysa zanyat"

Sonuncu cümlə: "Spasi ix, Qospodi!" Görəsən ulu yaradana yalvarıb kimi "xilas etməyi" xahiş edir, cənab Konstantin Smirnov?

Konstantin Smirnovu qınamaq və ya ona sevgi hissələri bəsləmək, nə dərəcədə obyektiv insan olmayı barədə fikir yürütəmək mümkün deyil. Konkret hökm vermək, ermənipərəst olduğunu inadkarasına təsdiq etmək də çətindir. Hər şeydən əvvəl o jumalistdir, gördüyüünü necə yazmaq, hansı üslubda işləmək onun peşəkarlığının səviyyəsindən asılıdır. Amma jurnalistic mütləq tabe olduğu bir prinsip var: faktları ədalətlə, obyektiv şərh etmək! "Qorxu" məqaləsindəki fikir və mülahizələrini onun öz vicdanının mühakiməsinə buraxaqq. Ədalət naminə demək lazımdır ki, Konstantin Smirnovun və onun fotomüxbir həmkarı Enriko Sarzininin Qasımovlar ailəsinə elədikləri yaxşılığın isə ölçü meyarı yoxdur.

Daha bir məsələyə diqqət yetirək: "Oqonyok" jurnalı 16.03.92-ci il tarixdə çapa hazırlanmış, 31.03.92-ci il tarixdə çapa imzalanmışdır. Deməli, "Oqonyok" jurnalı respublikamıza aprelin ortalarında gəlmışdır. Hələ Səlim Qasımovun ailəsinin nə "Oqonyok"da şəkildən, nə məqalədən xəbəri var, nə də Natiqdən! Bircə şey məlum idi: Natiq Ala Yaqubun qərargahında yoxdur. Bu ərəfədə daha bir ığid döyüşü həlak olur. Natiq haqqında yeganə məlumat mənbəyi ola bilən Yadigar Mansurov döyüşlərin birində qəhrəmancasına həyatla vidalaşdı. Bu ağır itki Yadigar Mansurovun aləsi üçün nə qədər ağır idisə, elə Səlimin ailəsi üçün əziz bir adamın itkisi demək idi.

(davamı gələn sayda)

ZİYADXAN BUDAQ

AY BU ELIN YETIRMƏSİ!

Ay bu elin yetirməsi, sən bir bağın bəhərisən,
Bəxtimizin övlad payı, ömrümüzün gövhərisən.
Meydan sənin, yol sənindir, sən bu günün səhərisən,
Gümanları gerçek elə, ümidlərin çırağı ol!

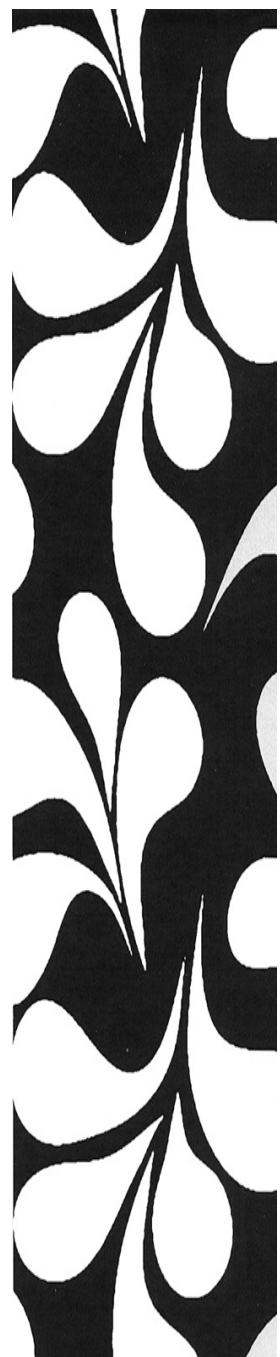
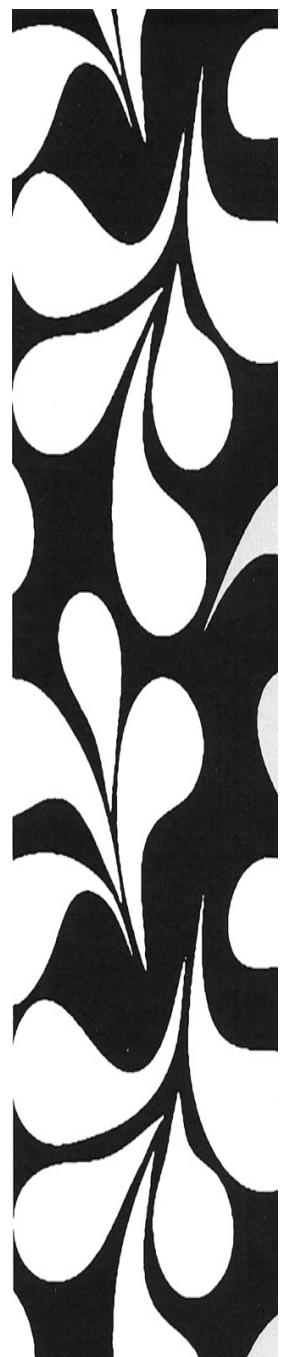
Borcunu bil, yükünü qan, məramını dərk elə sən,
Ömür yolu imtahanıdır, addımını bərk elə sən.
Nə Zamandan qorxub çəkin, nə Məkanı tərk elə sən,
Dünya adlı bir mizanın pozulmayan növraqı ol!

Kimliyini qananların bir mənsəbə çatmağı var,
Bircə damla ömrü belə ümmanlara qatmağı var.
Haqqa meyil salanların nur selinə batmağı var,
Dinə çevril, imana dön, İlahinin sorağı ol!

Bil ki, sənsən indi bizim arxamız da, gücümüz də,
Yenilməyən qalamız da, topdağıtmaz bürcümüz də.
Bir sarvan ol, yolu bəllə, dayanmasın köçümüz də,
Qarşı gələn xoş günlərin ömrümüzdə bir çağı ol!

Ucuz tutma, qədrini bil, hər anı bir günə döndər,
Əməlini səpmək üçün toxum elə, dənə döndər.
Eşq sinəndə dil açanda səsə çevir, ünə döndər,
Əldən vermə bu şərəfi, yurd yerinin ocağı ol!

Tanrı verən bir fürsətdir ömür bir də ələ gəlməz,
Yaranışda qayda budur, hər yaranan bunu bilməz.
Dünənindən bərk tutmasan, sabahın da üzə gülməz,
Bir kök üstdə gövdələnən Ziyadxanın budağı ol!

DÜNƏNDƏN SABAHA

Məni dünənimə çəkmə, sən Allah,
Yolumu tutmuşam üzüsabaha.
Yaddaşı şumlayıb əkmə, sən Allah,
Dünənim boy verib cücərməz daha.

Ömründə dil açan bir tufan kimi
Onsuz da səngiyib, yatıb dünənim.
Gələn sabahlara bir güman kimi
Əzəl istəyinə çatıb dünənim.

Dünənlə sabahın arasındayam,
Sabaha bir çimir yuxu qalıbdır.
Ayların, illərin sırasındayam,
Arxada ömrümün çoxu qalıbdır.

Dünəndən yadigar nəyim var mənim?
Bir özüm bilərəm, bir qələm bilər.
Tələsik sovuşub, keçib dünənim,
İnanma təzədən qarşıma gələr.

Qoy gedim yolumu sabaha sarı,
Görüm uğurumun qazancı nədir?
Güdaza verməyim ümidi barı,
Görüm dərdlərinin əlacı nədir?

Onsuz da sabahım sükut içində,
Elə səssiz gəlir, səmirsiz gəlir.
Bəlkə yanılmışam mən bu seçimdə?
Bəlkə sabahım da çox yersiz gəlir?

Barı qoy yaxından tanıyorum, bilim,
Görüm sabahımın ovqatı nədir?
Niyə ətəyindən üzülmür əlim?
Mənə payı nədir, sovqatı nədir?

NƏ OLA

Nə ola, yuxuna girəydim sənin
Dəli həsrətimin həvəsi kimi.
Röyana şirinlik verəydim sənin
Bir görüş yerinin əvəzi kimi.

Sevincin qaynayıb bulaq olaydı,
Könlümü süfrə tək açayıdım mən də.
Hər yana səs düşə, soraq olaydı,
Tutub əllərindən qacayıdım mən də.

Gizlənib yuxunun dərinliyində
Bağrına basayıdı Kərəm Əslini.
Beləcə bir röya şirinliyində
Yazayıdım bəxtimin təzə fəslini.

Daşını ataydım Məcnunluğun da,
Səhralar əlimdən can qurtarayıdı.
Bu görüş bir həsrət sonsuzluğunda
Təzə həvəs verə, eşq artırayıdı.

Bizim sevgimizin uzağı kimi
Dərindən tanıyıb biləydi məni.
Yuxunun ən əziz qonağı kimi
Həsrət dəftərindən siləydi məni.

Ömrü uzanayıdı vaxtin, zamanın,
Bir çimir yuxunun nə meydani var?
Əlindən tutaydım bu son gümanın,
Görəydim dərdimə bir dərmanı var.

YADINA DÜŞƏNDƏ

Ömrüm-günüm, dirlə üzün dönməmiş,
Mən sənmərəm ulduzumuz sənməmiş.
Şirin-şəkər xatırələr dinməmiş
Dinəcəyəm mən yadına düşəndə.

Hara çəkdi niyyət hara, yol hara,
Mehir saldım gen açılan qollara.
Ümidini çıraq eylə yollara
Dönəcəyəm mən yadına düşəndə.

Yaşayıram sevdamızın anında,
Bir tale var yolumuzun sonunda.
Axır bir gün mələklərin donunda
Enəcəyəm mən yadına düşəndə.

Xatırələr dönüb olsa bir qəhər,
Mən dönüncə səbrini bas birtəhər.
Bir yenilməz güc olsa da bu səfər,
Yenəcəyəm mən yadına düşəndə.

Təzə yanır sinəmdəki qor mənim,
Heç salmayıb dörd yanımı nur mənim.
Etibarım, sədaqətim var mənim,
Gələcəyəm mən yadına düşəndə.

SOYUQ BAXIŞIYLA

Məni ürəyində gizlədə bilsən,
Soyuq baxışımı əfv eləyərəm.
Bir də ümid verib gözlədə bilsən,
Ümidsiz ömrümü məhv eləyərəm.

Yollardan yiğaram baxışımı da,
Gözümüzən sellənən yağışımı da.
Sənsiz, boynubükük naxışımı da
Təzə görkəmimdə dəfn eləyərəm.

Ruhuma dad verər bəxtin oyunu,
Sevib əzizlərəm onun boyunu.
Dəhnədən kəsərəm dərdin suyunu,
Sən elə düşünmə səhv eləyərəm.

Sünbülmə dən tutar yaşıl zəmidə,
Boy verər, göyərər vaxtin çəmi də.
Ötən hər ani da, gələnən dəmi də
Cərgəyə düzərəm, səf eləyərəm.

Ömrü tay bilərəm nurlu çıraqa,
Qoymaram könüldən, gözdən uzağa.
Mən özüm düşərəm daha qabağa,
Bütün əngəlləri dəf eləyərəm.

SƏN DƏ GİLEYLİSƏN...

Bir nişan qalmadı sabaha bizdən,
Çatılan ocaqdan, alışan közdən.
Bu ömür yolundan, çıçırdan, izdən
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Bu dünya əzəldi, gerçəkdi elə,
Hamiya gözəldi, göyçəkdi elə.
Nə olsun bir dəstə çiçəkdi, elə
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Gör nə toy-düyündür, gör nə çal-çağır,
Göydən sevgi yağır, məhəbbət yağır.
Bizim bəxtimizin gərdişi - ağır,
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Əlcətəz zirvədir vüsalın dəmi,
Düşmür əlimizə fürsətin çəmi.
Sahildən uzaqdır indi bir gəmi,
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Bir eşqi hicrana calamaq olmur,
Dərdi dərd üstünə qalamaq olmur.
Biryolluq qəmi də talamaq olmur,
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Bəxti gətirənlər öydü, öyündü,
Dəmi dəmə qoydu, güldü, söyündü.
Neçə Kərəm yandı, Əsli döyündü,
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

Ömrü borc götürdük çəndən, dumandan,
Yaxa qurtarmadıq quru gümandan.
Bu çətin dövrəndən, bu sərt zamandan
Sən də gileylisən, mən də gileyli.

VAXTIM HA YOXDUR

Günlər əl eyləyir, ay gəlib keçir,
İllər haya dönür, hay gəlib keçir.

Bahardan doymamış yay gəlib keçir,
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

Gah çəmən çağırır, gah çiçək məni,
Gah da qarşılıyır çən-çisək məni.
Göylərdə gəzdirir bir məlek məni,
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

Torpaq lalə kimi bitirir məni,
Güllər arasında itirir məni.
Təbiət ilhamə gətirir məni,
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

Ruhuma dad verir yazın yağışı,
Qişın qar görkəmi, yayın baxışı.
Payız da ömrümün təzə naxışı...
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

Könül həmdəmidir əlimdə qələm,
Ömürdən soraqdır hər təzə kəlməm.
Hələ yol gedirəm ciynimdə şələm,
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

Anam var - qolumda gücüm var demək,
Vətən var - yenilməz bürcüm var demək.
Üstümdə oğulluq borcum var, demək
Mənim darixmağa vaxtim ha yoxdur.

GİLEY

Könlümün nazını çekə bilmədin,
Doğrudan bu sevgi çətinmi sənə?
Məni ürəyinə bükə bilmədin,
Barı tay eləmə hər yol ötənə.

Odur qarşımızda bir ömür yolu,
Odur taleyimiz təklənib gedir.
Bir yük aparıram mən giley dolu,
Yol da səndən küsüb tez sona yetir.

Alın yazısımı, tale payımı,
Tanrıının sitəmi beləmi yoxsa?
Bu da bir sevginin səssiz hayatı,
Tək mənim ciynimdə şələmi yoxsa?

Sənsizlik dərdi var, sevgi yükü var,
Özüm də bilmirəm hansını çekim.
Üstümü kəsdirib acı ruzigar,
Bilmirəm eşqimi haraya əkim.

Bir sevgi biçilib iki ürəyə,
Tək qalan nə çəkir duymaşa nə var!
Daha səsləmirəm səni köməyə,
Bir ömrü bir eşqə qıymaşa nə var!

Azərbaycan Sərhəd Mühafizəsinin 99-cu ildönümü
münasibətilə keçirilən müsabiqədə 2-ci yeri tutmuş
“Sərhədçi zabitin etirafı” hekayəsinə görə

Rzaquliyev Əli Qurban oğlu

II DƏRƏCƏLİ
Diplom

ilə təltif olunur

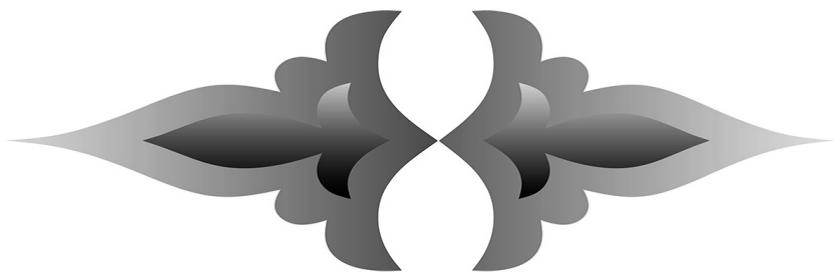
Azərbaycan Respublikası

Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi
general-polkovnik

“10” avqust 2018-ci il

Elçin Quliyev

ƏLİ BƏY AZƏRİ

SƏRHƏDÇİ ZABİTİN ETİRƏFI

(hekayə)

Sərhəd zastavasına yeni gəlmışdım - iki həftəm tamam olardı, ya olmazdı. "Baş leytenant" hərbi rütbəsini almağım xəbərini də elə yeni xidmət yerində eşitdim. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Sərhədçi kimi ilk zabit rütbəsinin sevinci ayriydi, buna oxşamırdı; "baş leytenant" hərbi rütbəsinin sevinci isə bambaşqadı, sözlə izah etmək çox çətindi, hissələrini büruzə verməyə çalışsan da, yenə ürəyinin füsunkar guşələrində məskən salmış şadlığını əyan edə bilməzsən. Bir sözlə: bu fərəhi yaşamaq lazımdır!

Elə həmin ərəfədə zastava rəisi kapitan Babək Kərimov ailə vəziyyəti ilə əlaqədar ongönlük məzuniyyətə çıxdı. "Sən burdasan də, özü də baş leytenantsan daha" deyib məni bir az da məsuliyyətləndirdi. Onun belə tez məzuniyyətə getməsi heç ürəyimcə olmadı, elə bil mənim gəlİŞimi gözləyirmiş. Mən hələ öz vəzifəmin icrasını tam miqyasda həyata keçirməyə öyrəşməmişdim, zastavanın mühafizəsi altında olan çox geniş ərazi və şəxsi heyət barədə dolğun məlumatlara yiyələnməmiş, zabit paqonu daşıyan kövrək çiyinlərim üzərinə daha böyük bir vəzifənin məsuliyyəti yüklenmiş olurdu. Eybi yoxdu, işimin öhdəsindən layiqincə gəlmək üçün çalışacağam, gərəkdirsə, günün iyirmi dörd saatının iyirmi dördünü də göz qırpmadan işləyəcəyəm.

Zastavada rəis heyətindən məndən başqa bir gizir də vardi - İslam Həsənov. Xaraktercə çox müləyim insan idi, başısağydı, amma iradəsin-

dən dönməzdi, fiziki cəhətdən də güclüydü. Bəs necə?! Hər ikimiz əsl sərhədçi necə olmalıdır, eləydi. Rəis də öz yerində.., onu xarakterizə eləmək vacib deyil.

Əsgər və çavuşlarımız da yaxşı hazırlıqlıydılar, vətən naminə gözlərini qırpmadan div boyda düşmənin üstünə cumardılar. Zastavada intizam da yüksək səviyyədəydi. Sərhəd Qoşunları Akademiyasında, sonra da Dəstə qərargahında gördüyü intizamin, ucqar bir zastavada da eynisinin şahidi olduğumdan xidmətimdən çox razıydım. Sözəbaxmayan, intizamsız, tənbəl əsgər "tərbiyə eləməyə" vaxtim sərf olunmayacaqdı, ən əsası da indiki halda əsəblərim korlanmayacaqdı. Düşdürüyüm vəziyyətdən, türklər demişkən, məmənendum. Bircə zastava rəisinin belə tez, mən yeni xidmət yerində uyğunlaşmamış məzuniyyətə getmək məsələsi olmasayı...

Zastava, əlbəttə ki, dövlət sərhəddində yerləşirdi, amma hansı dövlətlə və hansı ərazidə, məncə, bunun bir o qədər də əhəmiyyəti yoxdur. Müdafiə elədiyimiz ərazi həm qurudan, həm də sudan ibarət idi. Maşınlarımızla, atlarımızla bərabər motorlu qayıqlarımız da vardi. Elə bir yerdəydi ki, meşə də vardi, dəniz də, bataqlıq da. Özü də bəzən meşə dənizin içində uzanırdı, bəzən də dəniz meşənin... Bəli! Çox qəribə bir yer idi. İlin bəzi vaxtlarında dənizin suyu qalxır, sahile yaxın qamışlı bataqlıqları basaraq meşənin içərilərinə girdi. Elə vaxtlar da olurdu ki, su çəkilirdi, meşə

öz yerində qalırdı, dənizin yerində də boy vermiş qamışlı bataqlıqlar erkək qurbağaların qurultusuna züy tuturdu. Bu zaman ərazidə xidmət təşkil eləmək çətinləşirdi. Çünkü bataqlıq ərazini nə atlə, nə də piyada mühafizə etmək mümkün deyildi. Gündümüzü mümkün qədər yaxında qaldırılmış sərhədçi qüllələrindən müşahidəyə yönəldirdik. Gecə və gündüz, bir an da olsa ərazini müşahidəsiz buraxmırıq.

Zastavanın yaxınlığında bir kənd vardı - adına Zoroba deyirdilər. Kapitan Kərimov məzuniyyətə getməzdən əvvəl məni hərtərəfli məlumatlandırmışdı. Zastava ilə bərabər kənd camaatı haqqında da nə lazımdırsa, söyləmişdi.

Zoroba kəndi üç kəndin tör-töküntüsündən əmələ gəlmış bir yaşayış məntəqəsiydi, Sovetlər dövründə kolxoz quruculuğu ərəfəsində yaradılmışdı. Əsasən, xırda ticarətlə məşğul olanları, hökumət üçün əhəmiyyətli manət törətməyənləri "kulak" damgası vuraraq Sibirə sürgünə göndərməyib, həmin kəndlərdən ayırib bura yerləşdirmişdilər. Təsərrüfatı olmayan, mal-heyvan saxlamağı bacarmayan, əkin-biçin işlərini xoşlamayan insanları kollektiv təsərrüfatlarda çalışmağa cəlb etməyi mənasız bilmüşdilər o vaxtın başbilənləri. Nə də yaxşı var-dövlətləri yox imiş ki, əllerindən alıb türməyə bassınlar. "Bic-bicəngədilər" deyib zorla gözdən-könüldən iraq bu yerə toplamışdılər. Elə zorla topladıqlarına görə də obanın adını Zoroba qoymuşdular. Kim çətin şəraitə duruş gətirə bilmüşdi, ev olmuşdu, kim duruş gətirə bilməmişdi, köçüb getmişdi. Kapitan Kərimovun dediyinə görə, o vaxtkı cığal-cüvəllağa camaatdan indi əsər-əlamət qalmamışdı. Camaat əməklə dolanırdı, bir-iki nəfər də balıqçılıqla məşğuldı. Onlardan da elə bir pis əməl gözləmirdilər. Bircə Nailə adlı yekəpər qoca arvaddan gözləri su içmirdi.

Nailə arvadın babası Nəriman kişi o vaxt burda duruş gətirməmiş, yuxarıdakı kəndlərinə qayıtmışdı. Kolxoz sədri onu zorla kənddən qovmaq istəyəndə elə kolxoz tövəsinin qabağında günün günorta çığı qəməni çıxardıb sədrin qarnına soxmuş:

-Adam bu qədər nankor olmaz. Nəsilliklə babamın qapısında yallanıb ağ günə çıxmışınız. İndi də onun mal-heyvanı hesabına kolxoz qurub dolanırsınız. Məni öz kəndimdə sakitcə yaşamağa qoymayacaqsınız? - demişdi.

Ağsaqqallar yiğisib Nərimani başa sala bilmışdilər ki, daha bunun o tərəfi yoxdur, hökumət gəlib qandallamamış aradan çıxsa yaxşıdır.

-Çıxım hara gedim? - Nəriman kefsiz-kefsiz soruşmuş, elindən, obasından ayrılmagın necə əzablı olduğunu bildirmişdi, papağını yerə çırparaq zırın-zırın ağlamışdı. - Ay camaat, mənim sizdən başqa kimim var.

-Çarən yoxdur. O taya adla. Ora da bizim vətənimizdir, millətimizin yaridan çoxu o tayda yaşayır. Sonralar ara sakitləşər, imkan olar, qayıdarSAN, olmaz da orda evlənər, ailə-uşaq sahibi olarsan. Biz də imkan daxilində burdakı ailənə həyan durarıq. İndi neyləyək ki, belə bir quruluşa ürcəh olmuşuq... - demiş, təskinlik verməyə çalışmışdlər.

Nəriman qəməsini qanlı-qanlı qınına qoyub elə o gedən getmişdi, heç dönbərən ucu ilə də dala baxmamışdı. Yalnız Sovet hökuməti dağılhadağında ondan xəbər tutmuşdular. Sən demə, Nəriman o tərəfə keçəndən sonra lap uzaqlara basıb gedibmiş. Heç kim xəbər tutmasın deyə bir müddət Culfa tacirlərinə qoşulub. Sonra Kəleybər bölgəsində dükan açıb, Tüəli kəndindən Sona adında əri ölüb dul qalmış sona kimi gözəl bir gəlinlə evlənibmiş. İki oğlu, bir qızı olub Nərimanın. Onlardan da biri hürriyyətçilik dövrü gəlib axtarış və Nərimanın bu tayda qalan nəvəsi Nailə ilə Seymuru tapıb.

Nailə əri ölündən sonra tək yaşayırırdı. Oğlanları Qarabağ mühəribəsi təzə-təzə qızışan vaxtlarda çıxıb Rusiyaya gediblər və bir daha geri qayıtmayıblar. Aybaay analarına pul göndəriblər, pulunu heç vaxt əskik eləməyiblər. Nailə arvad da oğlanlarının hesabına bəy balası kimi dolanıb, bu neçə illərdə heç nədən korluğunu olmayıb. Nailənin dələduz qardaşı Seymurun da Rusiyaya getdiyini deyirdilər. Amma hərdən orada-burada görənlər onun Rusiyaya getdiyinin yalan olduğunu yaymışdılər. Görənlər onun orda-burda gizləndiyini, qara-qura işlərlə məşğul olduğunu bilsə də, çox şeyi açıb-ağartmırırdı.

Babək məzuniyyətə gedəndə bəzi olanlar barədə mənə danışdı. Əslində, kənddə olan qara-qura işlər mənim vecimə də deyildi. Biz ölkənin sərhəddini möhkəm qorunmalıydıq ki, qaçaqmalçılar sərhəddi pozub ağ ölüm-qara ölüm deyilən zibilərdən gətirərək xalxin gül kimi balalarını zəhər-

ləməsinlər. Bu barədə son vaxtlar hər yerdə həyacan təbili döyüclənirdi, efirlərdən də daha çox danışılırdı, nəhayət, mən də ehtiyatlanmağa başlamışdım.

Ertəsi gün mərkəzdən gələn telegram məni özümdən çıxartdı. Telegramda yazılmışdı:

"Xeyli müddətdir qonşu ölkənin vətəndaşı ilə əlaqədə olub ölkəyə qaçaqmalçılıq yoluyla narkotik maddələr daşıyan bir nəfər tərəfimizdən izlənilir. Həmin adamın sizin rəhbərlik etdiyiniz zastava ərazisindən keçdiyi, yaxud da əraziyə yaxın yerlərdə fəaliyyət göstərdiyi müəyyənləşdirilməlidir. Məsələnin tam olaraq araşdırılması üçün komissiya tezliklə bölgəyə yollanacaq. Qarşılıamağa və hərtərəfli kömək göstərməyə hazırlaşın".

Məsələ göründüyündən də ciddi və maraqlı idi. Obyektin mövcudluğundan, hətta qonşu ölkədə hansısa obyektlə görüşdüyündən, qaçaqmalçılıq yoluyla ölkəyə narkotik maddələr daşınmasından xəbərdar olan mərkəz nədən onun haradan keçdiyindən xəbərsizdir və dərhal yerindəcə, iş başında tutub qandallamırlar? Bəlkə...

Şübhələr və gümanlar çox idi, amma onların heç birinin əhəmiyyəti yox idi. Qoy, bununla axıradək mərkəz məşğul olsun. Biz isə öz vəzifə borclarımızı yerinə yetirməliyik - özü də ləyaqətlə. Odur ki, Nailə arvadı zastavaya gətirmək və dərhal əməliyyata başlamaq haqqında qərar verdim. Bu barədə Dəstə qərargahını məlumatlandırmaq istədim. Başqa cür ola da bilməzdi. Amma nə deməliydim? Deməliydim ki, zastava yaxınlığında yerləşən kənddə şübhəli adam var? Özü də qoca arvad - yaşı yetmiş çoxdan adlamış qoca arvad... İcazə verin, gedim onu zastavaya gətirim, danışdırırmı... Mənə gülməzdilərmi? Mən özüm Dəstə qərargahında növbətçi olsaydım və hansısa zastavadan belə bir məlumat alsaydım, qəşş eləyib gülməzdimmi? Yox, bu cür yanaşma işə yaramadı. Dəstə qərargahında mənim qərarımı heç kim dəstəkləməyəcəkdi, mən də gülünc vəziyyətə düşəcəkdir. Uzaq başı başlarından atacaqdılar. Deyəcəklər ki, kəndin sahə müvəkkili var, onun nəzərinə çatdır, qoy, o, öz işi ilə məşğul olsun. Sahə müvəkkili heç yerində tapılırdı ki, öz işi ilə də məşğul olsun... Bəlkə belə çox da böyük olmayan kəndin heç yerli-dibli sahə müvəkkili olmayıb?! Nə isə... Məsələ uzanacaqdı və mərkəzdən əməliyyat - istintaq qrupu gələnə kimi heç bir nə-

ticə əldə edə bilməyəcəkdik.

Bütün günü əməliyyat planlaşdırıldım, edəcəyimiz hərəkətlərin bütün detallarını incələdim, dö-nə-dönə götür-qoy elədim. Bu, mənim üçün Sərhəd Qoşunları Akademiyasının sonuncu kursundakı dövlət imtahanlarına hazırlıq deyildi, döyüş əməliyyatına atılmaqdı. Həm də mənim üçün hərbi döyüş yetkinliyinə ilk imtahan idi. Lovğalanmaq istəmirəm, sadəcə özümə çox arxayındım, əməliyyatın öhdəsindən gələcəyimə inanırdım.

Dəqiq mənbədən məlumat əldə etmişdik ki, Seymour bacısı Nailənin evinə məhz bu gecə gələcək. Amma hansı saatda, haradan gələcəyi bəlli deyildi. O, axşamdan da gələ bilərdi, gecə yarısı da, səhərə yaxın da... Güdmək, səbrlə oturub onu gözləmək lazımdı.

Həmin axşam şər qarışan kimi Nailəni zastava ya gətirdim. Onun evi kəndin qırğında yerləşirdi, odur ki, qonşulardan heç kim bundan xəbər tutmadı. Əvvəlcə onunla adı söhbətlər apardıq, başını qatmaq, vaxt udmaq lazımdı. Bu müddət ərzində göndərdiyim adamlar onun evində axtarış həyata keçirdilər. "Xoşbəxtlikdən" evdən şübhəli heç nə; nə patron, nə silah, nə də narkotik maddə çıxdı. Bircə Nailənin döşəyinin altından onminilik İran pulunun - özləri Xomeyni deyirlər - bir parçası tapıldı. Orada da adı bir adamın adı yazılmışdı, görünür Seymour o tərəfdə bu adla tanınır, ya da görüşdüyü admanın adı belədir.

Elə ki, bu, kara gələsi lap kiçik məlumatı aldıq, Nailəni sıxışdırmağa başladıq, başqa çarəmiz yox idi. O, hər şeyi açıb özü deməliydi. Nailə isə yenə də müqavimət göstərməkdə davam edirdi.

-Görərsiniz... siz hələ məni yaxşı tanımirsiniz... oğlanlarım qubernatorun müavini ilə şərīk dilər... onlar bilsələr... bir zəng ilə kitabınızı bağlatdıracaqlar... - deyib bizə hədə-qorxu gəlirdi.

Artıq geriyə yol yoxdu, əməliyyat başlanmışdı və axıra qədər aparılmalıdır. Pusquya özüm gedəsiydim. Hər ehtimala qarşı zəng vurub qonşu zastavanın rəisi ilə əlaqə saxladım:

-Sizdə nə var, nə yox? Təzədən... köhnədən...

Öyrəndim ki, onlar da mühafizəni ciddi rejimdə təşkil ediblər. Mərkəzdən bizə gələn teleqramdan biri də onlara gəlib, özü də eyni məzmunda... Barmağımı dişlədim, deməli mərkəz bizi hədəfə götürüb. Bəlkə də haradan narkotik maddələr keçirildiyini dəqiq bilmirlər. Hardansa eşidib-

lər, şübhələnlərlər. Komissiya adı altında əməliyyat qrupu bu işi araşdırmağa gəlir. Qoy, gəlsin. Onlar gəlib öz işini görənə kimi mən də başladığım əməliyyatı yekunlaşdıracağam.

-İnşallah! - deyib qalxdım.

Çavuş Əlixanovu da özümlə götürdüm. Zastavın ən mükəmməl manqa komandırıydı. Babəkin dediyinə görə, Əlixanov bir neçə dəfə sərhəd pozucusunun tutulmasında iştirak etmişdi. Əlbəyaxa döyüş qaydalarını yaxşı bilirdi, məşq zamanı tətbiq etmək məharətini göstərirdi, bu isə sərhədçi üçün çox vacibdi.

Biz Nailə arvadın evinə çatanda kənddə çoxu yuxuya getmişdi. Evlərdə işıqların sönməsindən bunu müəyyənləşdirmək olurdu. Evə çathaçatda narin yağış yağmağa başladı. Bu işin xeyrinəydimi, ziyanınaydım, deyə bilmərəm. Yağılı hava sərhədçi üçün arzuolunmazdı, çünkü yağış bütün izləri yuyub aparırdı. Amma bizim üçün bunun əhəmiyyəti olmamalıydı. Axı biz "sərhəd pozucusu"nu məşədə, təbiətin qoynunda deyil, evdə tutmağa hazırlaşırıq. Deyəsən, yağışın yağması əməliyyatın xeyrinə olacaqdı. "Sərhəd pozucusu" təbiətin qoynunda çox yubanmayacaqdı. İslanma-maqdan ötrü tez özünü evə yetirəcəkdi.

Nailə arvadın qara-qura işlərdə əlinin olması mənim diqqətimi necə çəkmişdi?

Zastavaya gəldiyim ilk günlər ərazini gəzib qayıdırıq. Kəndin qıraqı ilə keçəndə su içmək istədik. Yaxınlıqdakı həyətə boylandıq. Həyətində nə bulaq, nə də quyu gözə dəyirdi. Qoca qarı bostanda işləyirdi.

-İçməyə su verərsənmi? - Mən səsləndim.

Arvad bir söz demədən divarın dibində qoyulmuş çəlləyə yaxınlaşdı. Biz də qapalağı açıb hə-yətə keçdik. O, sarımtıl stəkana su doldurub mə-nə uzatdı:

-Al, iç, - dedi.

Qeyri-adi stəkan yerli istehsal deyildi - bu, mə-nə maraqlı gəldi. Suyu içib stəkani arvada qaytaranda çəlləyin yanındakı qəzet parçası diqqətimi çəkdi. Ərəb hərfləri ilə yazılmışdı, şəkil isə Tehranda çəkilmişdi. Bu qəzet qoca arvadın evinə hardan gəlib çıxa bilərdi? Özümü saxlaya bilmədim, soruşdum:

-Bu qəzet sizdə hardandır?

-Yadımda deyil, - Qoca arvad təmkinini pozmadan dərhal cavab verdi, - Gərək ki, məşədə xə-

zəz yığanda tapmışdım.

Onun hazırlıcağı və mənim diqqətimi yayındırmağı şübhələrimi bir az da artırdı. Babəklə bu barədə səhbət zamanı o da mənə aydın oldu ki, qardaşı Seymurun qara-qura işlərlə məşğul olması və tez-tez Nailə arvadla əlaqə saxlaması onlara çoxdan bəlli idi. Amma gedib kənddə adam güdməyəcəkdilər ki? Sərhəd zolağına yaxın məsaflədə isə Seymuru, ya da Nailəni heç vaxt görməmişdilər.

...Evdə hər ehtimala qarşı qapını açıq qoyduq ki, Seymour geləndə onu görə bilək. Mən Nailə arvadın çarpayısının altına adyal salıb üstünə uzandım. Buradan qapını müşahidə etmək daha asan idi. Əlixanov isə qapiya yaxın küncdəki çarpayının altına girdi. O, mənim işarəmlə hərəkət edəcəkdi.

Nailə arvadın çarpayısı sobanın yanındaydı. Otağın ortasında da stol qoyulmuşdu. Stolun üstündəki lampanı da yandırdıq ki, Seymour birdən evdə işiq olmadığını görüb şübhələnər, gəlməz.

İndi sakitcə mariqda oturub ovçü ovu gözləyən kimi onu gözləməliydik. Seymour nə vaxt gələcəkdi, onu özündən başqa heç kim bilməzdi.

Beləcə, bir saat keçdi. Hələ ki sakitlikdi. Necə lazımdır, eləcə də uzanmışdıq. Silahı üzü qapıya tərəf hazır vəziyyətdə tutmuşduq. Ev şəraitində mümkün olan qədər gizlənmişdik və müşahidəmizi aparırdıq. Belə hallarda necə olmaq lazımdır - sakitcə uzanmaq, imkan daxilində çalışıb tərəpənməmək, o üz-bu üzə çevrilməmək, öskürüb, asqırıb səs çıxarmamaq, lap astadan nəfəs almaq, sözsüz ki, siqaret çəkməmək... Bütün bunlara əməl etmək, əlbəttə ki, ağırdı. Amma nə etməli? Əməliyyatın şərtləri belə tələb edirdi. Odur ki, cincirimizi çıxartmadan uzanıb gözləyirdik.

Daha bir saat keçdi. Əlixanov siqaret çəkmək üçün icazə istədi.

-Daha dözə bilmirəm, lap ciyərim yanır, - dedi.

İcazə verdim. O, çarpayının altından çıxmadan siqaret yandırıb yanılı-yanılı sümürdü. "Viceroy"un tüstüsü otağı bürüdü. Sanki indi hiss etdim ki, bu otaqda heç vaxt siqaret çəkilməyib. Birdən yadına düşdü ki, bu kəndin adamları ümumiyyətlə siqaret çəkmirlər. Ölkədə görünməmiş işdi. Babək deyirdi ki, Baharlının Sobu, Xudafərinin Şamlı, bir də Borodigahın Zoroba kənd camaati

siqaret çəkməz. Doğrusu, bunu mən ilk dəfəydi eşidirdim.

Əlixanova siqareti söndürməyi tapşırdım. O, dərhal siqareti söndürdü. Ancaq bunun heç bir əhəmiyyəti yox idi. Siqaretin tüstüsü acliq çəkən divarlarla elə hopmuşdu ki, tezliklə çəkilib getməyəcəkdi. Kənardan gələn bunu mütləq hiss edəcəkdi, o da ola ki, ömründə siqaret çəkməyə...

Məni nə vaxt yuxu tutubsa, bir də xoruzlarının banlamasına oyandım. Otaq qapqaranlıq idı. Qapıdan çölə baxdım, elə çöl də zülmət qaranlıqdı. Lampa da yanmırı, yəqin ki, kerosini qurtarıbmış. Diqqətlə dinşədim - heç bir səs-səmir gəlmirdi. Əlixanov böyürü üstə uzanıb mənə baxırdı, gözüm qaranlığa öyrəşən kimi onu gördüm. Deməli, hər şey qaydasındaydı, "ov" hələ gəlməyib.

Diqqətlə dinşədim, kənddə lap qulaq quqquldayırdı, ətrafdan heç bir səs-səmir gəlmirdi, hətta divarın dibi ilə hərəkət edən cüclülərin də tiqqılıtsını eşidirdik. Çarpayının altından çıxdım. Lampanı odlamaq üçün alışqanı yandırdım.

- Yoldaş baş leytenant, saxlayarsınız. - Əlixanovun piçiltisina gülməyim geldi, yazıq elə bilib ki, siqaret yandırıram, lap ürəyi gedirmiş.

Lampa yandı, tez də söndü, həqiqətən kerosini qurtarıbmış, şüşənin qaralmasından da bunu hiss etmək olurdu. Siqaret yandırıb yerimə qayıtdım. Şinelin üstündə arxası üstə, ya üzüqöyə yerdə uzañmaq, özü də bir neçə saat hərəkətsiz qalmaq Allahın əzabı imiş, bütün əzalarım sizildiyirdi. Siqareti yarıya qədər çəkib Əlixanova tərəf tullaðım. O, çarpayının altından əlini uzadıb göydə tutdu, yerə düşməyə imkan vermədi. Zalim oğlu siqareti elə sümürürdü ki, közü az qalırdı otağı işıqlandırsın. Yazıqın, doğrudan da ciyəri yanırmiş. Siqareti bir anın içində çəkib qurtardı.

Yenidən qapıya boylandım. Səma aydınlaşmaq istəyirdi. Hardasa səhərə yaxın olardı, saata baxmasam da təxmin etdim ki, beşi keçib.

Uzanıb gözləməkdən axır ki, bezdim. Səbrim tükənmək üzrəydi. Kiməsə hesabat verməli deyildim ki... Öz əməliyyatımdı, özüm qurmuşdum. Alınmadı, alınmadı da... Nə etməliydim? O qədər belə əməliyyatlar boşça çıxıb...

Nəhayət, son qərara gəlib özümə söz verdim. Minə qədər sayıram. Seymour gəldi, gəldi... gəlmədisə, pusqudan çıxıb zastavaya qayıdırıq. Nə olar, olar...

Təsəvvür edirsinizmi? İki yüzü təzəcə keçmişdim ki, qapalaq sakitcə açılıb örtüldü. Saymağı da, harda qalmışdım, onu da unutdum. Bu kim olar? Bəlkə zastavadan bizim dalımızca gəliblər? Bəlkə kimsə yuxarıdan məni axtarır? Telefonda kiməsə cavab verməliyəm?

Hiss edirdim ki, o, qapıya yaxınlaşır. Diqqətim həm qapıdaydı, həm də Əlixanovda. Əlixanov da tez-tez gah mənə baxırdı, gah da qapıya. Deyəsən, gözlərimdəki həyacanı hiss etməkdəydi, yavaş yavaş çarpayının altından çıxmağa hazırlaşırdı.

"Qonaq" qəfildən qapıda peyda oldu - div boydaydı, bədheybətə oxşayırdı. Bu, bəlkə də çarpağının altında uzanılı vəziyyətdə olduğumdan mənə belə görünürdü. Boyu, hardasa iki metrə yaxın olan "qonaq" lap Mazandaran pəhləvanının özüydü ki, üstümüzə atılmağa hazırlaşırdı. Cox güman ki, ikimiz onun öhdəsindən gələ bilməyəcəkdik. Silah işlətmək lazım gələcəkdi. Diqqətim qapıda olduğundan Əlixanova heç bir işarə verə bilmirdim.

O, bir neçə saniyə qapıda dayanıb içərini dinşədi. Nəfəs almasından bilmək olardı ki, içəridə siqaret çəkildiyini hiss edib. Boğuq siqaret tüstüsünə qarışmış nəm kif iyini aram-aram ciyərlərinə çəkirdi. Evdə adam olduğunu lap mağarasına qayıdan ayı kimi duymuşdu, buna zərrə qədər şübhəm yoxdu.

Ehmal addımlarla içəriyə girdi. Qapıda bir dəqiqəyə qədər dayandığı zaman gözləri içərinin alatoranlığına öyrəşmişdi. Düz mənə tərəf gəlirdi. Gözləyirdim ki, yaxınlaşın, lap çarpayının yanına gəlsin. Ayağından çəkib yerə yıxacaqdım. Sonra da əllərini bağlayıb zastavaya aparacaqdıq. Orada danışdırmaq asan olacaqdı. Haradan gelir, o tayda-bu tayda kimlərlə əlaqədədi, narkotik maddələri kimdən və necə alır, kimə ötürür... Kefim durulmağa başlamışdı. Bunları zastavada araşdıracaqdım...

Birdən Əlixanov çarpayının altından çıxıb şir kimi onun üstünə atıldı. "Qonaq" sanki bunu gözləyirmiş. Harasındansa çıxartdığı bıçaqla Əlixanovu vurub bayıra qaçıdı. Əlixanov harasınısa tutub yerə yıxıldı.

-Off!!! - deyib inildədi, onun iniltisi ürəyimin başını sızıldatdı.

-Nooldu? - Sıçrayıb çarpayının altından çıxdım.

-Heeçç... Vurdu məni... Qolumdan. - Əlixanov dedi.

Bir an belə vaxt itirə bilməzdəm, "qonaq" qaçıb aradan çıxacaqdı. Odur ki, Əlixanovun yaralanmasına qalib yardım edə bilmədim, qaçanı tutmalydım.

O, evdən çıxıb qapalağa tərəf yox, həyətin aşağısında vurulmuş ot tayası istiqamətində götürdü. Təxmin etdiyim kimiymi.

Nailə arvadın həyətində diqqətimi çəkən ilk yer elə ot tayası olmuşdu. Orda nə desən gizlətmək olardı. Mən də fürsəti əldən verməyib hər ehtimala qarşı çavuş Nağıyevi ot tayasında gizləmişdim. Bundan heç Əlixanovun da xəbəri yox idi.

"Qonaq" ot tayası istiqamətində qaçanda Nağıyev onu hədəfə aldı. Yaxınlaşanda gizləndiyi yerdən çıxıb onun üstünə cumdu və çatması ilə bir badalaq atdı. Bədheybət səndərlədi, az qaldı ki, yixilsin, amma yixılmadı. Cəld ot tayasının üstünə qalxıb həyətdən çölə tullandı.

Bir dəqiqə belə gözləmək olmazdı, arxasında qaçmalıydım.

-Nağıyev... Əlixanov yaralıdır... Ona kömək elə... Zastavaya çatdır...

Qaçaqa bircə bunları deyə bildim. Artıq məndə heç bir şübhə qalmamışdı. Bədheybət "qonaq", çox güman ki, Seymour olacaqdı, olacaqdı yox, elə idi.

Seymur qaçırdı, mən isə arxasında qovurdum. Hava xeyli işqlaşmışdı. O, dənizə tərəf qaçırdı - dəniz isə hardasa iki kilometrlik məsafədəydi, əvvəlki yerindən içəriyə doğru xeyli çəkilmişdi.

Bir xeyli qaçmışdım.

Seymur yavaş-yavaş qaçırdı, bəlkə də gözləyirdi ki, mən yaxınlaşım. Onun Əlixanov kimi hazırlıqlı çavuşu belə asan, özü də qaranlıqda, bir anın içində yaralaması məni ehtiyatlı olmağa vadar edirdi. Təkbaşına onun öhdəsindən gələ bilməyəcəkdir. Avtomatla vurmaq, hələ ki, heç ağlıma da gəlmirdi. Nə ad qoyub vurardım? Cinayətini isbat edə biləcəkdəmmi? Onun üstündə bıçaq vardi, özü də insan qanına bulaşmışdı. Bu dəqiqə o, yaralı pələng kimiymi, ondan hər nə desən gözləmək olardı. Bəlkə tapançası da vardi. Yaxın məsafədən sərrast nişan alıb məni vura bilərdi. Odur ki, altmış-yetmiş metr məsafədən ardınaqa qaçmağımı davam edirdim.

Qəflətən o, dayandı.

-Gəl! - dedi. - Nə durmusan? Gəl, tut!

-Yerə uzan! - Özümü itirmədim, komanda verdim. - Təslim ol!

-Bircə onu görməyəcəksən...

Seymur bunu deyib götürüldü, İndi o, bayaq-kindən dəfələrlə sürətli qaçırdı. Mən də var qüvvəmlə qaçmağa çalışırdım. Dənizə lap az məsafə qalmışdı - iki, ya üç yüz metr olardı. Qamışlı bataqlıqların arası ilə qaçırdıq, onu gözdən qoymamağa çalışırdım. Bu bataqlıqlar dəniz çəkiləndən sonra əmələ gəlmişdi, gah gölməçə bataqlıq qamışla əhatə olunmuşdu, gah da qamışlar gölməçənin ortasında qalmışdı. Budur, lap dənizə yaxınlaşmaqdaydıq, altmış-yetmiş addımdan sonra gömgöy sudur. Elə bu an dənizdəki qayığı gördüm, o dəqiqə anladım ki, Seymuru gözləyir. Yoxsa Seymour niyə burası qaçıb gəlirdi ki? Başqa yerə də qaçıb gedə, orda gizlənə bilərdi. Qayıqda da bir adam oturmuşdu. Daha Seymuru buraxa bilməzdəm, vurmaqla da olsa saxlamalıydım. Qayığa oturan kimi aradan çıxacaqdı, bir də heç vaxt onu tutma bilməyəcəkdir.

-Təslim olun! - Sanki nərə çəkib bağırdım və gözləmədən avtomatı işə saldım.

Güllələr sakit dəniz sahilini səsləndirdi, məni karıxdırlığı kimi qayıqcını da qorxutdu. Elə bu an mühərrik işə düşdü və qayıq sürətə sahildən uzaqlaşdı. Dönüb baxdım ki, Seymour yoxdur.

Yox! O, qayığa çata bilmədi, buna yüz faiz əmindim. Qayıq onsuz getmişdi. Bəs onda Seymour hara yoxa çıxdı?

Elə bu vaxt sol tərəfdə daha iki qayıq göründü, sürətə dayandığım yerin qabağına gəlirdilər. Diqqətlə baxdım, biri ayrılib sahildən uzaqlaşmaqdə olan qayığın arxasında şütüyürdü, o biri isə mənə tərəf gəlirdi. Mənə tərəf gələn qayıq sahilin iki-üç metrliyində dayandı və qayıqdakilar düşüb sahilə çıxdılar. Dərhal tanıdım - onlar bizimkilər idi, Dəstə qərargahından gəlməşdilər. Xüssusi olaraq kəşfiyyatın rəisi mayor Fərmanovu tanıdım və cəld onu qarşılıamağa qaçıdım.

-Sən nə etdin? - O, məni dinləmədən məzəmət etməyə başladı. - Gül kimi əməliyyat qurmuşduq, naşılıqlı onu pozdun. Biz onların ikisini də iş başında yaxalamalıydıq.

Heç nə demədim? Nə deməliydim ki? Əlimdə saz silah ola-ola ikisini də buraxmışdım, yoxa çı-

mışdır.

Mayor Fermanovla gələn əsgərlər qamışlıqları axtarmağa başladılar. İndi yadına düdü ki, telefonu səssizlik rejiminə qoymuşdum. Cibimdən çıxardıb baxdım - səkkiz zəng cavabsız qalmışdı. Təcili gizir Həsənovu yığdım.

-Bəli, cənab baş leytenant!

Gizirin səsini eşidər-eşitməz komanda verdim:

-Zastavaya heyacan siqnalı ver. Sərhəd mühafizəsinə gücləndir. Ehtiyat qrupu isə təcili bura göndər.

-Baş üstə!

-De, polis bölməsinə də xəbər versinlər.

Sözümü yekunlaşdırıb telefonu bağladım və səssizlik rejimindən çıxarddım.

On beş dəqiqədən sonra ehtiyat qrup gəlib çıxdı. Mayor Fermanovla birlikdə geniş müstəvidə ətrafin axtarışını təşkil etdik.

Təxminən bir saatdan sonra rayon polis bölməsinin bir zabit və on iki nəfər polis çavuşu olmaqla əməliyyat qrupu gəlib çatdı. Onların gelişisi ilə qayıqda qaçmağa cəhd göstərən İran vətəndaşı da qayığı ilə bərabər tutulub gətirildi. Sərhəd pozucusu - İran vətəndaşı qısa sorğu-sual olundu. Qayıqda da heç nə yox idi, ya izləndiyini görüb dənizə boşaltmışdı, ya da Seymurla əvvəlcədən hədasa gizlətmışdılər.

-Babam, mən heç bir Seymour-zad tanımiram. - deyib dirəndi.

-Yaxşısı budur, xoşhaxoşluqla boynuna al. Yoxsa cəza tədbirlərinə əl atmalı olacaqıq.

-Mən hər şeyi olduğu kimi deyirəm, zopa yemək istəmirəm. Mənə demişdilər ki, burda Cəfər adlı biri səni gözləyəcək. O taya çıyələk aparaçaqdıq. Mən də gəlib burda gözlədim.

-Bəs niyə Seymuru görən kimi mühərriki işə salıb qaçdır?

-Mən heç kimi görmədim. Güllə səsi eşidib qaçdım.

-Mali hara boşalmışınız?

-Babam, nə mal? Mən dedim axı, çıyələk aparaçaqdıq. Gözlədim, Cəfər gəlib çıxmadi.

-Bu neçənci dəfəydi gəlirdin?

-Birinci.

-Gözünün içində kimi yalan deyirsən. Ərazini birinci dəfədən belə dəqiq tanımaq olmaz.

Cəfər Nailə arvadın oğlanlarından birinin adı idi. Görünür, Seymour onun adına yazılmış sənəd-

lərlə hərəkət edirmiş. Bir də pulun üstündə də "Cəfər" yazılmamışdım? "Qoç ığid dayısına oxşar" bir vaxtlar əbəs yerə belə deməmişdilər. Sən demə indi baş-ayaq olan dünyada hər şeyin dadi qaçıb, hər şey dəyişib. İndi dayılar bacıoglularına oxşamağa çalışırlar.

Elə ki, İran vətəndaşı ilə sorğu-sual "yekunlaşdı", onu polis işçilərinə təhvıl verdik. İki nəfər polis çavuşu maşınla onu bölməyə apardı. Qalan polis zabiti və nəfərləri isə əməliyyat - axtarış işlərinə cəlb olundular.

İki saat ərzində hər yeri ələk-fələk elədik. Seymour tapılmadı, sanki yer yarılmışdı, yerə girmişdi. Özümü qınamağa başladım. Biz axı niyə siqaret çəkdik? Bilə-bilə ki, bu kənddə heç kim siqaret çəkmir, biz siqaret çəkib otağı tüstüyə hopdurduq. Seymour da siqaretin iyindən bildi ki, burada yad adam var, özü də nabələddir.

Seymur Əlixanovun sol qolundan, əzələ hissəsindən yaralılmışdı. Yəqin ki, bıçağı ürəyinə sanctımaq istəyirmiş, qoluna girib. Yaxşı ki, çavuş Nağıyev ordaydı. O, köməyə çatandan sonra qanaxmanı dayandırıblar. Zastavaya gələndən sonra feldşer tibbi yardım göstərib.

Nailə arvad əvvəlcə heç nə demək istəməsə də sonra hər şeyi boynuna alıb. Seymourun nə işlə məşğul olduğunu, narkotikləri haradan gətirdiklərini, kimlərə satdıqlarını, hətta harada gizlətdiklərini - hamısını bitdə-bitdə sadalayıb.

Bunları mən zastavadan köməyə gələn ehtiyat qrupun başçısı çavuşdan öyrəndim, o zastava baş çavuşunun köməkçisiydi deyə, çox vaxt zabitlərin, gizirin yanında, onlarla bir yerdə olurdu və mühüm məsələlərin həllində yaxından iştirak edirdi.

Dur! Deyəsən, mən nə isə tapdım. Nailə arvad Seymourun narkotik maddələri təxmin etdiyim kimi, həyətdəki ot tayasının altında yox, haradasa başqa yerdə, elə buralarda gizlətdiyini deyibmiş.

Bunları fikirləşməkdə ikən mayor Fermanov mənə yanına çağırıldı.

-Sən Seymuru doğrudanmı buradək qovdun?

O, artıq mənim dediklərimə şübhəylə yanaşmağa başlayırdı. Başlayırdı yox, yanaşırdı. Başqa cür necə ola bilərdi?

"O, gəldi... Əlixanovu yaraladı... Nağıyevin bədalağından səndərlədi... amma yixilmədi... Ot tayasının üstünə çıxıb... həyətdən çölə tullandı... və

dənizə tərəf qaçıdı... Mən qovdum... Dənizə çatmağa az qalmış... qayıq gördüm... Güllə atıb təslim olmalarını tələb etdim... Qayıq uzaqlaşdı... o, isə yoxa çıxdı..."

Burada hansı şübhələnmələrdən səhbət gedə bilərdi? Bəlkə, yuxu görürmüşəm..?

Olub keçənləri bir daha xatırladım. Bu nə yuxu deyildi, nə də xülya... Bu, bir gerçəklik idi...

...Artıq günorta olmuşdu, hələ bir az o tərəfə də keçmişdi. Biz isə Seymourun izinə də düşə bilməmişdik. Axtarış altı saatdan çoxdu ki, davam edirdi. Nədənsə, mən çox arxayındım. Daxilimdə bir ümidi çıraqı şölə saçırı. Sanki onu özüm gizlətmışdım, indicə gedib tapacaqdım. Amma harda gizlətmışdım, bax, onu yadına sala bilmirdim.

Bu arada mayor Fərmanov toplanmaq əmri verdi, nahar vaxtı olsa da heç nə hazırlamamışdım. Zastavada isə polisləri və Dəstə qərargahından gələnləri yedirdə bilməzdik, buna yuxarıdan əmr gəlməmişdi, mən də belə bir səlahiyyət sahibi deyildim.

Mayor Fermanova yaxınlaşış əsgərlər toplanana kimi beş yüz metr məsafədə yerləşən hündür sərhədçi qülləsinə gedib qayıdağımı bildirdim və iti addımlarla həmin istiqamətdə yollandım. Təxminən yeddi-səkkiz dəqiqədən sonra artıq qüllənin yuxarısındaydım. Keşikçi əsgər hərtərəfli məruzə elədi. Sən demə, o, səhər növbəsində olub və bizi görürmüş. Nə fayda ki, günahkarın necə yoxa çıxdığını izləyə bilməyib.

Mən turbini ondan alıb ərazini müşahidə etməyə başladım. Kənddən necə aralaşmışdım, hansı ciğırla gəlməmişdik, harada Seymour dayanıb məni gözləmişdi, harada mən qayıq görüb atəş açmışdım... bütün detalları indi durbinlə izləyə-izləyə "gəlirdim". Bax, budur, burda, məhz bu yerdə Seymour yoxa çıxdı. Yerəmi girdi, göyəmi çəkdilər onu? Bu, bir an məsələsi idi. Seyrək qamışlıq su ilə əhatə olunurdu. Seymour uzağa qaça bilməzdi. Hardadırsa, buralarda gizlənib. Amma necə gizlənib, harda gizlənib?

Durbinlə seyrək qamışlığa və əhatə olunduğu gölməçəyə nəzər saldım. Hər şey qaydasında idi. Suda qurbağa, balıq tərpənişi də yoxdu ki, şübhələnəsən, eləcə lal durmuşdu. Bir-bir qamışları nəzərdən keçirdim. Xəzərin sərin mehi onları sıgalayırlar, tərpədir, yırğalandırırdı.

Qamışlardan biri fərqliydi, o birilərdən bala-

caydı, elə bil ki, ortadan qırılmışdı. Bunu kim qırılmış olar? Gölməçəyə kim girib ki, qamışı da qırısın? Ola bilər! Ovçuların kimsə ördəkdən, qas-qaldaqdan vurub, o da gölməçəyə düşüb, ovu götürəndə qamışı qırıb.

Qamışı gözdən qoymurdum. Ürəyimə dammışdı ki, bu qamışda nə isə bir sərr var. Diqqətlə baxırdım. Bu nədir? Qamış qeyri-adi tərpənirdi, başqa qamışlar kimi Xəzərin mehindən xumarlanıb yırğalanmırırdı. Bəlkə gödəkliyindən, qırıqlıqındandı?

Durbini gözümdən aralayıb keşikçi əsgərə verdim.

-Al. O qamışlığa sən də bir diqqətlə bax. Gör nə görürsən?

Keşikçi əsgər turbini aldı.

-El mən də oradan şübhələnirəm. Amma bir qərara gəlib heç nə deyə bilmirdim. Siz qovduğunuz adam hardasa orlarda yoxa çıxdı.

Keşikçi əsgər bir xeyli durbinlə baxdı, baxdı...

-Cənab baş leytenant! Qamışların hamısı bir tərəfə yırğalanır, qırıq qamış da başqa tərəf. Bu necə ola bilər?

-Səncə necə olmalıdır?

Keşikçi əsgər turbini gözündən aralayıb ciyinlərini çəkdi.

-O biri qamışlar uzundur, Xəzərin mehi onları sığallayıb gah dənizə çəkir, gah da meşəyə tərəf itələyir. Qırıq qamış isə...

Gülüməsdim və keşikçi əsgərə göz vurdum, sanki hər şey qaydasındadır.

-Düz tapmışan, - dedim. - Diqqətlə ol, bircə o qırıq qamışı gözdən qoyma.

Daha dayanıb gözləyə bilməzdim. Hər tərəfi axtarmışdım, son ümidi yeri olan qırıq qamışı da yoxlamalıydıq. Mənə elə gəlirdi ki, Seymour orدادı. Başqa cür ola bilməzdi. Qırıq qamışın ağızından ilğım qalxırdı. Sentyabr havasında bu çox cüzi də olsa hiss olunurdu.

Qüllədən enməyimlə gölməçəyə tərəf götürülməyim bir oldu. Gecəni yuxusuz qaldığımdan yorğun və əzgin idim. Ayaqlarım güclə məni çəkib aparırdı. Ora çatanda demək olar ki, hamı toplaşmışdı. Qaçaraq gəldiyimdəndi, yoxsa aralarında barəmdə nə səhbət olmuşdusa, mənə qəribə baxırdılar. Özümü mayor Fərmanovun bərabərinə çatdıranda tövşüyürdüm.

-Cənab mayor! - dedim. - O, burdadı, heç hara

gedə bilməz.

Mayor Fərmanov qəzəbli-qəzəbli məni süzdü. Təmkinini pozmadan qolundakı saata baxdı - ikinin yarısıydı. Mən onun nə demək istədiyimi anladım. Hardasa beş saatdan çox vaxt keçmişdi ki, biz onu axtarırdıq. Buralarda olsaydı, indiyədək üzə çıxmışdı, tapılmışdı. "Nə nağıl danışırsan?" Mayor Fərmanovun baxışlarından bunu oxudum.

Beş saatdan çox idi ki, o, sudayı. Qamışla nəfəs alırdı. Bu da mənim nağılim, mənim qənaətim idi.

-Necə burdад? Sən nə danışırsan? - Mayor Fərmanov təəccübünü gizlətmədi, bir az da əsəbi soruşdu.

Mən ona düşündüklərimi izah elədim. Əvvəlcə razılaşmaq istəmədi. İlk olaraq özümün suya girəcəyimi bildirdim və hərəkətə keçdim. Daha üç nəfər öz zastavamızdan olan əsgər mənə qosıldı. Mayor Fərmanov daha heç nə demir, həyəcanla işin gedişatını gözləyir, sakitcə bizim hərəkətlərimizi izləyirdi.

O, indi bizə heç nə etməyəcəkdi, edə də bilməzdi. Sentyabr ayının suyu onun əhədini kəsmişdi, bəlkə də yarımcان olmuşdu. Suya ilk girdiyim kimi ilk olaraq da üzüb qırıq qamışın yanına çatdım. Qamış ətrafda olan qamışlardan bir az yoğun idi, elə bil bura qamışı deyildi, hardansa gətirilmişdi. Tutub özümə tərəf çəkdir. Qırıq qamış əlimdə qaldı, dartib sudan çıxardım, fikirləşdim qədər gödər deyildi. Bir an karixib qaldım, səhv etdiyimi düşündüm. "Yaxşı, bəs bu qırıq qamış niyə burdaydı? Bunu bura kim gətirib sancmışdır?"

-Cəld olun! Onu xilas edin, indicə boğulacaq!

Elə qışqırdım ki, əsgərlərin üçü də birdən suyun altına baş vurdu.

Bir neçə dəqiqədən sonra Seymuru sahilə çıxardıq - o, huşsuz vəziyyətdə idi. Başaşağı uzađib ayaqlarını yuxarı qaldırdıq, mədəsinə dolmuş suyu boşaltdıqdan sonra ayıldı.

Xeyli rahatlandım. Kənara çəkilib bir sıqaret yandırmak istədim. Sıqaret paçkası tamamilə islanmışdı. Əlimdə əzib onu suya tulladım. Bunu izləyən mayor Fərmanov mənə yaxınlaşdı. Sıqaret paçkasını uzatdı.

-Al çək! - dedi. - Bir də paltarından su süzülür, sətəlcəm olarsan, get qurulan. - Əli ilə yaxınlıqdakı yılğın kollarını göstərdi, indi orda mənimlə su-

ya girmiş əsgərlər paltarlarının suyunu sıxırdılar.

-Yox, istəmirəm. Bir daha sıqaret çəkməyəcəyəm. Az qala sıqaretin güdəzəna gedəcəkdir.

Bunu mən mayor Fərmanova demirdim, özüm-özümə söz verirdim.

-Yaxşı işinə görə çox sağ ol. Özbaşına əməliyyat hazırlayıb mərkəzin planına maneə yaratdıguna görə töhmət elan edirəm!

Mayor Fərmanov ciddi görkəm alıb ikimizin eşidəcəyi tərzdə bunu dedi, məni sərt cəzalandırdı. Durub onun üzünə baxdım, nə deyəcəyimi bilmədim, heç o halda da deyildim.

-Gerisini komandana məruzə olunandan sonra biləcəksən. Görək, komandan nə qərar qəbul edəcək. İndi isə əsgərlərini də götür, get zastavaya.

Bir anlıq quruyub qaldım, elə bil beynim donmuşdu, nə isə çatışmırı.

-Dayanın! - Çox ucadan səsləndim, heç özüm də bilmədim niyə belə qışqırdım. - Əməliyyat so-na çatmayıb. İki bədheybət yaxalasaq da onların əməllərini ifşa edəcək maddi sübut tapılmayıb.

Bunu deyib gölməçəyə cumdum. Üzə-üzə bayaqqı yerə gəlib çatdım. Dərindən nəfəs alıb suyun dibinə getdim. Yanılmamışdım. Suyun dibində üç qara torba vardi. Çatmağıyla birinin qulpundan yapışış üzə çıxmışım bir oldu. Yox, hələ tam yorulmamışdım, canimdə can vardi. Üzə-üzə qayıdırıb sahilə çıxdım. Qara seylofan torba mənə tanış gəlirdi. Bu torbalardan son vaxtlar televizorda tez-tez göstərirdilər.

O biri torbalar da sudan çıxarıldan sonra mayor Fərmanov Seymurla birlikdə qara torbaları da götürüb göldikləri qayıqla mərkəzə doğru yola düşdülər. Polislər də sağıllaşıb göldikləri maşınla geri qayıtdılar. Sahildə bir o İran vətəndaşının qayığı qaldı, bir də biz. Daha heç bir söz demədən əsgərləri də götürüb xidmət yerimizə - bizə doğma ev qədər əziz olan zastavamıza yollandı. Bütün üçün indi ordan isti guşə yox idi.

...Zabit kimi xidmət etdiyim üç ildə təltiflərim çox olmuşdu. Mayor Fərmanovun elan etdiyi "töhmət" isə birinci cəzam idı - ancaq, nədənsə bütün təltiflərdən şirin gəlirdi mənə...

"Zirehdasıyan"

Qeyd: Müsabiqəyə təqdim olunan əsərlər gizli təxəllüsəl təqdim olunur.

BALAYAR SADIQ

SÖZÜN VƏTƏN OVQATI

Poetik topluların başqa bədii kitablardan başlıca fərqli və diqqətçəkən məziyyəti odur ki, bircə şeirlə də müəllifin poetik gücünü, iqtidarını görmək mümkündür. Bəzən bir şeir bütöv bir yaradıcılığın, bir şair taleyinin poetik indeksinə çevrilir və bu uğur müəllifə sənətkar etiketi qazandırır. Tutduğu vəzifə mövqeyindən, qazandığı titullardan, fəxri adlardan asılı olmayaraq hər bir şair şeirindən, misrasından boylanır.

Digər ədəbi janrlar kimi şeirdə də bədii ümumiləşdirmə səriştəsi şairin yetkinliyinin, dolğun əsərlər yaratmaq bacarığının əyni təzahürüdür. Mahiyyət etibarı ilə ədəbiyyatda bütün mövzular işlənmişdir. Lakin istedadlı qələm sahibləri "köhnə" mövzulara da öz poetik nəfəsi ilə yeni ruh verə bilir, məhz poetik ruhun canlılığı, təravəti şairin özünəməxsusluğunu şərtləndirən amillər sırasındadır.

Müasir poeziyamızda yurd həsrətini, Qarabağ ağrısını bədii sözün aynasında canlandıran poetik sözə səmimi ovqatla xidmət göstərən şairlərdən biri də AYNUR YASƏMƏN QARABAĞLIdır.

Onun poeziyasının əsas mövzusu vətənpərvərlik duyğularının, ləyaqətli insan şəxsiyyətinin səmimi və obrazlı tərənnümüdür.

Şairin əsərləri bədii məziyyətlər, poetika baxımından nəzəri cəlb etməklə bərabər, həm də məxsusi yaradıcılıq fəaliyyətinin xüsusiyyətləri ilə də maraq doğurur. Səmimi ahəngdarlığı, rəvanlılığı ilə seçilən şeirləri vətəndaşlıq möhürü ilə təsdiqlənərək, xalqın ruhunu oxşayan şair dəsti-xəttini müəyyənləşdirir və geniş oxucu sevgisinin ünvanına çevirilir.

"VƏTƏN HƏSRƏTLİ ÖMÜR" kitabına toplanmış poetik nümunələr səmimi şair düşüncəsinin sənət

müstəvisində əyanıləşməsidir. Aynur Yasəmən Qarabağının şair kimi fərdi yaradıcılıq manerasını səciyyələndirən önəmlı xüsusiyyət onun vətəndaşlıq qayəsinin səmimiyyəti və dolğunluğudur. Şairin müxtəlif mövzularda yazılış şeirlərini səmimiyyət, həyat hadisələrinə fəlsəfi baxış, xeyirxahlıq duyğularının təbliği və saf sevgi kimi amillər birləşdirir. Bütün bu məziyyətlər onun sözə məsuliyyətlə yanaşmasının nəticəsi olmaqla bərabər, həm də sənətə həvəslə yiyələnməsinə zəmanət verir.

Şairin ədəbi uğurunu şərtləndirən cəhətlərdən biri də onun qələmə aldığı mövzuların mahiyyətinə dərin-dən vara bilməsi, gördüyü problemlərin səbəbini sənətkar kimi araşdırmasıdır. Milli-mənəvi dəyərlərimizə bağlılığı, milli özünədərk mövzularına daha dərin-dən vaqif olması diqqətdən yayılmır. Onun şeirlərində yalnız milli ağırlarımız göstərilmir, həm də bu bəlləri doğuran səbəblər bədii sənət güzgüsündə işqalandırılır. Aynur Yasəmənin poetik nümunələrində Vətən, insan, təbiət və zamanla bağlı fikir və düşüncələr təqdim olunan mahiyyətin mühüm tərkib hissəsi kimi üzə çıxır.

Vətən sevgisi, yurd məhəbbəti onun yaradıcılıq kredosunun əsasını təşkil edir. Özünəməxsus obrazlar yaratmaq bacarığı, sözün yerində və ustalıqla işlətmək məharəti, həmçinin sadə deyimlə zəngin poetik məna ifadə edə bilməsi onun şairlik xüsusiyyətini əyanıləşdirir.

Kitabdakı şeirlərin önəmlı məziyyətlərindən biri də Vətən həsrəti ilə yanaşı, insanın mənəvi dünyasının, hissələr, duyğular aləminin həssas və zərif ifadə olunmasıdır. Bu poetik nümunələrdə lirik qəhrəmanın

yaşadığı yurd ağrısının dərinliyi ilə bərabər eşqin ucağıını, qüdrətini daha parlaq və gözəl ifadə etmək üçün istifadə olunan bədii təsvir və ifadə vasitələrinin təravəti şairin poetik bacarığının ehtivasıdır.

Şairin poetik əsərlərinin lirik qəhrəmanları öz müşahidə qabiliyyətləri ilə diqqəti cəlb edir. Onların fərdi poetik simaları, yalnız qələmə aldığı nümunələrin üslub cəhətlərində deyil, həmçinin hadisələrə yanaşmasında, onları seçməsində və qiymətləndirməsində, lirik "eqo"nun əhval-ruhiyyəsini təravətli, həm də səmimi çalarlarla ehtiva etməsindədir.

O, dilimizin zəngin və rəngarəng təhkiyələrindən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən bacarıqla istifadə edərək qələmə aldığı mövzuların bədii həllini, poetik ümumiləşdirməsini özünəməxsus ovqatla təqdim edə bilir.

Aynur Yasəmənin yaradıcılığında məxsusi bir məziyyət var ki, onu başqalarından fərqləndirə bilir. Bu cəhəti şərtləndirən amil geniş və dərin mənada sadəlikdir və bu sadəlikdə bədii zənginlik və müdriklik mövcuddur. Onun şeirlərinin məğzini təşkil edən dərin və poetik ictimai məna uğurlu yaradıcılıq səciyyəsi daşıyır.

Bu poetik nümunələri mövzsundan asılı olmayaraq daxili bir bədii məntiq, ümumi bir məna birləşdirir. Aynur Yasəmənin şeirlərində insana inam və etibar motivi güclü olduğu üçün bu məziyyət şeirlərinin bədii siqlətinə nikbin əhvali-ruhiyyə, işiq və hərarət qatır.

Aynur Yasəmənin rəvan və təbii üslubu, şeirlərinin vəzn, bölgü, qafiyə və poetik strukturunun digər elementlərindən məharətlə istifadə etmək bacarığı onun yaradıcılığını şərtləndirən keyfiyyət kimi önemli səciyyə daşıyır. Poetik yükündən, bədii mahiyyətindən asılı olmayaraq şairin bütün şeirlərindən vətən ətri gəlir, nəciblik, məhəbbət, halallıq qoxusu duyulur. Bu şeirlərində insanın insanlar qarşısında, bəşəriyyət qarşısında insanlıq borcunun və ləyaqətinin vicdanla, namusla, ədalətlə icrası məsələsinə böyük diqqət verilir. Belə xüsusiyyətlər onun şeirlərinə ictimai dərinlik, geniş vüsət və məzmun bütövlüyü götürir.

Məlumdur ki, lirik əsərlərdə yenilik ruhu o vaxt diqqət kəsb edir ki, orada həyatı müşahidə bədii materialın, poetik obyektin yeni cizgilərinə, görünməyən tərəflərinə nüfuz etmiş olur. Aynur Yasəmənin şeirlərində ictimai, mənəvi, əxlaqi tamlıq və halallıq mövzusu geniş yer tutur və onun dünyagörüşünün, bədii estetik idealının müəyyənləşməsində, formallaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Bu poeziyanın ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri onun müasirliyidir, yəni, şair müasir həyatımızın təzadalarını, onun insanlara səadət bəxş edən məqamlarını və eyni zamanda,

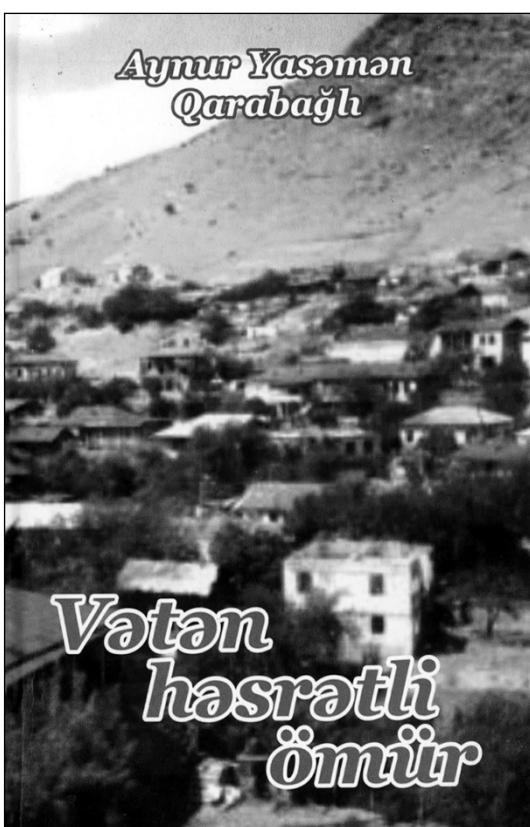
sanları əzab məngənəsində sixan anları poetik məzmunda ehtiva edərək, onu yeni-yeni məna çədlərini ilə zənginləşdirir.

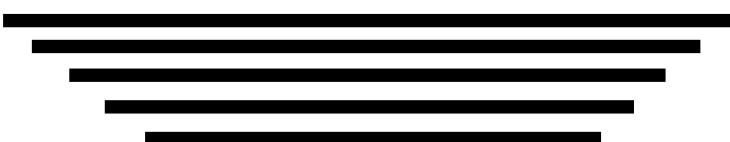
Aynur Yasəmənin şeirlərində milli kolorit qüvvətli olduğu üçün böyük maraq doğurur. Bu cəhət şeirlərin mövzusunda, mütəmadi müraciət olunan qoşma janının ahəng və ritmində, bədii təsvir vasitələrində nəzərə çarpır. O, insan mənəviyyatının qüdrət və gözəlliyini tərənnüm edəndə də, doğma yurdunu vəsf edəndə də, elin adət-ənənələrində yazanda da kolorit zənginliyi diqqəti cəlb edir.

Şair bəzən bir bənddə lakonik poetik detallarla oxucu xəyalında orijinal lövhələr canlandırma bilir. Onun bir sıra şeirlərində mürekkeb psixoloji vəziyyətlər, anlar və duyğular, hissələr aləmi çox zərif və dəqiq ifadəsini, bədii həllini tapmışdır. Bu mənada o, daim inkişaf edən həm forma və məzmun əlvanlığı, həm də poetika baxımından yetkinləşən şairdir.

Bəllidir ki, bədii sənətin gücü böyük ideyanın, dəyərli fikrin obrazlı təcəssümündə, səmimi və təravəti ehtivasındadır. Bu keyfiyyətlər qələm sahibindən bədii sözün məna çalarlarını, dilin incəliklərini duymağın, poetik obrazlar sistemində əsərin forma və məzmun vəhdətini yaratmayı, sənət qarşısında daim məsuliyyət hissini qorumağı tələb edir. Bütün bu məziyyətlər şair Aynur Yasəmən yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

"VƏTƏN HƏSRƏTLİ ÖMÜR" şeirlər toplusunu şairin ədəbi uğuru, yaradıcılıq nailiyyəti kimi səciyyələndirmək olar.

DAMƏT SALMANOĞLU

KÖVRƏK DUYĞULAR ŞAIİRİ

SÖZ müqəddəsdir, ona görə ki, böyük Yaradanın ilahi qüdrətinə şəhadət verir. Dünyanın əşrəfi sayılan insanın əşrəfi sözdür.

Bəllidir ki, yaradıcılıq məharətinə malik olanlar həyat haqqındaki fikir və hissələrini sənət dili ilə ifadə edirlər.

Söz fikirlərin, duyğuların, düşüncələrin güzgüsüdür. Bu ilahi güzgü xeyirxah və nəcib əməlləri, qəhrəmanlıqları, yurd, vətən sevgisini, valideyn-övlad məhəbbəti, bütün gözəllikləri öz mübarək üzündə əks edir. Müqəddəs sözün nur dolu çəşməsindən içənlər o insanlardır ki, onların alın yazısından ulu Yaradanın ilahi təbəssümü boylanır.

Ulu sözə könül bağlayan qələm adamlarından biri də istedadlı şair AYNUR YASƏMƏN QARABAĞLIdır. Onun şeirlərinin əsas mövzusu məhəbbət, vətənpərvərlik, nəciblik duyğularının tərənnümüdür. O, sadə insanların arzu, istək və niyyətlərini səmimi poetik deyimlərlə təbliğ edir.

Poeziya aləmində elə şairlər var ki, onların istedadının gücü mürəkkəb poetik

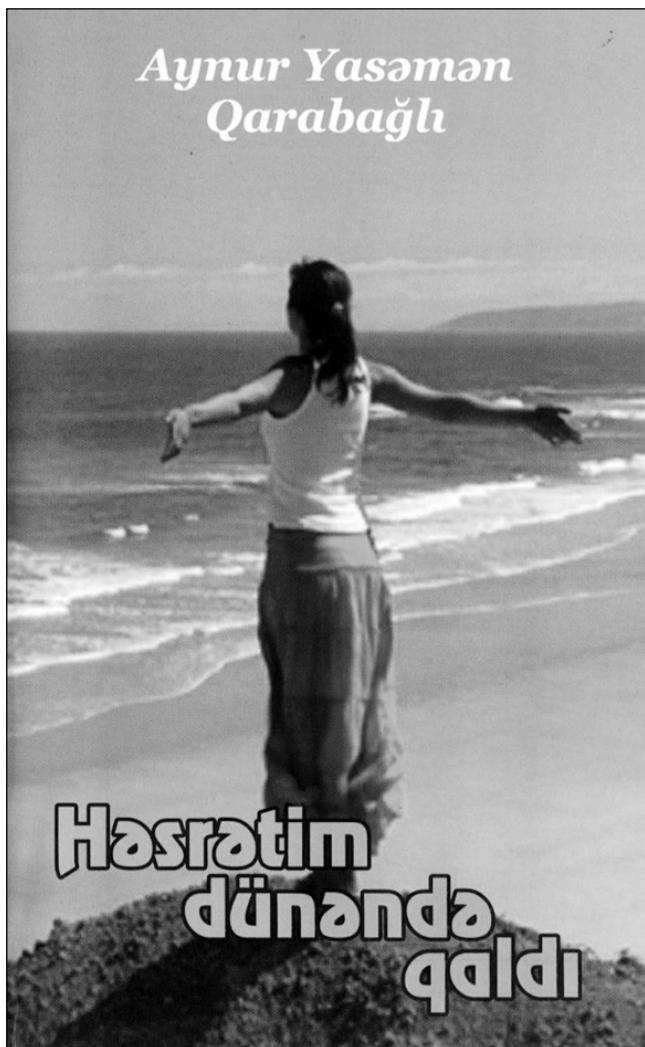
obrazlar, bənzətmələr silsiləsində deyil. Onların bədii istedadının mayası xalq təfəkkürünün zənginliyindən qaynaqlanaraq, insanın arzusunu, ümidi, sevincini, kədərini, bütövlükdə mənəvi aləmini aydın, rəvan və özünəməxsus səmimiyyətlə əks etməsindədir.

Çağdaş şeirimizdə yaradıcılığının ictimai mündəricəsi, səmimi və ahəngdar ovqatı ilə maraq doğuran şair kimi Aynur Yasəmən Qarabağının bədii nümunələri ürəyəyatılmışdır. Kövrəklilik, həzinlik və obrazlı düşüncə elementləri onun yaradıcılığının səciyyəvi cəhəti kimi diqqət çəkir.

"Bircə bənd şeir de" şeiri şairin poetik ruhunun kövrəkliyinə ayna tutur.

*Tanrı verən bir əlçatmadı payımsan,
Gecəmə nur verən nurlu Ayımsan.
Şeirimdə avazım, xoş harayımsan,
Nağıl yox, bircə bənd şeir de mənə.*

*Dözərəm, bezmədən dinlərəm yarı,
Onun hər kəlməsi dönyanın vari.
Sevginlə unutdum dərdi, qübarı,
Nağıl yox, bircə bənd şeir de mənə.*

*Vurulmuşam, baxışında yatmışam,
Sevgi həbin hələ indi atmişam,
Gəlişinlə muradıma çatmışam,
Nağıl yox, bircə bənd şeir de mənə.*

Poetik müstəvidə estetik idealın ifadə formaları çoxçəsidiidir. Yaradıcı insanın, bilavasitə şairin estetik idealının daşıyıcısı müxtəlif formalarda təzahürə malikdir. Şair hər şeydən əvvəl onu əhatə edən həyatda özünün yaradıcılıq idealları ilə mütənasib olan adamları təsvir və tərənnüm edir.

Aynur Yasəmənin poetik nümunələrinin lirik qəhrəmanı müşahidə qabiliyyəti ilə fərqlənir. Onun fərdi bədii siması təkcə yazdığı şeirlərin üslub xüsusiyyətlərində

deyil, həm də hadisələrə yanaşmasında, onları seçməsində və dəyərləndirməsində, lirik "mən"in əhval-ruhiyyəsini səmimi və təbii boyalarla canlandırmasındadır.

Onun şeirləri daha çox gerçəkliliklə, reallıqla bağlıdır. Bu poetik nümunələrdə həyatın səsi, zamanın nəfəsi, həmçinin misraların poetik ahəngdarlığı duyulur. Şeirlərdə həqiqət duyğusu, haqq-ədalət yanğısı, heyranlıq hissi poetik düşüncənin başlıca məramına çevrilir. Ancaq bütün bunlar reallığın, gerçəkliyin özündən qaynaqlanır.

Aynur Yasəmənin sevgi şeirləri səmi-miliyi ilə seçilir. Məhəbbət duyğularını poetik bir dildə çatdırır.

*Payızda ömrümə bahar gətirib,
Buluddan qəlbimə damlayan insan.
Sevirəm kəlməsin deyib, söyləyib,
Ömrümü ömrünə bağlayan insan.*

*Ürəyim isinir eşq həvəsində,
Dodağım isinir gül nəfəsində.
Cənnət qoxusu var yar sinəsində,
Sevdası qəlbimi bağlayan insan.*

*Səninlə xoşbəxtəm, qəlb belə deyir,
Ruhum hər kəlməndən şanlı bal yeyir.
Vücudum ətrindən behiştə geyir,
Sevdiyim, sevdiyim, sevdiyim insan.*

Aynur Yasəmənin şeirləri qadın zərifliyinin, ana nəvazişinin, xanım-xatun duyğularının poetik mənzərəsidir. O, insanları məhəbbətə, yurdsevərliyə, mehribanlığa, ülviliyə, işığa səsləyir. Səmimi və kövrək duyğuların tərənnümçüsü olan şairin yaradıcılıq yolunun uğurlu olacağına inanıram.

Sözünüz həmişə təravətli olsun, Aynur Yasəmən Qarabağlı!

AYNUR YASƏMƏN QARABAĞLI

SEVGİLİM

Yenə tək qalmışan, gileylənirsinən,
Dərdini alaram özüm, sevgilim.
Həsrətin libasın tez geyinirsən,
Söylə, bəs mən necə dözüm, sevgilim?

Hər axşam dil açır sinəmdə ürək,
Xatirəni sayır o ləçək-ləçək.
Baxışım yanında soyuyur şimşək,
Sənsiz tüğyan edir gözüm, sevgilim.

Yerdən də, göydən də ilham alırdıq,
Çox qəmi, nisgili yola salırdıq.
Susuz da qalırdıq, ac da qalırdıq,
Taqətdən düşübdü dizim, sevgilim.

Başımda rəqs edir ildirim, tufan,
Həsrətinlə yandım hər saat, hər an.
Məni unutdunmu heç zaman-zaman,
Orda silinirmi izim, sevgilim?

Hərdən qəhərlənib deyirəm görən,
Şair varlığına varmı ruh verən.
Dağılıb olurlar lap pərən-pərən,
Çollərə, düzlərə sözüm, sevgilim.

Yetən görüş günü, yoluna çıxım,
Sevincdən şəhlənən əlindən sixım.
Sevgidən alışan gözünə baxım,
Birlikdə səninlə gəzim, sevgilim.

Ayrılıq kəlməsi gen dursun bizdən,
Yenə "eşq" süzülsün hər kəlməmizdən.
Aləm hali olsun saf sevgimizdən,
Allansın abırdan üzüm, sevgilim.

Aynur Yasəmən (Yasəmən İngilab qızı Əliyeva) 15 sentyabr 1980-ci ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Ağdərə rayonunun Sırxavənd kəndində dünyaya göz açıb. Dogma kənd orta məktəbində beşinci sinifə qəddər oxumaq nəsibi olan Yasəmən erməni işğalı nəticəsində ailəsi ilə eldən didərgin düşüb. Çoxları kimi Bakı şəhərinə üz tutub pənah gətiriblər. Suraxani rayonu Qaraçuxur qəsəbəsində məskunlaşdıqdan sonra 104 sayılı qəsəbə orta məktəbində təhsilini davam etdirən Yasəmən ali təhsilini Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində alıb. İxtisasca dil-ədəbiyyat müəllimidir.

Orta məktəb illərindən şeir yazımaqla yaradıcılığa başlayıb. Müntəzəm olaraq dövri mətbuatda şeirləri ilə çıxış edir. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür.

Hazırda Bakıda yaşayır. Ailəlidir, üç övladböyüdüür.

Yaradıcılığının əsas hissəsini Qarabağ həsrətli şeirlər təşkil edən şairə ədəbi mühitdə Aynur Yasəmən imzası ilə tanınır, sözsüz ki, həm də Qarabağlı kimi. "Vətən həsrətli ölüm" və "Həsrətim dünəndə qaldı" adlı şeirlər kitablarının müəllifidir.

AYNUR YASƏMƏN QARABAĞLİNİ doğum günü münasibətlə təbrik edir, onun son şeirlərindən ibarət POEZİYA ÇƏLƏNGİNİ təqdim edirik.

YARIM

Həsrətdi gözümə şux baxışların,
Könlümü könlünə bağlayan yarım.
Mən yoxam, sığalsız qalan saçların,
Eylədi halımı pərişan, yarım.

Gözümdə-könlümdə min həsrətim var,
Hər tənha saata hekayətim var.
Gözündən özünə şikayətim var,
Mənsiz necə olur firavan, yarım.

Neçə vaxtdı məndən uzaq qalmışan,
Ötən gündən xatırə borc almışan.
Bilirəm ki, xəyallara dalmışan,
Düşündükən bağrim olur qan, yarım.

Həsrətin var cana qəsd edər kimi,
Sən olmusan hər dərdimin həkimi.
Saatımın, dəqiqəmin hakimi,
Olmuşam hökmünə mən heyran, yarım.

Daşıdım həsrəti, qolumu yordu,
Xəzana dönübdü sevgimin yurdu.
İntizar sinəmə oxunu vurdu,
Qopubdu ruhumda bir tufan, yarım.

Nə deyim, əhvalım sənə əyandı,
Mənim sevgim el-aləmə bəyandı.
Vaxt gec gəlir, sən tələsdir, amandı,
Barı səndə olsun o vicedan, yarım.

DARIXMIŞAM

Elə darixmişam səninçün, ömrüm,
Əsiri olmuşam o saf sevdanın.
Eşqinin çölünə düşüb qalmışam,
Böyük ənamışan mənə Xudanın.

Yenə eşq küləyi əsir başımda,
Ya rəbbim, bu nədir, bu necə haydır.
Düşdüyüm sevdadan xəbərsiz olma,
Sevgin varlığında kükrəyən çaydır.

Elə darixmişam səninçün, ömrüm,
Azmişam sevdanın bənd-bərəsində.
Könlümdə tikdiyin eşq sarayının,
Səni gözləyirəm məqbərəsində.

Gün-gündən boy atan sevgi tağının,
Budağın günəşin telinə hörüm.
Hərdən məkanının eyvanına çıx,
O sevgi tağından simanı görüm.

Düşüm səmalardan enim yanına,
Alsın bu mənzərə çox gözəl görkəm.
O qədər işıqlı, nur üzlüsən ki,
Nurunda yox olur cüssəm, həm kölgəm.

MƏNDƏN SALAM DEYİN MƏNSİZ KƏSİMƏ

Bəxtimə intizar çox sərt yazılıb,
Həsrətəm yarımin "hay can" sözünə.
Dənizin mehinə yalvarıram ki,
Səsimi yetirsin onun özünə.

Elə küsmüşəm ki, özüm-özümdən,
Özümlə bir canda yata bilmirəm.
Yanan ürəyimin qızmar közündən,
Sönən sevgimizə ata bilmirəm.

Yarımsız vətəndə olmuşam qərib,
Dənizdə limansız qalmış gəmiyəm.
Onun ürəyində nifrət göyərib,
Mən isə canlı bir ölü kimiyəm.

Kənardan ağlama desə də çoxu,
Bilmir ki, onsuzluq ömrümü yedi.
Ürəyimdən dəyib ayrılıq oxu,
İlahi nə pisdi bu hicran dərdi.

Yaralı bəndəyəm, səssiz-səmirsiz,
Onlu günlərimin xəyalındayam.
Keçdiyimiz sirlə sevgi yolunun,
Hələ bir qarışlıq kandarındayam.

Sevdiyimin səsin hər gün duyuram,
Üşüdür o soyuq səs məni yayda.
Sınıram səsinin tonu altında,
"Can" sözün unudub o keçən ayda.

Qəriblik yaşıdır məsum könlümə,
Can deyib sonradan verdiyin o hiss.
Çox gözəl yazırsan qəmi ömrümə,
Acılı sözlərə olmusan həris.

Yenə də bu səhər qəhərlə durdum.
Son dediyin sözün yaman dağı var.
Yerlə bir etdiyin bu sənsiz yurdun,
Gör indi nə qədər sizanağı var.

Bu xəstə halımı duyanım varmı,
Səs verə bu solğun, zəif səsimə.
Bir xaiş edəcəm sizdən, olarmı?
Məndən salam deyin mənsiz kəsimə!

OĞLUM...

*(Ad günün mübarək, ağıllı Fəridim.
TANRI SƏNİ QORUSUN!)*

Ömrümün ilk baharı,
Evin oğul nübarı.
Elinin igid bari,
Həm etibarı oğlum.

Həyatımın naxışı,
Gözlərimin baxışı.
Sözləri bal axışı,
Kəlməsi noğul oğlum.

Bacıların canısan,
Sultanısan, xanısan.
Atanın ad sanısan,
Şöhrətli, şanlı oğlum.

Xoş həyatsan mənimçün,
Toy büsatsan mənimçün.
Xoş sovqatsan mənimçün,
Şirin bar, bəhər oğlum.

Boyunu daim görək,
Tərif deyək biz gərək,
On üç yaşın mübarək,
Gözümüz nuru oğlum.

ÜRƏYİM

Elə bil döyünmür, susub, sinəmin
Küncünə sıxılıb, qalıb ürəyim.
Qanına hopmusan hər düşüncəmin,
Hər adı sözün də olub gərəyim.

Yarımcan bir eşqin oduna düşüb,
Elə hey yandırır, qovurur məni.
Başqa fikirlərlə hər an döyüşüb,
Yenə də bitirir köksümə səni.

Neynəsin, bir ömür ehtiyac duyub,
Tapıb sənin kimi arif insanı.
Fikrində olanı əliylə yuyub,
Bizi birləşdirdi, yaxdı cahani.

Coxundan xəbərsiz gəldi başıma,
Nağıl aləminə səyahət kimi.
Ürəyim bir sevgi qatıb aşına,
Nuş edib doymuram dadlı sevgimi.

YAŞAR BU SEVGİ

Qanadlanıb yenə sevən xəyalım,
Uçub gələr görüşünə gizlicə.
Çatmır mənə bu şəhərin havası,
Ver ruhunu mən içim incə-incə.

Qarabağ qızıyam, ölürem sənsiz,
Bir yasaq sevdaya düşüb tamahim.
Ağlım sizdə olur səssiz-səmirsiz,
Bir ondan xəbər al, nədir günahım.

Əlimdə şəh tutub əlinin izi,
Dünyanı fəth edən caniyəm sanki.
O qədər çək-çevir etdim dünyani,
Bir səndə özümü tapdım inan ki.

Keçdiyin yollarda, ünvan da ayrı,
Sevgimin çoxuna ağırmış daşı.
Qorxma, ömrüm-günüm, yaşar bu sevgi,
Dirilik suyudur gözümüz yaşı.

GÖZLƏRİNDƏN DOYMADIM

Görəsən bir ömür yetərmi bizə?
Həsrət yeyib, vüsalına çatmağa.
Yüz fikir bir borcu edibdir nizə,
İmkan vermir əllərindən tutmağa.

Düşüncəmdə duyğumdasan biləsən,
Qısqanlıqdan zülüm seçən giləsən.
Tanrı verən ərməğan tək gələsən,
Hicran xəstəsinə məlhəm olmağa.

Zalim fələk bizi, bizə qiymadı,
Yasəmənin sevgi nədir duymadı.
Ala gözüm gözlərindən doymadı,
Axı nə var bu dünyadan doymağa.

ƏLÇATMAZIMSAN

Olmusan qismətim, məhəbbət payım,
Ömrümə nur saçan bəxt ulduzumsan.
Bahar sənsiz ötür, haqlıyib yayım,
Dün gecə dərk etdim, əlçatmazımsan.

Göydəki tək ALLAH yaradanımdır,
Yerdəki ALLAHım sən olmusan, sən.
Düşünmə ağrıdan yaralarımdır,
Həsrətdən sinəmdə bitən qəmimsən.

Həsrətin günümə kəsilib qənim,
Günümədə, ayımda, illərimdəsən.
Sənsiz bir səhrayam kimsəsiz, yetim,
Sən də bir qərib tək çöllərimdəsən.

Sanki hiss etmirsən əzablarımı,
Qoymusan özünü uşaq yerinə.
Dün gecə sevmədin cavablarını,
Gözümü işlətdim varaq yerinə.

Ağın etdim varaq, qarasın qələm,
Ötən xatırəni yazdım, hey yazdım.
O qədər yazdım ki, doldu gözlərim,
Yaş açan cığırda özüm də azdım.

Əzəldən söylədim, ürək alışma,
Gördünmü unutdu yaşınanları.
Get görüş yerinə, yığışdır bir-bir,
Sahilə dağılmış o xoş anları.

AYRILIQ

Hər görüş zamanı dastana dönür,
Ayrılıq anında göz nurum sönür.
Bütün xoş anlarım üz üstə çönürlər,
Ayrılıq mehini əsdirən zaman.

Xəlbirə bənzəyən həyat yolunda,
İnsanlar ələnib sağda, solumda.
Sınır güc telləri, qalxmır qolum da,
Ayrılıq mehini əsdirən zaman.

Bu tale, bu qismət alın yazımdır,
Saçımın üç teli simli sazımdır.
Baharda don vuran güllü yazımdır,
Ayrılıq mehini əsdirən zaman.

QADAN ALIM

Fikrindən olmuşam dəli, sərsəri,
Elə bil haqlıyib əcəlin təri.
A zalim, baxsana bir üzü bəri,
Məni də yadına sal, qadan alım.

Deyirəm donuram, sənsiz ayazdır,
Deyirsən bayırda qış deyil, yazdır.
Get dəli aşiqə bir dua yazdır,
Dəyişibdir əhval gəl, qadan alım.

Sevdam ayaq alıb, saxlamaq olmur,
Sənidə hər dəfə yoxlamaq olmur.
Gözün çox qaçaqdı, haxlamaq olmur,
Gözünə bir qandal vur, qadan alım.

Bəzən daşa dönür ağızımızda dil,
Bu dərdə heç dözməz nə dəvə, nə fil.
Sənsiz bir qəribəm, olmuşam səfil,
Qəlbimə salmışan xal, qadan alım.

Sən gəl başqasına satma sevgimi,
Büküb kağız kimi atma sevgimi.
Od vurub tonqal tək çatma sevgimi,
Bizə gözəl yiğval qur, qadan alım.

Biçarə bəndəyəm yoxdur əlacım,
Sevgində yoxdursa, sınıbdır tacım.
Ağrım sitəm edir, çoxalar acım,
Olmuşam anormal bil, qadan alım.

Bu dərdin əlindən alan da yoxdur,
Yetiməm, yadına salan da yoxdur.
Doğrular bitibdir, yalan da yoxdur,
Qalmayıb canımda hal, qadan alım.

Yamanca canımı sıxıbdı təklik,
Sanki öz yolunu azıbdı kəklik.
Mən kino çəkəndə edərsən təbrik,
Olmuşam serial bax, qadan alım.

Çağır qaçım gəlim sənin yanına,
Dilindən süzülüm keçim qanına.
Ovçusan ov olum arzularına,
Mən olum bir normal qız, qadan alım.

Biçarə Aynurun halı yamandır,
Mən dəli olacam, ALLAH amandır.
Dağlayıb qəlbimi xeyli zamandır,
Yandırıb bir qartal göz, qadan alım.

A ZALIM

Mənim görüləsi iş, gücüm çoxdu,
Məni gəl bu qədər üzmə, a zalim.
Yıxıldım, məhv oldum, taqətim yoxdu,
Məni gəl bu qədər üzmə, a zalim.

Köhnə ağrılaram heç ötüşməyib,
O, dərdin yarası heç bitişməyib.
Mənim üç fidanım tam yetişməyib,
Məni gəl bu qədər üzmə, a zalim.

Hicranın qövr edir, yatmamışam mən,
Sevgini kənara atmamışam mən.
Hələ çox arzuma çatmamışam mən,
Məni gəl bu qədər üzmə, a zalim.

Bir övlad toyunu görmədim hələ,
Onun nübarını dərmədim hələ.
Anama borcumu vermədim hələ,
Məni gəl bu qədər üzəmə, a zalim.

Kükreyib ürəyim, sanki dağ çayı,
Dağılıbdı dünyam, çıxıbdı zayı.
Mən kimə güvənim səndən savayı,
Məni gəl bu qədər üzəmə, a zalim.

Yanır, alovianır ürəyim başı,
Gözüm bulud kimi səpir yağışı.
Bir ismaric yolla, güldür baxışı,
Məni gəl bu qədər üzəmə, a zalim.

DİBÇƏKLƏRƏ QƏMİ ƏKDİM

Yenə düşmüsən yadıma,
Sanki ayazdan donuram.
Ağrı düşüb sol yanımı,
Varlığınlı ovunuram.

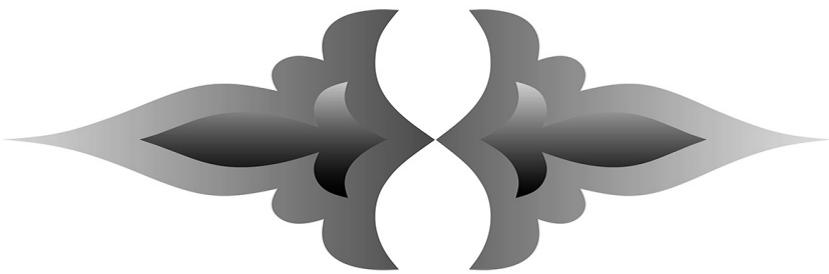
Titrəyirəm, əsim-əsim,
İçimdəki acın dinmir.
Belə olmaz, gəl hər kəsim,
Bu həsrətin odu sönmür.

Ürəyimdə körpə sevdan,
Qəlbim beşik, orda yatır.
Mən raziyam sev uzaqdan,
Gələndə ümid də gətir.

Yenə düşmüsən yadıma,
Neynəyim, yata bilmirəm.
Gecənin sən muradına,
Təəssüf çata bilmirəm.

Məni yıldızı hər gedisin,
Hər görüşün verdi dözüm.
Çekilməzdi bu vərdişin,
Vərdişinə aşiq özüm.

Hər gecəni acı çəkdir,
Saraldı, soldu bənizim.
Dibçəklərə qəmi əkdir,
Boy atmamış gəl, əzizim.

İLAHƏ İMANOVA

PEŞMAN

(hekayə)

Düz otuz səkkiz il bundan əvvəl ata olmaq sevincini yaşamışdım. Bəlkə o zamanlar gənc olduğumdan atalıq hissinin nə olduğunu, məsuliyyətini belə dərk etmirdim. Valideynlərim, dostlarım məni oğul atası olmağım münasibəti ilə təbrik edəndə, orta məktəbi bitirərkən qırımızı diplomu əlimə aldığım və daha sonra ali məktəbə qəbul olduğum həmin günlərdə olduğu kimi böyük sevinc hissi keçirtmişdim. Hisslərin sözlərlə ifadə oluna bilmədiyi həmin an "xoşbəxtlik nədir?" sualının cavabı gözlərimdəki parıltı, dodaqlarimdakı təbəssüm idi. Sevdiyim və uğruna çox cəfalara dözdüyüm həyat yoldaşımın sevgisinin hədiyyəsi kimi dəyərləndirmişdim Allahın lütfünü.

İllər necə də tez keçir! Dünən idi sanki... Otuz səkkiz il əvvəl həyəcanla qucağıma alıb, balaca əlindən öpdüyüm körpəm böyümüşdü. Bir zaman dizlərimə sığınan, hər gün işdən gələndə "Mənə nə almışan?" deyərək qarşıma qaçan Faiq indi özü ata idi. Mühəndis işləyirdi: nəvəmin dili ilə desək, bütün şəhəri işıqlandırırdı.

Nəvəm demişkən, bu gün balaca Faiqimi-nəvəm Ruslanı da görə biləcəkdir. Hər həftə olmasada, ayda bir neçə dəfə nəvəmi görə, bağrıma basa bilirdim. Anası uşağın atası ilə, nənə-babası ilə görüsərinə etiraz etməsə də, Faiqin işləri çox olduğundan onu bizə gətirməyə vaxtı olmurdu. Qınamıram, necə də olsa, iş adamıdır, axı.

Keçən ay aldığım təqaüdü xərcləməyə, daha doğrusu, özümə yeni eynək almağa qiymayıb həm ogluma, həm də nəvəmə hədiyyə almışdım. Faiqə

nə alacağımı uzun-uzadı qərar verə bilməmişdim. Bir neçə gün əvvəl işdən qayıdır əl-üzünü yumaq üçün hamam otağına keçməzdən önce qolundan açıb masanın üzərinə qoyarkən saatın şüşəsinin qırıldığı diqqətimi çəkdi. Uşaq vaxtı həmişə saatını uğurlayıb qoluna taxan oğluma bundan gözəl nə hədiyyə edə bilərdim ki! Yalnız illər keçdikcə insan zamanın, hətta ötüb keçən hər dəqiqənin belə nə qədər qiymətli və dəyərli olduğunu anlayırmışdım.

Faiq ad gününü əvvəlcə dostları ilə qeyd etmək istəsə də, sonradan nəvəmin "Bazar günüdür" deyərək bizimlə görüşmək üçün israr etdiyini görüb dostlarını evə dəvət etməkdən başqa çarəsi qalmamışdı. Dostları deyəndə ki, onun elə də çox dostu yox idi. Öz həmyaşıdları olan Ramin və Əhmədlə illərin dostu idilər. Bir yerdə çox oturub-durduqlarındandır, ya da sərf təsadüf, bilmirəm, hər üçü demək olar ki, eyni xasiyyətdə idi, eyni də dünyagörüşünə sahib idilər.

Faiqin telefonunda dostlarını evə dəvət edəcəyindən xəbərdar olan kimi yoldaşım Tamara vaxt itir-mədən bir neçə salat hazırlayıb, kartofla göbələk də qızartdı. Süfrəni bəzəyib nəvəsinin və qonaqların yolunu gözlərkən özünü də unutmadı, saçlarını qaydaya salıb tələsik dırnaqlarına boyaya çəkdi. Tamara cavanlıqlından belədir: özünə qulluq etməyi, baxımlı olmayı sevir. "Hər bir xanım hər yaşda gözəl və baxımlı olmalıdır"-sözləri dilindən düşmür.

Hələ həyət qapısından səsi eşidilən nəvəm tələsik içəri daxil olub boynuma sarıldı. Doyunca üzündən-gözündən öpməyə imkan verməyib, atasının

Ramin əmisi ilə onu evdən götürdüyündən, bir az da şəhərdə necə əyləndiklərindən şövqlə danışmağa başladı. Uşaq ki uşaq! Əyləncə mərkəzlərində keçirdiyi gün deyil, atası ilə bərabər olduğu hər dəqiqə onun üçün önməli idi. Necə də sevinirdi! Hər görüşümüzdə dəfələrlə qulağıma "Baba, nolar, elə et ki, anam atamla barışsin. Biz hamımız bir yerdə, bir ailə olaraq yaşayaq!"-deyə piçildayıb üzümə baxar, yalvarış dolu baxışlarıyla məndən kömək umardı. Ona baxdıqca üzülər, dərindən köks ötürürərdim.

Faiqlə dəfələrlə bu mövzuda söhbət açmaq istəsəm də, həmişə söhbətimiz yarımcıq qalardı. Hər dəfə tələsdiyini, işlərinin çox olduğunu deyərək söhbətdən yayınardı. Bəlkə də, bu şəkildə qərarlarına, şəxsi həyatına müdaxilə etməməyimə eyham vurardı. Bilmirəm... Amma hiss edirdim ki, keçmişdə buraxdığı səhvlərə görə özü də çox peşmandır. Bəlkə də, səhvlərini etiraf etməyə qüruru yol vermirdi... Hərdən isə mənə elə gəlirdi ki, səhvlərindən nəticə çıxarıb və ailəsi ilə barışmaq qərarına gəlib. Amma nədənsə bir zamanlar seçib-sevdiyi qızla aralarındaki soyuq münasibətlərə son verilmirdi.

Ehh... İndiki gənclərin fikirlərindən baş açmaq olmur ki! Gah ciddi qərar qəbul edir, gah da asanlıqla hər şeydən vaz keçirlər.

Yeganə oğlumun sevgisinə və seçimini hörmətlə yanaşmışdım. El adətiylə elçi gedib, nişan-toy etmişdim oğluma. O vaxtlar Bakı Dövlət Universitetində Nəzəri Fizika kafedrasının müdürü vəzifəsində işləyirdim. AMEA-nın müxbir üzvi, Universitetin ən hörmətli müəllimlərindən biri idim. Professor Rafiq Kərimov adı bu gün də əfsanədir müəllim və tələbələrin dilində. Kvant mexanikasına dair yazı və məqalələrim maraqla oxunar, kitablarım dərc olunardı. Bax, bu rəfdəki kitablar var ha, onların böyük hissəsi mənim müəllifi olduğum əsərlərdir. Bəziləri bu gün də dərs vəsaiti kimi istifadə olunur.

Nəvəm nənəsinin başını qatır, Faiq isə dostu Ramılınla bir kənarda oturub astadan söhbət edirdilər. Üzlərinin ifadəsindən aralarındaki söhbətin ciddi olduğu hiss olunurdu. Bu aralar Faiqin iş həyatında sıxlıqları olduğundan xəbərim var idi. Öz işləri, şəxsi həyatı barədə mənimlə danışmasa da, amma anasından heç nə gizlədə bilmirdi. Gizlətmirdi... Uşaqlıqdan anasına bağlı idi Faiq.

Tamara deyəsən sıxlırdı, tez-tez yeməklərin soyuduğunu söyləyib, Faiqdən Əhmədi xəbər alırdı. Əhməd isə gecikirdi.

Ramin telefonu kənara qoyub:

-Gəlirlər, yoldadırlar, - dedi.

Faiqdən fərqli olaraq, Ramin hündürboy, iricüs-səli bir gənc idi. İdman Akademiyasını bitirmişdi. İndi də məşqçi işləyirdi. Otuz beş yaşı tamam olmasına baxmayaraq, hələ də subay idi. Evlənməmişdi. Faiq maddi vəziyyətinin yaxşı olmadığını, ögey anasının da ona gün ağlamaq istəmədiyini deşə də, gəncin "subaylıq-sultanlıqdır" sevdası başında olduğunu hiss etməmək mümkün deyildi.

Əhmədə gəlincə isə, dostların arasında ən yaraşıqlısı, deyəsən, elə ən şanslısı da o idi. İş həyatı uğurlu olduğu kimi, geniş dünyagörüşü və savadı, kübar ədaləri ilə qızların, qadınların hər zaman diqqətini çəkməyi bacarardı. İfadəli baxışları, mənalı təbəssümü ilə bu günədək neçə-neçə qızın, qadının qəlbini fəth edə bilsə də, sindirib arxada gözüxaşı buraxdığı gözəllərin arasından əsl sevgisini isə hələ də tapa bilməmişdi.

Ramin "Gəlirlər, yoldadırlar" deyəndə Faiq Əhmədi nişanlısı ilə bərabər evə dəvət etdiyini söylədi. Əhmədin nişanlanması xəbərinə, düzü, bir qədər təəccübləndim. Bəzi insanlar hər gün yeni bir paltar geyinməyi xoşladığı kimi, Əhməd də hər yeni həftəyə, yeni aya yeni bir eşq macərası ilə başlardı. Bir sözlə, ürəkləri fəth etmək üçün gəncliyindən, gözəlliyyindən, cazibəsindən bacardığı qədər istifadə edərdi. Amma bu cəhətinə baxmayaraq, onun gözəl xasiyyəti var idi.

Nəhayət ki!

Həyət qapısının ciriltisi eşidilən kimi, Ruslan sevincək özünü çölə atdı. Əhmədin qarşısına qaçıb, böyük kişilər kimi əl verib görüşdü. Əyilib üzündən öpmək istəyən nişanlısına isə ötəri nəzər salıb geri çəkildi, öpməyə icazə vermədi. Əhmədin sevgisini sanki ondan oğurlamağa çalışan qızı uşaq qısqanclığı ilə sözür, açıq-aşkar diqqəti özünə çəkməyə çalışırı. İlk gündən qızı qarşı qərəzli mövqə tutmuşdu nəvəm. Görünür, Əhməd üçün nişanlısı ilə bala-ca dostu arasındaki münasibətləri yoluna qoymaq elə də asan olmayıacaqdı.

Ruslan Əhmədi özünün ən yaxın dostu bilirdi. Xətrini çox istəyirdi. Hətta atasını dilə tuta bilməyəndə, həmişə Əhmədin qılığına girir, öz istəyinə nail olurdu. Düzünü desəm, Ruslanın ərköyünlük və şıltəqlıqlarının səbəbkər elə Əhmədin özü idi.

Əhməd hər kəslə salamlaşışib görüşdükdən sonra:

-Bağışlayın, bir az gecikdik. Nişanlım Aylin! - deyərək qızı bizə təqdim etdi.

Aylinin dodaqlarından qopan kəlmələri eşitmə-

səm də, xərif təbəssümündən və gülümsəyən gözlərindən sözünlən ehtiram dolu salamını qəbul etdim. Faiq və Raminin davranışlarından onların əvvəldən tanış olduğunu hiss etdim. Baxışları və təbəssümü ilə ürəyindəki sözləri dilə götirməyi bacaran Tamara əvvəlcə Əhmədə, sonra qızı yaxınlaşdı. Həmişə olduğu kimi bu dəfə də üzünü qarşısındaki insanın yanağına toxundurub havanı öpdü.

Öz ömür-gün yoldasını kim tanımaz ki! Xasiyyətinə yaxşı bələd olduğum həyat yoldasının baxışlarından Aylinə qarşı münasibətini duydum. Düzü, ilk baxışdan mən də, sadə, baxımsız, o qədər də cazibədar olmayan Aylini hər zaman digər gənclərdən öz boy-buxunu, yaraşq və cəzibəsi ilə fərqlənən Əhmədə yaraşdırmadım. Nə bilim... Məhəbbətin gözü kordur, deyirlər. Əhmədin zövqünə bələd olduğumu düşünəm də, deyəsən yanılmışdım, axı.

Aylin! Hə, o Əhmədin gözəllik idealından çox uzaq idi. Əynindəki ağ köynəyi və qara şalvari onu az qala məktəbliyə oxşadırdı. Azərbaycan qızlarına məxsus zərif və incə üz cizgiləri, hərəkət etdikcə dalğalanın uzun qara saçları, hər dəfə nişanlısına nəzər salanda işildayan parlaq qara gözələri, həyadan qızaran yanaqları, çəhrayı dodaqlarındakı xərif təbəssümü belə, onu gözəllik ilahəsi etmirdi. Nəzərəçarpmayan, sadə görünüşünü baxışlarındakı sadəlövh ifadə tamamlayırdı. Qəribə də olsa, sonradan hər dəfə Aylinin gözlərinə baxanda dərinliklərində fərqli bir ruh hiss edirdim. Bəlkə də onun özəlliyi də elə bu idi. Təmiz ilahi sevgisi, məsum baxışları idi onun Əhmədin gözündə fərqləndirən. Bəlkə də... Bəlkə də yanılıram...

Deyib-gülən, şən və zarafatçı Əhməddən fərqli olaraq, Aylin çox sakit və susqun idi. Gələndən bəri də demək olar ki, heç kəslə bir kəlmə belə danışmamışdı. Arada bir başını qaldırıb otağa, süfrə arxasında müzakirələr aparan dostlara və mənə nəzər salır, Ruslanın sultaq davranışlarını təbəssümlə izlədikdən sonra yenidən nəzərlərini döşəməyə zilləyirdi. Darıxdığı, sıxıldığını dərhal hiss olunurdu. İlk baxışdan yeni mühitə, yeni insanlara uyğunlaşmayı bacarmayan bir insan təsirini bağışlayırdı. Çox guman ki, balaca qəlbinin öz böyük dünyası var idi. Və bizim evin abü-havası onun dünyasından çox uzaq və fərqli idi. Əlindəki salfetin kənarlarını qatlamaqla vaxtını öldürməyə çalışırdı. Ruslan da Əhmədin yanında özünə yer etdikdən sonra, demək olar ki, tamamilə kənardı qaldı. Süfrə arxasında iştahla yeyib-içən dostlardan və yoldaşından fərqli olaraq, bayaqdan bəri dilinə də heç nə vurmamışdı.

Televizorun səsini alıb pultu bir kənara qoydum. Ayağa qalxıb masaya yaxınlaşdım, üzümü Əhmədə tutub:

-Əhməd, nişanlına qulluq et,- dedim.

Yalnız indi, mənim səsimi eşidəndə hər kəs sanki Aylinin varlığını xatırladı. Bir anlıq diqqət mərkəzində olmaqdən sıxılan qız isə baxışlara tab gəti-rə bilməyib nəzərlərini hər kəsdən yayındırdı. Sıxıldığı, bir az da utandığı lalətək qızaran yanaqlarından hiss olunurdu. Gözlərindəki ifadəyə gəldikdə isə, darıxməqdan daha çox bir boşluq və tənhalığı, bəlkə də qəm-qüssəni əks etdirirdi. Nədənsə, əmin idim ki, onun bizi gəlməyinə də Əhməd israr etmişdi.

Başı dostlarına və Ruslana qarışan Əhməd tez səhvini düzəltdi, gülümsəyib nişanlısına meyvə şirəsi süzdü, boşqabına bir neçə qasıq paytaxt salati qoydu.

Bəlkə də bizlərdən utanıb çəkindiyindən, əlini süfrəyə uzatmaq istəmirdi.

-Utanma, qızım, öz evin bil, - deyib yenə də qayıdır öz kresloma əyləşdim. Evdə qonaqlar olduğundan, televizorun səsini də çox artırı bilmirdim.

Nəzərlərim isə Aylində idi. Gözlərini açıb yıldı. Əlini süfrəyə uzadarkən mənə baxıb gülümsəməyindən bunu məni qırmamaq üçün etdiyini anladım. Hörmət və ehtiramina cavab olaraq mən də gülümsədim.

Əhməd isə iradımdan nəticə çıxartmışdı. Böyük məmənnuniyyətlə nişanlısına qulluq edirdi. Ona göbələk və kartof qızartması çəkmək istəyəndə qız nişanlısının əlini saxladı, qulağına nə isə piçildadi. Əhməd başını tərpədərək buludu masanın üzərinə qoydu.

Tamara tez dilləndi:

-Noldu, Əhməd? Nişanlın hazırladığım yeməkləri bəyənmədi?

Aylin bu sözlərdən diksinib əvvəlcə yoldaşımı, sonra mənə bir anlıq nəzər saldı, başını aşağı əydi. Pərt olmuşdu. Həmin an Aylinlə bərabər yalnız Əhməd deyil, elə mən özüm də pərt oldum.

-Yox, o nə sözdür, Tamara xanım! Çox dadlıdır, əlinizə sağlıq.

Qızın cavabı Tamaranı razı salmadı, üzünü Əhmədə tutub başını buladı:

-Fikir verirəm, demək olar ki dilinə heç nə vurma'yıb.

Pərtliyi aradan qaldırmağa çalışan Əhməd öz şirin dilini işə saldı:

-Siz onu üzrlü bilin! Əslində, Aylin elə də çox

yeyən deyil. Amma salat xoşlayandır, imtina etmədi. Salat isə çox dadlı idi. Düz deyil, Aylin? -Aylinin cavabını gözləməyib, sözünə davam etdi, - Bilirsiz, Tamara xanım, sözün düzü, nişanlım göbələk xoşlamır.

Əhməd həmişə olduğu kimi indi də öz sözləri və təbəssümü ilə Tamaranın könlünü almağı bacardı. Üzü güldü. Qarşısındaki qızı süzüb:

-Sən ye! Ye, bir dəfə dadına bax hələ! Cox xoşuna gələcək! - dedi və mənə tərəf çevrilib, - Rafiq mənim hazırladığım bütün yeməkləri xoşlayır və həmişə də deyir ki, hələ indiyə kimi heç kəs onun üçün mənim kimi dadlı göbələk qovurmayıb.

Aylinin nəzərləri mənə yönəldi, gülümşəyərək:

-Rafiq dayı, gəlin, siz də bizimlə oturun da!-deyib əliylə boş stula dəvət etdi.

Qızın səsindəki səmimiyyət və qayğı həmin an məni çox duyğulandırdı. Aylinin təklifinə cavab vermək istəyirdim ki, həmişəki kimi Tamara məni qabaqladı:

-O yeyib... Sizdən əvvəl mən ona yemək də, çay da vermişəm!

Aylin gözlərimin içində baxıb susdu. Onun susqunluğundakı sözlər, baxışlarından sözüllən kəlmələr qarşısında özümü itirdim bir anlıq. Həmin an mənə elə gəldi ki, bu gənc qız qəlbimin dərinliklərinə boylanması bacardı. Fikrimdən, qəlbimdən keçənləri, hətta heç kəslə bölüşə bilmədiyim hissələrdən belə bircə baxışıyla agah oldu sanki. Gözlərimin içində, daha doğrusu, qəlbimin dərinliklərinə yönəltidiyi nəzərlərinə tab gətirməyib başımı çevirəsəm də, onun baxışlarını öz üzərimdə hiss etməkdə idim. Nə gizlədim, baxışları altında sıxıldığımı, əzildiyimi hiss etdikcə uzaqlaşmaq istəyirdim. Qəfil öskürək məni vəziyyətdən çıxartdı. Mətbəxə keçdim. Bacardıqca daha çox orada ləngimək, hətta öz otağıma çəkilmək fikrinə düşdüm. Soyuq və şaxtalı yanvar günü olmasaydı, parka gəzməyə gedər, ya da təqaüdçü qonşumla bir az nərd oynardım. Amma yox e... İndilərdə "Xəbərlər" başlayacaqdı. Otağa qayıdır, kresloya-öz yerimə keçdim.

Nəvəmin məktəb macəralarını dirləsəm də, gözaltından yenə də Aylini izləyirdim. Qoçaq qızə bənzəyirdi. Tamara danişa-danişa bir neçə bulaşışq boşqabı götürənə qədər, bütün masanın üstünü yığışdırıb səliqəyə saldı. Pəncərənin qırığına qoyulan şirniyyatları və özləri ilə gətirdiyi tortu süfrəyə qoyub yenidən mətbəxə keçdi. Mətbəxin yolunu əzbərləmişdi.

Əhməd:

-Aylin, bir çay hazırla, tortu da kəsək, - deyəndə artıq dəmə qoyduğunu söylədi.

Gülümşədim. Əhmədin gözlərindəki məmnunluq da nəzərimdən qaçmadı. Həmin an ilk baxışdan xoşlamadığım bu qızın Əhmədin qəlbini necə yol tapa bilməsi barədə düşündüm: sadəliyi, səmimiyyi, bir də fədakarlığı onu Əhmədin gözlərində hər kəsədən fərqli etmişdi. Bir anlıq Faiqin Ruslanın anası ilə münasibətlərini xatırladım. Oğlum nə qədər diqqətsiz və evdən kənar əyləncələrə meyl etməsi ilə nikahının pozulmasında günahkar idisə, yoldaşı da bir o qədər şöhrətpərəstliyi, lovğalığı ilə münasibətlərin gərginləşməsinə təkan vermişdi. İndi Aylinə baxdıqca, ürəyimdə Əhməd kimi daha bir oğlum olmasını istəyir, kaş ki gözəl və cazibədar gəlinim də bu qız tək sadə və mehriban olaydı, deyə düşünürdüm.

Həmişəki kimi bu dəfə də təşəbbüskarlığı Əhməd öz üzərinə götürdü. Tortun üzərindəki şamı yandırıb Faiqə ürəyində arzu tutmasını deyən kimi, Ruslan atasından cəld tərpənib şamı üfürdü.

-Ruslan! Neynədin? - Əhməd narazı halda başını yellədi, - Bu gün atanın ad gündür! Sənin ad günü deyil, ax! Şamı atan üfürüb arzu tutmalı idı...

Ruslan hər şıltaqlığına göz yuman dostunun iradına dodaqlarını büzdü, atasına qılılıb incik səslə:

-Mən atamın yerinə arzu tutdum... - dedi.

Ruslanın hərəkətini sıradan bir nadincilik kimi qəbul edən Əhməd:

-Yaxşı, gəl belə edək, Ruslan, indi şamı yandırıraq, amma bu dəfə atan arzu tutacaq, - dedi.

Əhmədin təklifi Ruslanın ürəyindən olmadı. Narazı halda başını yelləyib, əlini tutub saxladı, alışqanı yandırmağa qoymadı. Səsi titrəyə-titrəyə:

-İstəyirəm ki, atam yenə də bizimlə bərabər yasasın! Hamımız bir evdə yaşayaq...

Qeyri-ixtiyari Əhməd əlini aşağı saldı. Fərqinə belə varmadan alışqanı cibinə qoydu. Balaca dostunun könlünü qırmağa qiymadı. Ərköyün dostunun hissələrini, arzusunu hörmət və anlayışla qarşılamaq usağı böyükələrin səhvlərini izah etməkdən, "niyə" və "nədən" suallarına cavab verməkdən daha asan idi.

Uşağın sözləri hər kəsi duyğulandırsa da, amma ən çox Faiqin qəlbini təsir etmişdi. Oğlunu özünə sıxıb saçlarını tumarlayıb öpdü.

Şən əhval-ruhiyyə bir anın içində sükutla əvəzənmişdi.

Sükütu Aylinə müraciət etməklə Əhməd pozdu:

-Aylin, çay dəm alıbsa, zəhmət olmasa...

Evin xanımı olduğunu xatırlayan Tamara, deyəsən, qızı əziyyət verməmək üçün təşəbbüsü öz üzərinə götürdü. Aylinin əlindən sinini alıb çayları payladı. İlk fincanı səbirsiz nəvəmin qarşısına qoyduğu zaman Aylin geri çəkildi, əvvəlki kimi səssizcə süfrə arxasında əyləşdi. Evin xanımının təşəbbüskarlığından sonra daha heç nəyə cəsarət etməyən qızın nəzərləri sinidəki sonuncu, çox güman ki, mənim üçün tökdüyü həmin fincanda ilişib qalmışdı.

Ruslanın davranışları, sözləri hamımızın əhvalını alt-üst etmişdi. Elə Tamaranın da. Yaziq qadın üzgün halı ilə çayımı sinidə unutmuşdu... Son illər o da mənim kimi unutqan olmuşdu...

***

Soyuq olmasına baxmayaraq, hava çox təmiz idi. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetində təhsil alarkən, həmçinin Xarkovda hərbi xidmət keçərkən də soyuq torpaqların havasına öyrəşmişdim. Ona görə də Bakının küləkli, şaxtalı havaşı məni qorxutmurdu. Havadan asılı olmayıaraq, səhər və axşam gəzintisi mənim kimi təqaüddə olan yaşlı insanlar üçün əslində çox faydalıdır.

Həyət qapısından içəri girəndə qarajın yanılı işığı diqqətimi çəkdi. İçəri boylandım. Ruslan fürsətdən istifadə edib dostlara velosipedini təmir etdirirdi. Yəqin ki, yoldaşım da indi içəridə Aylinlə səhbət edir, maraqla ondan Əhmədlə necə və harada tanış olduqlarını soruşurdu. Özlüyümdə, ən yaxşısı birbaşa öz otağıma keçməyi düşündüm. Həm xanımların səhbətinə mane olmaz, həm də bir az uzağın dincələrdim.

Ayaq saxladım. Qulağıma gələn səs gerçek idi? Həyəcanla qonaq otağına tərəf addimlaşdım. Bəli, gerçek idi... İllər sonra ilk dəfə evimizdə piano səsləri eşidildi. Qızım ailə qurub həyat yoldaşı ilə Leninqrada köcdükdən sonra eləcə divarın dibinə qışılıb qalan, yeddi-səkkiz ildən çox istifadə olunmayan bu piano da mənim kimi tənha qalmışdı. Bir neçə dəfə yoldaşımın fikrindən pianonu kiməsə başıqlamaq, ya da satmaq fikri keçsə də, etiraz etmişdim: bir gün, bəlkə də ömrümün son günlərində olsa belə, yenə də qızımın ifasını dinləməyi xəyal etmişdim... Faiqdən fərqli olaraq, qızım məni çox istəyirdi, hətta anasından da çox.

Qapı arasında dayanıb Aylinin ifasını dinlədim. Dinlədikcə də kövrəlir, duyğulanırdım. Xatirələrimi canlandırmışdı bu ifa. Gözümün qarşısında gənclik vaxtlarım, qızımın siltaşlıqları gəlib dururdı.

Bir anlıq qızım üçün o qədər darıxdım ki! Aylinə necə yaxınlaşdığını belə hiss etmədim.

Səsimin titrədiyini hiss etdim:

-Çox sağ ol, qızım!

Otaqda heç kəsin olmadığını zənn edən Aylin diksindi. Özünü itirdi:

-Üzrlü bilin, icazəsiz...

-Yox, yox! Bilsən ki nə qədər sevindirdin məni!, - deyib fərqiñə varmadan qızın əlindən tutdum,

-Qızım, xahiş edirəm, yenə nəsə çal!

Səsimdəki yalvarışı hiss edən gənc qız məni qırmadı. Aylinin pianonun aq-qara dilləri üzərində gəzən incə barmaqları qəlbimin sarı siminə toxunmuşdu. Gözəl ifası ruhumun dərinliklərinə enir, məni də öz dünyasına çəkib aparırıdı. Aylində qızımı görür, qızımı hiss edirdim. Onu qucaqlamaq, bağırma basmaq istəyimi güclə boğdum.

Ifasını bitirib əlini saxladı. Üzümə baxıb gülüməsədi.

-Mənim qızım da... - susdum. Sözümə fasılə verib, fikrimi tamamlamağa çalışdım, - İndi ailəsi ilə Leninqradda yaşayır. İldə yalnız bir dəfə Bakıya gələ bilirlər. Yeni ildə gələcəklərini gözləyirdim, amma gələ bilmədilər. Yoldaşına işdən məzuniyyət vermədilər. Heç olmasa, Faiqin ad gününə gələr, düşündüm, ...

Aylin susaraq məni dinləyirdi. Danışdıqca gözlərimin içində baxır, qocanın sözünü kəsməyə qiyındı. Sözsüz, kəlməsiz, lal sükütumla belə, qarşımıdakı bu qız məni anlaya bilirdi. Hisslərimi, duygularımı daha ondan gizləyə bilmir, hətta gizlətmək belə istəmirdim daha.

-Qızım on bir il musiqi təhsili alıb, indi də forte-pianodan musiqi dərsləri verir. Görürəm, sənin də musiqi təhsilin var...

Aylin gülüməsədi:

-Necə deyim... Cəmi üç il musiqi təhsili aldım, sonra getmədim.

-Hə... Təəssüf...

Aylinlə səhbət etməkdən, fikirlərini, insanlara, dünyaya baxışını dinləməkdən, düzü, zövq alırdım. Bu qədər sadə, lakin bu qədər dərin. İlk təəssüratımda yanılmışdım. Savadlı bir qız imiş! Mənim həvəslə danışdığım elmi mövzulara maraqla göstərməsə də, kvant nəzəriyyəsindən, kvant mexanikasından anlayışı olmasa belə, tarix və ədəbiyyatdan maraqlı faktlar danışaraq məni təəccübəldəndirə bildi. Bəzən hətta professorun özünün belə bilmədiyi nələrsə olurmuş!

Ailədə hamımız rusdilli olduğumuzdan bu gün

ilk dəfə öz evimdə öz doğma dilimdə danışirdım. Necə də xoş bir hiss idi! Təəssüf ki, velosiped təmirini bitirən dostların gelişisi Aylınlə səhbətimizə son qoydu.

Əhməd əllərini bir-birinə sürtüb qızınmağa çalışırdı:

-Aylin, zəhmət olmasa, bir çay qoy. Üşüdük.

Əlində sini otağa daxil olan Aylin ilk fincanı kresləmən yanındakı jurnal stolunun üstünə qoydu. Gülümseyən gözləri ilə təqdim etdiyi bu bir fincan çayla evin bir küçünə sixilmiş piano kimi hər kəs tərəfindən unudulan yaşılı professora öz hörmət və ehtiramını bildirmək istəyirdi.

***

Pəncərədən yollara zillənən gözlərim yenə kimisə axtarır, özünə həmsöhbət gəzirdi. Tənha evdə keçən günlərimi divardakı, ya da pianonun üstündəki saatın tiqqıltısı tamamlayırdı. Tamara həmişə olduğu kimi rəfiqələri ilə telefonda danışar, evdə darıxanda isə alış-verişə gedərdi. Faiqi də səhər işə gedəndə, bir də gecə işdən qayıdanda görürdüm. Nə yaxşı ki, televizor vardi. Arada onunla dərdləşir, mənə cavab verməsə də, hissələrimi bölüşürdüm.

Pianoya yaxınlaşdım. Qızımın saçlarını sığallaşmış kimi dillərini tumarladım. Xoşbəxtliyim, gəncliyim pianonun dilləri kimi qaranlığa qapanmışdı.

Tıq-tıq...

Faiq ad gününə aldığım həmin saatın səsidir. Görüşdüyü xanım məndən qabağa düşüb ona gözəl bir qol saati hədiyyə etmişdi. Oğlum hədiyyəmə çox sevinsə də, unutduğundan, bəlkə də xanıma qarşı diqqətsizlik etmək istəmədiyindən pianonun üstündə qoyub çıxmışdı evdən.

Saatı qulağıma yaxınlaşdırıldım. Yatmamışdı, hələ də işləyirdi. Zamanı qovan əqrəblər, əslində, gəncliyimizi, xoşbəxtliyimizi əlimizdən alıb aparırdı. Nə qədər dayandırmaq, bəzən geri dönmək, yaxud yenidən başlamaq istəsək də, barmaqlarımızın arasından süzülən suya bənzəyirdi zaman.

Pianonun üstündəki dəvətnaməni əlimə aldım. Görünür, axşam Faiq qoyub. Açıdım. Əhmədin toy dəvətnaməsi idi. Subaylıq həyatı ilə vidalaşan Əhməd bəlkə dostlarına da nümunə olardı. Onlar da subaylığın daşını atar, ev-eşiyə yiğışardılar bəlkə. Gülümşədim. Ürəyimdən "Allah xoşbəxt etsin!" kəlmələrini keçirtdim.

Faiqin səsini eşidib dəhlizə çıxdım. Həmişə olduğu kimi əynini dəyişib yenə də harasa tələsirdi.

Əlimdəki dəvətnaməni göstərərək:

-Əhmədin toyu da amma yaman yubandıye... - dedim. - Yaddaşım yaman korlanıb. Huşum gedir day. Mühazirlərimi konspeksiz oxuyardım. İndi isə adları belə unuduram... Eh, qocalıq! Əhmədin nişanlısını deyirəm e, sən demə adı Nigar imiş. Yadımda başqa ad qalib nəsə... Ad gününə gətirmişdi. Çox yaxşı, səmimi qızdır. Əsl azərbaycanlı qızıdır! Sözünün, hərəkətinin yerini bilən, böyüklərə hörmət edən... Çox diqqətli və anlayışlı qızdır. Allah xoşbəxt etsin!

Faiq ayaq saxlayıb təəccüblə üzümə baxdı:

-Kimdən danışırsan?

-Nişanlısını deyirəm də: Sənin ad günündə bize gətirdiyi qız...

-Aylin? - Faiq başını yellədi, - Əhməd ondan gör nə vaxtdır ayrılib!

Faiqin sözlərinə üzüldüm. Doğrudur, Əhmədin həyatından çox qız, qadın gəlib keçmişdi. Amma həmin gün mən, nəhayət, onun öz sevgisini, xoşbəxtliyini tapdıǵına inanmışdım.

-Niyə ayrıldılar? - sualıma Faiqin cavabı gözlənilməz oldu:

-Özün görmədin? O qız Əhmədə yaraşan qız idi ki, papa? Nigar başqa məsələ! Nigarla Aylinin arasında yerlə-göy qədər fərq var e! Sığorta şirkətində şöbə müdürü işləyir, bir neçə dil bilir. Üstəlik də çox gözəl və zövqlü xanımdır. Gəlməz ki, bir yanına kimisə salıb aparanda özünə yaraşan biri olsun, utanmayasan!

Nitqim qurudu. Nə deyəcəyimi bilmədim.

Əlbəttə, ürəyə hökm etmək olmaz. Xoşbəxtliyə gedən yol sevgidən keçir, deyirlər... Bəzən isə... Bəzən isə əsl sevgi axtaşında olarkən gerçek hissərimizi, xoşbəxtliyimizi öz səhvimiz üzündən qurban veririk... Və bunu özümüz də anlamırıq...

Əhmədi qınamaga haqqım çatırdımı? Ehtirasının qurbanı olub, slavyan gözəlinin mavi gözlərinin cazipəsindən kor olub, işvələrinə uyub cavanlıq səhvimə qurban etmədimmi öz qaragözlü, mələk üzü nişanlımin sevgisini... Evin küçünə qıslan piano kimi atılmış, diqqət və qayğıya hər zaman möhtac bu qoca, əslində nişanlısı xəyanətini ona bağışlamayıb həyatından birdəfəlik getdiyi gün özü özünü tənhalığa məhkum etmişdi.

Köksümü ötürdüm. Deyə biləcəyim tek söz bu idi:

-Düzdür! Heç Əhmədə yaraşan qız deyildi!

26-29 yanvar 2018, BAKI

KƏRƏM AYDIN

Kərəm Aydin (Kərəm Aydin oğlu Əlizadə) 27 iyul 1995-ci il tarixdə Masalli rayon Təzə Alvadi kəndində anadan olub. 2001-ci ildə Elşad Əhədov adına Təzə Alvadi kənd tam orta məktəbin birinci sinifinə daxil olub 2012-ci orta təhsilimi başa vurub. 2012-2016-ci illərdə Azərbaycan Kooperasiya universitetinin marketing fakultesində ali təhsil alıqdan sonra hərbi xidmətə yollanıb. 2017-ci ildə hərbi xidmətimi başa vurduqdan sonra müxtəlif sahələrdə çalışıb.

Yaradılıqla yeniyetmə yaşlarından şeir yazmaqla başlayıb. Artıq iki ildir ki Kərəm Aydin təxəllüsü ilə şeirlər yazar.

BU EV...

Bu evin havası yaman agirdı,
İçində anbaan bogulur adam.
Açıb pəncərəni nəfəs dərəndə
Elə bil yenidən dogulur adam.

Bu evdə həsrətin qəlbimi sıxır,
Bu evdə içməsəm sıxlıram mən.
Təzə ayaq açan körpə uşaq tək
Bir addım atıram, yixılرام mən.

Yixılıb qalıram döşəmə üstə,
His basmış tavana zillənir gözüm.
Qalxıb sürüñürəm güzgüyə tərəf,
Güzgündə özümdən qorxuram özüm.

Gözlərim elə bil çuxura düşüb,
Saçımın yanları agarıb tamam.
Bir gün bu güzgüyü sindirim gərək,
Ona çox baxanda qocalır adam.

Bayağ sıqaretim bitdi deyəsən,
Eybi yox, dərdini cəkərəm yenə.
Pəncərə öündə gül dibçeyinin,
Dibinə göz yaşı tökərəm yenə.

Onsuz, hər gün orda ağlıyıram mən,
Gözümün yaşını sevir o çıçək.
Sonra məzarıma gətirən olmaz
Gedəndə özümlə aparım gərək!

Bu evdə səninlə xoşbəxt olmuşam,
Bu evdə sənsizəm bədbəxtəm indi.
Təkcə bu evdə yox, açığı desəm,
Mənə hər nəfəsdə sənsiz çətindi...

HƏSRƏTİN DADI...

Gecə düşər, sən düşərsən yadıma,
Qanım da lap gecə kimi qaralar.
Həsrətini indi-indi duyuram,
Soyuduqca incidərmiş yaralar.

Dünya məni lap özünə oxşadıb,
Gələn gedir mənə qalır unutmaq.
Bəzən adam bircə gündə unudur,
Bəzən 100 il zaman alır unutmaq.

Kaş 100 illik bir xatirən qalardı,
İstəməzdəm səni belə unudum.
Bir meh əsdi, xəyanətdən söz açdı,
Mən bu eşqin istisindən soyudum.

Soyuduqca buza dönmüş urəyi
Gözlərimin yaşı olar əritsən.
Gəlişini gözləmirəm, gəl, ancaq,
Sən mənimmün ümidsiz bir ümidsən.

Sevincimiz ayaq altda toz oldu,
Kədər indi başımızın tacıdır.
Göz yaşımın dadına da baxmışam,
Çəkdirdiyin həsrət qədər acıdır..

11.05.2018

KƏDƏRLİ AĞAC

Yenə payız gəlsə, soyunacaqsan,
Baharda əynini geyinən ağac.
Başın buludlara toxunur sənin,
Ürəyi torpaqda döyünen ağac!

Nə yaxşı qol-budaq açmışan belə
Yoxsa buludlarla qucaqlaşırsan?!
Sən də etibarsız insanlar kimi,
Qalxdıqca kökündən uzaqlaşırsan?

Kəsdi Əzrailin soyuq nəfəsi
Bir qoca bağbanın qayğılı səsin.
Özünü torpağa tapşırdıq bu gün,
Səni bu torpağa tapşırın kəsin.

Sən neçə sevgiyə şahidlik etdin,
Üstünə hərflər çizildi sənin.
Sən neçə baş daşı kölgəsi oldun,
Yanında məzarlar qazıldı sənin.

Bir qız budağına "ümüd" bağladı
Kölgəndə ağartdı saçının dənin.
Bir qız budağından özünü asdı,
Bir qız budağından "yelləncək" sənin...

ÇIXDIĞIN YOLUN SONU...

Saat keçdi on ikini, gecədir,
Tək çıxdığım yolun sonu göründü.
Bu yol məni tənhalığa gətirdi,
Ayağlarım sənsizliyə süründü.

Burda bir az külək əsdi, üzüdüm,
Kimsə məni qucaqlasın - istədim.
İstəmədən "adın" düşdü dilimə,
Bagışla ki, gecə-gecə "sən" dedim.

Bagışla ki, adın düşdü yadıma,
Heç yadımdan çıxmışdım, düşə də?!
Yəqin, daha mən bu gecə yatmaram!
Yəqin, sabah tələsərəm işə də.

İstəməzdim belə olsun, nə edək?!
Çarə yoxdur olacağa, oldusa...
Gözlərimin yaşı yuyur tozunu,
Bu keçdiyim ömür də bir yoldusa.

İndi sən də aglıyırsan, bilirəm!
Yoxsa, yenə tozmu qaçıb gözünə?!
Ax... Sevgilim... mən ki sənin özünəm,
Adam da heç yalan deyər özünə?..

DAŞLARIN SƏSİ

Artıq tanış idim sənin sayəndə,
Sizin evinizin mənzərəsinə.
Günəş düşməsə də gözüm düşərdi,
Sən yatan otaqın pəncərəsinə

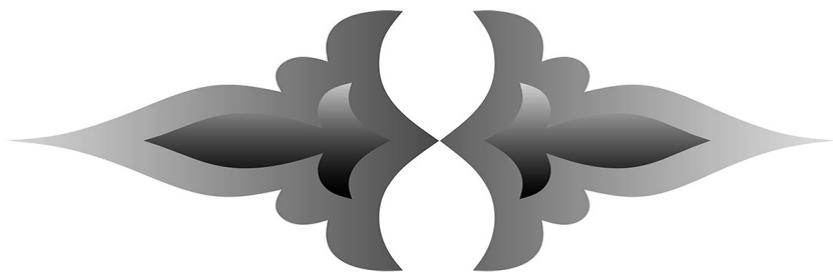
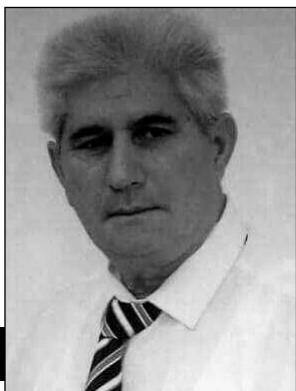
Gündüzlər yatardım axşama qədər,
Axşamlar düşərdim eşq həvəsinə.
Gəlib pəncərənə daş atardım mən,
Yuxun daqılılardı daşın səsinə.

Sənə "Gəl" deyərdi hər daşın səsi,
Qalxıb yatağından mənə gələrdin.
Bu gizlin görüşlər yormazdi səni,
Yenə daş atardım, yenə gələrdin.

Mənim atdıqım daş, sənin pəncərən
Ən şirin yeriydi xəyalımızın.
Elçiləri idi həmin o daşlar,
Bizim bir gecəlik vüsalımızın.

Sonralar bu eşqin daşını atdin,
Saldın urərinə özgə bir kəsi.
Gecələr gəlmədin görüşlərimə,
Səni oyatmadı daşların səsi.

İndi sənə qarşı hissərim ölüb,
Ürəyim bir parça daş olub yenə.
Daş tapa bilmədim həyətinizdə
Gözlə, ürəyimi atiram sənə.

NİZAMİ KOLANLI

BƏXTİMƏ YAZILAN QARA GÜNLƏRƏ ƏLVİDA!

(povest)

"Həyatı keşməkeşli olan bir çox kənd uşaqları kimi mən də Azərbaycanın ucqar kəndlərindən birində dünyaya göz aćdım. Böyüklərin dediyinə görə, o vaxt 1945-ci il olub. Özü də payız ayında, noyabrın iyirmisinə təsadüf edib. Bu dünyaya gəlməyimi heç kim, əsas da anam istəmirmiş. Sonradan, yəni böyüyəndə öyrəndim ki, qohumlardan heç kim, xüsusən də anam razı deyilmiş, mən doğulam. Ha çalışdım da, bunun səbəbini heç vaxt öyrənə bilmədim.

Doğulduğum il çox ağır il idi. Böyük Vətən müharibəsi vaxtı acliq, kasıbılıq baş alıb gedirdi. İnsanlar pis vəziyyətdə yaşayırdılar. Çörək üçün adamlar bir-birini öldürürdü. Kəndimizdəki 12 yaşında bir uşaq, qonşu kənddən çörək alıb gələrkən yolda onu öldürüb çaya atmışdır. Onun cəsədini neçə gündən sonra pis vəziyyətdə tapmışdır. Bunları mənə atam danışmışdı. Mən dünyaya gələndə atamın 60-a yaxın yaşı var idi. Anam, onun üçüncü arvadı idi. Atamın birinci və ikinci yoldaşı xəstəlikdən dünyalarını dəyişmişdi. Atam kim-səsiz qalır və sonra anamla ailə qurur. Sonra da mən başbələli dünyaya gəlirəm. Beş yaşımla onda artıq hər şeyi başa düşürdüm. Anamın mənə qarşı az da olsa sevgi, məhəbbəti yox idi. Heç nə-yin üstündə həmişə mənə döyürdü. Anadan gəlmə mənim ayağımın biri qüsurlu - qısa idi. Yeriyəndə ayağımın pəncəsini yerə qoyurdum. Atam isə mə-

ni çox sevirdi. Atam yaşlı olsa da, həddindən artıq işgüzərlığı ilə seçilirdi.

Həyətimizdə böyük bir göl var idi. Həmişə su ilə dolu olurdu. Atam həyətimizin torpağından kərpic kəsib, ev tikmişdi. Onun yerinə su dolub göl əmələ gəlmüşdi. Bir dəfə gölün qırığında durub, baxırdım. Birdən ayağım sürüşdü, gölə düşdüm. Qışqırırdım, atam evdə yox idi. Anam səsimə evdən çıxdı, məni göldə suyun içində gördü, boğulurdum:

-Ana, mənə kömək elə!

Anam isə durub, əli qoynunda mənə baxırdı. Hava soyuq idi. Yavaş-yavaş heydən düşürdüm, bədənim soyuqdan donurdu. Qışqırırdım:

-Ana, kömək elə, kömək elə!

Anam isə durub nifrətlə mənə baxırdı. Elə bil mənim ölməyimi gözləyirdi. Artıq heydən düşdüm. Cəhd elədim ki, bir də qışqıram, səsim çıxmadi. Atamın həyətə gəldiyini gördüm, huşumu itirdim. Gözümü açanda özümü evdə gördüm. Atam məni xilas etmişdi. Uşaq olsam da, anamın mənə nə qədər nifrət etdiyini anladım. Qəhər məni boğdu, yorğanı başıma çəkdim və doyunca ağladım. Kaş mən bu dünyaya gəlməyəydim. Xeyli fikrə getdim. Boğulmağım gözümün qarşısında canlanır və qorxudan bədənim əsirdi.

Qapı açıldı, gələn anam idi. Onu görəndə istədim yerimdən duram, uzaqlara qaçam. Amma du-

ra bilmədim. Anam ayıldığımı görüb, nifrətlə mənə baxdı:

-Səni doqquz ay nə qədər çalışsam da, öldürə bilmədim. Hər gün özüm əzab çəksəm də, səni qarnımda əzirdim, sıxırdım ki, bəlkə ölüsen. Ancaq ölmədin. Sənin üzün necə də bərkdi! O qədər işgəncədən sonra ayağın bir az zədələnib. Həindi də gölə düşdün, orda da ölmədin. Kaş kişinin qılçı qırılaydı, gəlib çıxmaya ydi. Səndən canım qurtarayıdı.

Onda başa düşdüm ki, ayağının belə olmağında anam günahkardı. Qorxudan səsimi çıxarmadım. Uşaq olsam da, bu sözlər mənə çox təsir etdi. Kaş, boğulub ölərdim, bu sözləri eşitməyəydim. Mən artıq başa düşdüm ki, qara günlərim hələ qabaqdadır.

Anam gəlib başımın üstündə durub qışqırırdı:

-Dur çıx bayira, səni görmək istəmirəm, dur, dur, qalx ayağa, sənin tayların iş görür, sən isə yatmışan.

Fikirləşdim, görəsən 5-6 yaşında uşaqlar nə iş görür ki, anam mənə bu sözləri deyir. Qorxumdan ayağa qalxdım, hələ də tam qurumamış şalvarımı götürüb geyindim və həyətə çıxdım. Başım gicələnirdi. Evin arxasına keçdim və qonşu həyətdə oynayan uşaqlara həsədlə baxdım. Onlar necə də xoşbəxt idilər. Mənsə bu evdən getmək, qaçmaq istəyirdim. Uzaqlara, ancaq hara və necə? Dözmək lazım idi. Mən artıq böyük adamlar kimi gələcəyim haqqında düşünür və anamdan ehtiyat edirdim. Yaxşı ki, atam var idi. Atam kolxoza çalışırdı. Axşam evə gələndə halımı soruşdurdu. Qorxudan "hər şey yaxşıdır", deyirdim.

Atam da anamdan çəkinirdi. Hər sözü ona deyə bilmirdi. Atamın üstünə qışqırı və onun sözünü ağızında qoyurdu, atama danışmağa imkan vermirdi. Evdə hər problemi anam həll eləyirdi.

Günlər bir-birindən ağır keçirdi. Yeddi yaşım olanda məni kəndimizdə 8 illik məktəbin birinci sinfinə oxumağa qoydular. Məktəbə gedəndə əlimdə bir dəftər sinifə daxil oldum. Heç nəyim yox idi. Sinifdə uşaq da az idi. İçəri keçib, bir yerdə əyleşdim. Müəllimə gəlib yanında dayandı və üzümə baxdı.

-Adın nədir? - soruşdu.

-Adım Musadı. - Sakitcə cavab verdim.

Müəllim əlin ciyinimə qoydu:

-Hə, Musa, kitabdan, dəftərdən nəyin var?

Dedim:

-Bir dənə dəftərim var, qələm kitab yoxumdur.

-Yaxşı, otur, - deyib məndən aralandı.

Müəllimi görəndə elə fikirləşdim ki, o da anam kimi üstümə qışqırıb, məni təhqir edəcək. Ancaq belə olmadı. Gördüm ki, bir anamdan başqa hamının mənə olan münasibəti çox yaxşıdır. Çox çətinliklə hər əzaba, çətinliklərə dözərək 8-ci sinifi oxuyub, qurtardım. Atam qocalmış, anamın pis rəftarı isə onu əldən salmışdı.

Ayağım qüsurlu olduğundan mənə hərbi qulluğa getməyə icazə vermədilər. Ancaq istəyirdim ki, hərbi qulluğa gedəm, bir də bu kəndə qayıtmam, ancaq belə olmadı. Dolanışq çox çətin olduğundan, ailəmizə kömək eləmək üçün kolxoza işləməyə başladım. Anam da hər gün mənə töhmət eləyib:

-Get işlə, kişi deyilsən? - deyirdi.

Anam məni rahat buraxmırı, sanki, qəsdimə durmuşdu, məni məhv eləmək istəyirdi.

Kəndimizdə Nərgiz adlı bir qız var idi. Çox xoşuma gəlirdi. İstəyirdim onunla evlənib, şəhərə gedəm, özümə bir iş tapam, orada yaşayam. Ancaq hələ Nərgizə bu haqda bir söz deməmişdim. Bir gün işdən gələndə Nərgizlə rastlaşdıq. Salam verdim və soruştum:

-Nərgiz, necəsən?

Ancaq yanında dayanmadım, ötüb keçdim. Nərgiz arxadan məni çağırırdı:

-Musa, bir dayan, hara tələsirsən?

Dönüb həsrətlə Nərgizə baxdım.

-Mənə nəsə demək istəyirsən? - soruştum.

-Hə, demək istəyirəm. Ancaq dayanmırısan ki, sözümüz deyim.

-Bilirsən, Nərgiz, elə bilirom ki, məni kimsə arxadan qovur, qaçmaq, uzaqlara getmək istəyirəm.

-Getmək istəyirsən, get də. Səni kim qoymur gedəsən.

-Nərgiz, bir atama görə qalmışam, yoxsa bu gün çıxb gedərəm.

Nərgiz fikrə gedib soruşdu:

-Bəs anan?

-Ey Nərgiz, birin bilirsən, birin yox. Mən çox bədbəxt adamam, kaş mən bu dünyaya gəlməyəydim, gəldiyimə görə də çox peşmanam.

Nərgiz heç nə başa düşmürmiş kimi soruşdurdu:

-Musa, sənə nə olub, sən nə danışırsan? Sən təmiz başqa adam olmusan, səni başa düşə bilmirəm.

-Vaxt olar başa düşərsən, onda bilərsən ki, mən çox bədbəxt adamam.

Bunu deyib, Nərgizdən aralandım. İti addımlarla gözdən itdim. Nərgiz evlərinə yollandı".

Musanın xatirə dəftərindən

***

Nərgiz Musa ilə bir sinifdə oxumuşdu. Oxuduğu illərdə Musa ilə münasibəti çox yaxşı olmuş, axır zamanlarda qəlbində Musaya qarşı bir sevgi baş qaldırmışdı.

Musa onun fikrindən çıxmırıldı: "Onu görmək lazımdır. Nə baş verir. Onunla necə görüşüm?" - deyə fikirləşirdi. Balaca qardaşı yadına düşdü. "Bəlkə onu göndərim, gəlsin bizə, söhbət edək".

Nərgiz qardaşını Musagilə göndərdi. Nərgizin sözlərini ona çatdırıldı. Musa getmək istəmədi, sonra belə qərara gəldi ki, durum gedim, onu sevdiyi mi deyim, bəlkə razı oldu. Yaşımız tamam olsun, evlənək. Musa Nərgizi həyətlərində gördü və həyat qapısını açıb həyətə girdi. Nərgiz onu evə dəvət etdi.

-Yox, Nərgiz, gəl elə burda, bir yerdə oturaq, söhbət edək.

-Yaxşı.

Nərgiz razılaşdı, ağacın altında köhnə taxtin üstündə oturdular. Nərgiz soruşdu:

-Hə, Musa, indi danış. Söylə görüm nə baş verir?

Musa başını qaldırıb kədərlə dolu gözlərini Nərgizin gözlərinə zillədi:

-Nə danışım?

-Səni narahat edən nə varsa hamisini.

Musa başına gələnlərin hamisini Nərgizə danışdı. Başını qaldıranda Nərgizin göz yaşlarının qırımı yanağından axdığını gördü. Danışlığına peşman oldu:

-Ağlama, Nərgiz, bu mənim yazılan taleyimdir. Bundan qaçmaq olmaz. Nərgiz, mənim həyatda atamdan başqa heç kimim yoxdur, istəyirəm sənilə evlənəm, atamı da götürüb buralardan gedək.

-Musa, fikir eləmə, hər şey yaxşı olacaq. Mən razı. Sən otur, mən sənə çay gətirim.

Musa razılaşmadı:

-Başqa vaxtı içərəm.

Musa Nərgizlə vidalaşıb, həyətdən çıxanda Nərgizin əmisi oğlu ilə qarşılaşdı:

-Ə, sən burda nə gəzirsin? Sən hara, bura hara?

Musa dayanıb Zakirin üzündəki kini-qəzəbi açıqca gördü:

-Əmingildən gəlirəm, onlara getmək olmaz?

-Yox, olmaz. Bir də səni orda görməyim, yoxsa sənə pis olar.

Musa Zakirin yaxasından tutdu:

-Nə pis olar, ə, biz bir-birimizi sevirik. Sən kimsən ki mənə bu sözü deyirsən?

Zakir Musanın əlini yaxasından güclə qopardı:

-Əlini çək, ə, yaxamdan. Qudurmusan deyəsən, bircə topalımız əksikdir...

Zakir Musanı itələdi. Bu söz Musaya gülə kimi dəydi. İstədi onu vursun, ancaq səbrini basıb ondan uzaqlaşdı.

"Topal" sözü hələ də onun qulağında səslənirdi.

Bir neçə gün keçmişdi. Zakir ona sıfariş göndərmişdi ki, bir də oralarda səni görsəm, o biri ayağımı da mən qıracam. Bu söz Musaya çox toxunmuşdu. İmkan gəzirdi ki, onun dərsini versin. Musa bir gün kolxoz idarəsinə getmişdi. Zakiri orada gördü. "Onunla hesablaşmaq fürsətidir" - fikirləşib, onu gözündən qoymur, hara gedəcəyini gizlincə izləyirdi. Zakir idarədən çıxıb ayaqyoluna tərəf getdi. Musa tez aşağı düşüb onun dalınca ayaqyoluna tərəf iti addımlarla yaxınlaşdı və içəridə onunla üz-üzə gəldi. Zakir bunu gözləməzdidi ki, onunla burda üzləşər. Musa əlindəki bıçaqla Zakirin qarnına iki dəfə zərbə endirdi:

-Sən mənim qılçamı qırmaq istəyirsən? - deyib onu itələdi.

Zakir yıldızdı, Musa bıçağı ayaqyoluna atıb oradan uzaqlaşdı. Sonra Nərgizgilə gəlib, olanları Nərgizə danışdı:

-Məni üzrlü hesab elə, bağışla, mən bunu etməliydim. O, məni təhqir etdiyi üçün dözə bilmədim.

Kəndə xəbər yayıldı ki, Zakiri bıçaqla vurub, öldürübllər.

Bir neçə gündən sonra ağır yaralanan Zakir özünə gəlir. Zakiri Musanın vurduğu bəlli olur. Musanı həbs edirlər. Məhkəmə Musaya 8 il iş verir. Musanın taleyi daha da acinacaqlı olur, onu uzaq Sibirə göndərilər. Dörd aydan sonra isə Sibirdə dustaqxanaya salırlar. Dustaqlar şaxta, çovğunda, qarın dizə çıxdığı vaxtda "Tayqa"da şam ağacları qırırlar. Buna baxmayaraq, dustaqlı normanı yerinə yetirməli idi. Musa 8 il bu çə-

tinliyə dözə biləcəkmi? "İnsanın üzü bərk olar deyiblər..."

Nərgizin məhəbbəti hələ ki, ona güc verirdi, hər çətinliyə dözürdü.

Altı ay keçmişdi. Nərgizdən məktub aldı. Musanın atası rəhmətə getmişdi, anası da başqa bir kişiye ərə getmişdi. Musa özünü çox tənha hiss etdi və doyunca ağlayıb ürəyini boşaltdı. Bir ümidi, arxa-dayağı Nərgiz idi.

Artıq yaz gəlmışdi, havalar yavaş-yavaş isinirdi. Musa özünə iş tapmışdı, dəllək işləyirdi. Həbsxanada artıq özünə hörmət qazanmış, güzaranı yaxşılaşmışdı. Nərgiz də hərdən məktub yazırırdı. Musaya təsəlli verirdi. Ancaq bu çox çəkmədi. Nərgizi başqa birinə zorla ərə verdilər. Bununla da Musanın bütün ümidi ləri qırıldı. Ona həyatda yaxın olan bir kəs qalmadı. Anası da onu yaddan çıxartmışdı. Allahın məktubun da yazmırırdı. Musanın işi getdikcə yaxşılaşır və özünü yaxşı bir dəstəq kimi zabitlərə göstərmışdı.

Dustaqlar istirahət günü həyətdə gəzişirdilər. Dustağın biri ayaqyoluna girib qapını bağladı. Ayaqyolu taxtadan düzəldilmişdi. Qapının üstündə yumru bir daş qırığı götürüb ayaqyolunun qapısına atırdılar. Sanki yarış gedirdi görək dəlikdən daşı kim keçirdə bilər. Hamı atdı, heç kim daşı dəlikdən keçirdə bilmədi. Daş Musanın əlində idi. Dustaqlar dedi:

-Mişa, davay, bir sən qalmışan.

Musa daşı bərk atdı, daş dəlikdən keçdi. Hamı onu alqışladı. O, sevindi ki, gör neçə nəfər atdı, keçmədi, o atan kimi keçdi. Gözlədilər, dustaqlar ayaq yolundan çıxmadi. Uşaqlar dustağı çağırıldılar, səs çıxmadi. Musa gedib qapını çəkdi, açılmadı. Qapını döydü, səs çıxmadi. Qapını axır ki dartıb, qırıldılar. Dustaqlar yixılıb qalmışdı, alnından azca qan axmışdı. Musanın ürəyi tir-tir əsirdi. Deməli, Musanın atlığı daş onun alnına dəymış, o da ölmüşdü. Uşaqlar hamısı Musanın üzünə baxırdı. Musa nə edəcəyini bilmirdi. Zabitin biri qışkırdı:

-Ora niyə yiğilmissiniz?

Zabitə xəber verdilər ki, dustaqlar ölüm. Zabitlər oraya gəldilər:

-Buna nə olub?

Onun alnının görəndə bildilər ki, nəsə olub. Musa elə biliirdi ki, bu işin üstü açılmaz, ancaq belə olmadı. İşin üstü açıldı. Musanı çağırıldılar, necə olmuşdu danışdı. Bir aydan sonra Musaya məhkəmə

8 il 6 ay iş verdi. O, 16 il 6 ay yatmalı idi. Bu da Musanın taleyi. Heç nədən iş üstünə iş. Daha iş-işdən keçmişdi, əlindən heç nə gəlmirdi, cəzasını çəkməli idi. Bir iş yaxşı oldu ki, onu öz işindən ayırmadılar. O düşünürdü: "Kaş, o vaxtı atam gəlməyəydi, göldə boğulub ölüydim. Anam məni dünyaya gətirməyəydi. Bu ömür payıma düşən acılı günləri yaşamayaydım..."

Musa düz 16 il 6 ay həbsxana həyatını yaşadı. Çox əziyyətlər çəkdi, axır ki, sağ-salamat həbsxanadan çıxdı, hara gedəcəyimi bilmirdi. Belə uzun müddətdə həbsxanada yatana qərib bir ölkədə yaşamaq çox çətin idi. Fikirləşdi ki, kənddə qohum-əqrabam olmasa da, öz kəndimə qayıdım. Başqa hara gedə bilərdi ki..? Tanımadığı yerlərə getmək heç ağlına da gəlmirdi.

Həbsxana qapısından çıxbıb, bir az gedib geriyə dönüb baxdı. Həbsxana divarlarını nifrətlə süzdü və yerə tübürdü, oradan aralaşdı və dəmiryol vağzalına gəldi, bilet aldı. Qatarın getməyini gözlədi. Keçmiş günlər xəyalına gəldi. Elə bildi ki, bu saat Nərgizlə görüşəcək. Ancaq bu xəyal idi. Artıq vaxt tamam oldu, yola düşdü. Dörd gündən sonra Bakıya çatdı. Bilet alıb rayona yola düşdü, hara gedəcəyini bilmirdi. Onu fikirləşirdi ki, ata ocağında heç kim yoxdur, ora gedərəm. Zakir də yəqin ki, mənim günahımdan keçər. Nə olur olsun, başqa gedəsi yerim yoxdur. Axşam şər qarışanda gəlib kəndə çatdı. Bir az gözlədi ki, qaranlıq düşsün, onu heç kim görməsin. Qaranlıq düşəndə kəndə girdi. Gəlib evlərinə çatanda ayaq saxladı. Ev də onun kimi elə bil qocalmışdı. Divarlar qopub tökülmüşdü. Sanki həminki ev deyildi. Ev gözünə çox bala-ca dəydi. Həyətdə heç bir ağac qalmamışdı. Elə bil hamisin kəsmişdir. Evin qapısı açıq idi. Pəncərələrdə şüşələr hamısı qırılmışdı, görünür burada uzun müddətdir yaşayış olmayıb. İçəri keçdi, heç nə yox idi. Görünür, gündüzlər burda uşaqlar oynayırdı. Əlin-dəki çantanı qapının ağızına qoyub həyəti gəzməyə başladı. Gəlib gölün qirağında dayandı. Göl qurumuşdu, suyu yox idi. Bir anlığa boğulduğu gün yadına düşdü.

O vaxtdan neçə mənasız günlər, aylar, illər keçmişdi. Musa həyəti başdan ayağa gəzib evə qayıdı. Cibindən kibrəti çıxardıb yandırdı, evin içindən göz gəzdirdi. Evin hər yeri uçub dağılmışdı. Təmir lazımdı.

-Sabahdan başlayım evi təmir edim, özümə gərək yaxşı güzaran düzəldim", - ilk fikrindən keçən bu oldu.

Musanın gəlməyindən heç kəsin xəbəri olmadı. Yorulmuşdu, çantanı eyvanda başının altına qoyub uzandı. Sanki yumşaq yataqda uzanmışdı, belə fikirlərlə yuxuya getdi. Səhər tezdən durub üst-başına əl gəzdirdi və həyətə çıxdı. Qonşusu Mədəd kişi tezdən durub mal-heyvana ot qoyurdu. Musanı gördü, tanımadı. Öz-özünə:

-Görən bu adam kimdir? Səhər-səhər həyətdə gəzir, - deyə fikirləşdi.

İşini qurtarır Musaya sarı getdi, salam verib dayandı. Musa Mədəd kişini tanıdı. Ancaq o Musanı tanımadı:

-A bala, sən kimsən, orda nə gəzirsən?

-Mədəd dayı, mənəməm, Musa. Hacının oğlu.

Mədəd kişi bir xeyli fikrə getdi:

-Hə, bala, yadına düşdü.

Yaxınlaşış onunla görüşdü.

-Allaha şükür, gəlib çıxmışan.

-Sağ ol, Mədəd dayı, axır ki, həbsdən qayıtmışam.

-Yaxşı eləmisən, bala, ata yurdunu, anan çıxıb gedəndən sonra ev yiyəsiz qaldı, mal-heyvan çəpəri dağıdır. Eybi yoxdur, yavaş-yavaş düzəldərsən. Gəl gedək, bir çay içək. Sonra bir şey fikirləşərik.

Mədəd kişi həyətə keçdi, yoldasını harayladı. Pəri arvad çölə çıxdı, Musanı görüb soruşdu:

-A kişi, bu kimdir?

-Aaz, rəhmətlik Hacının oğlu Musadı, qazamatdan qurtarır gəlib.

Arvad gəlib Musa ilə görüşdü, evə keçdilər. Səhər yeməyin yeyib, həyətə çıxdılar. Qonşular gəlib Musa ilə görüşdülər. "Xoş gəldin" etdilər. Kimin gümanı nəyə gəldirdi Musaya kömək elədi. Musa pəncərəyə şüşə saldı. Evə əl gəzdirdi, uçan yerləri təmir elədi, həyət-bacanı səhmana saldı. Kənddə kim eşidirdi, gəlib onunla görüşdülər. Hamiya maraqlı idi, 16 il 6 ay həbsxanada yatıb sağ-salamat evə qayıdasan. Səhəri günü Zakir də qardaşı ilə gəlib görüşdü, olub keçənləri yaddan çıxaraq, "Allah şeytana lənət eləsin, bir iş idı oldu", deyib barışdılar. "Nə lazımlı olsa bizə də de, kömək edək" deyib getdilər. Musa bir az rahatlıq tapdı.

Gəlib-gedənlərin arası kəsildi. Musa Nərgizi görmək istədi. Sonra fikirləşdi ki, ailəsi var, yaxşı

olmaz. Musa həbsxanadan çıxanda yoldaşları pul yiğib vermişdilər. Pulu xərcleyib azaltmışdı. Bir iş tapmaq lazımdır ki, pul qurtarmamış gəliri olsun. Musa sovxozda işə düzəldi və işləməyə başladı. Büyükdən-kiçiyə hamı Musaya hörmət edirdi.

Musa bir gün işdən gəlib, həyətdə iş görürdü. Çol qapının açıldığını eşidib, əlindəki baltanı yerə atıb, getmək istəyirdi ki, Nərgizi gördü, özün itirdi. Nərgiz dayanıb ona baxırdı. Nərgiz təmiz yadlaşmışdı. Qara saçlardan əsər-əlamət qalmamışdı. Tamam dəyişmişdi. Musa Nərgizə tərəf yeridi və ikisi də üz-üzə dayandı və bir-birinə xeyli baxdı. Nərgiz hönkürtü ilə ağlayıb, Musanı qucaqladı. Musa donub qalmışdı, ancaq hiss elədi ki, gözündən axan yaşı üzünü islatdı. Handan-hana Nərgizi özündən araladı. Nərgiz başını qaldırıb, Musanın gözündən axan yaşı əlinin arxası ilə sildi:

-Ağlama, bizim taleyimiz qara gəldi, bir-birimizə qovuşa bilmədik.

Musa özünü toxdadıb Nərgizə təskinlik verdi:

-Yaxşı, sən də ağlama, gəl keçək içəri, danış görüm necəsən?

Birdən Musa başa düşdü ki, onu evə dəvət eləmək olmaz, görən nə deyər? Onlar həyətdə dayanıb, xeyli söhbət elədilər. Hər ikisinin əhvalı yaxşılaşdı. Nərgiz ailə qurandan sonra bir qızı olmuşdu. Həyat yoldaşı iki il əvvəl xəstələnib, dünyasını dəyişmişdi. Nərgiz qızı ilə bir yerdə qonşu kənddə yaşayırdılar. O da Musa kimi əzablar içinde yaşamışdı. Nərgiz bunları danışanda Musa çox pis oldu:

-"Deməli, Nərgiz də mənim kimi xoşbəxt ola bilməyib!"

Nərgizin: "gedirəm" deməyi onu xəyallarından ayırdı.

-Yaxşı, mən gedirəm qaranlıq düşür.

-Bəlkə, səni yola salam?

-Yox, özüm gedəcəm, özünü qoru, özünə yaxşı bax, hər şey yaxşı olacaq.

-Nərgiz, səndən xahiş edirəm, imkan olanda, məni yaddan çıxarma. Özün bilirsən ki, mənim heç kimim yoxdur, hərdən gəl, məni yoxla.

Nərgiz sağollaşıb ayrıldı, elə bil ayaqları getmirdi, Musadan ayrılməq istəmirdi, ancaq neynəmək olar, getmək lazımdır.

Musa axşam yeməyini yeyib, yerinə uzandı. Nərgiz onun fikrindən çıxmırıldı. Onun yoldaşının rəhmətə getməyi, onu düşündürdü: "Bəlkə elə

Nərgizlə evlənim, görən razı olar?" Çox götür-qoy elədi, bir qərara gələ bilmədi. Çünkü Nərgizin böyük qızı var idi. O, heç vaxt razı olmaz. Musa bu xəyallarla yuxuya getdi. Neçə illərin qanun-qaydası onu səhər tezdən durmağa adət eləmişdi. Yatağından qalxıb, həyətə çıxdı. Nərgizlə durub danışlığı yerə gözü sataşdı, elə bildi Nərgiz orda dayanıb, onu gözləyir. Fikrindən onu çıxara bilmirdi:

-"Yox, gərək Nərgizlə danışam, görüm nə deyir".

Bir neçə gündən sonra Nərgiz Musaya bir də baş çəkdi. Həyətdə oturub, şirin-şirin söhbət edirdilər. Musa hərdən diqqətlə Nərgizə baxırdı. Onun ağ saçları onu daha da gözəlləşdirirdi, ona olan sevgisi daha da güclənirdi. Musa birdən Nərgizin sözünü kəsdi:

-Nərgiz, gəl evlənək, bəlkə bundan sonra biz xoşbəxt olaq! - deyib, onun gözlərinə baxdı.

Nərgizin gözləri əvvəlki kimi, yəni, cavan vaxtında olduğu kimi elə bil bulaq idi, qaynayırdı.

-Yox, Musa, olmaz, mənim qızım olmasaydı, bəlkə də mümkün olardı. Gülbəninizin 15 yaşı var, mənə bu yaraşmaz.

Musa onun sözünü kəsdi:

-Bilirsən, sənin qızın, mənim qızım. Onu öz qızım kimi sevəcəm, ondan narahat olma.

-Yox, sənə canım da qurbanı. Sən mənim sevgimə görə 16 il 6 ay həbsxanada yatmışsan. Ancaq bu mümkün deyil, başqa birini taparsan, evlənib xoşbəxt olarsan. Allah qoysa, pis günün, yaxşı günüñ də olur.

Musa dinməz ona qulaq asındı. O, belə də bilirdi ki, Nərgiz bu işə razı olmayıacaq. Belə də oldu. Onlar sakit oturub, başlarını aşağı dikmişdilər, sanki bir-birindən utanırdılar.

-Yox, Nərgiz özün də bilirsən ki, mənə qız təpib evləndirməyə nə anam var, nə bacım. Özüm də heç kimə deyən deyiləm. Gözlüyərik, qızın ərə gedər, sonra evlənərik. Dünyanın axırı deyil ki...

Nərgiz dilləndi:

-Yox, sənə baxan lazımdır. Paltarın var, yeməyin var, onsuz da sən çox əzab əziyyət çəkmisən, sənə qulluq lazımdır.

-Narahat olma, onsuz da mən öyrənmışəm, əgər evlənsəm, yoldaşımı mən qulluq edəcəm.

Nərgiz dilləndi:

-O qadın doğrudan da, bəxtəvər olacaq! - deyib, ah çəkdi.

Nərgiz ayağa qalxdı:

-Yaxşı, mən gedim. Gülbəniz evdə təkdir.

-Yaxşı, get, mən o günü gözləyirəm. O ailə qurşun, sonra biz bir şey fikirləşərik.

Nərgiz dinmədən qapıdan çıxdı və evlərinə yollandı. Qızı onu fikirli görüb soruşdu:

-Ana, sənə nə olub, belə fikirlisən?

-Heç nə, qızım, getdim Musanın yanına, onunla bir az söhbət elədik, keçmiş günlər yadına düşdü, halim qarışdı.

Gülbəniz anasının əlini əllərinin içində tutub, sinəsinə qoyma, soruşdu:

-Ana, de görüm, Musanı hələ də sevirsən?

Ana qızının üzünə baxdı:

-Qızım, o sevgi elə bir varlıqdı ki, onu ürəyindən heç vaxt qoparıb, ata bilmirsən. Bəli, onu sevirəm, özü də çox... - deyib qızını qucaqladı.

Onun göz yaşları Gülbənizin saçını isladanda, o, bildi ki anası ağlayır. O, sakitcə başını sinəsinən qaldırdı və anasının gözündən yaş axdığını gördü:

-Ana, onda niyə ona ərə getmirsən?

-Olmaz, qızım, sən varsan, olmaz. Sən ailə quarasan, ondan sonra baxarıq.

Gülbəniz bu sözdən sonra başa düşdü ki, anası onunla ailə qurmaq fikrindədir. Çox sevincli və zərafatla anasına dedi:

-Ana, onda mən özümə oğlan tapım, ərə gedim...

Hər ikisi güldülər:

-Tələsmə, qızım, insallah, o günü də görərik.

Həmin ili qış çox sərt keçdi, Musa bərk xəstələndi. Həbsxanada olanda ağ ciyəri soyuqlamış və xəstəxanada uzun müddət müalicə alsa da tam sağalmamışdı. Rayondan kəndə gəlib işləyən "feldşer" onu müalicə edirdi. Musa bir həftədən sonra ayağa durdu, vəziyyəti yaxşılaşmışdı, qızdırması tamam çəkilmişdi.

Novruz bayramı yaxınlaşındı, havalar yavaş-yaşaş qızırırdı. Hamı yazın gəlməyin səbirsizliklə gözləyirdi. Gülbənizi kənddə bir oğlan istəyirdi. O da qızın xoşuna gəlmişdi. Bayramda elçi gəlmək istədiklərini bildirmişdi. O da anasına dedi:

-Ana, bizə elçi gələcək.

-Nə elçi, a bala?

-Ana, elçi də, Qulu kişinin oğlunun elçisi.

Nərgiz qızının razı olduğunu anladı.

-Gəlsinlər, a bala, Allah xoşbəxt eləsin.

-Ana, Allah səni də xoşbəxt eləsin! - deyib, anasını qucaqladı. Hər ikisi sevinirdi.

Nərgiz belə qərara gəldi, Musanı da dəvət eləsin. Qızı ilə məsləhətləşdi, hər ikisi razı oldu. Elçilər gələn günü hazırlıq gördü və Musanı görməyə getdi. Musa Nərgizi görüb sevindi:

-Nə yaxşı gəlmisən? Elə bilirdim məni yaddan çıxarmışan.

-Yox, Musa, səni yaddan çıxara bilmərəm. Sən mənim qəlbimdə həmişə yaşamışam, həmişə yaşayacaqsan. Bilirsən, niyə gəlmisəm?

-Yox, bilmirəm.

-Gülbənizə elçi gəlir. Bu axşam istəyirəm sən də orda olasan.

Musa təəccübləndi:

-Mən?

-Bəli, sən.

-Olaram, canla, başla. Təki, xeyir iş olsun.

-Bax, gecikmə, tez gəl.

-Baş üstə.

Nərgiz sağollaşıb, qapıdan çıxdı. Musa bu işə çox sevindi, içəri keçdi. Elə də yaxşı olmayan palтарlarını taxtin üstünə tökdü, hazırlıq görməyə başladı. O, məclisə tez getməyə qərara aldı ki, tez gedib Nərgizlə, qızı ilə rahat söhbət etsin.

Gəlib, qapını döyüd. Nərgiz Musanı gördü:

-Gəl! - deyə onu evə dəvət elədi.

Musa içəri keçib Gülbənizlə görüşdü. Gülbəniz anasının cavanlığına çox oxşayırırdı. Musa dedi:

-Qızım, xoşbəxt ol, təbrik edirəm, qoşa qarıyasız.

Gülbəniz utandı, yanaqlarında qızartı hiss olundu. Musa keçib içəridə oturdu, Nərgiz içəri daxil oldu:

-Özünü sərbəst hiss elə, bura sənin evindi, utanma! - deyib onun qabağına bir stəkan çay qoydu. Musa stəkanı əli ilə tutub fikirləşdi. Axırıncı dəfə ona qadının çay verməyi yadından çıxmışdı. Nərgizin təmizkar olduğunu cavanlıqdan bilirdi. O, evə göz gəzdirdi. Hər yer təmiz və səliqəli idi. Qonşular da gəlib əyləşdilər. Şər qarışanda elçilər göldilər. Heç kim danışmırkı, hamı ağsaqqalı gözloyirdi ki, görək nə deyəcək?

Axır ki, söhbət açıldı:

-Nərgiz bacı, Gülbənizə elçi gəlmışik. Allahın izni ilə qızınızı oğlumuza almaq istəyirik.

Nərgiz utana-utana:

-Əgər qızla oğlan bir-birini sevirsə, biz də "hə"

deyirik.

Hamı əl çaldı. Ağsaqqal kişi ayağa durdu:

-Allah xoşbəxt eləsin, çay gətirin.

Qonaqlar çay içib getdilər, evdə üçü qalmışdlar. Sakitlik idi.

-Nərgiz, icazə ver, mən də gedim. Allah qızımızı xoşbəxt eləsin.

O, bunu deyib qalxmaq istədi.

-Yox, hələ otur, tələsmə, - deyib o biri otağa keçdi.

Musa gözləməli oldu. Nərgiz əlində bağlama içəri gəldi:

-Bunu da özünlə apar, Gülbənizin şirinliyidi.

Musa ayağa durdu, Gülbənizlə görüşüb, evdən çıxdı. Nərgiz Musanı yola qədər ötürdü. Musa dayandı, "hələlik" demək istədi, dayandı, onun əllərini əli ilə tutub, üzünə qoydu, ürəyinin döyüntüsünü əllərində hiss elədi. Əlini dodağına yaxınlaşdırıb, öpdü. Qəhər Musanı boğdu, özünü güclə saxladı və ondan kənarlaşdırıb, qaranlıqda yox oldu. Bu onun həyatının xoş günü idi. Xoşbəxtlik sanki üzünə gülürdü.

Evə gəldi, bağlamanı açdı. İçində hər cür şirniyyat var idi. Soyunub yerinə uzandı, əlini dodağına vurdu. Elə bil od tutub yanındı.

Vaxt-vədə gəldi. Gülbəniz gəlin köcdü, Nərgiz tək qaldı. Musa bilirdi ki, təklik Nərgizi sıxır. Qərrara gəldi ki, onlara getsin. Axşam qaranlıq düşəndə Nərgizgilə yollandı. Qapiya çatanda gördü ki, Nərgiz həyətdə nəsə iş görür. Nərgiz çağırıldı:

-Gəl, Musa. Necəsən? Yaman darıxıram qızdan ötəri.

-Məndən ötəri darıxmırsan?

-Darıxıram, təklik pis şeydi, evə girirəm, divarlar üstümə gəlir. Keçək içəri, çay dəmləmişəm, çay içək.

Nərgiz çay süzdü. Musa çayı içib, sözə başladı:

-Nərgiz, indi vaxtdı. Gəl evlənək. Evini Gülbənizgilə ver, burda yaşasınlar. Biz də orda xoşbəxt olarıq. Gülbəniz bizim qızımızdı, o da xoşbəxt olsun.

Nərgiz Musa ilə razılaşdı:

-Onda qızı deyim, köçsünlər, bura yiyeşiz qalmasın. Sonra da biz evlənərik.

Nərgiz qızı ilə məsləhətləşdi. Onlar da razılıq verdi, köcdülər.

Musa toy eləmək fikrində deyildi. Nərgizlə məsləhətləşdi, onu bir axşamçağı götürüb evinə

apardı. O gündən bir yerdə mehriban yaşamağa başladılar. Ər-arvad tez-tez Gülbənizə baş çəkir, onu darixmağa qoymurdular.

Bir neçə ay keçmişdi. Musa yenə xəstələnmişdi. Nərgiz onu rayona həkimə apardı. Həkim onu müayinədən keçirdikdən sonra başını buladı. Musa başa düşdü ki, nəsə ciddi bir xəstəliyi var. Nərgiz dözmədi, soruşdu:

-Həkim, ciddi bir şey var?

-Yox, qızım, bir balaca soyuqdəyməsi var. Müalicə olunar, keçib gedər.

Həkim onun xəstəxanada yatmağını məsləhət gördü:

-Yatarsan, müalicə alarsan, keçib gedər.

Musa inadkarlıq elədi:

-Həkim, müalicəni yaz, aparım, evdə müalicə edim.

Axır ki, həkim razılaşdı.

Musa həkim yazan dava-dərmanı alıb, evə döndü. Xəstəlik öz işini görmüşdü. O, vərəm xəstəsi idi. Nərgizlə Musa düz iki il bir yerdə yaşadılar. Nərgiz Musanın hər əziyyətin çəkir, ona əlindən gələn hörməti edirdi. Ancaq Musa getdikcə zəifləyir, xəstəlik öz təsirini göstərirdi. Musa övladlarının olmasını gözləyirdi. Ancaq onların övladı olmadı. Bu da ona çox təsir edirdi. Nərgiz də bunu hiss edirdi ki, o, övlad atası olmaq istəyir, ancaq arzusu ürəyində qaldı. Nərgiz bir gün Musaya məsləhət etdi ki, gəl, Bakıya gedək, orda müalicə alıb, yaxşılaşarsan. Musa güldü:

-Yox, Nərgiz, artıq gecdi. Mənim sayılı günlərim qalır. Mən bu dünyadan köçəndə çox fikir etmə. Çünkü gec də olsa bir-birimizə qovuşduq, mənim arzum ürəyimdə qalmadı. Bizim qismətimiz bu imiş. Sən özünə fikir ver, Gülbəniz təkdir, sən onun həm atası, həm anasısan.

Nərgiz oturub, ona diqqətlə qulaq asırdı. Sanki Musa onunla vidalaşındı:

-Mən öləndə qəbrimin üstünə tez-tez gələrsən. Mən ömrüm boyu qaçmaq istəmişəm, taleyim məni qaçmağa uşaqlıqdan məcbur edib. Mən hələ həbsxanada olanda xəstə idim. Orda neçə dəfə müalicə almışam. Elə bilirdim ki, sağalmışam. Mən bilmirdim ki, bu xəstəlik hələ də davam edir. Məni bağışla ki, belə oldu. Gərək biz bir-birimizlə bir yerdə çox olaydıq. Mən səni yarı yolda qoyub, qaçmaq məcburiyyətindəyəm.

Musanın hərarəti getdikcə qalxırdı, dodaqları

para-para olmuşdu. Nərgiz əlindən gələni edirdi ki, o, yaxşılaşsın. Ancaq heç bir kömək edə bilmirdi. Yavaş-yavaş hava qaralırdı. Musa tez-tez su içirdi. Nərgiz onun yanında oturub, sanki onun ağrılara şərik olmaq istəyirdi. Ancaq əlindən heç nə gəlmirdi. Musa bir anlıq yuxuya getdi. Nərgiz evdə səliqə-səhman yaratdı. Cölə çıxb, hər şeyə diqqət yetirdi. Hər şey öz yerində idi. Birdən xırıltı səsi eşitdi, içəri keçdi. Musa çətin nəfəs alırdı, sinəsi qalxıb enirdi. O, gözünü açdı, Nərgizə nəsə demək istədi, bacarmadı. Tər damcıları onun alına yiğilmişdi. O, axırıncı dəfə dərindən nəfəs aldı, onun xırıltılı səsi kəsildi. Nərgiz qışqırıb, çölə çıxdı. Qonşular səsə gəldilər. Musa artıq dünyadan köcmüşdü.

Səhəri onu dəfn etdirilər. Bu iki tale yenə ayrıldı. Nərgiz bütün çətinliklərə dözməli idi, necə ki, dözmüşdü. O, Musanın məzarını tez-tez ziyarət edirdi. Ancaq Musanın dediyi kimi o, Nərgizi bir-dəfəlik tək qoyub, qaçıb getmişdi.

*Taleyinə qara günlər gətirdin,
Ürəyimdə qəm ağacın bitirdin.
Qısa yolla ayrılığa yetirdin,
Dönə-dönə, yaradandan incidim.*

*Sevməyə, çoxlu-çoxlu həvəs verdin,
Yaşamağa qram-qram nəfəs verdin.
Qanad açdıq, onda bizə qəfəs verdin,
Dönə-dönə, yaradandan incimişəm.*

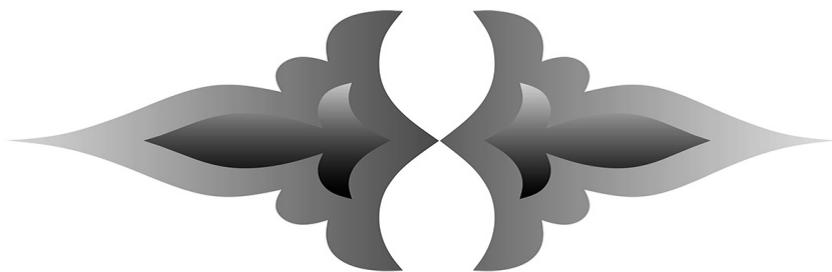
*Şamla qoşa əriyirəm gecələr,
Gözləyirəm, məndə sənən gün gələr.
Cismin ölər, onda ruhum dincələr,
Dönə-dönə, yaradandan incimişəm.*

*Bu dünyada dərdə, qəmə quł oldum,
Qismət, məndə üz döndərdi, dul oldum.
Mənlə gəzən fikirlərə çul oldum,
Dönə-dönə, yaradandan incimişəm.*

*Başım üstə firtinalar dolandı,
Dərdimin üstünə dərdlər qalandı.
Xoş günlərim yavaş-yavaş talandı,
Dönə-dönə, yaradandan incimişəm.*

Bəxtimə yazılan qara günlərə Əlvida!

25.12.2017

XATUN

Elin dərdi bir olsa

"*Elin dərdi bir olsa, şairin yüz dərdi var"*
(Şahmməd Dağlaroglu)

Deyirmanlar qalmayıb indi eldə- obada,
 Buğdanın dadi getdi vəldə, xışda, yabada.
 Çörəyin iyi gəlmir daha dəmir sobada,
 Dədə-baba adəti itib, bir iz dərdi var,
 "Elin dərdi bir olsa, şairin yüz dərdi var".

Tikanlar vəcdə gəlib dövrəsində çıçəyin,
 Barmaqları incidir, gözdən salır ləçəyin.
 Səadət qucağında xumarlanan göyçəyin
 Yanında nisgillənən bir kəmbəniz dərdi var,
 "Elin dərdi bir olsa, şairin yüz dərdi var".

Kim nə əkir biçəcək, buna mənim sözüm yox,
 Kimsəyə düşən payda, qismətində gözüm yox.
 Ürəimdə dərd işişib, demirəm ki, dözüm yox,
 Ömrümün payızdı, çıçəkli yaz dərdi var,
 "Elin bir dərdi olsa, şairin yüz dərdi var".

Fələyin od yağıdırən ələyinə nə deyim,
 Ruzigarın tikanlı bələyinə nə deyim?!
 Uman yerdən küsənin gileyinə nə deyim?!
 Başın öz baş dərdi var, dizin də diz dərdi var,
 "Elin bir dərdi olsa, şairin yüz dərdi var".

Bu el-oba bizimdir, biz də onun balası,
 Qəlbimizdən keçəcək hər dərdi, hər bələsi.
 Qura bilsək sözlərdən şeir, sənət qalası
 Hamidian fərqli olan pak və təmiz dərdi var,
 "Elin bir dərdi varsa, şairin yüz dərdi var".

Dünyaların içində öz dünyasın itirsə,
 Xatın itər əbədi, söz dünyasın itirsə.
 Qadınlığın içində qız dünyasın itirsə
 Başdan daşan həsrəti, ocağın köz dərdi var,
 "Elin bir dərdi olsa, şairin yüz dərdi var".

Mərdlər qaça-qaça namərd olur

"*Mərdlərin çiynində durur bu həyat"*
(Musa Yaqub)

Barmaqla sananır yaxşılar indi,
 Əyrilər düzləri tora salandan.
 Qara ruzigarın küləyi dindi,
 Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.

***

Toplanıb dünyanın vari-dövləti
 Bir ovuc varlığının xəzinəsində.
 Kasıbın arzusu, ümman həsrəti,
 Ağrı-sinəsində, dağ-sinəsində.

Yaxşılar sıyrılıb zirvədən endi,
 Doğrunun aşğıdan gözü dolandan.
 Qara ruzigarın küləyi dindi
 Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.

***

Yamanlar atını çapdı dördnala,
 Meydanları geniş, əlləri uzun.
 Gøyün yiyesinə dönüb az qala
 İddiasındadır göydə ulduzun.

Hardasa kiminsə ulduzu söndü,
 Tamahı qoruyan daş yarlandan.

Qara ruzigarın küləyi dindi,
Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.
***

Daha şirinliyi yoxdu balın da
Zəhər ümidi yeri olandan bəri.
Həyatın bu ağır qeyrү-qalında
Ürək qəhərlərlə dolandan bəri.

Döndü zəmanənin növrağı döndü,
Fağırlar çarəsiz, naçar qalandan.
Qara ruzigarın küləyi dindi
Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.
***

Əl atib havanı zəhərləyiblər,
Göydən bəla yağır, göydən dərd yağır.
Allahın acığını tutub deyirlər
Çöllərə, düzənlərə min lənət yağır.

Bu necə nalədi, bu necə ündü?
Məhv olur təbiət hərbi talandan.
Qara ruzigarın küləyi dindi
Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.
***

Qurunun oduna yaş da yanacaq,
Qovrula-qovrula daş ovulanda.
Yaxşılar hamidan başda yanacaq
Qiyamət olanda, məşər olanda.

Barmaqla sananır yaxşılar indi
Əyrilər düzənləri tora salandan.
Qara ruzigarın küləyi dindi,
Mərdlər qaça-qaça namərd olandan.

Göynəyir

Bu zülüm qismətim, yazımıdı, demə,
Hər gündə yediyim ruzimdi, demə.
Ölümün özünə nazındı, demə,
Hər keçən ağırlı ilim göynəyir.

Şirin arzu, xəyal qurdum içimdə,
Ümidi gümanı yordum içimdə.
Təşnə ürəyimi qırdım içimdə,
Ağzımda böyüyən dilim göynəyir.

Neyləyim bu sıniq məhəbbətimi,
Xəzana tuş olan hərarətimi?
Qəlbimi yandıran bu həsrətimin-
Odunun üstündə külüm göynəyir.

Bu dərd alov olub qanımdan axır,
Ürəyimdən keçib gözümdən baxır
Uda, neyə dönüb yandırıb yaxır,
Bəmim inildəyir, zilim göynəyir.

Dilimi dışımə tutub durmuşam,
Gözümün yaşıyla yatıb durmuşam.
Yeriyib özümə çatıb durmuşam,
Dərdimdən yazanda əlim göynəyir.

Həlli tapılmayan cəbrimə doğru,
Yol aldım daş-qaya səbrimə doğru.
Gedirəm diriykən qəbrimə doğru,
Ruhumu yandırıb ölüm göynəyir.

Düşər

Doğrudur meyari kişinin, ərin,
Yalan danışarsa hörmətdən düşər.
Yaxşıya verərlər qızıl dəyərin,
Onun da saxtası qiymətdən düşər.

Çürük ağac olar ruhsuz bir bədən,
Heyvana bənzəyir nəfsini güdən.
Öz el-obasına xəyanət edən
Qalxdığı zirvədən, şohrətdən düşər.

Allah çox eyləyər dərdin, cəfasın,
Oğulun nankorun, qızın yavasın.
Uduzar hamının xeyir-duasın,
Payına tənədən, töhmətdən düşər.

Haqqə tapınmazsa kişi, ya qadın,
Xar olar yanında, doğmanın, yadin.
Ölüm şərbətinin biləndə dadın,
İtər könüllərdən, söhbətdən düşər.

Oğluma yox deyən qızə

Sən sevə bilmirsən, dedin oğlumu,
Onun ürəyinə qəm gətirmisən.
Yandırıb həsrətin, dərdin oğlumu,
Nisgilli gözünə nəm gətirmisən.

Deyirsən fələkdən atılıb daşı,
Səni ürəyindən tez silməlidə.
Yox, gözəl, savadsız həkimin başı,
Dərd verən əllər də kəsilməlidə.

Bilirəm özünə heyifin gəlir,
Güzgүyə baxanda düşündün bunu.
Sənin tək qəlbsizlər axı nə bilir
Əsil məhəbbətin nə olduğunu??!

Qayıda bilmərəm

Ömrümü geriyə qayıda bilsəm,
Qismət payım kimi izlərdim səni.
Sən gedən yollarda, yol ayrıcında,
Bir ömür boyunca gözlərdim səni.

Bir dəli sevdanın əlindən tutub,
Göydən mələk kimi enə bilərdim.
Bəlkə həyatının mənası olub,
Çəkdiyin nəfəsə dənə bilərdim.

Heyif ki, araya illər sədd çəkib,
Mən ötüb keçmişəm sən gedən yolu.
Arada payız var, arada qış var
Hələ gələcəksən mən gedən yolu.

Nə olsun ürəyim bahardı hələ
Hələ də çiçəyi gülü solmayıb?!?
Bir ümud basdırıldım uşaq yanında,
Mənim məhəbbətim olü olmayıb.

Sən aşa bilməzsən bu uca dağı,
Aradan qayanı, daşı götürmə.
Neçə il gəlsən də sən mənə tərəf,
Ömrümün üstündən yaşı götürmə.

Nədi gümanının sözü, bilmədim,
Mən dərin dəryayam, üzə bilməzsən.
Sən hələ sevməyi öyrən bir az da,
Sən mənim dünyama dözə bilməzsən.

Qınama Xatını

Gəl məni qınama, ay nadan adam,
Ürəyin alışar, naləsin çəkər.
Başının üstündə fələk oynayar,
Qaradan, zülmətdən haləsin çəkər.

Düşərsən alovə, yanarsan oda,
Möhtac da olarsan doğmaya,yada.
Alar varlığını xəstəlik, qada,
Canın min bir dərdin şələsin çəkər.

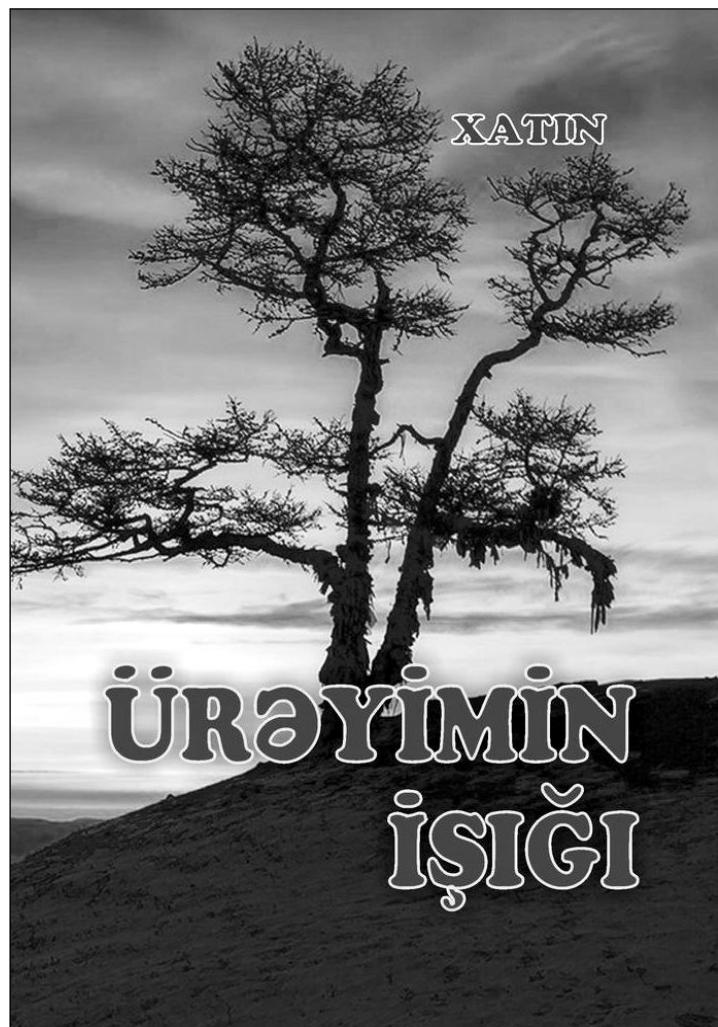
Az qına, yamanla dərdli Xatını,
Meydanı boş görüb sūrmə atını.
Görərsən məşərin yeddi qatını
Başın bu dünyada bəlasın çəkər.

Bəs nə zaman

Bu dərdimin başı niyə ağarmır?
Öz saçımı ara-sıra dən düşər.
Qara daşlar göyərdərmış ot-mamır,
Məndən niyə çiçəkli yaz gen düşər?

Yollarımda min-bir tələ quranlar,
Ümidimi ürəyimdə qıranlar.
Bilməzlərmi bir iman var, quran var,
Allahsızlar cəhənnəmə yön düşər.

Usanmadım halallıqdan, halaldan,
Düz yol keçir çox ağrıdan, məlaldan.
Əl çəkmədin, Xatın, şirin xəyaldan,
Bəs nə zaman taleyimə gün düşər?!?

MƏCNUNSUZ DÜNYANIN LEYLİLƏRİ

Bu günlərdə "Xəzan" ədəbi nəşrlər seriyasının may - iyun buraxılışında "Məcnunsuz dünya" poves-tini oxudum. Yazıçı Ayaz İmranogluunun daxili dün-yasına səfər etdim, hadisələri ustalıqla idarə etmək qabiliyyətinə, milli ruhumuzu, milli mənsubiyyəti-mizi, inanc yerlərimizin müqəddəsliyini qorumaq "üsul"larına, şifahi xalq ədəbiyyatımı, xüsusən də folklorumuzu dərindən bilməyinə, analıq, qadınlıq hissinin alılıyinə saygısına, ilahi sevginin ölməzliyi ni lirik qəhrəmanın simasında ucaltmağına heyran qaldım. Daha qəqiq desəm, Azərbaycan nəsrində Ayaz İmranoglu imzasını "kəşf" etdim. Bilirəm, "kəşf"imdə gecikmişəm. Məni qınamayıñ, çağdaş zamanımızın qəlbini boş əli qələmliləri o qədər çoxa-lib ki, yaxşları vaxtında tapmaq, görmək üçün xüssü si istedad lazımdır. Şidirğι söz alverinin tügyan elədiyi bu günümüzdə bir doğma hücrəyə çəkilib təva-zökarcasına öz işini görənlər çox vaxt nəzərdən uzaqda qalır. Belələri bazar açıb "alış - veriş" etmir-lər, həqiqi oxucusunun yolunu gözləyirlər.

Ayaz İmranogluunun əsərləri ilə tanış olan oxucu müəllifin dilimizi, folklorun müxtəlif janrlarını, et-noqrafiyamızı mükəmməl bilməyini elə ilk cümlə-lərdən hiss edir. O, Oğuz - türk ellərinin ildə iki də-fə köçünü - yazda dağa - yaylağa qalxmağını, payızda isə arana - qışlağa enməyini elə canlı və lirik not-larla təsvir edir ki, sanki oxucu bu karvan ilə birlik-də köç edir:

"Qoyun sürünlərinin arxasında çobanların dağda istifadə edəcəkləri məişət əşyaları atlara, qatırlara və iki dəvəyə yüklenmişdi. Dəvələrin üstündə xeyli yorğan, döşək, palaz, kilim sərilmiş, onların arasında da qadınlar, uşaqlar əyləşmişdi. Sanki yüksəlinde gedirdilər. Dəvə aramsız gövşəyir, ağızının yanlarından ağ köpük aşib-daşındı. Dəvələr elə ləngər vura-vura gedirdilər, istər-istəməz onun üstündə olmaq adamın könlündən keçirdi. Dəvələrin üstündəki sərnişinlərdən kimlərsə yatıb, kimlərsə şirin söhbətlərlə başlarını qatır, kimlərsə də ətraf aləmi seyr edirdilər. Köçün qabağında boylu-buxunlu bir cavan oğlan qaşqa atının belində "Çoban bayati" oxuyurdu. Onun məlahətli səsi təkcə insanları yox, həm də uçan quşları, qoyunları da sehrləmişdi. Elə bil köç bu səsin ahənginə uyğun yeriyirdi.

Şablon fikir olsa da "Məcnunsuz dünya" poves-

tində hadisələr Azərbaycanın çox həssas bölgələrinin birində - ayrıqlığın, həsrətin "günahkar"ı xan Arazın sahilindəki Dəlikdaş kəndində cərəyan edir. 1953-cü ildir, martın 5-i, Stalin olən gündür. Dəlikdaşın kənddə qalan sakinləri öz gündəlik qayğıları ilə baş-başadır. Kəndin sakinlərinin bir hissəsi, keçmişdə müsavatçı olduğuna görə Sibirə sürgün edilib. Onların yetim qalan körpələri uşaq evlərinə - "yetimxana"lara verilib. Onların yeganə "günah"ı sərhəd kəndinin sakinləri olmaqdır.

Povest Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə yazıçının layiqli töhfəsidir. Bu əsəri yazımaqda müəllifin məqsədi nədir? Mənim fikrimcə, A.İmranogluunun məqsədi şanlı və şərəflü 23 ay ya-şamış şərqiñ ilk müstəqil dövlətinin tarixinə nəzər salmaqdan başqa, həm də ucqar, başibələli əyalət kəndinin məğrur, eyni zamanda o vaxtin sərt və amansız qadağalarına tabe olmağa məcbur edilmiş spesifik həyat tərzini keçirən sakinlərinin xarakterini açmaqdır. Yazıçı bunu müxtəlif ədəbi priyomlarla çatdırmağa çalışdıqdan oxucunu yormur, dili səlis və axıcıdır. Cümlələrində nəsrə nəzmi, çağdaş dili-mizlə desək ustalıqla sintez edir. Ona görə də "On-lar gözleri ilə danışırımlar", "Ürəkləri bir-birinə nə dediyini bilir" kimi cümlələr şeir misralarına bənzəyir, əsəri oxunaqlı edir.

Əsəri oxuyan diqqətli və təcrübəli oxucular A.İmranogluunun nəhəng əsərlər yaradan xalq yazıçıımız Əli Vəliyevin yaradıcılığından mənəvi qida aldığıni hiss edərlər. Mən Əli Vəliyevin "Samovar tüstülənir" əsərini oxuyanda da belə oxucu zövqü almışam, sanki hadisələrin içində idim.

Hər bir əsəri oxuyanda mənim bir başqa özəlli-yim də var. Yəqin ki, bu mənim ixtisasımdan və pe-şəmdən irəli gəlir. Coğrafi adların milliliyinə istər-istəməz fikir verirəm. Povestdəki "Dəvəitirən", "Koroğlu daşı", "Söyüd dibi", "Yel piri", "Lala bula-ğı", "Kəmərqoşma", "Mollağa yahı", "Ağ oyuq düzü" kimi toponimlər qədim türk ellərinin tarixindən, zəngin ana dilindən, folklorundan, inanclarından xəbər verir. Bu, yazıçının və ədəbi əsərin uğuru sa-yılmalıdır. Çünkü gələcək nəsillər əsəri oxuyanda nə vaxtsa anlamazcasına dəyişdirilən coğrafi adların ilkin variantına rast gələcəklər. Torpaqlarımızın 20%-nin bədxah düşmən caynağında olduğu indiki

zamanda bu çox vacib məsələdir. Fəlsəfi fikir şairimiz, poeziyamızın "Gülüstan"ını yaradan Bəxtiyar Vahabzadə deyirdi: "Adlar tarixdir, elmi mənbədir, sənəddir. Adlar özündə tarix yaşadır. Belə olan halda adlara biganəliyi tarix bizə bağışlamaz". Rus alimi B.A.Serebrennikov da coğrafi adların qorunmasının vacibliyini vurgulayırdı: " İnsanların sıfət cıgiləri, dili yer üzündən silinə bilər, amma toponimlər (coğrafi adlar) min-min illər keçsə də əbədi yaşayır". Ayaz İmranoğlunun yaradıcılığında da milli mənsubiyyətli coğrafi adlara tez-tez rast gəlinir. Bu onu göstərir ki, yazıçı əsərlərində təsvir etdiyi bölgənin coğrafiyasına, tarixinə bələddir.

Vətənimizin bir çox bölgələrində, elcə də mənim doğulduğum Şimal - Qərbi Azərbaycanda tut ağacına gər ağacı deyirlər. A.İmranoğlu əsərində vurgulayır ki, gər ağacı nəsil ağacıdır. Dədə, baba-dan eșitmışık...

Bir də povestdəki bir neçə nüansı şərhsiz qeyd etmək istəyirəm:

1.Cümhuriyyət qurucularını həbsə atıb, sürgün edib, öldürdüklərini öldürdülər. İmpériya quzğunun qanlı caynağından yaxa qurtaranlar isə qurbətə pənah apardılar. Sonralar o qəriblər qərib ölkələrdə qərib məzarlara döndülər...

2. Bayraq o qədər gözəl idi ki, yağışdan sonra çıxan qövsü - qüzehdəki göy qurşağına bənzəyirdi...

3. Bir anda içində sevgi hissi doğuldu, qəribə duyğular yaşadı. Anı olaraq uşaqlıq illərində ata nənəsinin ona danişdiyi "müsavat bayraqı" hekayətini yadına saldı...

4. Babanın motal papağı vardi. Papaqcı dostu Şamil quzu dərisindən tikmişdi. Gecələr evdə hamı yatandan sonra papağı qarşısına qoyardı. Papağın içindəki bayraqı qarşısına qoyub xisin-xisin ağlayarıdı.

5. Papağın içindəki bayraq təptəzə qalmış, göz oxşayırı. Ortasında paslanmayan metaldan olan aq aypara, aq səkkizguşəli ulduz papağın içini işıqlandırırdı. Ağappaq işiq babasının ruhudu sanki...

Məni əsərdə iki müxtəlif taleli, xarakterli obraz - Gülayə Zalı qızı və dəli Dilarə daha çox özünə cəlb etdi. Bir haşıyə də çıxm. Bizim milli düşüncəmizdə həmişə aqilli, qeyrətli, ismətli haqqı tapdalaman, düzə düz, əyriyə əyri deyən insanlar "dəli" olublar. Koroğlunun dəliləri, kefli İsgəndər və s. Dəli Dilarə də belə "dəli"lərdəndir.

Dəlikdaş kənd sovetinin sədri Gülayə Zalı qızı o zamanın ağır sınaqlarında bərkivən, mətinləşən, sərt və qəddar olmaqla yanaşı, lazım gələndə nara-

hat, nigaran, müləyim, mərhəmətli qadına - el anasına çevriləməyi bacaran, Sibirə sürgün edilmiş kənd sakinlərinin yetim övladlarına həssas ana kimi yanaşan, Şuşadakı uşaqevinin sakinləri olan kədindən yetim balalarına sovqat aparan, ora yerləşdirdiyi uşaqın xəstələnməsini özünə ağır dərd edən dörd qız bir oğlan anasıdır. Yetimxanaya yerləşdirdiyi uşaqların ən balacası "Evimizi istəyirəm, evimizi!" deyib onun boynuna sarılonda ürəyi qan ağlayan kövrək qadın - böyük Türk anası bu səhnəni heç vaxt unutmur.

Gülayə Zalı qızı Dilarəni "ərizə şəri"ndən, NKVD-nin caynağından qurtarmaq üçün çox dəlillər getirəndə vəzifə səlahiyyəti unudulur, analıq hissi vəzifə borcuna qalib gəlir. "Dəlo"nu qapatmaq üçün məntiqi fikirlərindən əl çəkmir. Doğrudan da NKVD-nin ispolkomunun sədri Mamedovun təbirincə desək, "Bu kişi hünərli qadının gözəl aurası var". Həmişə Dilarənin pasibani olan, onun daxili dünyasının safığına inanan Gülayə Zalı qızı görün necə aqilli arqumentlər söyləyir ki, Dilarəni quzğun NKVD-nin pəncəsindən xilas etsin:

-Dilarə ata-anasının, qardaşlarının xiffətini çekir. Sizə asan gəlməsin, bir ailə pərən-pərən düşüb. O da bu yolla dərdlərini ovutmaq istəyir. O, haradan bilir ki, ölkəmizdə hansı siyasi hadisələr yaşanır? İnsanların gün-güzəranının da necə olmasını ayırdı edəsi ağılda deyil. Şpiyonluq etmək onun işi ola bil-məz. Əslində onun adını çəkmək izi yayındırmaq istəyində olanların əməlləridir. Xarici ölkələrin adamları savadlı adamlarla əlaqə qururlar.

Müqəddəs analıq hissi deyilmi bu? Onun qardaşının həyat yoldaşına - gəlinlərinə müdrik nəsihəti də çox iibrətamızdır:

-Ay gəlin, görürsən zümrümə edən samovarı? O sanki gəlinin qaynanası, evin ağbirçəyidir. Dızıltısı ilə özünün varlığını göstərir. Bu səslə gəlininə ev-darlığı öyrədir. Dəmkeşin üstündəki dəm çaynikı gəlindir. Səssiz-səmirsiz qaynananın dediklərinə sakitcə qulaq asır. Qaynana içindəki odla gəlinini həyata, gələcəyə hazırlayır. Gördüyü bu stəkan isə qaynananın oğlu, gəlinin əridir. Ona dızıldayan samovarın aq suyundan, dəm çaynikinin gəlin kimi təkinli, ətirli çayından süzülür.

...Bu qaşıq vaxtaşırı stəkanın içində fırlanan, aranı qaişdırıbaldızdır. Çaya tökülen şəkər isə nəvədir. Sən demə, bütün söz-söhbəti kəsən də odur. Qaldı, bu bir dənə nəlbəki, o qaynatadır. Stəkandaçı çay həddini aşib daşanda onun qarşısını alan da odur. Evdə yaranan söz-söhbəti kəsən qaynatadır.

"Aslanın erkəyi, dişisi olmaz" deyib babalarımız. Bir də deyiblər ki, at ığidin arxasıdır. Povestdə at belində doğulan, böyüyən, at belində Vətənin keşiyində duran böyük Türklerin yaraşığı atın hünəri, vəfəsi, sahibini darda qoymaması Gülayə Zalı qızının at belində Həkərinin qanadlı əjdahaya dönmüş sellərindən keçən zaman Kürəni ilə xəyalı səhbətin də sanki yaxın dosta müraciət kimi çox maraqlıdır: "At quş kimi çaya şığıdı. Dərinliyə düşdükcə sanki at qanad taxıb suda ueturdu. Köpüklü sel artıq atın qarnının altını yalayırdı. Gülayə Zalı qızı hiss etdi ki, sel ata güc gəlir. Özlüyündə piçildədi: "Kürənim, məni darda qoyma, yenə vəfadarlığını göstər..."

Əsərin sonunda Dəvəitirənin burulğanında ilahi sevgisinə qovuşan Dilarənin işini araşdırın istintaq qrupundakı 24-25 yaşlı cavan prokurorun Gülayə Zalı qızının Şuşadakı uşaq evinə təhvil verdiyi, xəstələndiyinə görə Bakıya göndərilən, öldüsü-qaldısı bilinməyən Müşfiq olması oxucunun qəlbində kövrək ümidi yaradır ki, Sibirə sürgün olunan ata-ananın, sevgisinin qurbanı olan Dilarənin evində çıraq yanacaq. Elin ağbirçəyi Gülayə Zalı qızı da buna əmindir, ona görə də yatağından qalxıb Müşfiqi bağırna basmağa heyi olmayan rahatca dünyasını dəyişə bilər.

Ayaz İmranoğlunun yaratdığı Gülayə Zalı qızı dolğun Azərbaycan qadını - ana obrazıdır.

Bəli, məni dəli Dilarə daha çox özünə valeh etdi. Ata-anası Sibirə sürgün edilmiş, kiçik bacı və qardaşları uşaq evinə verilmiş, özü isə tək-tənha yaşıyan dəli Dilarə sözü və sevgisi bütöv cəsarətlə el gözəlidir. "Xalq düşməni"nin qızı olmasına görə çox cavanların sevgisini etiraf etməyə çəkindiyi Dilarə (bundan sonra onun adının əvvəlinə "dəli" ayaması yazmayacağam) sözünü üzə deyən, saf sevgi uğrunda canından keçməyə hazır olan el qızıdır. Tay-tuşlarının 14-15 yaşında ərə gedib oğul-uşaq sahibi olduğu zəmanədə 24 yaşlı Dilarə artıq qartılmış qız hesab edilirsə, bu bizim mənəvi eybəcərliklərimizdən birisidir.

Mərdi - mərdaniliyi, sözü üzə sax deməyi, səliqə - sahmanı ilə seçilən Dilarə Stalin ölüən günü Gülayə Zalı qızının "Sən burda kef edirəsən?" sualına cəsarətlə belə cavab verir:

-Biz həmişə kefdə olmuşuq. Qorxaq deyilik. Əyilməmişik, əyilmərik də!... Gülayə bajı, qəribə millətik eh... Moskvada bir qərar qəbul olunan kimi birinci burada, bu sərhəd kəndimizdə icra olunur. Deyirəm bəlkə də Moskva əhli rehbərimizin ölməndən duyuq düşməyib, siz isə burada yas keçirir-

sınız. Görəsən, üçü, yeddisi, qırxi da olajaq?

Stalinin ölümü başqalarından fərqli olaraq Dilarədə ümid qıçılcımları yaratmışdı. Tez-tələsik sovet sədrindən soruşur:

-Gülayə bajı, görəsən dədəm, nənəm qayıdajaq? Deyirlər, inşallah şurəvi hökumət dağılajaq.

Dilarənin ilahi eşqi, saf sevgisi də əsərdə çox incə detallarla qələmə alınmışdır. Çoban oğlana rast gəlməsi, oğlanın Dilarədən su istəməsi, gedəndə oğlanın "Gözlə, gələcəm! Anama gəlin edəcəm səni!" deməsi həssas oxucunu sevindirir, ümidi ləndirir, sonra da coban oğlanın Həkərinin sellərində boğulması xəbəri isə kövrəldir, duyğulandırır.

Hələ adını belə bilmədiyi çoban oğlanın nakam məhəbbəti Dilarənin yuxusunu ərşə çəkmışdı. Dilarə onu yuxuda görməyi belə şirin vüsal bilirdi. Sevgilisinə qovuşacağına bütün varlığı ilə inanırdı: "Bayaqdan burulğana baxırdı. Sevgilisi burulğandan çıxmırkı ki, çıxmırkı. "Hardasan, harda..?" - deyərək əyilib göldən bir ovuc su götürüb içdi. Bir ovuc su onun bədəninə elə yayıldı ki, həmin andaca divanə-yə çevrildi. Astadan "oxqay!" dedi. Sonra nə fikirləşdi: "Yox, su da içimin yanğını söndürə bilmir. Burulğana atılıb ona qovuşmalıyam", dedi.

Yazıcı bədii təxəyyülü ilə mərhəmət işığını yandırır, heç vaxt qovuşmayacaq iki sevgilini suların qoynunda qol-boyun edir:

-Özünü burulğanın qoynuna atdı. Burulğanın həmin andaca lal sükutunun bağlı yarıldı. Ay işığı düşən suyun üzü də güzgü kimi çıplıklındı. Burulğan, beləcə ilk və son eşq dastanını oxudu. "Dünya Məcnunsuzdu!" deyə-deyə.

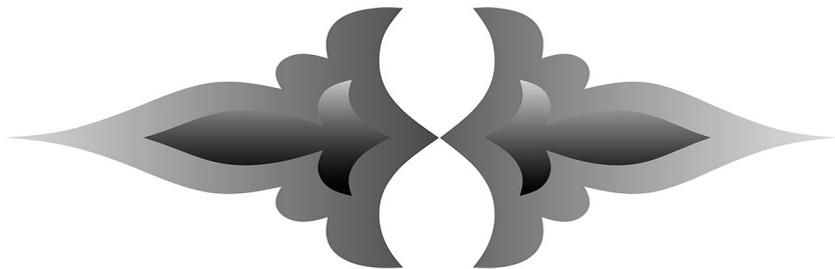
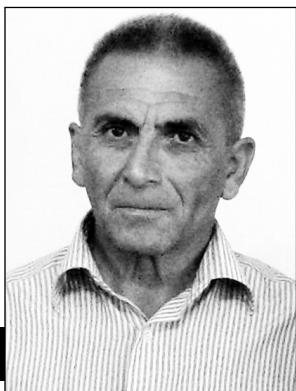
Çoban oğlan Dilarəyə aşiq olan su mələyi yidimi? Sonda da azgün sellərin ağuşunda gedər-gəlməzə getdi. Bəlkə elə Dilarə də saf sevgisi uğrunda canından keçməyə hazır olan su mələyi idi? Özlərini burulğanların qoynuna atan, bu fani və kəmfürsət dünəyada qovuşa bilməyən iki sadıq aşiq başqa necə qovuşa bilərdi ki!?

Vüsəliniz mübarək, Çoban oğlan, Dilarə! Həqiqi sevgi bax buna görə əbədiyəşardır.

Məcnunsuz dünyanın Leylilərinin həqiqi sevgisi bəşəriyyət yaşadıqca yaşayan ilahi mənəvi varlıqdır. Niyə mənəvi? Çünkü mənəvi varlıqlar maddi varlıqlardan daha uzunömürlü, daha etibarlı, daha safdır...

Dilarənin sevgisi kimi...

VAQİF OSMANOV,
21. 06. 2018.

AYAZ İMRANOĞLU

SEVGİLİMİN ADI

(hekayə)

Ey insanlar, bilin ki, sevgilimin adı... Yox, yox, bunu hələ deməyəcəyəm. Onun badamı gözləri, qaraşın sifəti, sünbül saç var. Həmişə qabaq - qarşı duranda öz əksimi onun gözlərində gördüm. Onun gözləri ilə danışdım. Gözlərindən gözlərimə baxırdım. Heç nə deyə bilməsə də mələl-mələl baxan qara gözləri mənə çox şey danışdı.

Bir gün ona ürəyimi açdım. Dinmədi. Onun ağızından çıxan bircə kəlmə sözü eşitmək istəyirdim. Ax, bircə kəlmə damışsaydı... Sakit dayanıb bir-birimizi sözəndə gülümsəyər, mən danışmağa başlayanda kədərlənərdi. Axı niyə? Nə üçün? Bilmirdim.

O, hər axşam coşğun Xəzərin sahilində, qaya parçasının üstündə oturub dənizə baxar, xırda daşları bir-bir dənləyib hücum çəkən dalğaların qabağına atmaqdən həzz alardı. Mən də gələrdim. Salam verərdim. Dinməzdə. Başını tərpədərdi.

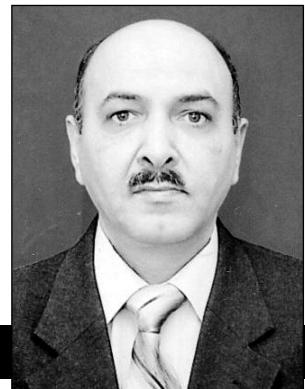
Onu sevirdim. Özü də qəlbən. Elə bil həyatım onun bircə kəlmə danışmasından asılı idi. Danışmındı. Məni sevirdi. Ancaq nədənsə deyə bilmirdi. Bir gün yenə də həmin yerdə görüşdü. Heç xatirimdən çıxmayıb, neçə də çıxsın...

...Xəzər coşub tügyan edirdi. O, körpə uşaq kimi sahilə doğru iməkləyən ləpələrə məhəl

qoymurdu. Sifəti tutulmuşdu. Çox soruşdum. Heç nə demədi. Barmaqlarını ilk dəfə olaraq əlimə aldım. Dinmədi. Əlindəki hərarət qəlibimə axdı, məni də isindirdi. Dalğalar ayaqlarımızı yalayırdı. Hər tərəfimiz qumsallıq idи. O, qumu barmağı ilə çizdi. Nazik barmaqları adının ilk hecasını yazdı: "Gül..." Tez də pozdu. Çaş qalmışdım. Adını tam bilmədim. Özlüyümdə hecanın ardına həriflər əlavə etdim. Gülçay, Gülcin, Gülnarə... Üzümə baxdı.

Sinəm tez-tez qalxıb, enirdi. Həyacanlanmışdım. O baxışları indi də unutmamışam. Kövrəldi, kirpiklərindən yuvarlanan yaş damcısı yanağına düdü. Əlimdən tutdu. Məni qırığa çəkdi. Məni burada qoyub əvvəlki yerinə gəldi. Nəm qumu əli ilə sığallayıb nə isə yazdı. Mənə baxdı və qaçmağa başladı. Hörüklərinin biri sinəsinə düşmüdü. Biri də arxasında yellənirdi. Sanki məni çağırırdı. "Gül..." - deyə var gücümə çağırıldım və yüyürdüm. Çata bilmədim. O, camaata qarışdı. Tapa bilmədim. İtirdim. Elə öz xoşbəxtliyimi də o andan itirdim. Geri qayıtdım. Xəzərin sahilinə. Oturduğumuz yerdə diz çökdüm. Qumun üstündə əyri-üyrü hərflərlə bu sözlər yazılmışdı: "Mən lalam".

SON

HƏMZƏ ƏVƏZOĞLU

QƏZƏL

Özüm yatmış kimiyəm, ruhum oyaqdı hələ ki,
Ürəyim gup-gup salır, hay-küy edən bircə mənəm.

Bəşər uşaq kimidir lay-laya möhtacdı hər an,
Saxlayıb hay-küyümüz, lay-lay edən bircə mənəm.

Paralanıb, bölünüb hər ağaçın gövdələri,
Özünü qoruyan o qollu-budaq bircə mənəm.

Baxıram yan-yörəmə hamı pərişan görünür,
Pərişan halımızə kölgə salan bircə mənəm.

İşləyən hər bir adam məsləki pullarda görür,
Ruziyə sidq ilə hörmət eləyən bircə mənəm.

Hər bir yar öz yarına, malına izzətlə baxır,
Hərəyə, hər yara izzətlə baxan bircə mənəm.

Dünyada keyf eləyən keyf mayasından deyiləm,
Qəmi-pünhan oluram, qəm eləyən bircə mənəm.

Göstərin məndən uzaq yerlərin övladını siz,
Dünyada tək deyiləm hər kəsə yar bircə mənəm.

Uca Allah özü bilir mənim istedadımı,
Ona şərik deyiləm, təzim edən bircə mənəm.

Qoy məndən inciməsin heç də əziz külli-bəşər,
Hamiya əziz-giram, aşiq olan bircə mənəm.

Şəriət qaydaların özümə qanun bilirəm,
Bir qədər boynu büük, fəqir olan bircə mənəm.

Fəqirlikdən savayı var dəxi adətlərimiz,
Cəng edib düşməni məhv eyləyəntək bircə mənəm.
Eşqin mücəssəməsi, cənnətin rahiyyəsiyəm,
Cəhənnəm oduna da varid olan bircə mənəm.

Sanmayın cəhənnəm odunda tək özüm yanıram,
Zira oddan durulan mahir olan bircə mənəm.

Götürəndə eləcə Nəsimi babam kimiyəm,
Dərisi soyulu sərgərdan olan bircə mənəm.

Şahiyəm, mülki-məlahətdə gəzir əşarimiz,
Həmzəyəm, sailəm, avarəgəzən bircə mənəm.

QƏZƏL-NƏZİRƏ

Şikayət eyləmə gəl, gəl ki, gülüstanə gəlim,
Çay kimi köç eləyim, dəryaya, ümmanə gəlim.
Həndəvərində qərar eyləyim, gəzim, dolanım,
Yüksəlim göy üzünə, qalxım asimanə gəlim.

Olmasan da elədə sən mənə tərəf belə ki,
Tərəzinin gözünə bənd olarmı yüngül çəki?
Ayrıca bir-bir idiksə, cəmlənib olaqıq iki,
İki ahəngi ilə zəndimə, gümanə gəlim.

Həyatın nə mənası bir yerdə qoşa olmasaq,
Uzun bir ömrür sürüb qarıyb yaşa dolmasaq,
Gül olub, bülbül olub başları başa qoymasaq,
Həbibimsən, təbibimsən, sənə mehmanə gəlim.

Varmı sənin də mənim tək hünərin çıx qabağa,
Deyildir məhəbbətdə sürəkli alqış qadağa,
Yaxşılıqlarda bulun, bizləri öt, sıx qırğıga,
Hədəfə mən də yetim, qoy axır zamanə gəlim.

Bu aləm dövr eləyir bizlərə xatircəm olur,
Yar üzün görməyəndə gödəlir ömrüm kəm olur,
Gözəl üz, nazlı baxış xəyalında hər dəm olur,
Xəyalı neyləyirəm qapına dərmanə gəlim.

Yaş axır gözlərimdən Tanrıımızın görküsudur,
Seviriksə bu cüre qarşımızda şövqü durur,
Yerləri, göyləri xəlq eyləyənin hökmü budur,
Tutaraq yarın əlindən qəbiristanə gəlim.

NƏ SƏN BİLDİN, NƏ MƏN BİLDİM

Şahlıq quşu özü gəlib başımıza qonmuş idi,
Onun hardan gəldiyini nə sən bildin, nə mən bildim.

İnəyimiz sağalmaqcun vədəsini gözləyirdi,
Onun bu intizarını nə sən çəkdi, nə mən çəkdim.

Totuq-motuq sarı cüçə orda-burda dolaşırıdı,
Necə çıxdı yumurtadan nəsən gördün, nə mən gördüm.

İtlər hürür-ulaşırıdı, ulaşib göyə baxırdı,
Diqqət ilə bu göylərə nə sən baxdın, nə mən baxdım.

Yeməli göbələkləri gedib yiğib dərməmişik,
Artıb-yaman çoxalıblar nə sən əkdi, nə mən əkdim.

Sən bax qoca qarılara, yaxın düşmə arılara,
Arı sancdı, zəfər çaldı, nə sən çaldın, nə mən çaldım.

Şeriyata maraq sönüb yurdum-yuvam, məskənimdə,
Yeni sözlər fikirləşib nə sən tapdın, nə mən tapdım.

Göylər ilə əlləşirik, əlləşir, həm didişirik,
Günahların çoxluğundan nə sən qorxdun, nə mən qorxdum.

Gəl irfani məclis quraq, qalxıb yerimizdən duraq,
Lakin vətən sərhədlərin nə sən aşdin, nə mən aşdım.

Bundan sonra torpaqları gərəkdir ki, qaytaraq biz,
Birinci düşmən üstünə nə sən cumdun, nə mən cumdum.

Özümüzü tənqid edib bir məxrəcə gələyin ki,
Desinlər ki, meydanlardan nə sən qaçdırın, nə mən qaçdım.

Nə etsək də şairlərik - "səmanın əsgərləriyik",
Lakin Tanrı hüzurunda nə sən durdun, nə mən durdum.

Biz "göyün oğullarıyıq", sözü göyə yollayıraq,
Lakin göylər səltənətin nə sən qurdun, nə mən qurdum.

Əl çək, əl çək səltənətdən, sən get yapış bir sənətdən,
Göylərdəki "məvacib"i nə sən aldın, nə mən aldım.

Baxma ki, pul almamışiq, yerlər, göylər bizimkidir,
Bizim olmayan xəyalə nə sən daldın, nə mən daldım.

Ucalacaq Haqqın səsi, inşallah bil, əmin ol ki,
Əl-qol atıb söz deməkdən nə sən qaldın, nə mən qaldım.

"Qızıl dövran" yetişibdir, birdəfəlik bilməliyik,
Bu dövranın gəlişini nə sən sezdin, nə mən sezdim.

Var arxada pis günlər də, bütöv cahan sən də, mən də,
Yetər artıq bəsdi daha nə sən bezdin, nə mən bezdim.

Səbr eləmək yaxşı şeydir, insanların çoxu keydir,
Fəqir-füqur-füqəranı nə sən atdın, nə mən atdım.

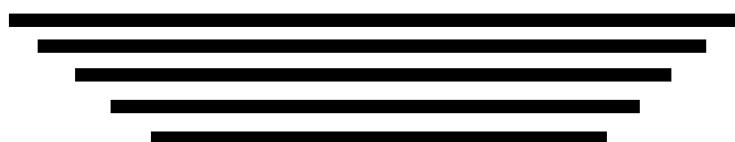
Üçüncü minillikdəyik, miladidir bu cür tarix,
Hicri-qəməri tarixin nə sən yazdırın, nə mən yazdım.

Çox yollarla gedəcəyik, sağa-sola dönəcəyik,
Doğru-düzgün döngələrdə nə sən azdırın, nə mən azdım.

Vaxt gələcək oləcəyik, inşallah, diriləcəyik,
Əbədi bu ömrümüzü nə sən verdin, nə mən verdim.

Qüssələri atmalıyıq, yaxşı həyat qurmaliyıq,
Yardan, sevgi-məhəbbətdən nə sən doydun, nə mən doydum.

Axır sözüm budur deyim - halal çörək halal yeyim,
Yox olmayıq biz heç zaman - nə sən itdin, nə mən itdim.

**Rəna Mirzəliyeva,
İsmayıllı Rayon Təhsil Şöbəsinin metodisti**

DAĞLAR MARALA QALDI...

Bir gəlin ağı deyirdi. Bu ömürlük ayrılıq nəğməsi idi. Bu, ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda 42 yaşında həyata vaxtsız əlvida demiş nurlu, nakam ömür üçün oxunan nəğmə idi. Və bu nəğmə o birlər kimi xoşbəxt sonluqla bitmirdi. Bu, heç vaxt qovuşmayacaq yollara, heç vaxt; birləşməyəcək çayın iki sahilinə, heç vaxt açılmayacaq işıqlı sabah üçün oxunan elegiya idi. Bu ömür üçün yanmağa dəyərdi. Bu, Aydın Səlimzadə ömrü idi.

A.Səlimzadə 1953-cü ildə İsmayıllı rayonun Hacıhətəmli kəndində anadan olmuşdu.

Valideynləri ona Aydın adı verdilər. Bu ad onun nurlu çohrəsinə, ömrünün mənasına, dünyaya, insanlara şəfqətlə, məlhəmlə dolu ürəyinə necə də yaraşdı! Və batan günəşin, çaxan şimşəyin şəfqəti üzlərdə qaldığı kimi, nurlu simasının işığı da sayısız-hesabsız könüllərdə qaldı: əbədi yaşamaq üçün.

Sanki dünən idi, məktəb divar qəzetində ilk qələm təcrübələrini - şeirlərini oxuduğumuz çağlar. Biz, aşağı sinif şagirdləri də həvəslənib öz şeirlərimizi yazardıq. Ancaq bu şeir dediyimiz "cızmaqalar" şair təbiətli ədəbiyyat müəllimimiz Əli Həsənovun "senzura"sından keçə bilməzdi, tək onun yazdıqlarından başqa.

Elə bil dünən idi, məhəllə uşaqlarını yiğib futbol yarışı keçirməyi, teatr tamaşaları göstərməyi, ilk dəfə sinif təşkil edib biz "şagirdlərinə" inşa yazdırıb qiymətləndirməyi, mətbuatda çap olunan yazılarımız üçün sevinməyi, iftixar hissi keçirməyi.

Orta məktəbi doğulduğu kənddə bitirən Aydın Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirmiş, bir müddət İsmayıllı şəhər 3 sayılı orta məktəbində, ixtisası üzrə müəllimi işləmişdir.

Elmi işə sonsuz marağının A.Səlimzadə sonrasında Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Tarix İns-

titutunun aspiranturasına daxil olmuş, Moskvada ikiillik təcrübə kursu keçmişdi. O, Minsk şəhərində dissertasiya müdafiə edərək tarix elmləri namizədi alimlik adına layiq görülmüşdü.

O, 1979-cu ildən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunda çalışırdı. Tarix-etnoqrafiya sahəsində apardığı tədqiqatlarının nəticəsi kimi, xeyli məqalə və kitab çap etdirmişdi.

A.Səlimzadə 70-ci illərdən başlayaraq, "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində, "Azərbaycan" journalında əməkdaşlıq etmiş, ilk ədəbi-publisist yazılarını dərc etdirmişdir.

Zəhmətsevərliyi və istedadı tezliklə onu respublikada tanıtdırmışdı. Elmlər Akademiyasının "Elm" və "Tarix" qəzetlərindəki yazılarında heç kimə bənzəməyən, öz dəst-xətti var idi. 1989-1992-ci illərdə baş redaktoru olduğu "Elm" qəzeti xalqın milli-mənəvi düşüncəsində, demokratik fikrin inkişafında rolü böyük olmuşdur.

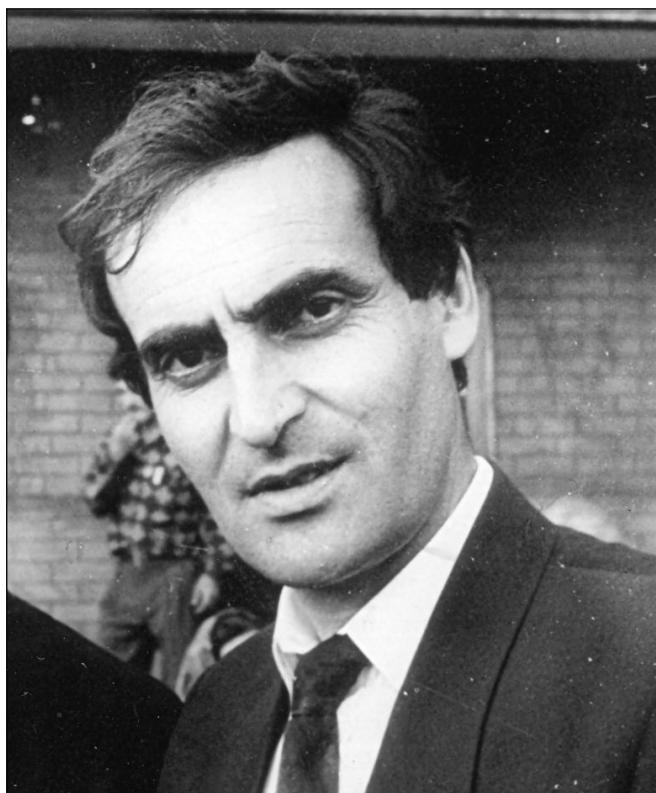
"Palid vüqarı" kitabında uzun ömürlülərimiz, onların nağıllاشan ömürleri haqqında nağılvəri şəkildə səmimi söhbət açırdı.

Deyirlər ki, hər bir yazarın doğulub-böyüdüyü diyarın tarixi, təbiəti, mədəni irsi və sərvətləri onun yaradıcılığına güclü təsir göstərir. Dahi şairimiz S.Vurğun Goyəzən dağını ən uca dağ bilirdi.

Kür çayının əzəmətini isə belə mənalandırırdı:

*Kiçicik bir sudur yer üzündə Kür,
Baxsan bu dönyanın xəritəsinə.
Bəs niyə qəlbimdə ümman döyünür,
Mən qulaq asdıqca Kürün səsinə.*

Aydın üçün də bu yol Azərbaycanın dilbər guşəsi İsmayıllıdan, onun tutas meşələrindən, əlvan tə-

bütindən, müqəddəs ziyarətgah olan Babadağın zirvəsindən əsən məlhəm mehdən, tarixlər şahidi, məşələr bəstəkarı Girdimanın zülməsindən və nəhayət, bu yerin vari, dövləti, sərvəti olan qeyrətli övladlarının ürəyindən başlanırdı. Onun üçün böyük dünyaya pəncərə ayaq açıb yeridiyi torpaqdan başlanırdı.

Məhz onun üçündür ki, bu düşüncələr onun hər yazısının, o cümlədən "Su səmtine axar" kitabının mögzini təşkil edir. Kitabdakı aşağıdakı ifadələr vətənini ürəkdən sevən həssas bir insanın könül bulağından su içib gələn bənzətmələr deyildimi: "İsmayıllıda uca dağlar var". Bu dağların döşündə baharın saçı kimi şəlalələr də qayalardan asılır. Daraq kimi sıralanan daşlarda daranır. Elə ki, çeşmələr buzdan eynək taxdı, elə ki, baharın saçları ağ örəpkədə gizləndi... Onda körpülər kövrələr. "Elə ki, dağın zirvəsinə çıxdın, hər şey gözündə dəyişəcək".

A.Səlimzadə ömrünün son illərində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası prezidentinin mətbuat üzrə köməkçisi, "Elm və həyat" jurnalının baş redaktoru kimi elmimizin təbliği sahəsində yorulmadan fəaliyyət göstərir, mətbuatda kəsərlə yazıları ilə çıxış edirdi.

Tarixçi-etnoqraf, jurnalist, tarix elmləri namizədi, qəzet və jurnal redaktoru adlarını, bəlkə də çoxları qazanardı. Lakin nurlu, təbəssümlü ömrü ilə çoxlarına kömək edən, dayaq duran, sanki bütün qəlbini ilə insanlara bəxş olunan bir adam az-az tapılar.

İndi o, elə bu canıyananlığı ilə, səmimiyyəti ilə, hamının müşkül işini qaydaya salmağı ilə, hamının haqqını özünə qaytarmağı ilə, böyüyün, kiçiyin, ağsaqqalın yerini bilməyi ilə, ən yüksək səviyyədə hörmətini saxlaması ilə də yaddaşlarda əbədi məskən salıb. O, minlərlə insanların hörmət və məhəbbətini damla-damla qazanmışdı. Sanki o, sevimli şairimiz B.Vahabzadənin tərənnüm etdiyi həyata, dünyaya "öz odundan nur verməyə" gələn insanlardan idi:

*...Kimi gəlir, bu dünyanın
Dərdlərini daşımağa.
Kimi gəlir, bu dünyadan
Umdağunu götürməyə.
Kimi gəlir, bu dünyaya
Öz odundan nur verməyə.
Kimi gəlir, bu dünyada
Olanlara daş atmağa.
Kimi gəlir, bu dünyada
Olmayanı yaratmağa!..*

Yaşasaydı, müdrik bir yazar, neçə-neçə sanballı kitabın müəllifi, Respublikanın ağsaqqal ziyalısı olacaqdı. Hüquqşunas oğlu Ayazın, həkim qızı Aygünün xoş gününü, Aydın babasının adını daşıyan nəvəsini görəcəkdi.

Görəcəkdi ki, "oğul dayısına çəkər" atalar sözünə söykənən bacısı uşaqları hansı zirvələri feth edib.

Çox təəssüf ki, bütün bu olacaqları görmədi.

Bu gün vüqarlı palıdların ("Palid vüqarı") kölgəsində uyuyan Aydının sinə daşında hamının qəlbini riqqətə gətirən aşağıdakı sözlər yazılıb:

*Burda candan ayrı düşən can yatır,
İki nişanədən nigaran yatır.
Burda nurdan doğan bir insan yatır
Ümid çırığımız bir də tapılmaz.*

Bəli, neçə-neçə insana nur paylayan bir ömür cəmi 42 yaşında, gözəl bir yaz gündən həyatdan köcdü.

Həmin günəşli 8 mart gününün səhəri məzari üstünə qoyulan çıçəklərin üstünə qar yağıdı. Sanki təbiət də bu itki ilə barışmirdi. Dostları, yaxınları şair Taleh Həmidin ürək dağlayan "Bu yaz çıçəklərinə görən niyə qar yağır" şerisi ilə göz yaşı tökdülər.

Fəqət... cismən o, bir daha geri qayttımadı. Mənən isə qəlbərə köcdü. Onu tanıyanların, haqqında eşidənlərin qəlbində əbədi nur çırığı yandırdı. Bu nurlu çırığın işığından hələ çoxları insanlıq dərsi alacaqdır.

İLTİMAS SƏMİMİ

KÜLƏKLƏR YÜYÜRDÜ ÜSTÜMƏ...

Bəyaz əllərindən düşdü bu yollar,
Çırıldı daşlara, sindi qəlbimtək.
Bənizi saralmış xatırələr də,
Daha ümid -ümid sevinmiyəcək.

Bu sükut daşların sükutu deyil,
Ümidim üzünü göylərə tutmuş.
Əlləri qoynunda arzularımın,
Hər gün adladığım yollar unutmuş.

Kiri, gözlərimdə bitən intizar,
Daha qayıdası deyil, o çağlar.
Ömrümə təkliyin kölgəsi düşüb,
Yolur saçlarını bəyaz varaqlar.

Mən də misra -misra qoxudum səni,
O çağlar yadına düşdüyü zaman.
Varaqlar üstündə hönkürdü qələm,
Sənsizlik qəlbimi göynətdi yaman!

28.06.2018

***
Bir az da yaxına gəl,
Bəlkə, sənə tanış gələ.
Qüruba enən Günəşə sarı,
Uzalı qalan
O totuq əllər.
Ürəyində xoş sözlər,
Ruhda bahar sevinci...
Ümidi heç nədən üzülməmiş,
Hələ gələcəyə ümidlə baxan,

Xəyalında dünyalar quran,
Kənd uşağı.
Hələ bütün fəsillər
Sənə bahar kimi,
Yayın bürküsündən,
Payızın küləyindən,
Qişın çovğunundan xəbərsiz.
Yalanlara inanan,
Hələ yalanın yalan olduğunu bilməyən,
Kənd uşağı.
Zaman sənə hər şeyi anladar,
Sən isə, zamanın ətəyindən tutub
Bir ömür sürünen-sürünə yol gedəcəksən...

31.05.2018

***

Şeirim hələ yarımcıq
Varaqlar üstə.
Qələmim var-gəl etməkdə,
Gah içimdə qış havası,
Yaz yağışı,
Gah payız küləyi əsməkdədir.
Şeirim hələ yarımcıq,
Misralarım ot-ot göyərir.
Yarpaq-yarpaq boy atır,
Mən isə gecənin bu vaxtı,
Dörd divar arasında tənha.
Yollar kölgəm qədər qısa,
Zaman hardan başlanır, bilmirəm...
İçimdə bir səs mənə
"Sus-sus", - deyir.
Susuram yarımcıq qalan
Şeirimə görə.

13.06.2018

***

Yubanmışdın elə bil,
Dəndləşməyə
Bir kimsə tapmirdin.
Səssiz-səmirsiz,
Əngin göylərə baxa-baxa,
Ötən günlərini xatırlayırdın.
Dostum, alın yazısından
Qurtulmaq olmur.
Ha yana üz çevirsən də,
Yaşadıqların taleyindir.

15.06.2018

***

İçində qırılan
Ümidin kimi,
Bu yol hardasa
Qırıla bilər.
Payız qoxuyan sözlər,
Qoru sönmüş
Ocağı xatırladır.
Hər anı sükutla keçən ömür,
Təbəssümü olmayan üz kimi.
Yoruldumu,
Dərdinin kölgəsində
Yıxıl xatırələrin ayaqlarına.
Yollar təsəllidir,
Yenicə ovlanmış balıq kimi
Taleyin ovcunda, neçə söz çırpinır.

15.06.2018

***

Hardasa,
Yorğunluğun bilinir,
Bu qoca dünyanın
Yuxusu qarışmış yaddaşında
Adın ayaq tutub,
yeriməkdədir.
Daha sonraya bir ümid qalmayıb,
Dənizin yalquzaq dalğaları
Sahilə cumduqca,
Xatirimə sən düşürsən.
Daha günlər
Əvvəlki tək maraqlı deyil,
Dünyanın ovcunda
Söz-söz yollar uzanır.
Yayın bürkündən,
Payızın küləyindən,

Yağışından xəbərsiz
Xəyallar qurursan.
Bu qoca dünyanın
Yuxusu qarışmış yaddaşında,
Adın ayaq tutub
yeriməkdədir...

16.06.2018

***

Yorulmuşdu,
Elə bil yollarda
Yıxılıb qalan xatırələrim.
Bu yerlərdə təsəlli sözündən,
Pöhrələnən fikirlər.
Akvariumda üzən balıq kimi,
Zaman isə, səni xatırladır.
Çətindir bir ömür beləcə susmaq,
Çətindir xəyallara dalib,
İtirənləri xatırlamaq.
Tanrı bəlkə də, susanları sevir, qardaşım.
Yuxusu qarışmış
Bir az da, bəxtindən bezikənlərdənəm.

19.06.2018

***

Bunlar hamısı,
Unutduqlarımdır.
Daha xatırlaya bilmərəm
Adladığım yolları.
Udduğum hava,
İçdiyim su,
Qızındığım ocaq,
Gəzdiyim torpaq.
Saçlarımın ucundan
Barmaqlarımacañ
Uzanan yol imiş.
Canımdakı ağrıları
Ağac-ağac boy atır.
Ümidsizliyim
Susuzluqdən cedar-cadar olmuş
Torpaq kimi.
Bəxtimin göylərində
Nə bir əlçim bulud var,
Nə də dincəlməyə bir kölgə.

19.06.2018

***

Küləklər yüyürdü üstümə,
Sıxdım göz yaşımı ağ varaqlara.

Yorğunluğum misra-misra,
Ayaq tutub yeridi.
Çətin imiş dərdini duymayanlarla
Eyni yerdə,
Eyni məkanda yaşamaq.
Bu da, ümidsizliyimin
Son anları.
Səni xatırlamaqdan başqa,
Heç nə bacarmıram.

Yüyürüb gələcəyəm.
Daşlarla baş-başa
Dayanıb susmaq,
Ürəyə ən ağır yükmiş...
Gözlərimə çökən
Gecənin qaranlığı,
Qaranlıqda sən
və nakam sevgim.

06.07.2018

23.06.2018

***

Adımı ağaclarla,
Daşlara deməmiş,
Çıxbı getmərəm.
Bəlkə, qayalar məni duymur.
Bəlkə, ayaq səsimə
Həsrət qalmış yollar kimi,
Laldır əngin üfüqlər.
Dostum, bəri bax,
Suvağı tökülmüş o, evi görürsənmi?!
Əgər danışdırı bilsən
Danışacaq sənə uşaqlığımı.

28.06.2018

***

Sözlərimdən, incidinmi?
Hər gün bir az incimək,
Bir az küsmək,
Bir az keçmiş xatırladan
Sözlər eşimək.
Bahar çağrı qəfil,
Yağışa düşmək kimidir.
Daha heç nə eşitməsən də,
Adladığın yollar kəndir kimi
Dolaşar ayaqlarına.
Ümidsizlikdən batan səslər
Mənə tanış olduğu qədər,
Sənə də tanışdır.
Sus, dan hələ sökülməyib
Səhərin açılmağına
Hələ çox var.

30.06.2018

***

Bilirəm,
Bütün yollar sənə sarıdır.
Sükutun caynağından
Nə vaxtsa,
Yolları qamarlayıb

Payızın yağışı ayaq izlərini
Yuyub aparacaq.
Adladığın yollar, yeridiyin küçələr,
Döndüyün döngələr çıxar yadından.
Dostum, bu şəhər
İnsana öz adını da unutdurur.
Səni, elə bil, unutmuşdum,
Çətindir qayğısı çox olan məkanda
Nəsə yadda saxlamaq.
Sənə su kimi,
Hava kimi lazımları
İllərlə axtarış tapa bilməzsən.
Cumar üstünə ilan tək,
Yeridiyin küçələr,
Adladığın yollar,
Döndüyün döngələr.
Bu şəhər məhbəsdir,
Sənsə, qayğılara məhkum.
Səni elə bil, unutmuşdum,
Çətindir qayğısı çox olan məkanda
Nəsə yadda saxlamaq.

13 iyul 2018 -ci il

***

Vaxta bir az söz qatdım,
Üşüdü əllərimdən.
Dünənin həsrəti.
İlan-ilan qıvrılan yolların
Dodaqlarında
Xatırlər söz-söz öldükçə,
Xəyalımdan yenə
Birgə olduğumuz günlər keçdi.
Daha dayanmağa bir yer axtarma,
Gəzdiyin yerləri,
Adladığın yolları,
Göz yaşlarımla suvarmışam.

14 iyul 2018 -ci il

ADINA BƏNZƏR ŞEİR "BOXÇA"LI SOLMAZ

(*Şirvan "mələyi"nin Solmaz söz "bağça"sı*)

*Suyunda ilk bahar təravəti var,
Dərəsi laləzar, dağı laləzar.
Onun Hadisi var, Səhhəti vardır,
Bol suyu, çörəyi, şöhrəti vardır.
Ah, o nə xoşbəxtdir, nə xoş gündədir,
Şeir Şamaxının sümyündədir.*

Məmməd Faiqin bu dəyərli misraları xəyalımı haralara aparmadı. İlk əvvəl uzaqdan-uzağaya vətən havası ilə qidalanan dahi Xəqaninin, demək olar ki, hamının əzbər bildiyi şeirlərini xatırladı:

*Şirvan ki var hər cəhətdən ülviyətin anasıdır,
Onun hər cür səhər yeli dərdlərimin dəvasıdır.
Və ya:*

*Şamaxı, ey mənim sevimli yurdum,
Mən sənin qoynunda xaniman qurdum.*

İstər-istəməz dahilər, şairlər yurdu Şamaxının ölməz sənətkarları, korifeyləri bir-bir gözümüzün önündə sıralandı.

Yox... Yox... səhv etdim. Onların hamısını bir anda xatırlamaq mümkünürmü?! Əlbəttə ki, yox!

Hansını xatırlayan, hansından danışasan! Bu ilahi güzgünün - poeziya işığının yaradıcılarını xatırlamaq bəs etməz. Gərək illərlə gecə-gündüz arayasan, axtarasan, təhlil süzgəcindən keçirəsən, heyran olasan, heyretləndirəsən.

Və bu gün onların nəfəs aldığı paklıq rəmzi olan havadan qidalanan, içdikləri şəfali, qaynar bulaqlardan faydalanan, açdıqları izləri ot basmağa qoymayan poeziya işığında yol getməyə çalışın, həmin sıranı ləyaqətlə davam etdirmək arzusu ilə yazıl-yaradan övladları - yazarları var bu qədim, ulu, şanlı-şöhrətli Vətən torpağının, müdrik şeir qoxulu Şamaxımızın.

Burada Stendalin müdrik bir fikrini xatırlamaq istəyirəm: "Əyalət xarakterlər, şəhərsə tiplər yaradır".

Azərbaycanın hər bölgəsindən, rayon və kəndlərindən şair də, rəssam da, musiqiçi də yetişib. Və bu mənada Şirvan da istisna deyil. Bu fikri

Şirvan ədəbi mühitində yetişən simalara - Azərbaycan poeziyasının inkişafında xidmətləri olan qələm sahiblərinə də şamil edərdim.

Məhz sümüyü şeirlə yogrulan, nəfəsi təzə-tər poeziya qoxulu başqa bir övladının yaradıcılığından söhbət açmaq istəyirik bu şanlı diyarın, əzəmətlə torpağın. Çünkü yaxşı bilirik ki, bölgələrdə yaşayan yazarları ədəbi ictimaiyyətə təqdim və onları təbliğ etmək poeziyamızın zənginliyimizin göstəricisidir.

Neçə illərdir ki, Şamaxı torpağının bu şair övladının poeziya dünyasına, üzü payızə yol alan ömür karvanına yox, istedadının yeni baharına boylanmışdır.

Yaxşı yadimdadır: 1995-ci ilin bir iyul günü idi. Rayon mədəniyyət evində vaxtsız - cəmi 42 yaşında həyatdan köcmüş istedadlı qələm sahibi, vətənpərvər yazar Aydın Səlimzadənin anım günü keçirilirdi. Gözlərdən aramsız axan göz yaşları, intəhasız kədər hamını çulğamışdı. Hər kəs ürək sözünü söyləsə də, bu böyük kədəri sözlə ifadə etmək mümkün olmurdu. Elə bu zaman ilk cərgələrdən bir nəfər qadın əlindəki kağızı səhnədə çıxış etməyə hazırlaşan Sahibə Abdullayevaya uzatdı. Müğənni heç bir hazırlıq olmadan həmin kağızdakı şeiri muğam üstə oxudu. İki istedadın birgə işi məclisin ovqatını bütövləşdirdi. Və sanki nakam ömrün portret cizgiləri tamamlandı. Şeir insan qəlbinin böyük çırıntılarını həssaslıqla qələmə alan SOLMAZ ƏDİLOVAnın idi.

Ustad şair Musa Yaqubun xeyir-duası ilə qədim poeziya məbədinə, poetik söz səltənətinə qədəm qoyan SOLMAZ ŞİRVANLI (Solmaz Ağaxan qızı Ədilova) 01 fevral 1955-ci ildə Şamaxı rayonunun Ovculu kəndində doğulub. Əli qələm tutandan sözü sözə calayan bu istedad ünvanını şeir dili ilə belə mənalandırır:

*Əzizim, Şirvanlıyam,
Çöllü biyabanlıyam,
Kəndim, elim Ovculu,
Solmazam, Şirvanlıyam.*

Əsl bədii yaradıcılığı 1977-ci ildən başlayıb. İlk şeiri Şamaxıda - "Yeni Şirvan" qəzetində çap olunub. 1994-1996-cı illərdə İsmayıllıdakı "Cavansır yurdu" qəzetində çalışıb. "Kommunist" (Xalq qəzeti), "Azərbaycan gəncləri", "Müstəqil qəzet", "Azərbaycan dünyası", "Haqqın sədasi", "Bütöv Azərbaycan" və başqa mətbuat orqanlarında şeirləri çap olunub.

Azərbaycan Jurnalistlər və Aşıqlar birləşmənin, "Beytüs-Səfa" və "Dağ çıçəkləri" ədəbi məclislərinin üzvüdür. "Yurd" ədəbi-bədii jurnalının əməkdaşı, "Qızıl qələm" media mükafatı laureatıdır. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür. Respublika Qadınlarının II Qurultayının nümayəndəsi olub.

2002-ci ildə "Tanrıım mənə qəm qıyıb" adlı ilk şeirlər kitabı işıq üzü görüb. 2018-ci ildə "Elm və Təhsil" Nəşriyyatında çap olunan "Duyğu çıçəkləri" adlı kitabı ilə şair oxucularla ikinci görüşə gəlib.

Yaradıcılığına nəzər yetirsək, görərik ki, "Şirvanlı" təxəllüsünü təsadüfi seçməyib: Şöhrətli bir bölgə bütöv vətənin təzahürüdür. O, təkcə Şamaxıya yox, bir bölgəyə deyil, bütövlükdə doğma Azərbaycana bənzərsiz nəgmələr ərməğan edən bir el bülbüldür: şərqi "boğçası"nın mövzuları isə rəngarəngdir.

Solmazın həyat idealını düşünəndə ustad Şəhriyarın "Şeir və hikmət" əsərindən aşağıdakı misraları xatırlayıram:

*Şeirsiz bu dünya kədər, qəm kimi,
Şeirsiz cənnət də cəhənnəm kimi.*

Eyni zamanda nakam şairimiz Mikayıł Müşfiqin misraları yadına düşür:

*Ey şeir yazmaqla keçən günlərim,
Siz ki ən vəfali günlərimsiniz.*

Və elə bu el qızının da dodağında söz misra ya, misra da əsl poeziyaya çevrilir. Bu məqamda hər ani şeirlə yoğrulan şair üçün ustad Musa Yaqubun məşhur şeirini aşağıdakı kimi dəyişdirmək hissə keçir könlümdən:

*Tökülüb yollara Solmazın sözü,
Tökülüb izlərə Solmazın sözü.*

Solmaz şeirlərində sözlərin musiqisini yaratmaqla, Şirvan sənətkarlarının layiqli varisi olduğunu sübut edir. Eyni zamanda, söz qəlbinin sədası olduğundan itirdiyi hər sətrə görə nalə çəkir, fəğan edir. Şair qəbri onun üçün müqəddəs məbədgah sayılır:

*Mən bunu yazmırıam, şeir xətrinə,
Yas tutub ağlaram, hər bir sətrinə,
Vidadi, Natəvan, Vaqif qəbrinə
Ziyarət etməyə nəzir götürdüm.*

Solmaz ürəyinə yatan, onu düşündürən, həyəcanlandırıran, yəni ovqatı üstə köklənən mövzuları qələmə almağa çalışır. Bunlar isə çoxdur və təkcə özünə məxsus deyil. Hamiya-bütün insanlara xas olan bəşəri duyğulardır. Vətənə, xalqa, doğma el-obaya, milli-mənəvi dəyərlərimizə, bəşəriyyətə, uca Tanrıya, dilimizə, dinimizə; bir sözlə, bütün müqəddəsliklərə məhəbbət bu poeziyadan qırmızı xətlə keçir.

S.Şirvanlı ilk şeir kitabını təsadüfi olaraq "Tanrıım mənə qəm qıyıb" adlandırmayıb. O, həyatın acı zərbələrini dəf edəndə bir təsəlli ilə ovunub və qəminə, dərdinə ortaqlıq bir insan övladını soraqlayıb. Tapanda isə böyük minnətdarlıq duyğusu ilə şükranlıq edib. Bu isə yeni-yeni nikəbin şeirlərə rəvac verib. Ürəyinə, qəlbini həmdəm, həm qəminə, həm də sevincinə ortaqlıq insanlara tapınıb, poeziya dili ilə onlara minnətdarlıq duyğularını ifadə edib, xoşbəxtliyini vəsf edib.

Bir sözlə: "Solmaz Şirvanının şeirləri ger-

çəkliklə, reallıqla yanaşı, həm də ilahi məqamlarla, mənəvi dəyərlərlə bağlıdır. Bu poetik nümunələrdə həyatın səsi, zamanın nəfəsi insanın daxili aləminə, ürəyinə nüfuz edən insan işığı duyular. Şeirlərdə həqiqət duyğusu, haqq-ədalət yanğısı, heyranlıq hissi bədii düşüncənin başlıca məzmununa çevrilir". (Balayar Sadiq)

Görkəmli rus ədibi Radişev yazırıdı: "Vətənin adı çəkiləndə qəlbə fərəh hissindən təlatümə gələn adam nəcib adamdır". Dahi sənətkarlarımızın da qələmi həmişə milli-mənəvi dəyərlərimizdən qidalanıb. Və təbii ki, bu dəyərlərin ən alisi vətənpərvərlik hissidir ki, poeziyasının nüvəsi, mayası onun üstündə köklənib. Solmazın yaradıcılığı ilə tanış olduqca, vətənpərvərliyin bizə tanış olan hər əlamətini görə, hər notunu eşidə bilərik. Belə demək mümkünsə, vətənə xidmət və sevgi mücahidi olan bu zərif və nəcib xanımın "söz bogçası"nın ən ağır tərəfi də elə bu mövzudadır.

Özünə vətən torpağının şərəfli bir parçasını - Şirvanı təxəllüs seçən bu yazar təpədən dirnağa vətənpərvər, bütün hissi və düşüncəsi ilə vətənə bağlıdır. Seçdiyi yola layiq olmaq üçün bir dəqiqliqə dinclik tapmış, gecəsini gündüzünə qatır, yazar, yaradır, Vətənə, elə vurğunluğu ilə fəxr edir:

Solmaz Vətən qızı, vətən gülüdür,
Dili də öz doğma ana dilidir.
Yandırar düşməni közü Solmazın,
Qurban vətəninə özü Solmazın.

Bəli, vətənə məhəbbət ali bir hisdir. Bu da həqiqətdir ki, həmin mövzuda saysız-hesabsız dəyərli söz nümunələri vardır. Lakin Solmazın bu haqda duyğu və düşüncələrinin özünəməxsus ifadə tərzi, üslubu mövcuddur.

Onun şeirlərindən qırmızı xətlə keçən ideya - Vətənin təbii gözəlliyyini-dağını, daşını, çəmənnini, tutuş meşələrini, şaqraq dağ irmaqlarını, sərvətinini, əzəmət və ülviyətini tərənnüm etməkdir. Məhz, səmimi olduğuna görə oxucu şeirləri ni sevdiyi qədər də özünü qiymətləndirir, sanki bu fikirləri ilk dəfə eşidirmiş kimi bir daha Vətən vurğununa çevrilir:

*Könlüm sənlə qürur duyar,
Yolunda canını qıyar,
Sənsiz özün tənha sayar.
Dünyaya əkiz gəlibdir
Solmaz ilə vətən sevgi.*

Və ya:

*Vətənimdir, ay ellər
Məkkəm, Mədinəm mənim.*

Və ya:

*Vətən anadan əziz,
Vətən bizim qibləmiz.*

İlk poeziya qaynağını böyük dünyaya göz açlığı, ayaq açıb yeridiyi, ömrünü-gününü keçirdiyi torpağından alan Solmazın vətənə məhəbbət duyguları Şamaxiya olan sevgidən qidalanıb və günlərin birində qəlbindəki od, alov şeirə çevrilib:

*Sən ey doğma Şamaxı,
Sən ey ulu Şirvanı,
Yaşa, ucal, hər zaman,
Sənə qurbançı canım.*

Başqa bir əsərdə - "Ana yurdum Şamaxı" şeirində doğma elinə, obasına məhəbbətini bənzərsiz rənglərlə vəsf edir:

*Havam Şamaxıdır, suyum Şamaxı,
Köküm Şamaxıdır, soyum Şamaxı.
Adını qəlbimə qoymuşam axı,
Ay gözəl məkanım, ay ana yurdum.*

Vətəni sevmək həm də onun rəmzləri ilə fəxr etmək, qürur duymaq, bu ülvi duyguları başqalarına da təlqin etməkdir. Üçrəngli bayraqımıza həsr edilən şeirlər saysız-hesabsızdır. Lakin Solmazın misraları qürur mənbəyimiz olan bayraqımızı başqa cəhətdən vəsf edir. Bu müqəddəslər qədər müqəddəs hisdir. Cənnət qoxulu şəhidlər üçün olan arzudur: öləndə üstünə Azərbaycan bayrağı örtülsün.

*Mən ölündə, ay ellər,
Mənimcün "Himn" oxunsun.
Sərilsin qoy üstümə,
Azərbaycan bayraqı.*

Bir vətənpərvər kimi əzəmətli arzusu "Bütöv Azərbaycan" olan şairin duygularına rəvac verən cəhətlərdən biri də xalqımızın Qarabağ dərdidir. Onun "Yürüş edək Qarabağa" şeiri Ali Baş Komandana ünvanlanıb. Şair sırávi bir əsgər kimi doğma torpaqlarımızın azadlığı uğrunda fəda olmağa hazır olduğunu ucadan bəyan edir:

*Yürüş edək Qarabağa,
Bayraq sancaq Murov dağa,
Sahiblənək o torpağa,
Qibləgahım! Qalx ayağa,
Qalx ki sarlaq silaha.*

Ş.Şirvanlıının vətənpərvərlik duyğularından xəbər verən şeirlərinin çoxu şirin canlarını ərazi bütövlüyüümüz və suverenliyimiz, Qarabağımız uğrunda qurban verən şəhidlərimizə, onların müqəddəs ruhlarına ünvanlanıb: "Şəhid sırasında", "Vətənə qurban getdi, Allah necə oğullar", "Vətən həsrəti, yurd harayı", "Yatır", "Göyə ucaldın", "Cəlal sorağında", "Elin şəhid balası-yam", "Oyan vətən oğlu", "Ay Faiq", "İllərim mənim", "Qurban", "Alına Xocalım mənim", "Yağı tapdağında qalan yurduma" və s. Şeirlərin əksəriyyəti Azərbaycan əsgərinin mənəvi siması, döyüşçülərin səmimi və həssas duyğularının bədii təcəssümünə çevrilmiş poetik nümunələrdir.

"Bizim olsun", "Vətən həsrəti", Yurd harayı, Qarabağ həsrəti el oğullarına ünvanlanmış şeirlər də Vətən torpağına məhəbbətin zirvə nöqtəsidir.

Və Solmaz xalq yaradıcılığından qida alan misraları ilə təsiredici söz axtarışına çıxır, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən məharətlə istifadə edərək əsrarəngiz mənzərələr yaratmağa, oxucuda nikbin əhval-ruhiyə oyatmağa nail olur. İnanır və inandırır ki, vətən həsrəti ötəridir. Bir gün gələcək (o gün uzaqda deyil), doğma torpaqlarımız erməni işgalçılarından birdəfəlik azad olacaq və bir gün də o yerlərə dönəcəyik.

Ş.Şirvanlıının şeirlərində bir kədər dalğası da hökm sürür. Bu kədər həm ictimai kədərdir: insanlar əzab çəkəndə onlarla birlikdədir və qəm yükünü yüngülləşdirməyə çalışır. İkincisi, şəxsi kədərdir. Hansı ki, həyatı bir uğursuz sevgiyə tuş olub.

Bu da təbiidir ki, insanın qəlbində sevinclə qəm əkizdir. Həssas qəlb isə həm sevgiyə, həm də qəmə daha tez reaksiya verir. Və şair qəlbini sevməsə, o sevgini uca məqama qaldırı bilməz. Solmazın sevgisi o uca məqamda olduğuna görə, bu mövzuda şeirləri bülbül cəh-cəhinə bənzəyir: sevir, sevdirir, bir həqiqəti təsdiq edir ki, dünya sevgi üstündə köklənib. İnsan sevəndə, seviləndə gözəlləşir, müdrikləşir, dünyaya gözəllik hissəleri püşkürmək istəyir.

Sözsüz qadın qəlbini daha həssas olduğuna görə, ilk sevgisi daşa dəyən Solmazı dərd əzir, əzab çəkməyə məcbur edir. Bütün bunlara düz

qəlbi, düz əməli, sədaqəti ilə üsyan edən şair "Niyə gəldin?" sualı ilə etiraz edir:

*Sən ki ağlar qoyacaqdın,
Özgəsinə uyacaqdın,
Məni həsrət qoyacaqdın,
Niyə gəldin taleyimə?!*

Təsadüfi deyil ki, ilk kitabını bu hislərin təsiiri ilə belə adlandırıb: "Tanrıım mənə qəm qıyıb". Lakin Solmazın qəmi də bəşəridir: ədəbiyyatımızdakı qadın yazarları kimi. O, qəm çəkir: sevən sevənə qovuşmur, insan muradına yetmir. Dünyanı qana bələyən iblislər, nəfəs alan budaga, yenicə baş qaldıran incə bir çıçəyə qıyan şər qüvvələr var. Bütün bunlar onun sevən həssas qəlbini incidir, etiraz etməyə, misranı misraya calamağa vadar edir. Sevəni cahil fikirlərə uy-mamağa çağırır.

Və birincidən ikinciyə - "Duyğu çıçəkləri"nə gedən yolda müdrikləşən Solmaz mətinliklə ayağa qalxır, sevgi haqqında Solmaz çələnglə toxuyur. Onun səmimi və kövrək qəlbindən, həzin duyğularından qidalanan şeirləri gözümüzün önündə bədii portretini müəyyənləşdirir və "Beləyəm" şeirində isə qəlbindəki yanar hisləri bələ ifadə edir:

*Başdan başa söz olmuşam,
Dönbüb alov, köz olmuşam,
Hər sözümdə düz olmuşam,
Əzəl gündən beləyəm mən.*

Solmazın məhəbbətə, onu səciyyələndirən cəhətlərə dair özünəməxsus yozumları var. "Məhəbbətdir" şeirində insanın mənəvi dünyasının etalonu olan məhəbbətin, sədaqətin, ləyaqətin, cəsarətin, şücaətin, əmanətin, xəyanətin, səadətin, mətanətin, ülviyətin izahını verir. (Burada R.Rzanın "Bərglər" silsiləsi yada düşür).

Solmaz təmiz sevgili qəlbini ilə sığallanmaq, əzizlənmək istəyir. İnsan əli çatmayanda sevən qəlbini piçiltələrinin əksi olan şeirləri ilə tumarlanır. Vətən mehi üçün darıxb saçlarını daramaq istəyəndə şeirini küləyə ərməğan edir. Yağış arzusu ilə xumarlanmaq istəyəndə yaz leysanına nəğmə qoşur. Günəş həsrəti ilə darixanda onu tərənnüm edir. Onun yaratdığı eşq "dastanı" duvaqqapma ilə bitmir. İçində bir insan kimi qəm, kədər, firtına qoparır, sonu isə görünmür. Və bu

ürəkdə payızın soyuq küləkləri əsir, yarpaqlar qopur, yağışı, küləyi gəlir, qışın qarı, şaxtası duylur.

Amma torpağın həsrəti vaxtı yağış yağır. Yağmurun ürəyə çilənməsi baş verir.

Sevən insanın yağışa, küləyə bələnməsi, təbii ki, kədərli ürəkdən doğur. Söhbət qəmin intəhəsizliyindən gedir:

*Çağır gəlim, qoy yaşayım elində,
Nəğmə olum, bitim sənin dilində,
Qoy alışım kösövündə, külündə,
Alovuna, həm közünə bələnim,
Yağmur olum ürəyinə çilənim*

Və ya:

*Səhər çağrı əsən mehim,
Güllər üstə düşən şəhim,
Yağışda qövsi-qüzehim,
Darıxmişam sənin üçün.*

Yaxud:

*De necə günəşəm nurlu ayım yox,
Necə baharam ki, qışım-yayım yox,
De necə şahzadə, necə şaham ki,
Bir təxti-rəvanım, heç sarayım yox...
Elə susuzam ki, elə təşnəyəm,
Şəlaləm quruyub, axan çayım yox.*

Bu doğrudur ki, poetik fikir bədiiliklə cilanımlıdır. Ən gözəl şeir isə hislə fikrin vəhdətin-dən yoğrular. Sevgi duyusuya yaşamaq, məhəbbət əzabını ürəyinin lap dərinliyinəcən hiss eləmək, sonra bunu misralara çevirmək gözəldir. Dünyada eşqin dərmanı yoxdur, varsa, o da şeirdir. Sevgidən yaranan şeirlərin əksəriyyəti vüsaldan deyil, hicrandan söz açır. Amma bu ayrılıq insanda bədbinlik yaratır, əksinə vüsal həsrəti ilə gələcəyə nikbin bir inam yaradır.

Solmazın lirik qəhrəmanın qəminə, kədərinə səbəb olan vəfasızı unutmaq motivi bariz nəzərə çarpır, lakin unutmaq özünə əks olan unutmamaq anlamını getirir.

Və üzündəki kədəri yox etmək, gülüşünü görmək hər bir Solmazsevərin ən gözəl arzusudur. Dostlarının ona ünvanladığı şeirlərdə də həmin hislər öz əksini tapıb. Bu diləkləri Aşıq Cavid daha mənalı ifadə edib:

*Cavidə bəllidir sənin qeyrətin,
Görüm yoxa çıxsın dərdin, möhnətin.
Vüsala dönəcək, bil məhəbbətin
Sindirma qəlbini, gül, Solmaz xanım.*

S.Şirvanlı qədərə inanır və güvənir. Qəlbində ulu yaradana, Tanrıya uca ali bir sevgi alovlanır. Bu sevgi və inam hissi onu yaşıdır, ictimai, mənəvi, əxlaqi düşüncələrinə, insani məhəbbət, vətənpərvərlik, təbiəti anlamaq, zamanın nəbzini tutmaq, hər kəsi öz dilində dindirmək, sadəlik, təvazökarlıq kimi hislərinə rəvac verir. Bir sözlə, bütün müqəddəsliklərə məhəbbət bu poeziyadan qırmızı xətlə keçir.

Xalqımızın mənəviyyatında iki təzad möhkəm yer tutub: haram və halal. Solmazın da ilham təbi gəndən gələn bir düşüncə ilə yoğrulub. Halalı sevib, halallıqla böyüyüb, halallığın tərəfində durub, onu tərənnüm edib. Eyni zamanda halal insanlara töhfə verməyə, şeirləri ilə bir halallıq süfrəsi açmağa cəhd edib. "Deyərəm alqış" şeirində insanları öz halal əməyi ilə tanınmağa çağırıldığı kimi:

*Halal əvəzinə yiğırsan haram,
Haramla yiğilan olacaq viran.
Lazımdır xalqına yaradan, quran,
Yaradan əllərə deyərəm alqış.*

Və bundan sonra harama dadananların əməllerindən ahı göylərə bülənd olan şair yanıqlı-yanıqlı deyir:

*Göylərə ucalır ahlarım aman,
Çəkilmir yolumdan çıskin, çən, duman.
Yaman öyrəncəli olublar, yaman,
Xalqın halal malın dadanlar, Allah.*

Solmazın söz dünyasında doğmalarına, əzizlərinə, yaxınlarına intəhasız məhəbbət minnətdarlıq duyusu ilə yer tutub. Bəzən giley-güzər, umu-küsəlük duyulsada, sonda şairin yanar qəlbindən gələn doğma bir istilik bütün bunları üsttələyir. Gəndən gələn məhəbbət, qan bağlılığı qalib gəlir:

*Aşıq divanə gəzər,
Bayquş viranə gəzər.
Ata-anasız övlad*

Dəli-divanə gəzər. - deyən Solmaz müqəddəs bildiyi varlıqlara - valideyinlərinə öz övladlıq borcunu qəlbində yuva qurmuş heç vaxt sönməyən məhəbbəti, sədaqəti ilə cavab verməyə çalışır. Həyatdan vaxtsız getmiş anaya, bir ömür boyu sədaqətini qoruyub saxlayan ataya həsr olunmuş şeirlər sanki onların əbədi evinə-məzarlarına qoyulan solmaz çələng, əbədi yanar şamlardır.

Şairin:

*Əzizinəm, közüm var,
Qan-yaş tökən gözüm var.
Anama deyiləsi*

Ürəyimdə sözüm var. - deyə ilahi varlıq kimi tərənnüm etdiyi anaya məhəbbəti sonsuzdur. Ona həyat bəxş edən bu xilqəti lap tez, cəmi 50 yaşında itirsə də, qəlbində bir işiq kimi alovlanan hiss get-gedə ürəyinin sönməz günəşinə çevrilmiş, həyat yoluna işiq saçmış, yaşamaq, yaratmaq şövqünü qat-qat artırmışdır.

Ahil yaşında həyat yoldasını, qəm ortağını itirmiş atasının kədərinə dözə bilməyən Solmaz onun dilindən "Qayıt gəl" şeiri ilə bu böyük itki ni özünəməxsus şəkildə poetik dilə çevirə bilmişdir:

*Sənsiz açdı çıçəklər, qoxlaya bilmədim mən.
Xallı kəpənək idin, saxlaya bilmədim mən.
Sənsiz itib sevincim, bircə dəm gülmədim mən,
De hardasan, gözəlim, de hardasan, qayıt gəl.*

"Atam" şeirində gözümüzün önündə zəhmət-keş bir ömür canlanır, "halal zəhməti ilə bağça bitirən" ataya sonsuz övlad məhəbbəti ifadə olunur.

"Anam gəl", "Anasız dünyam", "Bayati-ağılalar" və s. seirlərində də Solmazın ona həyat bəxş etmiş valideyinlərinə övlad borcu poetik dillə ifadə olunub.

Şairin eyni zamanda digər doğmalarına - bacı və qardaşlarına, övladlarına da məhəbbəti bitməz-tükənməzdır. Onların sevinci ilə yaşayır, pərvazlanır, qəmlərinə, dərdlərinə ortaq olur. "Dar günümdə harayım bacılarımı". - deyərək ünvanladığı "Baci" şeirində yazır:

*Göydə Tanrı, yerdə sənsən pənahım,
Yüksəlir göylərə amanım, ahım.
Özüm də bilmirəm, nədir günahım,
Sənsən dar günümdə harayım ,bacı.*

Solmazın şeiri təbii bulaq kimi elə qaynayır ki, o, sərhəd tanımır. Ya klassik(qəzəl), ya da xalq şeiri forması olsun, özündən asılı olmadan sözünü, fikrini insanların ürəyinə yol tapacaq şəkildə ifadə etmək bacarığına malikdir.

Şairin ilham təbi elə coşqundur ki, ədəbiyyatda son vaxtlar, demək olar ki, az-az rast gəlinən, lakin insan qəlbindəki böyük duyguların tərcü-

manı olan deyişmələri baş alıb gedir. Onun Hacı Mirsəfər, Çingiz Kürdəmirli, Nəcibə İlkin, Sənəm Səbayel, Südabə İrəvanlı, Zenfira Əlişqızı, Nurəddin Şahdağlı və İldirim Əlişoğlu ilə deyişmələri coşqun, saf qəlbin ifadəsi olmaqla, bu şeir şəklinin müasir dövrdə də insan üçün sevinc, qəlbin ifadə mənbəyinə işaret edən dəlalətdir.

S.Şirvanlının şeirləri poetik olduğu qədər də axıcıdır, sadədir, səmimidir. Bu sadəlik şifahi xalq ədəbiyyatından, ana vətənimizdən qidalanır. Babalarımızın söz xəzinəsindən, nənələrimizin lətafət və müdrikliyindən çox pay düşüb Solmaza. Lakin bayatılarda bu rəng, bu boyaya, deyəsən, daha məlahətli çıxıb:

*Mən aşiq gün üzünə,
Gün doğsun gün üzünə.
Gecəm gecənə qurban,
Gündüzüm gündüzünə*

*Mən aşiqəm xalına,
Dodağında balına.
Nəzirim var o günə,
Torpağımız alına.*

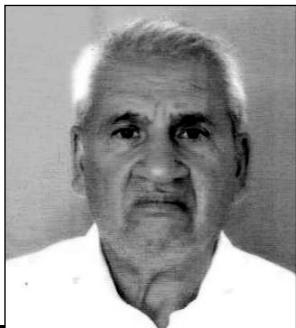
Solmazın şeirləri birbaşa mahniya yatan nümunələrdir. "Sən bilə-bilə" şeirinə yazılmış mahni və digər muğam üstündə oxunan nümunələr buna bariz nümunədir.

S.Şirvanlı hər gün, hər an axtarışdadır. Səsi qardaş Türkiyədən, dövri mətbuatdan, ekrandan, efirdən, təntənəli məclislərdən gəlir. İraq (Türk-mən) və Türkiyə ədəbi birliklərinin üzvüdür, müəyyən təltifləri var.

Hələ çap olunmamış əsərləri növbə gözləyir (Bunlar isə saysız-hesabsızdır). İnanırıq ki, istedadlı qələm sahibinin bundan sonra da neçə-neçə insanın ürək çırpıntılarını ifadə edən əsərləri meydana gələcək, oxucu qəlbinə yol tapacaqdır.

Adına bənzər Solmaz Şərqilər qoşan Solmaza Solmaz ilham, Solmaz təb, Solmaz yaradıcılıq ilhamı "boğça"sı, həmişəyaşar qələminə yeni poetik güc, bənzərsiz tapıntılarla bədii yaradıcılığını daha da zənginləşdirmək və bizləri sevindirmək arzusu ilə:

*Rəna Mirzəliyeva
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,
"Qızıl qələm" media mükafatı laureati*

MÜXƏMMƏD HAQVERDİ

1952-ci ildə Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində doğulub. 1975-ci ildə BDU-nun mexanika-riyaziyyat fakultəsini bitirib. Orta məktəbdə işləməklə yanaşı bədii yaradıcılıqla məşğul olub, şeirləri mərkəzi mətbuat səhifələrində çap olunmuşdur. İki kitab müəllifidir. ("Bu dərd mənə ağırdır" və "Ömrün naxışları")

Səma bir az da
Tutqunlaşdı,
O günün axşamı
Yağış yağdı,
O da çox yox ha
Bir az
Dəqiqə olmaz
Göydən Ay gülümsədi,
Yağışdan sonra,
Şüalarını yaşıl-yaşıl
Nimçələrdə yudu.
Sakitləşdi gecə,
Elə bil sükut
Uddu gecəni.

BİR EL MƏSƏLİNƏ

"Araz axır,
gözün baxır" -
deyərdilər anam, atam.
Bu onların anlamında
həyata bir baxış idi.
çalış idi,
vuruş idi...
Yapacağım gələcəyin
zirvəsinə naxış idi.
Yollarımdan
zülmət qovan işiq idi...
Xoşbəxtliyə cəzb eyləyən
üfüq idi.
O həyatı öyrənc idi,
O söz adlı güvənc idi.

BAYATI

Yanırıq vətən sarı,
Kaş dönək vətən sarı.
Köckünlükdə övladlar,
Yadlaşır vətən sarı.

...GƏLİR

Dünyanı duymaq,
İdrakdan gəlir.
Torpağı sevmək,
İmandan gəlir.

Sev torpağını,
Sev bayrağını,
Öldür yağını,
Qurandan gəlir.

Qarabağ dərdin,
Şəhidlər əkdi,
Azadlıq əhdin,
Onlardan gəlir.

ETÜD

Mayın içində
Təəccübü olsa da,
Qızmar istinin
İzi ilə,
Soyudu hava.
Bir azdan külək əsdi,
əsdi, əsdi...

Torpaq davası,
Sərtdir havası,
Düşmənin yası,
Ordudan gəlir.

AR EYLƏMİŞƏM

Gözelim üz tutub bir bizi gəlsən,
Yolunu işildağ, nur eyləmişəm.
Bir yol ki, ilk dəfə üz-üzə gəldik,
O yolu ziyarət, pir eyləmişəm.

Bu sevgi atəşim sənəsi deyil,
Ötərgi istəyi, həvəsi deyil,
Öl desən, öl desəm ölüsi deyil,
Qəlbim zirvəsində yer eyləmişəm.

İnsanlar qocalır, məhəbbət ölmür,
Nə gecə sonlanır, nə ulduz sönür,
Bu dəli eşqim də vüsaldan dönmür,
Haqverdiyəm eldən ar eyləmişəm.

HALALLIQ YADDAN ÇIXDI

Halallıq yaddan çıxdı,
Biz tamahı böyüdüük.
Ağzımızda günbəgün,
Haram qida üyüdüük.

İnsanlığı ucuzladıq,
Babaların ziddinə.
Tərbiyəni az düşündük,
Gəlmədik haqqə, dinə.

Allah bizi bağışlamaz,
Qalibdir saxtakar düzə,
Şeytan bizə başçı oldu,
Günah doldu içimizə.

SÜBH ÇAĞI

Gecənin ulduz naxışlı
köynəyi
Didilər, süzülər...
Anların axarında
Çılpaqlaşan gecə,
Mürgülü səma
sübə eynək kimi
Gözünə taxar...
Bu gözəlliyyə,
bu ilahi ana,
Həm mən baxaram
Həm də göydən Allah baxar.

Qalmışam gözləyə-gözələyə
Bəxtimin
Həsrətimin səhəri
açılsın deyə.

DÜNYA, HARA FIRLANIRSAN?

Haram halaldan ləzzətli,
Pis yaxşıdan hörmətli,
Yalan doğrudan cüretli
təzadaların
səsinə karsan, səhvinə korsan.
Heyf, bu gedişlə
dünya, hara firlanırsan?!

SAİR

M. Misirə

Bir şair gedir,
onu özəlləyən
fikrin,
ilhamın içi ilə
gedir... təzə sözdən,
təzə fikirdən
sərxoş şair
gedir sözə sarı,
fikrə sarı...
Özündən xəbərsizdir
sözün nuruna
həris şair.
Onu yol aparır,
toxunmayın,
Pozmayın fikir,
xəyal dincliyin.
Siz Allah!
Şərə ortaq olmayın
Şairə kömək olun!

ÇAĞIRIŞ

Günlər yiğilir üst-üstə,
Sən Allahdan
İlahi bir gün istə.
Şəhid məzarları,
Boy atmasın.
Sərhədlərimizdə atəşkəsi
Pozanların
Silahları sussun,
Ağacların yarpaqları,
Gül ləçəkləri,
Atəşlərlə didik-didik olmasın!
Torpağına siğınmışların,
Bəxtinə od yağmasın.
Xocalının qisası qiyamətə,
Fəridin, Mübarizin
Qanı yerdə qalmasın!

ƏTRİNDƏN DOYMADIĞIMIZ ÇİÇƏK

*(Diyallı kənd tam orta məktəbinin IV sinif şagirdi
Xədicə Şabanovanın ölümünə elegiya)*

Vətən bağçasında körpə bir fidan böyüyürdü; vaxtsız əsən xəzan yeli onu soldurub məhv etdi. Rəngarəng güllü bağçamızda bir çiçək açmışdı; Gözəlliyyindən zərifliyindən, ətrindən doymaq olmurdu. Səmanın yelləri qara nəfəsi ilə qısa və mənalı ömrünə son qoydu.

Zümrüd çəmənlikdə cəh-cəhindən doya bilmədiyimiz bir bülbüл ötürdü. Bənzərsiz nəgmələri ötənləri heyran edir, ötüb-keçənləri ayaq saxlamağa vadardı.

Bu körpə fidan, çiçək, bülbüл təkcə bir nəslin, bir ailənin sevinci, fərəhi deyildi. O, neçə-neçə məclisimizin bəzəyi, tədbirimizin gözü, neçə-neçə insanın fərəhi idi.

Hər məclisin nəbzini tutmağı, insanların ürəyinə yol tapmağı bacarırdı, ruhunu oxşayırı.

Ona özünü səhnədə necə aparmağı, şeiri necə söyləməyi demək, öyrətmək artıq idi. Hər sözün, hər misranın mənasına varmağı, onun dirləyiciyə, tamaşaçıya necə çatdıracağını, onu necə sevdirəcəyini çox gözəl anlayır və bunu sənətkarlıqla bacarırdı. Təbii ki, hər tədbirdəki ən gurultulu alqışlar da ilk andan tamaşaçının ürəyinə yol tapmağı bacaran, bu körpə bülbülüün ünvanına səslənirdi.

Gələcəyi aydın və parlaq idi. Hamının tanıyaçağı, sevəcəyi bir insan yetişirdi.

Cəmiyyətdə bir vətəndaş kimi fəxri yer tutacağı gün kimi aydın idi...

Fəqət... kimin ağlına gələrdi ki, bu körpə fidandan acı bir xatırə qalar və bu xatırənin ağrısıcısı çıxumuzu yandırıb-yaxar.

Aldığımız acı xəbər - körpə Xədicənin qəfil həyatdan köçməsi onu tanıyanları şoka saldı.

Bu necə ağırdır ki, ağızını açan kimi insanların üzünə iliq bir təbəssüm ciləyən, ürəklərə nur yaşışı süzdürən, yaşıdan qat-qat artıq düşüncəyə malik olan bu qızçıqazı bir daha görməyəcək, səsini eşitməyəcək, istedadı ilə fəxr etməyəcəksən.

Sanki əsən bu acı rüzgara bir həftə ərzində ölümlə-həyat arasında çırpinan və nəhayət, bu qanlı vuruşmada insafsızcasına məğlub olub, bütün varlıqlara "əlvida" deyən bu istedadlı qızçıq-

zin yoxluğuna adamın inanmayı gəlmir.

Sanki dəhşətli bir yuxunun içindəsən, ayıla-caqsan, hər şeyin qara bir röya olacağını görüb sevinəcəksən.

Təəssüf, çox təəssüf ki, bu, həqiqət oldu. Ruhu göylərdəki mələklərlə birgə süzən bu məsum qızçıqazın qəfil ölümü bizi də valideynləri, qohumları, doğmaları, əzizləri qədər yandırıb yaxdı.

Nə etməli, taleyin qədəri belə imiş. Lakin bir həqiqət ayındır ki, o solmaz bir çiçək kimi, sənməz bir ulduz kimi həmişə bizimlə olub, qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır. Qoy bizim yanlıqlı qəlbimizdən sütüllüb gələn sözlərimiz onun əbədi evinə - körpə məzarına qoyulan ən gözəl çələng olsun.

Əzizlərinə səbir diləməkdən başqa çarə tapmayanların adından:

Rəna Mirzəliyeva

LEYLA ƏSƏDULLAYEVA

VƏTƏN SÖZÜ...

Bəlkə, bu gün doğulacaq,
Bir körpə qşqırtısıyla,
Vətən sözü.
O heç vaxt, yaşlanmayacaq.

Mənim şair ürəyimdə,
Bir tilsimdi vətən sözü.
Nə ad qoyum, necə deyim,
Şuşa kimi, bir nisgildi
Vətən sözü.

Mən o sözü saatlarca
Vəsf edərəm.
Mən o sözü həyatıma
Tən edərəm.

O şəhidin qanı kimi
müqəddəsdir.
O Tanrıının adı kimi
müqəddəsdir.

Bilmirəm, necə vəsf edim,
O sözü mən?
Nə deyim ki, anam
məndən inciməsin?

Nə ad qoyum?
Laçın deyim?
Təbriz deyim?
Bakı deyim?

Ona, görən gözlərimin
nuru deyim?
Yoxsa, heç vaxt görmədiyim
ən şirin bir yuxu deyim?

Qədim Şərinqin qaşı deyim?
Qafqazın günəşi deyim?
Dalğalar yuyur qanları,
Xəzərin göz yaşı deyim?

O sözçün axıdilan qan
müqəddəsdir.
O sözçün itirilən can
müqəddəsdir.

O sözdür məni var edən
bu dünyada,
O sözdür cismi can edən
bu dünyada.

TƏNHADIR MƏNİM ŞƏHƏRİM...

Əsir küləkləri, uzun yolları,
Yollar arasında dar cığırları.
Tənhadır mənim şəhərim.

Küçədən ədayla keçən bir qızın,
Açıılır saatı, qalxır saçları.
Tənhadır mənim şəhərim.

Tənhadır.
Ovcu qəpik dolu, bir dilənçininin,
Manat arxasında çəp baxışları.

Tənhadır.
Tərini siləndə, əlləri əsən,
Günəşi görməyən fəhlə qardaşım.

Alagöz, gülərz, bir qız tənhadır.
Baxanda yollara, sınırbaxışlı.

Əlində təsbəhli qoca tənhadır,
Baxanda ağ rəngdə görür ətrafi.
Salavat çevirir, yenə tənhadır.

Bermud üçbucağı:
Pop, rok və caz.
Onlar arasında,
Muğam tənhadır.

Nankor övladının qoxusu üçün,
İnləyir, sızlayır, göz yaşı tökür.
Yanır bəşəriyyət, ana tənhadır...

OLMAZ

Sənsiz yaşasam da sənli günləri,
Səni yaşadıram xəyallarında.
Həsrətin qəlbimi elə üzüb ki,
Məndən üz döndərib xəyallarım da.

Gözlərim axtarır hər yerdə səni,
Yetim bir uşağa dönmüşəm daha.
Ayrılıq qəlbimə hakim olandan,
Sönmüş ocaq kimi sönmüşəm daha.

Axtarma, bir daha axtarma məni,
Axı faydası nə, boşalan dolmaz.
Dünya gedə-gələ, bu gündən belə,
Heç vaxt səndən mənə sevən yar olmaz.

BUZ KİMİŞƏN...

Bir baxış var ki, gözündə,
Sıxır məni.
Nəfəs olur, dolur mənə,
Boğur məni.

Öpüşlərin, soyuq olur,
Üşüyürəm.
Gülüşlərin saxtadır,
Daha sevmirəm.

Payız ətri dolub, sanki
nəfəsinə,
Hərarətin yoxdur daha,
buz kimisən.

Harda tapım o sevgini?
Ürəyimdə yeri qalıb.
Ocaq kimi özü sönüb,
Külü qalıb, izi qalıb.

Böyük romanlar,
Kiçilir oxuduqca.
Sən, böyükən roman idin,
indi isə kiçilirsən,
Ən ucuz bir roman kimi.

Mən daha səni görmürəm
mənimki tək.
Danişanda, dəyir mənə,
saxta nəfəs.

Soyuq külək əsir,
sanki sevgimizdə,
üşüyürəm.
İndi mənə elə gəlir,
sönmüş ocağın külüsən.
Bir vaxt od kimiydin,
İndi isə buz kimisən...

MƏLƏK SEÇDİN...

Qəribə bir mələk seçdin
sevməyə.
Elə bir mələkdir ki o,
Ürəyi od, sinəsi buz.
Dahi bir heykəltaraşın,
İncə ruhlu heykəlidir.
Özəmətli bəstəkarın,
Qeyri-adi bəstəsi.
İçməmiş meyxoş şairin,
Şeirindəki gözəlidir.
Elmi daşan həkimlərin,
Müəmmalı xəstəsi.

Qəribə bir mələkdir o.
Ağladıqca göz yaşları,
daşa dönür.
Mərmər olur, qəmbər olur,
ayaqlarının altında,
ağladıqca ucalır.

Gündə min bir şəkil alır,
Sevir səni.
Üşüyəndə yorğan olur,
aldadanda, iblis olur,
sevir səni...

Qəribə bir mələk seçdin
sevməyə...

HƏSƏN ORUCOĞLU

1954-cü ildə Zəngilan rayonunun Məmmədbəyli kəndində anadan olub. Bədii yaradıcılığa orta məktəbdə oxuduğu illərdən başlayıb. Bir neçə şeir və publisistik kitabın müəllifidir.

TANRI SƏNI QORUSUN

Zəngilan rayon məhkəməsinin hakimi çox hörmətli Allahverən Həsənov cənablarına ithaf edirəm.

Haqda, ədalətdə gördün həyatı,
Zirvələr fəth edən haqqın səsidir.
Üzlərdə təbəssüm, gözlərdə sevinc,
Oyadan qanunun təntənəsidir.

Sən düzlük, doğruluq etalonusan,
Bitib, tükənməyən həqiqət andın,
Xalqına ürəkdən xidmət etməyi
Özünə ən böyük mükafat sandın.

İşiniz şərəfli, peşəniz ağır,
Əməlin bənzəyir dumdur suya.
Qanun keşiyində sadıq əsgər tək,
Nümunə oldunuz bax bu dünyaya.

Əməlin işıqlı, yolun işıqlı,
Canın da sağ olsun, olsun deyirəm.
Elə mayak olan, sevinc bəxş edən,
Bu qanun yolunda baş da əyirəm.

Sən haqqa tapındın, haqqa güvəndin,
Axan sellər haqq yolunda qurusun.
Haqqı pozulanın haqqın qorudun.
O uca Tanrı da səni qorusun!
O uca Tanrı da səni qorusun!

PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

VAR OLSUN ŞEİRİMİZ, ŞAİRLƏRİMİZ...

*Şeir-azadlığım, şeir-həyatım,
Ömrüm, səadətim, müqəddəratım!
Şeirsiz bir dünya kədər, qəm kimi,
Şeirsiz cənnət də cəhənnəm kimi.*

M. Şəhriyar

Sizi bilmirəm, mənim ruhumun, ac mədənin qidaya, yorğun bədənin istirahətə ehtiyacı olduğu qədər şeirə ehtiyacı var. Hətta şeir yazmaqdan çox şeir oxumağı sevirəm. Elə gözəl şeirlər yazılıb ki, onları oxuyanda özümün yazmağımı artıq hesab edirəm. Bəzilərinin xoşuna gəlməsə də deyəcəm, bizdən əvvəl yaşayan şairlərimizin şeirləri arasında bundan belə çoxlarının yaza bilməyəcəkləri sonsuz sayda gerçek sənət əsərləri var. Şeirə xor baxanları, "şeirin zamanı getdi" deyənləri heç cür anlaya bilmirəm. Bir yandan məclislərdə saatlarla şeir deyənləri, onları həvəslə dinileyənləri qınayır, digər tərəfdən də "şeirin dövrəni bitib" deyirlər. Görəsən, neynəsək bunların xoşuna gələr? Hikmətli şeirləri pişləyirlər, çünkü özlərinin yazdıqları intim mövzulu cızma-qaralar həmin şeirlər kimi sevilmir, əzbərlənmir, müəlli-fə "əhsən" qazandırmır. Kim ki, özü şeirdən mənəvi zövq almır, başlayır bunu adamların adına danışmağa. Nə isə, onların öz missiyaları, mənim də bölüşməyə fikirlərim var.

Ürəyin dolanda dərindən çəkdiyin ah kimidir şeir, içindəki təlatümləri parçalayıb havaya buraxır. Susayanda birnəfəsə başına çəkdiyin su kimi

yanan ürəyinə sərinlik gətirir. Bəzən, ağlayanda gözünü silən, təsəlli verən mehriban dosta da çevrilə bilir. Elə şeirlər oxuyursan, elə bilirsən ki, düşündüklerini haçansa hansısa şairə söyləmişən, o da bunları öz adından yazıb. Misralar ayna kimi səni özünə göstərir. Bəndlər səni çəş-baş salır, "şair məni hardan tanıyor?" - deyə düşünürsən. O şeirləri oxuyan günədək elə bilirsən ki, daxilindəki hissələr təkcə sənət məxsusdur, heç kəs sənin kimi yanmayıb, sənin kimi sevməyi və sənin kimi peşman olmayıb. Oxuduğun andan sonra nə qədər eyni cür düşünən adamların olduğundan ya təəccübənlər, ya da təsəlli alırsan. Görürsən ki, hər kəs yanila bilir. Sonra unudursan öz dərdlərini, başqalarının dərdinə yanırsan.

*Yox, daha ömrümdə açılmaz o yaz,
Bir qanadım yorğun, birisi pərvaz.
Elədiklərimdən yaxam qurtarmaz,
Eləmədiklərim yandırır məni.*

Misraların dərinliyinə varıb, həyatının acıları ilə baş-başa qalan, hardasa onu kimi peşiman binin olduğunu bilib onunla söhbet etməyi arzulanı yoxdurmu aramızda? Başımıza gəlməyibmi? Gəlib, "bal kimi də gəlib", amma yanan olmayıb. Şəxsən mənim bütün hissələrimi bu misralar çarx kimi itiləyir. Nə gizlədim, bəzən duyğularımı olduğu kimi ifadə edə biləcək bir şeir yazmaq istəmişəmsə də ürəyimcə alınmayıb. Belə vaxtlarda

köməyimə şairlərimiz çatıb. Hərəsinin bir şeiri ruhumu oxşayıb, sakitləşdirib. Musa Yaqubun duyğularına "şərik çıxıb", onu özümükülləşdirəndən sonra elə bilmışəm ki, yazmaq istədiyimi artıq yazmışam. Elə anlarım olub ki, özümdən heyifimi bu şeirlə çıxmışam. Oxuyub, oxuyub ağlamış, "indi cəzanı çək" demişəm.

Bəzən də yorğunluqdan, və yaxud da fiziki ağrıların ucbatından yaza bilməmişəm. Amma şeir deyə az qala bağrim partlayıb. Özümü başqa cür ovundura bilmədiyimdən yenə şeirə sığınmışam. Əylənmək uşaqlıqdan mənə yad olduğundan darixanda əyləncə dalınca getmirəm. Dincəlmək üçün də şeirə üz tuturam. Onlar mənim həmdəmim, sədaqətli dostlarımdır.

*Səpib göyərdərəm sözü, kəlməni,
Ayrı qulluğum yox, ayrı işim yox.
Tanıtsa bir misra tanıdar məni
Ayrı sənədim yox, arayışım yox.*

Ruhu şad olsun Məmməd Aslanın. Nə yaxşı ki, yazıb bu şeiri. Fikrimə qüvvət verdi. (Yeri gəlmışkən, onu da görmək qismətim olmadı).

Evimizdə "Azərbaycan kulinariyası" adlı kitab vardı. Uşaq olduğumundan dəyərini anlamsam da anamın evdə hər şeyi bu kitabda göstərilənlərə uyğun elədiyini görüb kitablarda yazınlara əməl etməli olduğumu öyrənmişdim. Elə ona görə də Əli Kərimin:

*Fuad yazdı divarı,
Skamyanın üstünü.
Pəncərəyə söykədi,
Xəritənin üzünü.*

*Görmür heç kim, kef elə,
"Adam yoxdur"- deyirdi.
Bəs, görəsən, Fuadın*

Özü adam deyildi?! - şeiri uşaq yaşlılarından məndə vicdan hissini oyatdı. Tək də olanda pis iş görmədim. Öz yanında belə gözükögəli olmaqdən çəkindim. Böyüdükcə kitablara daha çox bağlandıqımdan oxuduğum şeirlər canıma-qanıma hopdu. Bir vaxt dərk etdim ki:

*Tək yaşamaq istəmirəm özüm üçün,
Anam üçün, oğlum üçün, qızım üçün.*

*Qoy məndən inciməsin əzizlərim,
Qəlblərinə toxunmasın bu sözlərim -
İstəmirəm bir onlara gərək olum.
İstəyirəm milyonlara gərək olum.*

Cabir Novruz da sanki hər şeyi mənimcün yazıb. (Hələ

*Mən bilirdim qorxuludur böyük eşq,
Bunu sənə dənə-dənə demişdim.
O tərsinə dənə bilər tez, ya gec,
Dənə bilər bir gün kinə demişdim... - məzəm-mətinin əsil həqiqət olduğundan yazmırıam. Bu ayrıca bir mövzudur.)*

Eyni zamanda da Səməd Vurğunun:

*Deyirəm ki, uzaq yolda susuzluq çəkən
Bir insanın yollarında bulaq olaydım.
Bütün məslək dostlarının bu dünyada mən
Hər qəminə, nəşəsinə ortaqlıq olaydım. - niyyətinə ürəkdən bağlanmışam. Bir dəfə cəsarətlənib özüm də:*

*Duyuram dərdini yaxının, yadın,
Önündə borcluyam hər əziz adın.
Bir körpə anası olsa yad qadın
Onu da özümə bala bilim mən. - deyə ürəyimdən keçənləri yazdım. Şagird ikən kitabxanalarдан ən çox şeir kitabları götürürdüm. Onlar evimizdə olanda ən əziz adamım gəlibmiş kimi şadlanırdı. Nənəm söylədiyi nağıllara məni ona görə inandıra bilmirdi ki, Nüsərət Kəsəmənlinin "Biri vardi, biri yox" nağılıni çox tez oxumuşdum. Mənimcün nağıl o idi - həqiqət olan nağıl.*

Ən çox yurd həsrəti duyulan şeirlər oxuyurdum. Sanki bununla harda yanlışa yol verdiyimi zi anlamağa çalışırdım.

"Gülüstan" poemasını oxuyarkən ixtiyarsız axan göz yaşlarına həmin şeirlərin oyatdığı hissələr səbəb olmuşdu. Poemanı oxuyanacaq çox müsibətlərdən xəbərdar olmuş, hər kəsin acısını çəkməyi, Vətənin nə demək olduğunu artıq öyrənmişdim.

*Bir qələm əsirlilik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılınc tək.
Öz sivri ucuyla bu lələk qələm,
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.*

Ağlım kəsəndən "Parçalanmış Azərbaycan" kəlməsini hər ağızdan eşitmışəm. Amma sonuncu misraya cavab verənə hələ rast gəlməmişəm.

*Bir deyən olmadı, durun, ağalar!
Axı bu ölkənin öz sahibi var!
Siz nə yazırınız bayaqdan bəri,
Bəs hanı bu yurdun öz sahibləri?*

Neçə əsrdi bu dəndlə, bu eyiblə yaşayıraq. Bu azmiş kimi 1988-ci ildən bəri yenə eyni ssenarı ilə Azərbaycanı parçalamağa başladılar. Nə qurbanlar verdik?! Dərd üstündən dərd gələndə Məmməd Araz:

*Nə yatmışan, qoca vulkan, səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm!
Səndən qeyri
biz hər şeyi bölə billik.
Səndən qeyri
biz hamımız ölü billik. - deyə hayqırdı.
Səninləyəm, haqq-ədalət, səninləyəm.
Milli qürur, milli qeyrət, səninləyəm.*

Bu hayqırış adı ürəklərdən qopa bilməz. Bunu söyləmək üçün gərək sinəndə ürək əvəzinə dərd yuvası daşıyanın. Xəstə vücuduna tabe olmayıb, susan dilinə baş endirməyəsən. Bunu o-dünyanı, dağı-daşı bizə sevdirən, xalqı ayağa qaldıran Məmməd Araz bacardı.

*Nə qədər ki, cəzasızdır
Xankəndimdə evlər yixan,
ürək yixan yırtıcılar
Davam edir 37 -*

Daha gərgin, daha ciddi! - deyərək Xəlil Rza şair qardaşının səsinə səs verirdi. Özünü üzdü millət üçün. Sağlamlığından amalı uğrunda keçdiyi halda, ona ədalətsizlik edən də tapıldı. Amma xalqın müdafiəsinə qalxanda yenə də şeirə məhəbbətin var olduğunu şahidi olduq.

O çətin dönəmdəki siyasi oyunların qurbanı olub öz Vətənində didərgin sayılan vətəndaşların halına yanın Zəlimxan Yaqubun:

*Sizi qınamıram, ay xocalılar!
Sizin başınızda şimşək oynadı. - ağrısını duyu-*

mamaq mümkündürmü?

Dedim axı, sizi bilmirəm, amma mən bu şeirlərlərin təsirilə yaşa dolmuşam. Elə bunlarla da yaşayıram, həmişə də dinləyəcəm. Ağalar Bayramovun ağrılarını yaşayaraq ifa etdiyi, Mikayıll Mirzənin mübarizə əhval-ruhiyyəsi qatib söylədiyi o şeirlər mənim Vətənimin söz heykəlidir, əzizlərimin əzizləridir. Onları sevəcəm, qoruyacam.

Deyirlər ki, "Şair xalqıq" fikrindən əl çəkək. Niyə? Lap elə indinin özündə də gözəl şeirlər yazılmır mı? Oxuyun, sonra deyinin. Yaxşı şeirlər yazılıb, bundan sonra da yazılıcaq. Ondan zövq almağı da heç kəs qadağan edə bilməz. Hər kobud ifadəni ədəbiyyata gətirmək istədikləri halda, maraqlıdır ki, niyə şeiri sıxışdırırlar? Bütün xalqların şeiri gözəldir, amma bizim şairlərimizin şeirləri Azərbaycanın dərdini oxşadığından mənimcün daha da dəyərlidir. "Yersiz gəldi, yerli qaç" siyasetinin didərgin saldığı Almas İldirim yazdığını hər şeiri müqəddəs sanıram. Çünkü "Ananı qızı ağlar" ifadəsini alt-üst etdi şairim.

Azərbaycan! Mənim baxtsız anam oy!!! - deyib özü ağladı Azərbaycanı. Anasının bəxtinə ağlayan oğulların yazdığını şeir daha dözülməz olur.

Vallah, nə deyirsiniz deyin, "özgə arvadı tək ağaçqayın ağacını qucaqlamaq" ifadəsindənsə

*Yanmasın, ulduzum tez yanıb sönsə,
Vədəsiz şadlığı istəmərəm mən.
Özgənin eşqinə göz dikməkdənsə*

Həsrətin qoynunda can verərəm mən. - kimi saflıq, alicənablıq, fədakarlıq duyulan şeirimizlə öyüñürəm. Qoyun, mən Tofiq Bayramın

*Pozmaram bir evin birliyini mən,
Görsəm ev yixılır, gedib quraram.
Əl-əldən soyusa, ürək-ürəkdən*

Sizi eşqinizə qovuşduraram. - qəlbinin rəsmi çəkdiyi bu şeirdən zövq alım, siz də Yesenindən. İstəyirsiniz

*Qəlbinizi oxşamırsa qoşmalar, telli sazlar
Onlar qoy mənim olsun.
Özünüz bilin.*

Keçək qadın haqqında yazılmış şeirlərə. Əvvəlcə başqa xalqın şeirini oxuyaq.

Qadın gedən zaman qarşısına keç -

Amma üzünə də baxmayacaq heç!

Elə ki, o getdi daha nə gərək

Həsrətlə, təlaşla baxıb arxadan:

"Qayıt, yalvarıram qayıt" söyləmək.

Sözsüz ki, rus şairi A. D. Dementyevin bu şeirinə alternativ olaraq hamınızin yadınıza Əli Kərimin "Qayıt" şeiri düşdü. Əlbəttə, haqlısınız. Bizə, xüsusilə də mənə

Həsrətin araya atdı dağ-dərə,

Sənən günəş oldun, batan səs oldun.

Qayıt, mənim gülüm, qayıt bu yerə.

Ey mənim istəklimnə gəlməz oldun.

Qayıt, mənim gülüm, yerbəyer elə,

Dərdli səhərləri, gecələri sən.

Çaşib başqa yolla keçirəm elə,

Düz öz qaydasınca küçələri sən. - "min köynək" bu şeir yaxındı. Başdan-başa nəgmədir bu şeir. (Bəstəkar bunu məndən qabaq bilib)

Və yaxud da yapon ədəbiyyatından belə bir şeirə diqqət yetirək.

Yaxındakı balaca oğlan

Elə-belə, əyləncə üçün

Öz saman fiştırığına üfülədi.

Diksənərək pozuldu

Yay gününün mürgüsü.

Bambuk atımı

Yəhərləyib minməyə

Yenə də hazırlam -

Elə ki, yadına düşür

Uşaqlıq oyunlarım.

Yəqin ki, öz dilində daha təsiredicidir, tərcümədə dəyişmiş olar. Bunlarla işim yoxdur. Amma uşaqlıq haqqında gənc şair Ruslan Dost Əlinin

Hərə bir zümrümə edir keçmişdən,

Hərə ürəyində bir bəstə saxlayır.

Məni bu od-ocaq qızdırırmır daha,

Məni xatirələr isti saxlayır.

Gəlib məhləmizdə az tutmayıblar,

Qızlar gəlinciy, donu əlimdə...

Mən də böyüməyə tərəf qaçırdım,

"Qarğı atım" vardi - onun belində.

Gedib kitablarda quş axtarardım

Rəsm dəftərimə şəkil çəkməyə.

"Klas" a bir yasti daş axtarardım

İndi daş gəzirəm mən ev tikmaya.

Canım bahasına ala bilmərəm,

Suyu qiymətinə satdıqlarımı.

Sonradan səngərdə döyüşən gördüm

Taxta avtomatla "atdıqlarımı"

Götürüb üstünə adımı yazdım.

Bir arxa tulladım getdi gəlmədi.

Mənim uşaqlığım, ah uşaqlığım!

Kağız gəmilərdə batdı gəlmədi. - şeiri qədər ürəyimdən xəbər vermir. Bu şeirdə hər biriminin uşaqlığımızın tanış mənzərələri təsvir olunub. Necə oxşamaz ruhumuzu? Uşaqlıq həsrətindən söz düşə Qasim Qasimzadənin "Anamgildədir" şeirinin də adını çəkməyəsən. Əməlli-başlı insafsızlıq olar. Gəlin, bu şeiri də ilk ünvanımızın - ata evimizin layLASI adlandıraq.

Bircə müharibə mövzusunda olan şeirlər hansı xalqın olursa-olsun eyni dərəcədə göynədir qəlbimi. Gənc şair Emin Piri yazır:

Çiçək açırdı

torpağa basdırılan

minalar.

toxunanda ayaqlar.

Çiçəklər yara açırdı...

Yaralar anaların

yuxusuna qaçırdı.

Yuxular qara xəbərin

ardinca qaçırdı.

Qəlbinə qara xal düşən qızların

gözünün altındañ

öpüş yerini

səhər eşitdiyi xəbərlər yuyar.

*Evli xanımlar
yatağında yox,
torpaqda
əriyçün dərin yer salar.*

*...O da cəbhədəydi,
Mərmilər qucaqlamışdı
sağ ayağının addimını.
Arxada can verən
addim səsinə
qayıdır
itmiş ayağını aldı əlinə.*

Hər ölkədə baş verən eyni müsibəti əks etdirir şeir. Azərbaycan xalqının da zaman-zaman yerə-göyə sığmayan müsibətləri çox olub. Bir əsrərə bir neçə dəfə eyni xalqın təcavüzü nəticəsində

Millətimiz öz yurdunda əsir-yesir... oldu.

Yaziya hansı iradı tutacağınızı biliyəm - "Qılınclar toqquşub iş görən zaman...." şeirin nəyə yaraya biləcəyini düşünürsünüz. Şeir ruhdur, cəsarətdir, şeir marşdır. Şeirlə körpələri tərbiyə edə bilərik. O tərbiyə sayəsində gözəl insanlar yetişə bilər.

Kaş millətdə ruh yaşasın

Şeirə marağın öldüyünü deyənlər! Bütün işgücümü atıb həvəslə şeir haqqında yazıram. Həyatda bir dəfə də olsun görmədiyim şairlərin şeirləri üçün narahatlıq keçirirəmsə, deməli, şeir yaşayır, ona ehtiyac duyulur. Hazırkı zamanda

da Emin Piri, Ruslan Dostəli, Sevinc Elsevər həvəslə oxuduğum şairlərdir. Özümə insanlıq borcu bilib onların şeirlərindən aldığım zövqü vurğuladım. Baxmayaraq ki, heç biri ilə həyatda tanış deyiləm, məni onlara şeirləri yaxınlaşdırır. Yox, unutmamışam, ondan da yazacam. Axı sözün ustasıdır o. Onun haqqında Emin Pirinin sadə bir statusu böyük mətləblərdən xəbər verir. "Türkiyənin İbrahim Tatlısəsi varsa, bizim də Qulu Ağsəsimiz var!" Bəli, ədəbiyyatımızın Qulu Ağsəsi də var. "Altındakı skamyada bir yol özü oturmayan yorğun ağaç olan Qulu Ağsəs..." O, insanlara:

Görsən üzüyürsən yandır özünü. - deyə fəlsəfi çəkisi ağır olan belə bir tövsiyyə edir. Bunu hər kəs bir cür dərk edir. Mənsə bu misranı çətin vəziyyətə düşən zaman özünün özünə yardım etməsi, üzüldüyün iztirablardan başqasının təsəllisi olmadan qurtulması kimi qəbul edirəm. Məsələn, bəzi insanların şeirə soyuq münasibətindən üzüdüyümdən bu yazını ocaq kimi qala'yıb qızıldım. Hər kəsi bu ocağın başına dəvət edirəm. Gəlin, siz də isinin. Bu təkliflə də nöqtə qoyub masanın arxasından durmaq istəyirdim ki, telefona bildiriş gəldi. Başqa vaxt yazanda belə məqamda əsəbləşib heç baxmirdim. Bu dəfə isə təsadüfdən tələsik telefonu götürüb facebooka daxil oldum. Yazdığını statusa rəy yazmışdlar. Özü də şeirlə. Sevindim. Bunu yazında qeyd edəcəyimi bildirdim. Arxayıñ oldum ki, şeir sevənlər var. Belə adamlar incə hissələrlə yaşayır, zərif olurlar. (təbii ki, bu zərifliyi "gently" eləməsək)

02.03. 2018

FADLI PÜR

YOL GİDENE

Yol almak vardır bu yolda,
Yürüdüm yolda zannımcı.
Gördüm bakanda ardıma,
Aynı yerdeyemişim onca yılda.

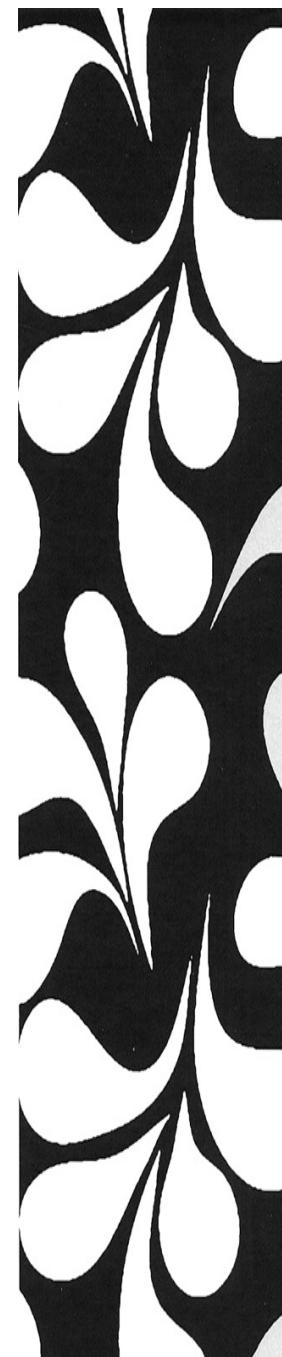
Vardım p?rime niyaz eyledim,
Ben bu yolda neyi az eyledim?
Varım var idise vakfeyledim,
Adım var idise Kurban eyledim.

Yüzüme bakmadan nazar eyledi,
Kulağıma duyurmadan arz eyledi.
Elini sürmeden mesh eyledi,
"Dua ederiz"i bes eyledi.

Ey kalbim, duy!
Eyle nasihatı kabul.
Us?l ile bulunur vus??l,
Ol Allaha salih kul.

Edebi-erkani ifa eyle,
Gayei maksada gayret eyle-eyle.
Varını vakfeylemişsin nefyi isbat eyle,
Kurbiyyet istemişsin fenafillah iste.

Yürüyen beden değil, ruh imiş,
Onun da bir adı revan imiş.
Var kurban sen gayret eyle,
Kalan pişman, varan sultan imiş.

ALLAHVERDİ ƏLİYEVİN 85 İLLİYİ

Mənalı və əzablı həyat yollarında...

oçerk

Bizim dağlar!...

Bizim üçün dağlarımız da, torpaqlarımız da şirin və əzizdir. Dağların döşündə, meşələrdə, ormanlarda bitən nə vardırsa öz rəngində, öz ətrində idi. Bənövşə bənövşə ətrində, bənövşə rəngində, nərgizgülü nərgizgülü ətrində, nərgizgülü rəngində idi. Ta bənövşə nərgizgülü qoxu vermirdi, öz iyində, öz rəngində idi...

Dağların sinəsindən süzülən buz bulaqlar, sular da öz dadında, öz rəngində idi.

Dağların sinəsindən süzülən buz bulaqlar, sular üstə titrəşən mavi lilpərlər, xoş qoxulu yarpızlar, toppuzlu baldırğanlar, taplarda tağ atan qırxbuğular, külək əsdikcə yalların beli ilə yüyrəşən qayıq otları, yurd yerlərində boy atan şoşanlar, torpağın bağın cırıb, sanki hava almaq üçün papağının altından oğrun-oğrun o yana, bu yana boyunan göbələklər, ciğurların kənarında baş qaldıran quzuqlaqlar...

Alaçıq yurdları, ocaq yerləri, səkil ciy-ala kabab tikələri, sərmə qaymağı... El yolu ilə atları qoşalaşdırı şövqlü cavanlar, bulaqdan su doldurulan qumral saçlı gözəllərin gizlin-gizlin baxışları, madyanın ətrafında körpə qulunun cıdır çıxıb dövrə vurması... gözümün qabağından gəlib keçir...

Atların kişnəməsi, qoyun-quzu mələməsi, qəfləti ötüb keçən maşının motor gurultusu, dəvə nəriltisi, toy-büsətlər, ürkaçan zəngülələr, eks-sədalar... qulağımdan heç getmir...

Xatirələr ömrün arxividir - deyirlər. Orada ilərin hadisələri toplanıb qalır. Onu vərəqləmədən, oxumadan mənalı və zəhmətlə bağlı özür

yolları ilə tanış olmaq çətindir. Bu gün gənclərimizə örnək ola bilən bir sadə ömrün yollarından danışmaq istəyirəm...

Həyatda iki zirvə tanıyıram. Onun birincisi buludlara sancılan, ucqar nöqtəsinə, qartallar qonan dağ yüksəkliyi. İkincisi isə insanlıq zirvəsidir. O zirvələri hər adam fəth edə bilmir axı... O zirvə ki, onuancaq həssas qəlbli, təmiz əqidəli, zəngin mənəviyyatlı, qorxmaz və cəsur adamlar fəth edir. O adamlar həyat coşqusuna ötəri hislərlə baxmir, fəal mövqedə dayanıb əqlin gücü, ürəyin hökmü, qolların qüvvəsi ilə sürətli inkişafımıza təkan verir. O adamlar ki, yaradıcılıq və ya xidmət axtarışındadırlar, belə adamların baxışları bir səmtə yönəlir: xeyirxahlığa, insanlığa, qələbəyə doğru. Belə adamların el-oba arasında adı ifti-xarla çəkilir. Onların nüfuzu insanlar arasında yüksək olur. Belə insanlardan olan, sadə peşə sahibi, **dərzi Çərkəz ata, oğlu Allahverdi müəllim və gəlini Ayna müəllimə** haqqında söz açmaq istəyirəm...

Dərzi Çərkəz ata ailəsini iynə-sapla bir təhər saxlayırdı. Sanki iynə ilə "gor" qazırıldı. Şuşadakı kasib komasında paltar tikməklə məşğul idi. Onun sənətkarlığı, gözəl paltarlar tikməsi xəbəri Laçına qədər gedib çatmışdı. Ərdəşəvi, Təzəkənd, Qozlu kənd sakinlərindən onun müştəriləri var idi.

Yeni yaradılan sovet hökuməti dağlara qədər də gəlib çatmışdı. Tikinti, abadlıq işləri Abdal-lar kəndini tanınmaz bir görkəmə salmışdı. Qarabağdan, Şuşadan Laçına qədər uzanan yollar genişləndirilmişdi. Hər gün "poltruka" maşınları və bəzən adamlar isə kəsmə yollarla atla gedib gəlirdilər.

Nə çətin iş var idi ki, səhər tezdən atı minib

Şuşaya bazarlıq etməyə gedənlər də olurdu. Yorğɑ qaçan atın ayağına axşam yenidən evə, ailə-uşağın üstə dönmək də olurdu. Firudin, İsmayıł hər dəfə usta Çerkəzə baş çəkməyə gələrdilər. Görüşüb hal-əhval tutardılar. Ləngiyəndə hərdən qonaq da qalardılar. Neçə dəfə təklif etmişdilər ki, “usta Çerkəz, ailəni, uşaqları da götür, köç gəl Laçına”. Son zamanlar biləsən ki, Laçın dağlarının qoynunda bir küçəli şəhər salınmışdı ki, gəl görəsən - demişdilər.

Belə bir atalar sözü də var. Dərziyə dedilər köç, o da iynəsini papağına taxır və deyir mən hazırlam. Usta Çerkəz Şuşada bazar başına tacirlərin yanına gəlir. Öküz arabası kirayə edir, yola düşmək üçün tədarükü görür. Səhərisi, sübh tezdən ailəsini, evdə olandan-olmazdan, nə var idisə, tikiş maşınını da öküz arabasına yükləyib “Allah, Məhəmməd, ya Əli” deyib Laçına tərəf yola çıxır. Xeyli yol getdikdən sonra uşaqlar su istəyirlər. Çerkəz ata Zarılı kəndinə çatar-çatmaz Saxsı bulağın üstündə öküz arabasını əyləyir. Ağca ana uşaqları arabadan yerə düşürür. Allahverdi uşaqların içində bir az fərasətli, diri bala idi. O, arabadan özü yerə atlandı. Bulaqdən su içəndən sonra yollarına davam etdilər.

Laçına çatanda artıq gün əyilmişdi, qürub vaxtında az qalmışdı. Araba artelin qabağında dayandı. Soraq çoxdan gəlib çatmışdı ki, bəs, Şuşada bir nəfər dərzi var, Laçında işləmək istəyir. Köçü yoldadır, gəlir. Ona görə də, o köç gələndə yerbəyer olunmalı idi. Dərzi Çerkəzin ailəsinin rahat yaşaması üçün yer təşkil olundu. Az vaxtda hər yana xəbər yayıldı ki, təcrübəli, yaxşı paltarlar tikən bir nəfər usta gəlib. Eşidən, bilən, təzə paltarlar tikdirmək istəyənlər Çerkəzin yanına axışdı. Başqa yerlərə gedənlərin ayaqları yollardan yiğilmişdi, yollardan kəsilməşdi. Artıq usta Çerkəzin sorağına Laçına gəlməyə başladılar. Hətta Şəlvə dərəsindən, Cormandan, Qozludan, Minkənddən usta Çerkəzin arxasında at da göndərənlər oldu ki, “paltartikən maşınını da götür, gəl bizə qonaq”. O da bəzən tikiş maşınını da, təzə parçalardan da götürüb kəndə gedərdi.

Çerkəz ata ilə Ağca ananın xoşbəxt ailəsində üç oğlan - İsfəndiyar, Allahverdi, Zakir, iki qız - Adilə və Xalidə dünyaya gözlərini açmışdır. Ağca ana da əri Çerkəzə, ailəni daha da yaxşı

saxlamasına kömək etmək üçün işə düzəldi. O, həm uşaqların qayğısına qalırdı, həm də xəstəxanada xidməti işlərə kömək edirdi. Kasıbçılığın daşını təzəcə ətəyindən tökmək istəyən bu gənc ailə, yenidən “çörəyi” daşdan çıxarmağa başladı.

Ailənin üzərinə çökən qara bulud Ağca ananı sarsıdı. Usta Çerkəz (1939-cu il) birdən ağır xəstələndi. Həkimlər də kömək edə bilmədilər. O, dünyasını dəyişəndən sonra bütün ağırlıq Ağca ananın ciyinlərinə düşdü. Beş azyaşlı uşaqlarına həm ata oldu, həm də ana...

Daha bir qara xəbər ailəni sarsıdı. Faşist Almaniyası SSRİ-nin sərhədlərini pozmuşdu. Müharibə başlamışdı. Kişi, cavanlar müharibüye gedirdilər. Arxa cəbhədə qalan qadınlar isə gecə-gündüz ikiqat işləyirdilər. Həm ailədə uşaqların qayığını çəkməli idilər, həm də iş yerində çalışmalı idilər. Ailədə İsfəndiyar, Adilə, Allahverdi Laçında fəaliyyət göstərən məktəbdə dərsə gedirdilər. Uşaqların içində Allahverdi (1933-cü il) fərqlənirdi. O, dərslərindən əla qiyamət alındı. İsfəndiyar 1947-ci ildə gənclər şəhəri olan Sumqayıt şəhərinin təməl daşının qoyulmasında iştirak etdi. Bir müddət fəhlə işlədi, sonralar qaynaqçı peşəsinə yiyələndi. Sumqayıt şəhərində ucaldılan çoxmərtəbəli evlərin təməl daşının qoyulmasında onun böyük əməyi olmuşdu.

Allahverdi 1952-ci ildə Laçın orta məktəbini fərqlənmə ilə bitirdi. Ailənin güzaranını yaxşılaşdırmaq üçün rayon kənd təsərrüfatı şöbəsinin də uçotçık işinə qəbul olundu. Onun qəlbində ancaq oxumaq idi. Ona görə deyirlər də, niyyətin hara, mənzilin də ora. Allahverdi 1954-cü ildə H.B.Zərdabi adına Gəncə (Kirovabad şəhəri) Dövlət Pedaqoji İnstitutunun tarix-ədəbiyyat fakültəsinə qəbul olundu. İnstitutda oxuduğu beş il ərzində o, sinif nümayəndəsi, fakültə komissiyanın büro üzvlüyüne seçildi. Nümunəvi əxlaqına, bacarığına və istedadına görə müəllim və tələbə kollektivinin dərin hörmətini qazanmağa başladı. İnstitutu qırmızı diplomla bitirdiyinə görə təklif olundu ki, Allahverdi institutda saxlanılsın, müəllim kimi pedaqoji fəaliyyətinə başlasın. Ancaq o razılıq vermədi. Laçında təhsil sahəsində çox geriliklər vardi.

1959-cu ildə Təhsil Nazirliyinin göndərişi ilə Laçın rayonundakı Ərdəşəvi kənd yeddiillik məktəbinə müəllim təyin olunmuşdur. O vaxtlar Laçın rayonu Təzəkənd kənd sovetliyi üzrə yeddi kəndi əhatə edirdi. Həyata keçirilən bütün hökumət tədbirlərində fəal iştirak etməyə başladı. İslədiyi kənd Cəfər Cabbarlının təsvir etdiyi "Almaz" pyesindəki 20-ci, 30-cü illəri, yəni Almazın dövrünü xatırladırdı. Burada nəinki, bir nəfər ali təhsilli, heç orta təhsilli kadr da yox idi. Buna görə də, böyük məsuliyyətlə işləyib təbliğat işləri apararaq, ali təhsilli kadrların yetişdirilməsi istiqamətində, məktəb kollektivi səfərbərliyə alındı və təlim-tərbiyə, yaradıcılıq işlərinə cəlb olunmalı idi. Fingə, Qozlu, Haqqınəzər, Təzəkənd kəndlərində uşaqlar məktəbə cəld edildi. Bir ildən sonra məktəb səkkizillik məktəbə çevrildi. Bu, o dövr üçün təhsildə çox böyük qələbə oldu, çünki savadsızlıq artıq aradan götürülürdü.

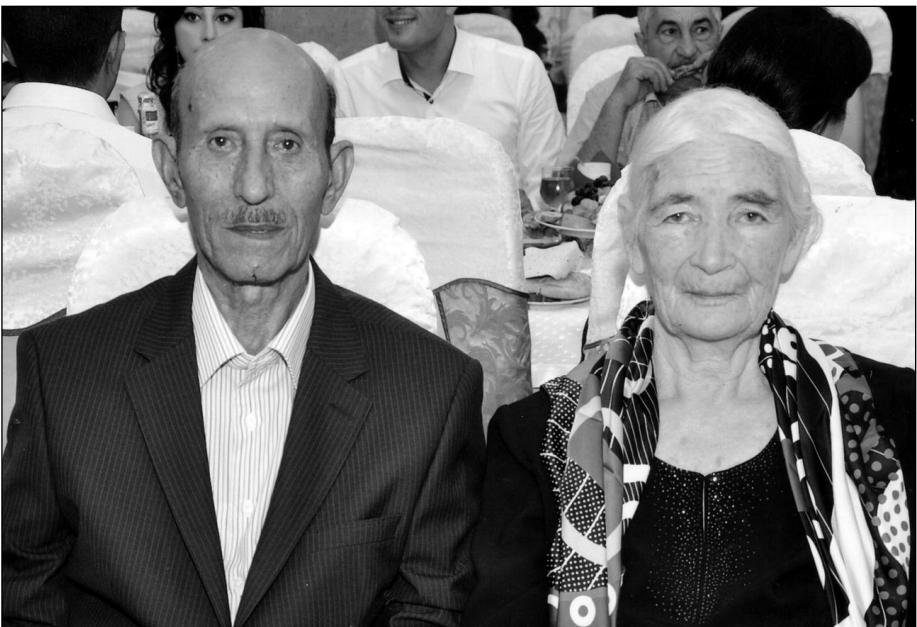
Allahverdi müəllim 20 ildən çox Ərdəşəvi kənd məktəbində ilk partiya təşkilatının katibi işlədi. 30 ildən çox kənd komunistlərinə təbliğatçı müəllim kimi dərs demişdir.

O vaxtlar, çox adam öz qızının məktəbə getməsinə mane olurdu ki, "Qız nədi, məktəbdə oxudu nədi? Qızlar evdə oturmalo, ev işləri görsələr bəsləridir" - deyənlər də olurdu. Bəzən məktəbə hücum çəkənlər də olurdu. Laçın rayonu Mişni kəndindən başıpapaqlı kişilər hamısı mühərabəyə getmişdilər. Rəhim kişi də ailədə beş uşağı həyat yoldaşına tapşırıb cəbhəyə getdi. İlk dəfə olaraq rayonda beş nəfər ali təhsili ni başa vurmuşdu. Onlar təhsil sahəsində, heç olmasa, yeniliklər edə bilərdilər. Onlar da könüllü mühərabəyə getmək üçün ərizə ilə müraciət etdilər. Nə olsun ki, ali təhsilimiz vardı. Vətən dardadı, bugün biz də onu qorunayaq, bəs kimlər qorunalıdı - demişdilər.

Rayon Hərbi Komissarlığında məsləhət görüldü ki, Vəli müəllim, siz qalın arxa cəbhədə, hələ lazımsınız, bizə kömək edin. O isə im-

tina edir. Cəbhəyə gedəndə Mais kəndində yaşıyan qohumları ilə görüşə gedir. Bacısı qızı Aynanı (1937-ci il) qucağına götürüb, başını sığallamış və:

- Qızım, biz mühəribəyə getməliyik, mən sənə məsləhət görürəm ki, heç olmasa, dayın Vəlinin yolunu davam etdir. Yaxşı oxu, müəllim ol, sən dayın Vəlinin yarımcıq qalmış işlərini gör, balalarınıza oxumaq, yazmaq öyrət - demişdi.

Mişni kənd yeddiillik məktəbini beş qız oxuyub başa vurdular. Ayna, Piyalə, Xanım, Firuzə, Güleyşə, bir də Xanlar. Laçın Pedaqoji məktəbinə daxil oldular. Onların hamısı yaxşı oxuyurdular, bir-birlərindən fərqlənmirdilər. Müəyyən səbəblərdən Laçın Pedaqoji məktəbi Şuşaya köçürülməli oldu. Burada oxuyan şagirdlər də məktəblə birlikdə köçməli idilər ki, təhsillərini orada davam etditsinlər (Xanlar Məmmədov Alxaslı kənd məktəbində müəllim işlədi. Sonra Laçın rayon qəzetində şöbə müdürü, daha sonra Laçın rayon komsomol komitəsinin birinci katibi təyin olundu. Bakı Dövlət Universitetinin Ali Partiya Məktəbinin dinləyicisi oldu. Laçın rayon Partiya Komitəsinin ikinci katibi, Laçın rayon XDS-nin icraiyyə komitəsinin sədri və Laçın rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində işlədi).

1958-ci ildə Şuşa Pedaqoji məktəbinin məzunları Laçın rayon maarif şöbəsinə təyinatla göndərildilər. Ayna Salahova isə Ərdəşəvi kənd yeddiillik məktəbində ibtidai sinif müəlli-

mi kimi əmək fəaliyyətinə başladı.

Ayna Salahova bir il olardı ki, Ərdəşəvi kənd yeddiillik məktəbində birincilərə yazmaq-oxumaq öyrədirdi. 1959-cu ildə isə həmin məktəbə ali təhsilli gənc bir oğlan göndərdilər. O, tarix-ədəbiyyat fənnindən dərsləri tədris etməyə başladı. Allahverdi Əliyev qollarını çırmalayıb gündüzlər məktəbdə dərslər deməyə başladı, axşamlar isə bəzi köhnə fikirli adamların qapısına gedərdi. Onları yola gətirməyə çalışırdı ki, uşaqları məktəbə dərs oxumağa buraxsınlar. Həm dərs deyərdi, həm də cahilliklə mübarizə aparırı. Ucqar kənd bu “qızçığazı” yad baxışlardan qorumağa başladı. Hələ Allahverdi müəllim bəzən yalan da danışmalı olurdu. Deyirdi ki, Ayna müəllimə onun qohumudur. Atası Rəhim kişi müharibədə həlak olub, anası onu mənə tapşırıbdı ki, ondan muğayat olun - deyərdi.

Bir dəfə Allahverdi müəllim məktəbin direktoru Qaçay Təhməzovun yanına gəldi. Bildirdi ki, artıq Ərdəşəvi kənd yeddiillik məktəbində səkkizillik təhsil sistemini həyata keçirmək üçün məktəbin bazasını genişləndirmək olar. Rayon maarif şöbəsi qarşısında məsələ qaldırıldı. Allahverdi müəllimin təşəbbüsü bəyənildi. Ərdəşəvi kənd səkkizillik məktəbində yaxşı oxuyan şagirdlərin sayı artmışdı, rayonda keçirlən tədbirlərdə fəal iştirak edirdilər.

Bir dəfə də Allahverdi müəllim məktəbin direktoru Qaçay müəllimə bir ata kimi ürəyindən keçənləri söylədi:

- Qaçay müəllim, siz bu kollektivin atasınız. Xahiş edirəm, bir ata kimi övladlarına - Ayna müəllimə ilə mənim ailə qurmağıma xeyir-dua verəsiniz.

Məktəbin direktoru Qaçay müəllim çox sevindi. “Allah-təala sizi xoşbəxt eləsin” - dedi. Kənd sakini, kolxozun “şoferi” Qaçayı çağırtdırib tapşırı ki, Ayna müəlliməni Allahverdi müəllim ilə birlikdə maşına mindir. Təzəkənd kənd sovetinə apar və onun adından kənd sovetinin sədrinə çatdır ki, bu iki gəncin ailə qurmasına o da xeyir-duasını versin, onların evlənmələrini qanunla qeydiyyatdan keçirsin.

1964-cü ildə, yaxşı yadımdadır, Ərdəşəvi kənd səkkizillik məktəbinin birinci sinfinə qəddəm qoyurdum. Bəzən küsəyən, bəzən də ərköyün bir uşaq idim. Birinci sinfə Ayna müəlli-

mə dərs deyirdi. Dərsləri çox maraqlı, tələbkarlıqla keçirdi, ərköyülərə isə nəzakətlə yanaşırırdı. Məktəbdə müntəzəm olaraq açıq dərsler təşkil olunardı. Dərslərdə məktəbin tədris işləri üzrə direktor müavini Allahverdi müəllim iştirak edərdi. Sinifdə sakitlik hökm sürərdi, milçək də uçsaydı viziltisi eşidilərdi. Mən onda ariq, zəif, boydan balaca olduğuna görə qabaq partada oturardım.

Əlifba dərsi idi. Ayna müəllimə mənə yaxınlaşdı və kitabdan sözləri oxumağa başladı. Mən də hərfləri təzə tanımağı öyrənirdim. Sözü yenə oxudu - l.a.m.p.a. Söz tamam olandan sonra müəllimə məndən soruşdu. Söz nə oldu? Mən isə həmişə çiraq görmüşdüm, çiraq eșitmışdım. Yenə lampa oxudum, çiraq dedim. Üç dəfə təkrar olundu - lampa oxuyurdum, çiraq deyirdim. Allahverdi müəllim bizə fikir verirmiş, o da bize yaxınlaşdı. Zəhmlı müəllim idi, özümü itirmişdim. O da bizim söhbətə qarışdı. Mən inadımdan dönmürdüm ki, dönmürdüm. Elə lampa oxuyub, çiraq deyib durmuşdum. Allahverdi müəllimin yəqin ki, səbri tükənmişdi, birdən əli ilə qulağımdan yapışdı, burdu və dardı. “Qulaqburması”ndan sonra çirağın lampa olması o vaxtdan bu günə kimi yadımda qaldı.

Sonralar Allahverdi müəllimi görəndə həmişə yadına “qulaqburması” düşərdi. Elə bilirdim ki, o, bu saat da yenə mənə, “qulaqburması” verəcəkdi. Odur ki, mənə dərs deyən gündən yaxşı oxumağa başladım. O nə qədər ciddi idisə də, yaxşı oxuyan şagirdlərin dostu idi. Onun bu xasiyyəti, geniş ürəyi, sadəliyi yavaş-yavaş üzə çıxmaga başladı. Bəzən bizə mənəvi ata da olurdu. Ancaq dərs oxumayan, nadinc şagirdlərlə barışmaz idi.

Allahverdi müəllim tez-tez “Laçın” rayon qəzetində maraqlı məqalələri çap olunurdu. Fikirləşdim, sonra ürəkləndim ki, mən də qəzetdə çıxış edə bilərəmmi? Mal-qara fermasına ekskursiyaya getmişdik. Maraqlı idi, faktları götürdüm, fermanın qızığın iş fəaliyyəti haqqında yazı yazdım. Yazı dərc olunduğu üçün çox sevinirdim.

Mədəni-kütləvi tədbirlər təşkil olunmuşdu. Allahverdi müəllim məni də dəvət etdi. Elə bildim yazı xoşuna gəlməyibdir. Tədbirdə məni təbrik etdi, məsləhətlərini verdi. Ondan sonra

məndə mətbuata maraq, sevgi artdı.

Allahverdi müəllimin daha bir yaxşı xüsusiyyəti vardi. Maraqlı dərslər danışardı, izah edərdi. Bəzən şagirdlərdən dərsə fikir verməyən, qulaq asmayanda, ehtiyatla ona yaxınlaşardı və deyərdi:

- Mən nə dedim? Axırıcı sözüm necə oldu?
- soruşardı.

Ona görə də onun xasiyyətinə bələd olan şagirdlər işlərini bilərdilər ki, dərsdə başqa işlərə fikir vermək olmazdı.

Sadə insan kimi şexsi keyfiyyətlər hamının xoşuna gələrdi. Sinfə daxil olanda şagirdlərin ürəyinə yol tapmaq məharəti vardi. Hami ilə maraqlanardı. Sonra isə dərslərin təkrarlanması, yaddaşda necə qalmasını yoxlayardı. Bəzən maraqlı mətbuat, beynəlxalq vəziyyətlər haqqında xəbərlər, məlumatlar danışardı. Şirin dərslər izah edərdi, şagirdlərin yorğunluq məqamında isə elə sözlər, cümlələr danışardı ki, yaddaşlar təzələnərdi. Mənimlə çox maraqlanardı. Bilirdim ki, Allahverdi müəllim mütləq mənə sual verəcək idi. Odur ki, dərsdən əlavə hər gün rabitə şöbəsinə gedərdim, poçtalyon Sevindik dayının qəzet, jurnal çantasını töküsdürərdim. Oxuyardım ki, təzə məlumatlarım olsun.

Allahverdi müəllimin tez-tez "Laçın", "Şuşa", "Kommunist", "Azərbaycan müəllimi", "Azərbaycan gəncləri" qəzetində, "Azərbaycan məktəbi", "Təşviyatçı", "Təbliğatçı" jurnallarında pedaqoji metodlar haqqında yazılarını çap elətdirirdi. Mən bəzən ondan qabaq oxuyurdum, ona çatdırırdım. Mənə çox sağ ol deməzdi, "əhsən, ştatdankənar müxbir" deyərdi. Bu da mənə stimul verərdi.

Onun 50 metodiki məqaləsi nəşr olunmuşdur. Moskvada nəşr olunan "Uçitelskaya" qəzətində rus dilində üç yazısı ilə tədris metodlarının nümunələri, yenilikləri haqqında çıxış etmişlər.

Elmi-praktiki konfranslarda və Azərbaycan Respublikası səviyyəsində keçirilən konfranslarda, yığıncaqlarda iştirakçı olması və çıxışlar etməsi, əməyinin bəhrəsi idi. Ona və onun əməyinə verilən yüksək qiymət onu daha da yaxşı işləməyə şövq edərdi.

1971-ci ildə "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni, 1984-cü ildə "Oktyabr İngilabı" ordeni, 1970-ci ildə "Lenin" yubiley medalı, 1986-ci il-

də Azərbaycan KP MK-nın fəal təbliğatçılığına görə, "Stolüstü" medalı, IX, X və XI beşilliklərində qalib çıxdığına görə "döş nişanları" ilə və 30-dan çox fəxri fərmanlarla onun əməyi qiyəmətləndirilmişdir.

1979-cu ildə Azərbaycan müəllimlərinin VI qurultayının, ümumittifaq müəllimlərinin III qurultayının nümayəndəsi olmuşdur. Yeni dərslik və proqramların təşkili və müzakirəsində yaxından iştirak etmiş və fənn birləşməsində metodlarına rəhbərlik etməsi kimi şərəfli işlərə, qonşu məktəblərin müəllimlərinə köməklik göstərmək, elmi-metodiki təcrübəsinə görə onun adı MK-nın "təbliğatçısı" kimi şərəf kitabına düşmüşdür.

Əmək insanı şöhrətləndirir, onu tanıdır, zəhmətə qatlaşmaq, zəhməti sevmək, onu sevdirmək hər bir namusu, qeyrətli adamın borcudur. İstər sadə əmək adımı, naxırçı, sağıcı, fəhlə, istərsən də mühəndis və ya müəllim ol, bir sözə, kim olursan ol - əgər sevdiyin bu peşəni sevirsənsə, o, səni yüksəldəcəkdir. Hər cəhətdən nümunəvi gənc yetişdirmək müəllimdən bacarıq və zəhmət tələb edir. Bu vəzifənin öhdəsinə o layiqincə gəlmışdır.

Ərdəşəvi kəndində ali təhsilli kadrların yetişdirilməsində onun əməyi çox olmuşdur. Qara Məcnunov Gəncədə (Kirovabad şəhərində) Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun, Seyfi Gülməmmədov Axundov adına Dillər İnstitutunun, Bəxtiyar Bəxtiyarov Lenin adına API-nin məzunu oldular. Onun dərs dediyi yüzlərlə şagird Allahverdi müəllimlə uzun müddət onunla birlikdə ciyin-ciyinə təhsil sahəsində, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində çalışmışlar.

O vaxtlar əsl kişilər belə edərdilər:

Qozlu kəndində yaşayan İsmayıł kişi ilə dərzi Çerkəz dost idilər. İldə bir dəfə usta Çerkəz tikiş maşını götüreb Qozlu kəndinə aparardı. O kəndə getmək üçün İsmayıł kişi də ustanın arxasında at göndərəmiş. Odur ki, kişilər arasında möhkəm etibar, dostluq kök salmışdı.

Bir dəfə İsmayıł kişinin oğluna şər ataraq həbsə salırlar. Bu vaxt usta Çerkəz də onlara qonaq gəlir. Ailədə qanıqaralıq olduğu üçün o deyir:

- İsmayıł kişi, narahat olma, şər, böhtan çox çəkməz. Bir gün haqq-ədalət öz yerini tapacaq -

deyir. Və həbsdə olan oğlanın təxmini ölçüləri ni soruşur. Onun təxmini ölçüsünə, biçiminə bir kostyum tikir.

Aradan xeyli müddət keçsə də, İsmayııl kişi bu xeyirxahlığı, yaxşılığı unuda bilmir. Oğlu Mütəllim müəllimə də deyir ki:

- Ay oğul, yadında saxla, usta Çerkəz o vaxt bizə belə bir yaxşılıq etdi.

İsmayııl kişi ustanın xeyirxahlığının əvəzini ödəmək üçün onu axtarır, tapa bilmir. Bir dəfə isə təsadüfən Allahverdi müəllimi görür və onun atası usta Çerkəzin yaxşı əməlindən ürəkdolusu danışır. Tikdiyi paltarın haqqını ödəmək istəyir. Allahverdi müəllim ondan əl çəkmir, onu öz evinə aparır və çaya, yeməyə qonaq edir. Deyir ki:

- Çox sağ ol, o yaxşılığı unutmamışan, atam sənin evində qonaq qalıb, sənin halal çörəyindən yeyibdir. Kişi dünyasını dəyişibdir, mən, oğlu, sağlam. Halallıq verirəm, arxayı gedə bilərsən.

Bir müddət keçir, İsmayııl kişi də dünyasını dəyişir. Onun oğlu Mütəllim müəllim Allahverdi müəllimi axtarıb tapır və atasının vəsiyyətini ona danışır:

- Çerkəz kişi vaxtı ilə həbsxanada olan qardaşına paltar tikib. Kostyumu qardaşım istifadə edibdir. O vaxt onun haqqı borc kimi bizim üzərimizdə qalmışdır.

Allahverdi müəllim Mütəllim müəllimdən razılıq edir və deyir ki, arxayı ol, mən İsmayııl kişiyə sağlığında halallığını vermişəm, narahat olma, sənə də çatdırıram, halal-halal xoşunuz olsun.

Onlar isə keçmiş kişilərin yolunu davam etdirən bir dost kimi yaşamaqda davam edirlər. Belə-belə işlər biz gənclərə örnək olmalıdır.

1992-ci ildə Dağlıq Qarabağ və onun ətrafin da baş verən hadisərlərlə əlaqədar olaraq Allahverdi müəllim ailə üzvləri ilə birlikdə Bakının Qaradağ rayonu Səngəçal qəsəbəsində, Nərimaneftin 4 sayılı yataqxanasında məskunlaşmala olmudular. 14 sayılı Laçın tam orta məktəbində müəllim işləmişdir. O vaxtdan xeyli vaxt keçməsinə baxmayaraq pedoqoji kollektivdən bir il olar ki (2014-cü il), ayrılmalı olmuş, təqaüdə çıxmışdır.

Mən belə düşünürəm ki, Allahverdi müəlli-

min mənalı, əzablı həyat yollarında, pedoqoji əmək sahəsində şöhrət qazanmasının əsas səbəbkarlarından biri də onun xoşbəxt ailəsi, Ayna müəllimə olmuşdur. Onlar birlikdə xoşbəxt bir ailəyə də başçılıq edirlər. Dörd övladları - üç oğlan, bir qız böyüdüb, boy-aşa çatdırılmışdır.

Böyük oğlu - Eldar Tibb İnstitutunu bitirmişdir. Hal-hazırda birinci cərrahiyyə kafedrasında müəllim işləyir. Tibb elmələri doktoru-professordur.

Elman - incəsənət institutu bitirmişdir. Laçın rayon Mədəniyyət evinin direktoru işləmişdir. Dağlıq Qarabağ hadisələri zamanı o da ailə üzvləri ilə birlikdə məcburi köçküñ həyatı yaşa-malı olmuşdular. Incəsənət Gimnaziyasında müəllim işləyir. Atasının və anasının yolunu davam etdirməsi ona qismət olmuşdur.

Arzu - Tibb İnstitutunu bitirmişdir. Laçın rayon Mərkəzi Xəstəxanasında həkim işləyir.

Elbrus - Tibb İnstitutunu bitirmişdir. Lökbatan qəsəbəsində təcili yardım stansiyasında həkim işləyir.

Vaxtı ilə dərs dediyi şagirdi olmuş, şair Rəfael Hətəmov "Şəhriyarnamə" əsərində Əziz müəllim Allahverdi Əliyevə xüsusi bölmə həsr etmişdir.

*Allahverdi müəllim, Allah vergisi,
Məktəbə, müəllimə şagird sevgisi,
Həyatda alsam da mükəmməl peşə,
Yanında şagirdəm onun həmişə.*

55 il, gecə-gündüz şam kimi yanın, əriyən istərsə təhsil sahəsində, istərsə də ailə qayğısında Allahverdi atanı, Ayna ananı əzablı-əziyyətli günləri artıq arxada qalmışdı. Onlar artıq xoşbəxt, firavan günlərini yaşayırlar. Hərdən 9 nə-vələrini başına yığanda ürəkləri dağa dönür, sevinirlər, arzu edirlər ki, torpaqlarımız yağı düşmən tapdağından azad olaydı, Allah-təala da onlara cansağlığı verəydi. O yerlərə, Laçına dö-nəydirələr.

Ayna anaya, Allahverdi ataya hörmət-etiqad əlaməti olaraq, cansağlığı və Laçında görüşmək ümidi ilə....

*Nemət BƏXTİYAR
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,
Media "Qızıl Qələm" mükafatı laureati*

Bilik və mədəniyyət fədailəri - Süleyman Sani Axundov

XX əsrin birinci yarısında formalaşan maarifçi Azərbaycan ədəbiyyatının öyrənilməsi, onun inkişaf xüsusiyyətlərinin üzə çıxarılması və izlənilməsi baxımından özünəməxsus tarixi ənənələrə malik ölkəmizdə ədəbi proseslərin təşəkkül tarixinin tədqiqinə ehtiyac böyükdür və bu, hər bir zaman ədəbiyyatşunaslığımızın, habelə mədəniyyətşunaslığımızın aktual problemlərindəndir.

Bu mənada Qarabağ mühitində bir meteor kimi parlayan və ədəbi-bədii yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə ayrıca bir məktəb meydana gətirən ədəbiyyatımızın nadir siması **Süleyman Sani Axundovun** həyat və fəaliyyətinin obyektiv şəkildə bitkin mənzərəsinin yaradılması yönündə həyata keçirən işlər mühüm məna kəsb edir. Süleyman Sani Axundov gözəl həkayə ustası, dramaturq, fədakar müəllim, mədəniyyət xadimi kimi, Azərbaycan ədəbiyyatında maarifçilik xəttinin dönməz simalarından biri olaraq qalacaqdır.

Azərbaycanda maarifçilik xətti fədakar aydınlarımızın deyim ki, hər bir yoldan üstün tutduğu, millətin yeganə çıkış yolu olaraq gördüyü bir çarə kimi qəbul edilməlidir. İctimai böhrandan çıxış yolunu xalqın bilik və mədəniyyətə yiyələnməsində görən Azərbaycan maarifçiləri özlərinin milli dəyərlərimiz deyə biləcəyimiz qiymətli mənəvi ənənələrimizi təbliğ və təşviq etdikləri əsərləri ilə birmənalı olaraq xalq ideologiyasının və fəlsəfəsinin təşəkkülünə təkan verirdilər. Bunun da nəticəsində Azərbaycanda mənəvi-mədəni dəyərlərə möhkəmcə arxalanan maarifçilik cərəyanı yaranıb güclənməkdə idi. Get-gedə maarifçilər adı verdiyimiz bu dəstə böyükür, əsrin sonunda artıq Azərbaycan gerçəkliyinin sosial-mədəni inkişafının şərtlərinə cavab verən və davamlılığı ilə səciyyələnən maarifçilik hərəkatının ideologiyası və fəlsəfi görüşləri for-

malaşındır.

Qeyd etdiyimiz kimi, ölkənin ideologiyasında maarifçilik cərəyanına diqqətin artmasının əsas səbəbi xalq təhsilinin artıq yaritmadı olduğunun özünü aydın şəkildə göstərməsində və bu üzdən də milli oyanışı ləngitməsində idi. Azərbaycan maarifçiliyinin mədəni bazası və ölkənin sosial-siyasi vəziyyəti Qərb və Rusiya maarifçiliyindən bir sıra xüsusiyyətləri ilə, ilk növbədə dini xürafatın ictimai münasibətlərdə oynadığı geriləyici rolü ilə də fərqlənirdi. Bu fərqi yaradan real obyektiv səbəb dini xürafaın yaydığı cəhalət və nadanlıq ictimai inkişafa ağır zərbə vururdu Azərbaycan xalqını dilindən və milli mədəniyyətindən uzaqlaşdırıb ayrı salırdı. Bir də maneçilik ən çox Rus çarizminin xalqı etnik assimiliyasiyaya uğratmaq siyasətindən gəlirdi. Çünkü etnik varlığını qoruyub saxlamaq xalq üçün öz din, dil və mədəniyyəti ilə bağlılığını itirməmək demək idi.

Əsrin qovşağında meydana çıxan bu yeni dövr - həqiqətən insani münasibətlərin, amalların, fikirlərin çarpışmaları dövrü kimi xarakterizə edilən milli oyanış, məfkurə, söz azadlığı tələblərinin ortaya çıxdığı bu yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatının dolğun və obyektiv mənzərəsini yaratmaq kimi bir işə yardım göstərmək, xüsusən də həmin tarixi mərhələdə mövcud olmuş ədəbi-mədəni həyatı daha təfərrüatlı şəkildə işıqlandırmaq baxımından da elmi aktuallıq kəsb edən bir mərhələ idi.

Belə bir zaman kəsiyində vəzifə yükü XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında realist ədəbi məktəb zəminində yetişmiş, görkəmli klassiklərdən biri olan Süleyman Sani Axundovun da ciyinlərinə düşündü.

Süleyman Sani Axundovun bədii əsərlərində işıqlı fikirlərin, xeyirxah əməllərin təbliği onun başlıca idealları kimi təzahür edir. Yazı-

çinin nəşr əsərlərində, həmçinin səhnə əsərlərinin əksəriyyətində bir-biri ilə mübarizə edən iki böyük qüvvə - qaranlıq və işq kimi rəmzi səciyyə daşıyan əksliklər mövcuddur. Adam inanır ki, heç nəyə baxmadan bu ziddiyyətlər, əksliklər bir göz qırpmışında aradan götürülə bilər və biləcək də. Oxucu buna bərk inanır, çünki sevgidən yoğrulmuş bu obrazlar dünyani dəyişməyə qadir insanlardır; kiçiyi ilə də, böyüyü ilə də.

Süleyman Sani Rzaqulu bəy oğlu Axundov 1875-ci il oktyabr ayının 21-də Şuşa şəhərində bəy ailəsində doğulmuşdur. Büyük maarifçi ədibin mənsub olduğu Axundovlar Qarabağın köklü-köməcli ailələrindən sayılırdılar. Nəslin ulu babası Molla Əli, özünün Kəbirli soykökündən də bilindiyi kimi məşhur Kəbirli tayfasına mənsub olmuş

və bu elin Seyidli obasında sayılıb-seçilən, savadlı bir din alimi idi. O Qarabağın hakimləri İbrahimxəlil xan Cavanşir və Mehdiqulu xan Cavan?irin zamanında yaşayıb fəaliyyət göstərmişdi. Deyirlər ki, Mehdiqulu xan 1814-cü ildə onun adına verilmiş təliqədə axundu "Ərəstun bilikli" epiteti ilə yad etmişdir. Xan verdiyi sərəncamda onun haqqında yazdı: "Seyidli obasının başçısı Kosa yüzbaşıya, Ərəstun bilikli Axund Molla Əliyə obanı verirəm. Bəbirəlini və nöker Məhəmmədəlini də onun xidmətinə bağışlayıram". Axund Molla Əli ruhani olmaqla yanaşı, həm də yaxşı həkim idi. Axund Molla Əlinin Oruc ağa, Dərgahqulu bəy adlı oğulları vardı. Onun törəmələri indi də Axundov soyadını daşıyırlar.

Hələ körpə ikən atasız qalan və anasının himayəsində böyümüş gələcək ədibin təlim-tərbiyəsi ilə bilavasitə dayısı, görkəmli maarif xadimi Səfərəli bəy Vəlibeyov (1861-1902) məşgul olmuşdu. Süleyman Sani onun hima-

yəsi altında 1885-ci ildə Qori Müəllimlər seminariyasına daxil olmuş, mübaliğəsiz deyə bilərik ki, bununla burada milli, klassik rus və dünya ədəbiyyatı qapıları onun üzünə açılmışdır. Beləliklə, nəticədə Rus və dünya ədəbiyyatı ilə dərindən tanışlıq onun dünyagörüşünüə - maarifçilik təmayüllərinin yaranıb inkişaf etməsinə faydalı təsir göstərmişdir. Məktəbsizliyi, müəllimsizliyi milli faciə bilən gələcək yazıçı xatirələrində təəssüf hissi ilə yazırıdı: "O vaxt Bakıda əhalinin türk /azərbaycanlılar/ hissəsi üçünancaq üç xalq məktəbi var idi.

Mövhumatçı molallaların təsiri altında olan avam camaat öz uşaqlarını bu məktəblərə buraxmırıdlar. Halbuki qaranlıq, rütbətli zırzəmilərdə yerləşən məhəllə məktəbləri - mollaxanalar şagirdlərlə həmişə dolu olurdu. Bu

düşüncələri daşıyan gənc Süleyman 1894-cü ildə seminariyanı bitirərək Bakıdakı III dərəcəli Rus-tatar məktəbinə müəllim təyin edilir.

Elə həmin ildən də o, öz müasirləri olan diğər tərəqqipərvər maarifçilərlə birlikdə xalqı cəhalətdən qurtarmaq, gənc nəslini mütərəqqi ideyalarla tərbiyələndirmək işində var qüvvəsi ilə çalışmışmaq yolunu tutur. Demək ki, ədib Sabir, Səhhət, S. Qənizadə kimi həm müəllimlik edir, həm dərsliklər yazır, həm uşaqlar üçün bədii əsərlər ortaya qoyur, bir sözlə, tərbiyə işi ilə əlaqədar olan bir neçə sahəni öz fəaliyyətində birləşdirməyə çalışırdı.

Süleyman Sani Axundov maarif və mədəniyyətimizin inkişafına əməli işi ilə də böyük xidmətlər göstərməkdə idi. Bu işdə teatrın əvəzedilməz rolunu başa düşən ədib "Tənqid-təbliğ" teatrının yaranmasında yaxından iştirak etmiş, bu teatrın repertuarını dövrün tələblərinə cavab verən kiçik formalı pyeslərlə zənginləşdirmişdi. 1894-cü ildə S.S.Axundov əqidə

dostları Nəriman Nərimanov, Soltan Məcid Qənizadə, Mahmud bəy Mahmudbəyov və başqaları ilə birlikdə Azərbaycan səhnəsində həvəskar aktyor kimi, oyunlarda iştirak etmiş və ilk dəfə səhnəyə N.Nərimanovun "Nadanlıq" adlı pyesinin tamaşasında çıxmışdır. Bu əsərdə aktyor kimi oynaması demokratik maarifçi görüşlərlə onun fikirləri arasında yaxınlıq olması ilə bağlı idi. Yazuçunu aktyorluğa sövq edən amil, xalqımızın gözünü açmaq, avamlığa, köhnəpərəstliyə nifrət doğurmaq arzusu idi. O, yaxşı bilirdi ki, teatr vasitəsi ilə avam, nadan insanları tərbiyə etmək olar. Təsadüfi deyildir ki, bu yolda o, Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin "Dağılan tıfaq", Nəcəf bəy Vəzirovun "Müsibəti-Fəxrəddin", Nəriman Nərimanovun "Nadanlıq", "Nadir şah" əsərində şəxsən aktyor kimi çıxış etmişdir.

Süleyman Sani ədəbi-ictimai, pedaqoji fəaliyyətinin bütün dövrlərində Azərbaycan ədiblərinin - XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindən başlayan və formallaşmaqdə olan yeni ədəbiyyatın (realizm, tənqidi realizm və romantizm) nümayəndələri Abbas Səhhət, Soltan Məcid Qənizadə, Abdulla Şaiq, Nəriman Nərimanov və bu kimi maarifçilərin cərgəsində dayanır və həqiqətən də xalq mənafeyini müdafiə etməyə nail oldu.

1905-ci il ixtiashaşları nəticəsində Süleyman Sani Bakıda yaradılan "Nicat", "Nəşri-maarif", "Səfa", "Səadət" və s. mədəni-maarif cəmiyyətlərinin apardığı işlərə qoşularaq qızgın fəaliyyət meydanına atılır və çox keçmir ki, bu

bacarıqlı maarif xadiminin yazıçılıq fəaliyyəti üzə çıxır: Bakıda nəşrə başlayan Azərbaycan mətbuatı səhifələrində - "Irşad", "Tərəqqi" qəzetlərində çıxış edir və "Məktəb", "Dəbstan", "Rəhbər" kimi uşaqlar dərgilərində də hekayələri çap olunur. "Ümid çırığı", "Tutuquşu", "Qan bulağı", "Qatıl uşaq", "Kövkəbi hürriyyət", "Yuxu" hekayələri tezliklə yazıçıya böyük şöhrət gətirir.

Axundovun özünün qeyd etdiyi kimi: "Nicat" cəmiyyətinin məqsədi türklər (azərbaycanlılar) arasında maarifi inkişaf etdirmək və ali və ibtidai məktəbdə oxuyanlara ianə vermək, milli dilin və milli ədəbiyyatın tərəqqisinə səy etmək idi. Dramaturgiya sahəsində 1906-cı ildə özünü bir daha sinayan S.S.Axundovun "Dibdad bəy", "Türk birliyi" kimi siyasi mövzuda qələmə aldığı əsərləri məhz milli şürurun oyanmasına və möhkəm türk birliliyinin yaradılması zəruriyyətinə həsr edilmişdi.

Yazıçı ilk qələm təcrübələrindən də aydın görünüşü kimi millətin nicat yolu olaraq qəbul etdiyi maarifçilik yolundadır; bu yolda heç bir fəaliyyətdən kənardə qalmır. Nadir Vəlixanlı yazıçının seçilmiş əsərlərinin ön sözündə yazdığı kimi, 1906-cı ildə Bakıda çağırılan müəllimlər qurultayında fəal iştirak edən Süleyman Sani ərəb əlifbasını islah etmək üçün faydalı təşəbbüs göstərmış, həmin qurultayda ana dilində program tərtib etmək üçün ayrılan komissiyaya seçilmiş, 1908-ci ildə Abdulla Şaiq, Mahmud bəy Mahmudbəyov və başqa qabaqcıl maarif xadimləri ilə birlikdə Azərbaycan pedaqoji fikri tarixində mütərəqqi bir hadisə olan məşhur "İkinci il" dərsliyini tərtib etmişdir.

Onun uzun illər pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olması və geniş pedaqoji çalışmaları nəticəsində uşaqları yaxşı tanıması onların psixologiyasına yaxından bələd olmasına, nəhayət uşaq həyatından maraqlı əsərlər yazmasına səbəb oldu. 1912-1913-cü illərdə Süleyman Sani Axundovun beş hissəli ("Əşrəf", "Əhməd və Məleykə", "Abbas və Gülgəz", "Nureddin", "Qaraca qız") "Qorxulu nağıllar" adı altında toplanmış hekayələri "Məktəb" jurnalında dərc olunmuşdur. Məmməd Arifin dediyi kimi: "Bu hekayələr doğrudan da qorxulu nağıllar idı. Lakin bunlar uşaqları qorxutmur, uşaqlara həyat həqiqətinin işıqlı-qaranlıq cəhətini açır, xeyirin və ədalətin təntənəsini - əks etdirir".

Nəzəri cəlb edən odur ki, ədib bu gənc qəhrəmanlarında müşahidə etdiyi bütün müsbət, gözəl keyfiyyətləri maariflə, tərbiyə ilə bağlayır. Əgər onlar diribaş və ağılli, yaxud rəhmdil, mehriban, qayğıkeşdirse bu onun ailə tərbiyəsi ilə əlaqədardır. Eləcə də qarşılaşdıqları maneə və çətinliklərdən sağ-salamat çıxırlarsa da, bunun üçün onlar əlbəttə məktəbə, elmə, müəllimə borcludur və s.

1916-cı ildə kitab halında çapdan çıxan "Qorxulu nağıllar" məzmun və üslub etibarilə tamamilə yeni hadisə olmaqla uşaqlara gözəl hədiyyə idi. Əsərlərin mövzu dairəsinə və ideya-məzmun xüsusiyyətlərinə nəzər saldıqda görmək olur ki, yazılılığı vaxtdan uzun zamanlar keçməsinə baxmayaraq bu nağıllar ilk vaxtlarda olduğu kimi hələ də öz əhəmiyyətini saxlamaqdır, hətta eyni məhəbbətlə sevilməkdədir.

Yıxılan quruluşun haqsızlıqlarından, ictimai bərabərsizlikdən və yoxsulluqdan bəhs etmək

QARACA QIZ

üçün bu nağıllar yeni dövr uşaq ədəbiyyatı sahəsi üzrə əvəzsiz vasitə idi və bu baxımdan geniş şöhrət qazanmışdır.

Ciddi, yaddaqalan psixoloji şərait və kəskin dönüşlü süjet xətti ilə bərabər bu hekayələrin daha qiymətli cəhətləri vardır: xalq ruhundan bal kimi sözülləb gələn hekayətlər, doğma dilin dadı-duzu hopmuş şirin təhkiyə üslubu və füsunkar Qarabağ təbiətinin təsviri. Şübhəsiz,

bu keyfiyyətlər ədibin doğulub boy-a-başa çatdıığı mühitin xoş töhfələri idi. Bu barədə yaziçinin özünün dünyaya göz açdığı kəndinə aid xatirələrinə nəzər salaq. Çünkü bu füsunkar təbiətə malik kənd həm də Abbasla Gülgəzin, Tutu ilə Ağcanın, Əhmədlə Məleykə-

nin doğma ovlağı idi:

"Seyidli kəndi indiki Ağdam şəhərinin bir hissəsidir. Uşaqlıq həyatımın böyük hissəsi bu kənddə keçmişdir. Seyidli və onu əhatə edən kəndlərin bağ-bağatı o dərəcədə boldur ki, ətrafda ot və ağaçdan savayı göz bir şey görmür. Haraya baxırsan bağ, bağ və yenə də bağ. Hətta göyün üzü ağacların arasında parça-parça görünür. Dar doqqazlarından başqa açıqlıq yer yoxdur. Buranın üzüm bağları Gürcüstan bağları kimi gələsər deyildir. Tənəkləri hər növ hündür ağaclara dırmaşdırılmışdır. Payız fəsli üzüm salxımları budaqlardan sallanaraq ağacları yolka kimi bəzəyirlər. Mən gözlərimi açdıqca özümü belə zəngin təbiət içində gördüm. O məni mərhəmətli qucağında yaşadarkən, həyatın ağır zəhərli hallarını, yetimlik, yoxsulluq məşəqqətini unutdururdu. Biz uşaqların bütün günləri bağlarda keçirdi. Ta acliq bizə qalib gəlməyincə evlərimizə qayıtmaz-

dıq, yenə də bağa qaçardıq. Cürbəcür meyvələr orada; çiçəklər, göy otlar orada; rəngin pərvanələr, oxuyan quşlar orada. Bizi bağlara cəlb edən şeylər bunlar idi. İlin hər fəslində biz uşaqlar üçün bağda məşğuliyyət var idi. Bahar vaxtı ağaclar hər növ rəngin çiçəklər açaraq, bağları gülüstana döndərirdi". ("Uşaqlıq həyatımdan xatırələr" Seçilmiş Əsərləri, səh.427-428)

20 əsrin başlangıcı... Dövrün yeni ədəbiyyatını yaratmaq lazımdı. Bu illərdə yaranan əsərlərin əksəriyyətinin "köhnəliklə yeniliyin mübarizəsi, münaqişəsi" üzərində qurulmasını tənqidçilər "təsadüfi kimi deyil, zəruri və təbii bir hal" kimi qiymətləndirirlər: "Çünki köhnə cəmiyyət daxilində yerləşən yeni münasibətlər saf, təmiz halda, göydəndüşmə şəkildə əmələ gəlmirdi. Onda içərisindən çıxdığı cəmiyyətin bir sıra xüsusiyətləri bərkimiş, sabitləşmiş şəkildə qalırdı. Bu cəhət özünü xüsusilə geriliyə və fanatizmə, mövhuma-ta və başqa təsisatlara içtimai əzabın, istismarın amansız buxovlarından yenicə azad olmuş adamların münasibətlərində özünü göstərirdi.

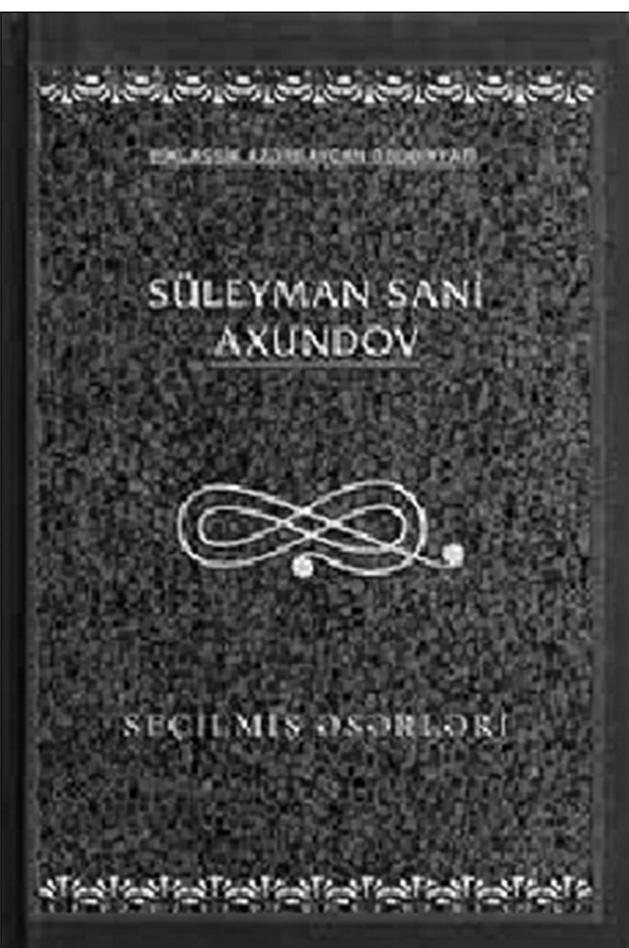
Bu mənada Süleyman Sani Axundovun uşaqlar üçün yazdığı şirin nağıllarla yanaşı onun yaradıcılığında əsas yeri həm də köhnəliklə yeniliyin mübarizəsinə həsr etdiyi dram əsərləri tutur. "Tamahkar" (1899), "Dibdat bəy" (1906), "Türk birlüyü" (1906) əsərləri ilə yanaşı müasir mövzularda: "Çərxi-fələk" (1921), "Laçın yuvası" (1921), "Qaranlıqdan işığa" (1921), realist faciə nümunəsi olan "Eşq və intiqam" (1922) və komediya janrı-

nın ilk örnəyi də - "Molla Nəsrəddin Bakıda" (1921), "Şahsənəm və Gülpəri" (1921), "Bir eşqin nəticəsi" (1922), "İki yol" (1923), "Yeni həyat" (1923) onun qələminin məhsuludur. Süleyman Saninin yazmış olduğu "Qan bulağı" (1923), "Ümid Çirağı" (1923), "Cəhalət qurbani" (1923), "Nə üçün?" (1925), "Təbrik" (1925), "Sona xala" (1926), "Namus" (1926), "Mister Qreyin köpəyi" (1927), "Son ümid" (1927), "İki dost, iki düşmən" (1927), "Gənc maşinistka və qoca yazıçı" (1935) hekayələri sovet dövrü Azərbaycan nəşrinin ilk nümunələrin-dən olmaqla həm də yeni nəsrimizin gözəl əsərləridir. Yaziçinin kiçikliyindən və böyük-lüyündən asılı olmaya-raq bütün qəhrəmanları mübarizlik nümayiş etdirir və bu saf ürəkli qəhrəmanlar məqsədlə-rinə çatmağa çalışırlar.

20-ci ildən sonra yazılan əsərlərdə Axundov qəddarlığı, köhnə mühafizəkar ənənələri və geriliyi tənqid atəşinə tutmağda davam edirdi.

S . S . A x u n d o v u n "Molla Qasım" hekayəsi bu cəhətdən "ibrətamız" sayılır və hekayədə əhvalat inqilabdan əvvəl baş versə də, keçmişlə bu günün müqayisəli təsviri əsasında yazılısa da, "müasir səslənirdi".

30-cu illərdə Azərbaycan bədii nəsri "coşqun inkişaf mərhələsinə" qədəm qoydu, ictimai həyatda baş verən dəyişikliklə bağlı ola-raq, ədəbiyyatın da qarşısında "yeni tələblər" dururdu, "başlıca vəzifələrdən biri ictimai varlığı dolğun və hərtərəfli əks etdirən, zəhmətkeşlərdə quruculuq işinə sədaqət ru-hu aşlayan dərin mündəricəli, "bitkin for-

malı" əsərlər yaratmaqdı, bunlar həm tanınmış, həm də gənc yazıçıların qarşısına qoyulan vəzifələr idi. Onlar yeni bir ədəbiyyat uğrunda mübarizə aparır, nəsrin geniş imkanlarından yararlanmaqla qələmə aldıqları həyatı geniş, hərtərəfli təsvir edir, insan mənəviyyatı, psixologiyasında gedən yeniliyi, inkişafı bədii boyalarla ifadə edir, yazdıqları əsərlərdə aktual məsələləri ön plana çəkir, yeni şurun, ictimai əxlaqın, humanizm ruhunun formallaşmasını, yaşılan tarixin ayrı-ayrı mərhələlərini bədii sənətin qüdrəti ilə yenidən canlandırırlılar.

Qeyd olunan zaman kəsiyində bədii nəşr sahəsində fəaliyyətini davam etdirən S.S.Axundovun, Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin "Xortdanın cəhənnəm məktubları", Cəlil Məmmədquluzadə ədəbi-bədii nümunələri, Qantəmirin "Kolxozistan", Böyükəga Taliblinin "Dirək", Ənvər Məmmədxanlıının "Burulğan", "Bakı gecələri", Mehdi Hüseynin "Daşqın", "Komissar", İlyas Əfəndiyevin "Kənddən məktublar" kimi əsərlərində "dövrün bir sıra diqqətəlayiq və səciyyəvi ictimai-mənəvi məsələləri əks etdirdiyini" tənqidçilər qeyd edirlər.

Nəhayət Azərbaycanda sovet quruluşu qələbə çalan kimi Qarabağa gələn dövlət nümayəndələrinin tərkibində Süleyman Sani də var idi. 1920-ci ildə Qarabağ İnqilab Komitəsinin qərarı ilə Süleyman Sani bir sıra partiya və dövlət tapşırıqlarını yerinə yetirsə də həmin il avqustun 9-da ana vətəni Qarabağda vilayət Maarif şöbəsinə müdir təyin edilməklə öz həqiqi postunu bulmuş olur. O, bu işdə həvəslə çalışır; Qarabağ və o zaman Azərbaycanın bir parçası olan Zəngəzur əyalətlərində məktəb, uşaq evi, klub, qiraətxana və başqa mədəni-maarif ocaqlarının açılmasında yaxından iştirak edir. Azərbaycanda mədəni maarif işlərinin sürətlə yüksəlməsi işində əlindən gələn qədər səy göstərir. 1922-ci ildə Süleyman Sani Mahmud bəy Mahmudbəyov, Süleyman Əbdürəhmanzadə, Faiq Ağazadə, Abdulla Şaiq, Əziz Əfəndizadə kimi ziyanlılarımızla

birlikdə "Yeni türk əlifbası" dərsliyini yazar. Həmin ildə o, "Azərbaycan ədib və şairlər ittifaqı"nın sədrliyinə seçilir və ədəbi gəncliyin yetişdirilib tərbiyələnməsi üçün böyük əmək sərf edir. Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə daha da fəallاشan düşmənlər yenə Qarabağın yalançı "hüquqi statusu" yolunda fitnəkar nyyətlərini sürdürməkdə idilər və mənhus "ideyalarına" qismən nail olurlar; Qarabağın dağ bölgələrini əhatə edən DQMV-ni yaratmağa nail olurlar. Yazıçı Bakıya köçür və 1923-cü il-dən nəşrə başlayan "Maarif və mədəniyyət", "Şərq qadını" jurnallarında dövrün tələbləri ilə səsləşən bir sıra hekayələrini çap etdirir.

Süleyman Sani Axundovun əsərləri bütün oxucular kimi, məktəblilər tərəfindən də ikiqat sevilərək mütaliə edilir. Ədəbi irsinin təravəti, ictimai-tərbiyəvi, bədii, estetik məzmunu solmayan bu sevimli yazıçının parlaq xatirəsi xalqın qəlbində yaşayır.

Süleyman Sani Axundov 1939-cu il mart ayının 29-da Bakıda vəfat etmişdir. Onun qəbri Bakının sinəsində, Fəxri dəfn xiyabannıdadır.

Ədəbiyyat

1. Nadir Vəlixanlı "Ön söz" Axundov Süleyman Sani. Seçilmiş əsərləri, Bakı, Şərq-Qərb, 2005 - kitabında səh. 4-12
2. Axundov Süleyman Sani. Seçilmiş əsərləri, Bakı, Şərq-Qərb, 2005
3. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (üç cild-də), II c., Bakı, 1960
4. Feyzulla Qasımovadə. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, Bakı, Maarif, 1966
5. Salatın Əhmədli, Gülxani Pənah. Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri, Bakı, 2014
6. Ənvər Çingizoğlu, Axundovlar, "Soy" dərgisi, 10 (18), 2008.
7. Cəfər Xəndan. Seçilmiş əsərləri(üç cild-də), I c. , Bakı, Çaşıoğlu, 2010.

Ətrabə Güll-Hüseynli
F. e. üzrə Fəlsəfə doktoru, dosent

MÜNDƏRİCAT

1. Redaktor güşəsi

- "Zamanla səsləşən əsərlər sorağında"	1

2. Publisistika

- Sübhan VÜQAROĞLU - "Ölüm ilə qazanılmış öllümsüzlük" (oçerk - tanıtım)	2
- Vaqif OSMANOV - "Atamın portret cizgiləri" (oçerk)	8
- Balayar SADIQ - "Sözün vətən ovqatı" (təhlil)	47
- Damət SALMANOĞLU - "Kövrək duyğular şairi" (təhlil)	49
- Vaqif OSMANOV - "Məcnunsuz dünyanın leyviləri" (təhlil)	75
- Rəna MİRZƏLİYEVƏ - "Dağlar marala qaldı" (esse)	81
- Rəna MİRZƏLİYEVƏ - "Adına bənzər şeir "boxça"lı Solmaz" (təhlil)	86
- Rəna MİRZƏLİYEVƏ - "Ətrindən doymadığımız çiçək" (esse)	94
- Pərvanə BAYRAMQIZI - "Var olsun şeirimiz, şairlərimiz" (təhlil)	98
- Nemət BƏXTİYAR - "Mənalı və əzablı həyat yollarında" (oçerk)	104
- Ətrabə GÜL-HÜSEYNLİ - "Bilik və mədəniyyət fədailəri - S.S.Axundov" (oçerk)	110

3. Poeziya

- Oqtay İSMAYILLI - "Qalsın pərdə üstündə" (şeir)	4
- Vaqif OSMANOV - "Gəldim doğma yurda", "Sərçə", "Təmənna hörmətə elçi gələndə", "Düşünürəm dərin-dərin", "Rübailər", "Şəhid bayatıları", "Məzəli sevgi", "Xalq mahniları üstündə", "Nağıllar da yalan imiş", "Ağ atlı oğlan"ın nağılı", "Yeni qadağa" (şeirlər)	9
- Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Bir xalıdır Azərbaycan", "Yaşayaram mən", "Nənəmin nağılları", "Söz yarası yaman olar", "Özün söylə", "Xəzri" (şeirlər), Qəzəllər, Rübailər	18
- Ziyadxan BUDAQ - "Ay bu evin yetirməsi", "Dünəndən sabaha", "Nə ola", "Yadına düşəndə", "Soyuq baxışıyla", "Sən də gileylisən", "Vaxtim ha yoxdur", "Giley" (şeirlər)	34
- Aynur YASƏMƏN QARABAĞLI - "Sevgilim", "Yarım", "Darixmişam", "Məndən salam deyin mənsiz kəsimə", "Oğlum", "Ürəyim", "Yaşar bu sevgi", "Gözlərindən doymadım", "Əlçatmazımsan", "Ayrılıq", "Qadan alım", "A zalım", "Dibçəklərə qəmi əkdir" (şeirlər)	51
- Kərəm AYDIN - "Bu ev", "Həsrətin dadi", "Kədərli ağac", "Çıxdığın yolun sonu", "Daşların səsi" (şeirlər)	62
- XATUN - "Elin dərdi bir olsa", "Mərdlər qaça-qaça namərd olur", "Göynəyir", "Düşər", "Oğluma "Yox" deyən qızı", "Qinama Xatımı", "Qayıda bilmirəm", "Bəs nə zaman" (şeirlər)	72
- Həmzə ƏVƏZOĞLU - "Qəzəl", "Qəzəl-nəzirə", "Nə sən bildin, nə məm bildim" (şeirlər)	79
- İltimas SƏMİMİ - "Küləklər üzüyürdü üstümə" (şeirlər)	83
- Müxəmməd HAQVERDİ - "Bir el məsəlinə", "Etüd", "Bayati", "Gəlir", "Ar eyləmisən", "Halallıq yaddan çıxdı", "Sübh çağrı", "Dünya, hara fırlanırsan?", "Şair", "Çağırış" (şeirlər)	92
- Leyla ƏSƏDULLAYEVƏ - "Vətən sözü", "Olma", "Tənhadir mənim şəhərim", "Buz kimisən", "Mələk seçdin" (şeirlər)	95
- Həsən ORUCOĞLU - "Tanrı səni qorusun" (şeir)	97
- Fadlı PÜR - "Yol gidene" (şeir)	103

3. Nəşr

- Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Gər ağacının nağılı" (hekayə)	5
- Qafar CƏFƏRLİ - "Bərzəx sakininin etirafları" (hekayə)	13
- Ramiz İSMAYIL - "Gözü yolda qalan var" (sənədli povest, davamı)	22
- Əli BƏY AZƏRİ - "Sərhədçi zabitin etirafı" (hekayə)	38
- İlahə İMANOVA - "Peşman" (hekayə)	56
- Nizami KOLANILI - "Bəxtimə yazılan qara günlərə əlvida" (povest)	64
- Ayaz İMRANOĞLU - "Sevgilimin adı" (hekayə)	78